ACADEMIA ROMÂNĂ
CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA"
Rădăuți

MĂRTURII DESPRE BUCOVINA

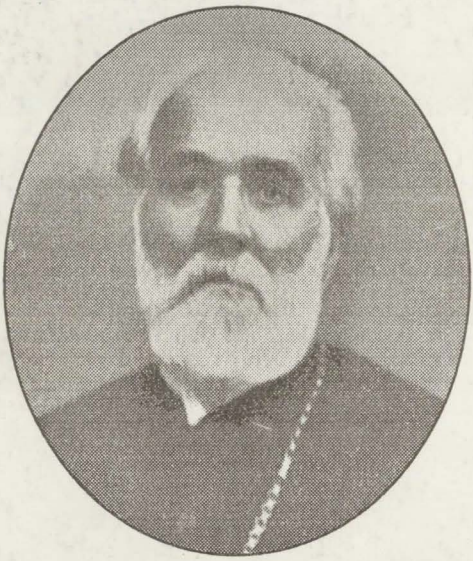

CONSTANTIN MORARIU
(1854-1927)

CURSUL VIEȚII MELE

MEMORII

Editura „HURMUZACHI"
SUCEAVA, 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CONSTANTIN MORARIU

CURSUL VIEȚII MELE
MEMORII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
Filiala Iași
CENTRUL DE STUDII „BUCOVINA"
Rădăuți

MĂRTURII DESPRE BUCOVINA

CONSTANTIN MORARIU

CURSUL VIEȚII MELE
MEMORII

Ediție îngrijită, prefață, microbiografii, glosar și note:
prof. univ. dr. MIHAI IACOBESCU

Traducerea, rezumatul lucrării și verificarea textelor
în limba germană: lector univ. Gina Măciucă
Indice general: Veronica Iacobescu

Liga Tineretului Român din Bucovina
Editura „HURMUZACHI"
Suceava 1998

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI
ÎN
STUDII ŞI MONOGRAFII
- 5 -

Copyright © Mihai Iacobescu, Editura „Hurmuzachi"
Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii.

Director şi editor: Roman Pascaru

Liga Tineretului Român din Bucovina
Suceava, Bd. 1 Decembrie 1918, nr. 10, cam. 206
Editura „Hurmuzachi" Suceava

Redactor: Ştefan Purici

Coperta: Ioana Nistor

Culegere şi tehnoredactare computerizată:
Manuela Savin şi Mihaela Crăciun

ISBN 973-97837-4-0

Imprimat în România,
la Tipografia ROF S.A.
Calea Unirii 22, Suceava
tel.: 030-212886

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

INTRODUCERE

ISTORIA BUCOVINEI: NECESITATEA IDENTIFICĂRII ŞI PUBLICĂRII DE NOI IZVOARE ŞI MĂRTURII DE EPOCĂ

Azi în căutarea unei lumi noi:

1. EPOCA CONTEMPORANĂ se caracterizează printr-un zbucium necontenit „în căutarea unei lumi noi"[1]. Lumea întreagă e ca o ființă uriașă, fără somn fără odihnă. E ca o mare plină de învolburări și căutări necontenite. Perioadele de criză insolită alternează cu scurte etape de aparentă convalescență și redresare, cu restructurări și reorganizări permanente, oscilând între tentative reformist-socialiste, liberal-burgheze și conservatoare.

Prăbușirea imperiului sovietic și a întregului lagăr socialist sud-est european – evenimentul crucial al zilelor noastre – fărâmițarea și devastarea Iugoslaviei prin iscarea și amplificarea, întețirea și prelungirea acelor furioase și sângeroase încleștări fratricide, ruperea în două, pe cale pașnică, a Cehoslovaciei, recrudescența și terorismul furibund al unor grupări islamice fundamentaliste, decalajul economico-financiar și informațional între o minoritate de țări dezvoltate și o majoritate covârșitoare, subdezvoltate – toate acestea par să creeze o lume mai instabilă și mai plină de griji, decât divizarea anterioară în state capitaliste și socialiste.

Probleme naționale, teritoriale și religioase revin în atenția și activitatea actualei generații, în forme și intensități necunoscute. Și-au proclamat independența Țările Baltice, Moldova, Ucraina, Georgia, Armenia, Uzbekistan, Kirkizstan, Kazahstan, Tadjikistan, Turkmenistan etc.[2]. Dărâmarea zidului Berlinului, unificarea R.D.G. cu R.F.G., readucerea în discuție a diverselor proiecte mai vechi sau mai noi pentru o Mitteleuropa, oferă unora prilejul la tot felul de pronosticuri; alții se grăbesc chiar să jubileze și să facă profeții că, în curând, „Germania nu va putea face altfel, decât să pătrundă economic în Europa de Est și este probabil că ea va obține astfel, ceea ce al III-lea Reich nu a putut niciodată să realizeze cu câteva sute de divizii, și anume: supremația asupra teritoriilor imense situate între Vistula, Bug, Nipru și Don"[3].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Anticipând o astfel de situație, unii politologi cred că deja se poate întrevedea situația în care „Germania a redevenit cu adevărat puterea care își exercită hegemonia asupra ansamblului teritoriilor destinate sub termenul de Mitteleuropa"[4].

Dar, oamenii care au fost victime ale politicii de forță și dictat, nedreptățiți încă, nu contenesc să se întrebe: este dreptatea una singură, pentru cei mari și pentru cei mici? Dacă nemții – pentru retragerea trupelor sovietice din partea de răsărit a țării lor, și pentru acceptarea reunificării celor două Germanii – au avut de unde și au oferit din belșug bani și promisiuni generoase Moscovei, declarând că vor colabora și îi vor ajuta pe ruși să iasă din mlaștinile bolșevismului – această Fata Morgana a dictaturii proletariatului – când și cum se vor trata și eradica în spiritul dreptății alte anacronisme, care mai persistă: consecințele de facto ale Pactului Ribbentrop-Molotov, cu urmări dureroase și serioase mai ales pentru Polonia și România? Când se va retrage armata a 14-a, sovietică, din Transnistria? Când se vor unifica și își vor uniformiza regimul politic, cele două state Coreene? Cum și când se vor soluționa diferendele teritoriale sovieto-chineze și sovieto-japoneze?

... Bucovina se integrează acestui nod gordian al întrebărilor care mai persistă, deocamdată, fără răspuns!

2. BUCOVINA - „O EUROPĂ ÎN MINIATURĂ"?

Fără a se confunda, cum încă greșit o apreciază unii de la noi cu **Țara de Sus**, fiindcă aceasta reprezenta, în evul mediu, 12 din cele 24 ținuturi ale Moldovei, **Bucovina**, această mirifică zonă cu destin mioritic, este o vatră străromânească de unde a început, s-a continuat și format, apoi dezvoltat și consolidat, statul românesc feudal, de la răsărit de Carpați; ea cuprindea, la 1774, când au ocupat-o Habsburgii și în 1775, când au anexat-o oficial la Imperiul Casei de Austria, 10.442 kmp, adică ținutul Cernăuți, două treimi din ținutul Sucevei și fostele ocoale domnești, Câmpulung pe Ceremuș și Câmpulung Moldovenesc[5].

Bucovina: templu de glorie a Moldovei

Numită astfel, oficial numai după ce a fost inclusă la imperiul Habsburgic, **Bucovina** a fost parte integrantă a Moldovei între 1359-1774, adică timp de 415 ani. În această zonă se află cele două reședințe voievodale neatârnate, Siret și Suceava, sub cei mai glorioși Mușatini, în frunte cu Ștefan cel Mare (1457-1504). Aici se află și o impresionantă salbă de ctitorii și necropole voievodale, strălucite centre ale spiritualității, Rădăuți, Voroneț, Humor, Putna, Moldovița, Sucevița, Dragomirna etc. Prin rolul jucat în istoria medievală de Cetatea de Scaun de la Suceava, ca „strajă la poarta tuturor creștinilor"[6], această zonă rămâne pentru toți românii „fala Moldovei" și „templul ei de glorie", cum o numea Bălcescu[7] sau „raiul Moldovei" un „diamant din stema lui Ștefan", cum

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

o aprecia Eminescu[8]. Aici a fost înfrânt, la 1467, trufaşul rigă al Ungariei, iar în 1476 Cetatea Sucevei a rezistat eroic asediului îndelungat şi concertat al lui Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. Această Cetate de Scaun l-a primit frăţeşte, la 29 mai 1600, pe Mihai Viteazul, primul unificator al tuturor românilor. În această zonă se află, aprecia Nicolae Iorga, „toată bogăţia strălucitoare, de artă medievală, monumente ale vechilor domni şi boieri", încât, adăuga Dimitrie Onciul „nicăieri pe tot cuprinsul pământului românesc nu se află, pe un spaţiu atât de mic, atâta bogăţie de istorie românească, atâtea amintiri scumpe, ale trecutului nostru"; ba, în ceea ce priveşte arta românească medievală, Bucovina „ocupăun loc dintre cele dintâi în toată lumea ortodoxă"[9]. De aceea, faţă de cei care încă de la sfârşitul veacului trecut revendicau acest teritoriu, ridicând felurite pretexte, că ar fi aparţinut, odinioară, altora decât românilor, A.D. Xenopol scria: aici, „în partea cea mai frumoasă, grădina Moldovei (...) se află chiar scaunul de reşedinţă al Moldovei, Suceava", se află „Rădăuţii, scaunul unui episcop, înfiinţat încă de Alexandru cel Bun şi mănăstirile Putna, lăcaşul de înmormântare al domnilor moldoveni, Sucevita, Voroneţul, Dragomirna, şi, desigur că, asemenea aşezări nu s-ar fi făcut în o parte de ţară stăpânită de străini"[10].

Aflată la interferenţa politicii expansioniste turco-austro-ruse, râvnită deopotrivă de Curtea din Viena, care, după ocuparea şi anexarea Transilvaniei, ocupând şi anexând la 1774-1775 şi nordul Moldovei aprecia că deţine astfel, „în propriile mâini, **Cheia Moldovei**"[11]; pândită cu aceeaşi lăcomie şi de Rusia, care se erija în „apărătoarea şi ocrotitoarea" creştinilor, şi, totodată, încuraja mişcarea panslavă din teritoriile imperiului habsburgic[12], Bucovina a evoluat în epocile modernă şi contemporană sub incidenţa unui destin mioritic.

Bucovina: sub stăpânirea habsburgică

Între 1774-1918 Bucovina s-a aflat în graniţele Imperiului habsburgic. Ea şi-a modificat fizionomia şi structurile în mod considerabil, evoluând sub înrâurirea unui ansamblu de factori contradictorii. Scoasă de sub influenţa şi dependenţa înapoiatei Porţi Otomane, ferită de războaie şi invazii, cunoscând ani buni de linişte şi pace, supusă unei politici economice avansate, beneficiind câteva decenii în şir de efectele reformelor josefine, pusă în legătură cu un ansamblu de teritorii din Europa Centrală şi Occidentală mult mai avansate sub raport legislativ, economic, financiar şi cultural, Bucovina a devenit, după opinia istoricului Erich Zöllner „un stat model al împărăţiei"[13]. Noţiunea de „model" trebuie, totuşi înţeleasă, pentru cine analizează realist realităţile trecutului, ca un amestec de medievalitate şi modernitate, într-o zonă preponderent agrară, cu latifundii, exploatări miniere şi forestiere acaparate treptat de elementele privilegiate ale aristocraţiei şi patronatului imperial, cu o ţărănime în cea mai mare parte analfabetă, împovărată de clacă şi angarale feudale până la 1848, cu ateliere meşteşugăreşti şi manufacturi modeste – care nu se puteau compara, sub aspectul înzestrării tehnice, şi nici nu puteau concura cu unităţile industriale, mecanizate, din alte provincii – şi în care lucrau cu precădere lucrători calificaţi imigraţi din interiorul imperiului;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

negustorii erau mai cu seamă armeni, iar cămătarii, arendașii și vameșii, patronii de dughene, prăvălii și distilării de alcool cu precădere evrei, sosiți în număr mare din Galiția; preoții catolici, deși în minoritate sub raport numeric, erau sprijiniți de un întreg aparat funcționăresc german și de militari dislocați în zonă, ca instrument al puterii imperiale, în vreme ce preoții ortodocși erau ademeniți cu sesii întinse și alte surse de venituri de la credincioșii, de rând. Curtea din Viena nădăjduind că îi va putea transforma cât mai lesne în funcționari, executori și apărători fideli ai politicii vieneze – ceea ce în bună parte a reușit.

În vederea integrării cât mai depline la imperiu, Bucovina a fost supusă unui proces intens de colonizare și deznaționalizare. Astfel, între 1774-1910 densitatea populației a crescut de la 7 locuitori pe kmp la 77; această creștere, de 10 ori a potențialului demografic s-a datorat în principal migrației și în mai mică măsură sporului natural[14]; de pildă, între 1786-1846, în numai șase decenii, creșterea populației a fost cu 197%; în cazul sporului natural maxim ritmul de creștere n-ar fi putut depăși 77%. Ori, tocmai în această etapă s-a accelerat imigrația hutulilor și rutenilor, pe moșiile Fondului Bisericesc, ca zilieri până la 1848, apoi au fost împroprietăriți în zonă. Statul austriac a acordat coloniștilor, în general, și celor de etnie germană, în special, loturi de pământ, scutiri de impozite și alte înlesniri importante. S-a ajuns, astfel, la un „popor conglomerat" (Das Völker – Konglomerat), un mozaic etno-lingvistic și religios. De la 67,8%, în 1786, ponderea românilor în cadrul întregii populații a scăzut în 1910 la 34,4%, în timp ce procentul rutenilor și hutulilor a sporit la 38,4%, iar al altor coloniști – germani, evrei, polonezi, armeni, slovaci, unguri, lipoveni etc. – la 27,2% în același interval. Același mozaic s-a creat și pe plan confesional: 68,59% erau ortodocși (români și ruteni), 12,35% romano-catolici, 11,63% mozaici, 3,28% greco-catolici, 1,15% evanghelişti, 3,0% alte confesii[15]. Ca urmare, sporirea de la 10 ori a potențialului demografic însemna, în mod figurativ, ca și când o pâine, care până în 1774 revenea exclusiv autohtonilor, românilor, trebuia acum tăiată în 10 bucăți și împărțită cu străinii.

Proprietățile agro-silvice, exploatările miniere și forestiere, principalele pârghii de conducere ale economiei, finanțelor, administrației, justiției și culturii au fost reorganizate, modernizate și redistribuite în favoarea elementelor alogene, îndeosebi germani, evrei, polonezi etc., grupuri privilegiate pe care se sprijinea Curtea din Viena[16].

Nordul Bucovinei sub regimul totalitar sovietic:

După ce între anii 1918-1940 și 1941-1944 Bucovina a revenit întreagă la statul român, în baza voinței liber și democratic exprimată de populația majoritară și reprezentanții minorităților conlocuitoare în Adunarea Națională din 15/28 noiembrie 1918 la Cernăuți, în vara anului 1940, o dată cu aplicarea acordurilor germano-sovietice din Pactul Ribbentrop-Molotov, URSS a anexat partea de nord a Bucovinei, împreună cu teritoriul dintre Prut și Nistru. Din Bucovina istorică, împreună cu ținutul Herței, URSS a anexat în total 6340 kmp[17].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Regimul totalitar bolșevic a promovat în nordul Bucovinei o politică de deznaționalizare a elementului românesc, intensă și sistematică, încât, prin acțiuni draconice și masive de colonizare cu elemente alogene din diverse zone ale imperiului, dar mai ales prin expulzarea în masă a românilor, prin deportări de mari proporții în Siberia, prin exterminări masive, precum masacrul din aprilie 1941, de la Fântâna Albă, prin ștergerea de pe fața pământului a șase localități românești – Albovăț, Buci, Frunza, I.G. Duca, Prisaca și Țânțăreni[18] – ponderea românilor a fost redusă considerabil; în prezent, în nordul Bucovinei românii formează o minoritate de 19,7% în ansamblul regiunii Cernăuți, iar în fosta capitală a Bucovinei - doar 7,5%. Însă, în pofida acestei politici, fără egal de criminală, efectuată asupra unui teritoriu românesc în numai o jumătate de veac, românii continuă să mai formeze majoritatea populației în câteva raioane: în raionul Herța - 92,9%, Noua Suliță - 64,8%, Hliboca - 57,4%; în restul raioanelor ponderea românilor se prezintă astfel: Storojinet - 37,5%, Hotin - 7,1%, Secureni - 3,2%, Chelmenti - 1,2%, Vijnita - 0,7%, Coțmani - 0,7%, Zastavna - 0,4%, iar în raionul Putila ei au dispărut oficial[19].

România de azi și tratatul cu Ucraina

Când, în 1997, în speranța iluzorie a primirii în N.A.T.O., România a acceptat să semneze tratatul cu Ucraina și a abandonat oficial acest teritoriu, declarând că nu cere modificarea granițelor existente, guvernul de la Kiev ar fi putut face gestul firesc și legitim ca, în numele prieteniei adevărate, să retrocedeze României măcar cele trei raioane cu populație românească majoritară, Herța, Noua Suliță, Hliboca, aceasta ca semn că Ucraina de azi este animată și ea de dorința ca în Europa de mâine astfel de practici de deznaționalizare să nu se mai repete. Dar un astfel de gest din partea Ucrainei nici nu s-a schițat, iar guvernul României s-a acoperit de blestemul românilor din nordul Bucovinei abandonați fără nici un motiv.

Există, oare, în istorie, multe exemple, când, încheind un tratat, un stat să cedeze totul, iar altul nimic? Cu ce se deosebește politica Ucrainei de cea a URSS?

Dar, interesul față de problematica Bucovinei a fost în ultimii ani, de după prăbușirea imperiului sovietic, în continuă creștere și faptul acesta este din ce în ce mai evident.

Interesul lumii contemporane față de Bucovina

Deși, dintre toate provinciile românești, care au stat vremelnic sub dominație străină, Bucovina este cea mai mică – Banatul, Dobrogea, Oltenia au fiecare în parte o întindere dublă, Basarabia este de 4,5 ori mai mare, iar Transilvania de peste 9 ori – despre Bucovina s-au scris, numai până in 1985, peste 12.000 de cărți, culegeri de documente, studii și articole[20], în limbile germană, rusă, ucraineană, poloneză, idiș, română etc.

În ultimul deceniu, interesul crescând față de Bucovina capătă noi dimensiuni importante. În 1988, la Augsburg, în Bavaria s-a înființat Institutul Bukowina, care editează și difuzează revista „Kaindl-Archiv", ajunsă la nr. 30.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dacă inițial, Institutul Bukowina se ocupa cu evidența și ocrotirea refugiaților germani din Bucovina, în ultimii ani el tinde să devină „un centru de cercetare al cărui scop este studiul amănunțit al problemelor Bucovinei"[21] – după aprecierea conducerii acestei instituții. Tot în Germania, Asociația refugiaților originari din Bucovina editează la München și la Augsburg publicația „Südosdeutsche".

Istoricii germani și austrieci, abordând problematica evoluției Bucovinei între anii 1774-1918, argumentează și reliefează cu precădere rolul progresist al civilizației și culturii austro-germane; ei ajung la concluzia că, „dintr-un teritoriu slab populat și total neglijat, administrația austriacă a făcut din Bucovina, printr-o muncă de mai multe zeci de decenii, un stat model al împărăției"[22]. Punând în mod paradoxal semnul egalității între tendințele actuale de integrare în Europa și politica habsburgică de-acum două veacuri în urmă, unii istorici din spațiul lingvistic german văd în Bucovina de altădată „un model de echilibrare a conflictelor interetnice"[23] sau „o mică piesă model a conceptului supranațional"[24]. De aceea, unii istorici propun valorificarea și actualizarea experienței politice habsburgice în Bucovina. Astfel, Johannes Hoffmann, în **Prefață** la lucrarea istoricului Emanuel Turczynski, despre Bucovina, apărută în 1993 la München, vedea în realitățile istorice din Bucovina anilor 1774-1918 „un model (...), cu șanse de viitor, pentru Europa de azi"[25].

Din astfel de abordări exagerate, denaturate, s-a produs o mitizare, o idealizare a Bucovinei dintre anii 1774-1918. Aspectul cel mai concludent, în acest sens este acela că, recent, în urma Conferinței Internaționale, din 2-5 iunie 1994, de la Jastrowie (Polonia) – la care au participat specialiști din domenii diverse, istorici, filologi, lingviști, folcloriști, etnografi, muzeografi etc. din numeroase țări - lucrările prezentate au fost reunite sub titlul semnificativ, **Bucovina - o Europă în miniatură**[26].

În ansamblul abordărilor recente despre istoria Bucovinei, o a doua direcție o trasează Centrul de Cercetări Bucovinene, creat la 24 aprilie 1992 la Cernăuți, în cadrul Universității din fosta capitală a Bucovinei. Îndrumată și finanțată de autoritățile din Kiev, încadrată cu numeroase cadre universitare, această instituție - care, ca structură, sferă de preocupări și număr de specialiști depășește cu mult instituțiile similare din alte țări - are cinci secții: de istorie, științele naturii, culturologie, culturi naționale, economie; se adaugă laboratoare de arheologie, lingvistică și folclor, subsecții de literatură, artă, relații economice, etnografie, ecologie, arhivistică etc. Centrul își propune să studieze diferite culturi, între care: rusă, română, germană, poloneză, austriacă, evreiască, în strânsă legătură cu istoria Bucovinei[27]. Rezultatele cercetărilor sunt difuzate în lucrări, studii și articole – și mai ales în paginile publicației „Revista Bucovinei", care apare de șase ori pe an[28]. Până la apariția altor lucrări ale Centrului ucrainean din Cernăuți, «Evanghelia» care s-a difuzat și recomandat ca „manual pentru lecțiile de istorie în școli, universități, pentru specialiști și marele public din toată Ucraina, este *Istoria Bucovinei* a lui Arkadi Jukovski[29] – unul dintre principalii istorici din diaspora ucraineană – a cărui lucrare a cunoscut mai multe ediții, în străinătate, cu începere din 1956, la Paris, Philadelphia,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Montreal etc. Teza centrală a lui Jukovski și a conaționalilor săi de la Cernăuți este concentrată pe efortul de a arăta și demonstra „autohtonia" ucrainenilor în Bucovina, „colonizarea" cu români a acestei zone, după descălecatul lui Dragoș-Vodă, „legitimitatea" anexării de către URSS în 1940 și a păstrării de către Ucraina în frontierele sale actuale ale părții de nord a Bucovinei.

În acest climat s-a creat, în septembrie 1992, Centrul de Studii Bucovina, al Academiei Române, cu sediul la Rădăuți; acesta editează de două ori pe an revista „Analele Bucovinei", precum și unele lucrări sub egida sa, printre care amintim, în 1993, *Din istoria Bucovinei, vol. I, 1774-1862. De la administrația militară la autonomia provincială*[30] și în 1996 *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I și II, de Nicolai Grămadă[31]. Centrul de Studii Bucovina, Rădăuți, are un personal relativ restrâns ca număr, specialiști în domeniile: istorie, literatură, folclor și etnografie, științele naturii etc. „Analele Bucovinei" apar sub egida unui grup de academicieni, Radu Grigorovici, Gheorghe Platon, Ștefan Ștefănescu, Vladimir Trebici, Liviu Ionesi, membru corespondent al Academiei, Radu Economu, jurist, doctor în drept, și Marian Olaru, profesor, doctorand în istorie. Redactor-șef al revistei este cărturarul, eminescologul și istoricul literar Dimitrie Vatamaniuc. „Analele Bucovinei" publică: evocări, studii și articole privind viața politică, economică, culturală și artistică, probleme de demografie, toponimie, onomastică, statistică, folclor, etnografie, științele naturii, opinii, recenzii de cărți și reviste axate pe istoria Bucovinei.

Fără a se antrena și uza în polemici sterile, Centrul de Studii de la Rădăuți, ca și întreaga istoriografie românească se străduie să abordeze problematica Bucovinei în lumina adevărului, **sine ira et studio**, relevând: apartenența neîntreruptă a acestei zone la spațiul românesc, din antichitate, în întreg evul mediu, până la 1774; consecințele politicii habsburgice până la 1918, politica arbitrară, abuzivă și ilegitimă a raptului sovietic din vara anului 1940, cum s-a ajuns la deznaționalizarea, asimilarea lingvistică și diminuarea considerabilă a elementului autohton românesc în partea de nord a Bucovinei, necesitatea stopării politicii de deznaționalizare și a prevenirii asimilării românilor rămași azi în frontierele Ucrainei.

Istoricii români resping tezele preconcepute ale „autohtoniei" rutenilor sau ucrainenilor în Bucovina sau ale considerării acestei zone ca „leagăn al națiunii ucrainene"; ei se străduie să reconstituie procesul și etapele deznaționalizării românilor și a înstrăinării localităților din teritoriul dintre Prut și Nistru, modul în care s-a ajuns la actualele statistici, prin imigrări, expulzări, deportări și chiar exterminări, demascarea acelor acțiuni demografice inumane și contrare celor mai elementare norme ale dreptului internațional – care nu trebuie să se mai repete în Europa de azi și de mâine.

Cât privește teza dacă Bucovina a fost sau poate fi apreciată ca un „model" de conviețuire echilibrată și pașnică, interetnică, multilingvistică și pluriconfesională, dacă această pretinsă „Europă în miniatură" poate fi exemplul pentru idealul integrării în Casa Comună a Europei de mâine, istoricii români resping o astfel de mitizare și denaturare a realităților istorice propriu-zise:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nimic mai fals decât a prezenta „drept model, un trecut falimentar"[32]. Oare pentru cine vrea să știe cât mai exact realitatea obiectivă a trecutului Bucovinei, conflictul dintre administrația imperială, pe de o parte și mazilii și răzeșii din satele fostului ocol domnesc al Câmpulungului Moldovenesc, pe de altă parte, conflict ce s-a prelungit, din ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și până în ultimul sfert al veacului următor, al XIX-lea, adică aproape 100 de ani, nu a fost el însuși dovada incontestabilă că politica imperială habsburgică a adoptat și practicat un sistem preferențial pentru unii, de favorizare și părtinire și, în același timp, discriminatoriu, de exploatare, pentru alții?

Colaborarea între centrele de la Augsburg, Rădăuți și Cernăuți

Urmărind consecvent închegarea și continuarea dialogului cu instituțiile similare, de la Augsburg și Cernăuți, dialog pe care „românii l-au angajat cu scopul de a-și apăra pământul și valorile naționale"[33], Centrul de Studii Rădăuți a reușit să elaboreze împreună cu acestea un **program concret de colaborare**, care prevede: vizite reciproce de lucru, dezbateri și conferințe internaționale, pe diverse teme, stabilite prin consens, organizate din doi în doi ani, succesiv, la Augsburg, Rădăuți și Cernăuți, elaborarea și publicarea de studii și lucrări de sinteză în limbile română, ucraineană și germană, precum și alte limbi de largă circulație, dezbateri și colocvii periodice, între specialiști, publicarea în comun a unor teme, accesul la fondurile arhivistice deținute de fiecare centru și țară respectivă, efortul specialiștilor din cele trei centre de studii în problemele referitoare la istoria Bucovinei de a cunoaște limbile celorlalte țări partenere de dialog, publicarea în comun a unor studii, cărți și documente etc.[34].

Interesul crescând față de Bucovina și problemele ei își găsește expresia cea mai elocventă și recentă, în faptul unic în Europa, că la 2 mai 1997, în Sala de Aur a Primăriei din Augsburg s-a semnat documentul comun de parteneriat între regiunile Schwaben, Administrația de Stat a ținutului Cernăuți, din Ucraina și Consiliul Județean Suceava, din România. Documentul prevede: întărirea relațiilor de prietenie și colaborare între cele trei entități administrativ-teritoriale, adâncirea schimburilor economice, politice, culturale, stimularea cooperării între firmele private, societățile culturale și organizațiile neguvernamentale, transformarea eforturilor dintre cele trei regiuni aparținând la trei țări diferite într-un exemplu în procesul de dezvoltare armonioasă și integrare în Europa[35].

... Publicarea volumului de memorii, *CURSUL VIEȚII MELE*, al lui Constantin Morariu, face parte din eforturile pentru identificarea și valorificarea mărturiilor directe, ale acelora care au trăit „pe viu" trecutul despre care azi se scrie în felurite și atât de diferite chipuri. Acest gest va fi, sperăm, urmat de alte volume cu izvoare și mărturii ale celor care au trăit și făurit ei înșiși istoria Bucovinei. Constantin Morariu este doar unul dintre ei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3. FAMILIA MORĂRENILOR

După familia Hurmuzachi, legată mai ales de pregătirea și desfășurarea evenimentelor de la 1848-1849, de dobândire a autonomiei provinciale și activitatea de aplicare și dezvoltare, de realizare și completare a programului de la 1848, a eforturilor de emancipare generală a Bucovinei până în deceniul al optulea al veacului al XIX-lea, familia Morărenilor este, poate cea de-a doua, ca însemnătate, prin numărul de cărturari ce s-au ridicat din sânul ei, ce s-au remarcat și implicat în activitatea de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor.

Morărenii au, se pare, un anumit element comun cu Hurmuzăcheștii și în ceea ce privește originea lor îndepărtată, „neromânească". Înaintașii Hurmuzăcheștilor erau la origine greci, împământeniți și românizați după mai multe generații. În cazul lor, acest lucru nu poate fi contestat[36]. Morărenii erau și ei – aflăm cu surprindere din memoriile de față descendenți dintr-un „conte polonez", lucru pe care nici un contemporan sau urmaș nu l-a discutat, acceptat sau contestat. În memorii, autorul vorbește că ar fi strănepotul contelui „Andrei Kwiatkowski, care, în luptele cu rușii, de pe timpul împărțirii Poloniei (1772), fu prins de către aceștia, ca general; și din prinsoare a izbutit să fugă, travestit în haine țărănești, până la Mitocul Dragomirnei, unde și-a făcut o moară cu șase pietre, raritate pe atunci în tot Orientul și după moara aceasta, numită Moara de la nisip, i-a rămas numele de Morariu". Deși aflase despre această descendență nobiliară, cel dintâi dintre biografii Morărenilor, contemporan cu ei, I. G. Sbiera, în *Enciclopedia României*, a lui Diaconovici, nu acceptă acest punct de vedere. Constantin Morariu insistă însă asupra faptului că „originea familiei noastre de la Andrei Kwiatkowski este, cu atât mai probabil, cu cât el însuși, mitropolitul Silvestru, a istorisit-o, ca fapt, nepotului său, profesorul universitar dr. Constantin Berariu"[37].

Credem că, întocmai ca în cazul bunicului lui Ciprian Porumbescu, Anastase Golembiowski - despre care Nicolae Oprea nu ezită să admită că „era descendentul unei familii de emigranți polonezi, descinși în Bucovina cu două generații în urmă"[38] – tot astfel, dacă, într-adevăr, familia Morărenilor se trăgea dintr-un conte polonez, refugiat în nordul Moldovei cu două-trei generații în urmă, din acea parte a Pocuției de răsărit intrate în zona de ocupație rusească, în împrejurările tragice ale războiului ruso-turc din anii 1768-1774 și ale împărțirii Poloniei, în 1772, între Rusia, Prusia și Austria, faptul acesta nu poate și nu trebuie considerat imposibil. Ba, am zice, este cu atât mai meritoriu, cu cât, urmașii acestui nobil din țara vecină, găsind ospitalitate și libertate într-un sat românesc, învățând limba și istoria autohtonilor, trăind printre ei, urmașii acelui conte polonez și-au însușit și au slujit aspirațiile și idealurile românilor, așa cum o făcuseră și Hurmuzăcheștii, ai căror strămoși veniseră din patria lui Herodot.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Conumele Andrievici - Morariu:

Din *Memorii* aflăm că, după numele acelui Andrei, poreclei de Morariu i s-a adăugat și conumele de Andriewicz, adică „fiul lui Andrei"[39]. Despre acest proces de denaturare a numelor în Bucovina găsim numeroase informații între care și o relatare scrisă în anul 1893, într-o lucrare închinată mitropolitului Silvestru: „numele adevărat al familiei este **Morariu**; conumele de **Andriewicz** îl luă părintele său după mania de slavizare, de atunci, sprijinită mult de dregătorii străini, mai ales de cei veniți din Galiția"[40], la care Bucovina fusese integrată din 1786.

Conumele Andrievici-Morariu l-au purtat primele trei personalități din familie: dr. Silvestru Andreievici-Morariu (1818-1895), mitropolitul, Constantin Andrievici-Morariu (1835-1875), profesorul și nepotul acestora, autorul memoriilor de față, părintele Constantin Andrievici-Morariu (1854-1927).

În 1869, Silvestru, primul dintre Morăreni, a cerut guvernului habsburgic să i se aprobe înlăturarea conumelui de Andrievici, întrucât, motiva el, acest conume i s-a adăugat „după datina slavă"; cererea i-a fost aprobată în anul 1871. De la această dată, se precizează în *Memoriile* de față „și ceilalți membri școliți ai familiei Morariu și-au lepădat acest conume"[41].

Ca unul care cunoaște acest obicei de slavizare a numelor românești, preotul Constantin Morariu avea să scrie: în perioada în care Bucovina s-a aflat integrată la provincia imperială Galiția, „polecii nu zugrumau numai limba românească, ci schimonoseau pe polecie și numele românești ale oamenilor noștri, făcând din Roman - Romanowicz, din Pietraru - Pietrarski, din Andrei - Andriewicz sau Andriczuk, pentru că, vedeți dumneavoastră, codițele **wicz**, **ski**, **czuk** sunt ale numelor rusești și domnii poleci le aninau de numele românilor bucovineni ca să se poată zice: „iată că și cei ce vorbesc românește, nu sunt români"![42]

Cărturari din familia Morariu:

Familia Morariu a dat în cultura Bucovinei câteva personalități importante, între care amintim: **dr. Silvestru Andrievici-Morariu** (1818-1895), cu prenumele inițial Samuil[43]; acesta era fiul preotului Gheorghe și al Zamfirei Morariu, din Mitocul Dragomirnei. El s-a născut la 14/26 noiembrie 1818. A urmat școala primară la Suceava, apoi gimnaziul, liceul și Institutul teologic la Cernăuți. În ultimul an de studenție, în 1842 s-a căsătorit și în vara anului următor, ca absolvent a fost hirotonit și instalat ca preot în satul Ceahor, unde avea să rămână peste două decenii. Începe încă din 1843 să colaboreze la „Calendariu pentru Bucovina": scrie poezii, sonete, fabule. Redactează și publică un *Iconoghiar în trebuințele copiilor de școală*, un manual de *Fizică elementară* și un studiu istoric, intitulat *Descrierea Bucovinei* (1846) – această lucrare este importantă mai ales prin analiza structurii populației și relatarea procesului de colonizare cu elemente alogene, între care ruteni și huțuli venind din Galiția. În 1847 este ales membru în comitetul de conducere al Societății Literare din Bucovina, iar mai târziu în Comisia pentru Corectarea textelor și cărților liturgice. La 1848-1849 se

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

află în fruntea clerului cu vederi progresiste, care susțineau revendicările din *Petiția Țării*, alături de Hurmuzăcheşti. Este invitat de frații Hurmuzachi și propus de Consistoriul Ortodox din Cernăuți să candideze la 1849, alături de Aron Pumnul, Teoctist Blajevici, Vasile Ianovici, Ilarion Hacman și Porfirie Dimitroviță la concursul pentru ocuparea postului de profesor titular al celei dintâi catedre de Limba și Literatura Română, înființată, la cererea românilor, la Cernăuți. Nu se prezintă la concurs, datorită dificultăților familiare. Între 1847-1865 conduce publicația „Calendariu pentru Bucovina". Din 1862 devine referent auxiliar, apoi din 1866, consilier la Consistoriul Ortodox. Este ales și vicepreședinte al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. În 1874, murindu-i soția, Samuil se călugărește și se retrage la Mănăstirea Dragomirna, luându-și numele de Silvestru. După câțiva ani devine egumen, apoi arhimandrit diecezan și vicar general. În 1880 este înălțat în funcția de arhiepiscop și mitropolit al Bucovinei și Dalmației, îndeplinind exemplar această demnitate până în aprilie 1895, când survine și decesul său. A fost totodată, deputat în Dieta Bucovinei și în Camera Înaltului Consiliu Imperial din Viena.

Contemporanii îl apreciază drept „unul dintre scriitorii cei mai productivi din literatura română" și „unul din bărbații cei mai învățați dintre românii din Austro-Ungaria"[44]. Scrie într-o limbă românească, limpede, curată, cu mai puține stângăcii decât predecesorii și contemporanii săi, într-o vreme în care literatura română se confrunta cu numeroase dificultăți și adversități; este, nu atât un creator de valori artistice, cât mai ales un vajnic apărător și slujitor al limbii, culturii și istoriei naționale. Sprijină prin toate mijloacele mișcarea națională a românilor bucovineni. Elaborează cărți religioase, manuale școlare, fiind supranumit „părinte al literaturii didactice din Bucovina"[45]. Este unul dintre cei mai consecvenți și fervenți luptători pentru recunoașterea autonomiei și drepturilor legitime ale Bisericii și clerului ortodox. Inițiază, din 1882, apariția celei dintâi reviste lunare, ortodoxe, din Bucovina, „Candela". În 1883 înființează cea dintâi tipografie românească în acest teritoriu. Creează, în 1884, Academia Ortodoxă pentru Literatură, Retorică și Muzică Bisericească. Gospodărește exemplar Fondul Bisericii, finanțând tipărirea de cărți și reviste, restaurarea și construirea unor biserici, pictarea unor lăcașuri, sporirea salariilor și ajutoarelor pentru clerici și familiile acestora. Este, aprecia istoricul Ion Nistor „prin atitudinea națională și prin munca sa neobosită pentru binele Bisericii și al neamului, cel mai popular arhiereu din câți a avut Bucovina"[46]. Memoriile lui Constantin Morariu conțin bogate referiri la acest cărturar venerabil.

Un alt reprezentant al familiei Morariu a fost cel de-al doilea unchi al preotului Constantin, omonimul acestuia **Constantin Morariu** (1835-1875); el a fost profesor de religie și de limba și literatura română la Gimnaziul din Suceava; când, în 1866, a intrat în clasa a IV-a la acest gimnaziu, nepotul, Constantin a stat la el în gazdă, timp de trei ani, până în1869, când unchiul său a fost transferat la Cernăuți și numit profesor de teologie morală la Institutul din Cernăuți. Tânărul Constantin, autorul memoriilor, ajungând student în teologie, a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

stat inițial în gazdă, la Cernăuți, tot la unchiul său. Răposând la 24 martie, 1875, când abia împlinise 39 de ani, profesorul Constantin Morariu a rămas în amintirea multor generații de elevi și studenți ca un bun român, patriot, autor a trei manuale didactice, pentru clasele I, II, III, de gimnaziu, apărute la Viena în 1866 și 1867, precum și a unui curs de teologie morală, rămas în manuscris. El i-a lăsat moștenire nepotului său întreaga bibliotecă, fiind apreciat de acesta drept „cel mai mare binefăcător" al său[47].

Alți trei cărturari, din aceeași familie, a Morărenilor, sunt fiii preotului Constantin Morariu (1854-1927) – Victor, Leca și Aurel Morariu, care s-au format în același mediu, în Bucovina, înainte de 1918, sub înrâurirea aceleiași culturi și civilizații bipolare, românești și austro-germane, dar s-au afirmat și remarcat mai ales după eliberarea și integrarea Bucovinei la România.

Victor Morariu (1881-1946) a fost, din 1929 titularul catedrei de limba și literatura germană din cadrul Facultății de Filologie de la Universitatea din Cernăuți. A colaborat la peste 40 de publicații, din țară și străinătate, cu studii și articole de critică și istorie literară, lingvistică, pedagogie, folclor, traduceri și interpretări din literatura germană, recenzii, biografii etc. – cele mai multe rămase încă răzlețite în publicațiile vremii[48], așteptându-și selectarea și evaluarea lor de către exegeți. Dintre contribuțiile sale mai importante, rămase în lucrări de referință, în patrimoniul cultural al perioadei interbelice, amintim: *Călăuza istorică a orașului Suceava* (1921), *Novalis, teoretician al romantismului* (1924), *Amintiri despre Ion Grămadă* (1926), *Sintaxa propoziției în „Psaltirea Șcheiană"* (1927), *Pedagogia lui Jean Paul* (1933), *Pedagogia lui Herder* (1936), *Problema nuvelei în literatura germană* (1937), *Vasile Bumbac* (1940), *Prima traducere a „Luceafărului"* (1940)[49].

Al. Leca Morariu (1883-1963) a fost filolog, lingvist, istoric și critic literar, profesor la Facultatea de Filologie de la Universitatea din Cernăuți; a fost, de asemenea, director al Teatrului Național și al Institutului de Literatură, Etnografie și Folclor din Bucovina. A întemeiat și condus publicațiile: Buletinul „Mihai Eminescu" (1930-1943), „Făt-Frumos" (1926-1944), revista „Fond și formă" (1938-1939). A cules și editat documente literare despre Eminescu, Creangă, Iraclie și Ciprian Porumbescu. Opera sa cuprinde câteva sute de studii și articole, precum și circa 70 de cărți și broșuri - între care: *De la noi. Povești* (1920), *Războiul Troadei* (1923), *Institutorul Creangă* (1925), *Drumuri moldovene. Pe urmele lui Creangă* (1925), *Lu frații noștri* (1928) - toate acestea premiate de Academia Română. Se adaugă valoroase contribuții despre Eminescu, Veronica Micle, Ciprian Porumbescu, Nicu Gane, Iacob Negruzzi, Teodor Robeanu etc. Dintre lucrările rămase în manuscris, i-a apărut monografia *Iraclie și Ciprian Porumbescu* (vol. I, nu și II, în 1986)[50] și în 1983 s-a reeditat, sub îngrijirea lui Petru Rezuș, volumul *De la noi. Povești, poezii și cimilituri populare.* În 1967 s-a constituit la Suceava, la Muzeul Bucovinei, Fondul memorial-documentar Octavia Leca Morariu, cuprinzând biblioteca sa, lucrări de artă plastică, fotografii de epocă, colecții de ziare și reviste, instrumente și partituri muzicale (unele de la Ciprian Porumbescu) etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dr. Aurel Morariu (1887-1945) este autorul sintezei *Bucovina 1774-1914*, tipărită la București, la începutul primului război mondial și dedicată „celor ce vor desrobi-o, ostașilor români". El a mai scris: *Cazul inspectorilor diecezani din Bucovina* (1923), *Istoricul Societății meseriașilor, comercianților și industriașilor români din Moldova de Sus cu sediul în Cernăuți* (1932), iar ca deputat memoriul din 19 martie 1937 – *Întru apărarea Mitropoliei, a Facultății noastre teologice și a Fondului bisericesc ortodox-român al Bucovinei* (1937).

4. CONSTANTIN MORARIU (1854-1927) ȘI MEMORIILE SALE

A. ASPECTE ALE VIEȚII ȘI FORMĂRII PERSONALITĂȚII SALE

În cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea - când s-a format și afirmat Constantin Morariu, ca preot, cărturar, poet, traducător, scriitor, ziarist, istoric, animator și slujitor devotat și neobosit al mișcării cultural-naționale și politice pentru emanciparea generală a românilor bucovineni și a cărui activitate bogată avea să fie aureolată și de întemnițarea sa vremelnică, dar și de ostracizarea sa întreaga viață de către autoritățile imperiale, pentru atitudinea sa patriotică și mai ales pentru funcția de secretar al Societății Academice „Arboroasa", alături de Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca, Orest Popescu, Gherasim Buliga și Eugen Sireteanu, la 1877 - Bucovina se afla în cea de-a III-a etapă a evoluției sale juridico-administrative.

Contextul istoric. Etape în evoluția Bucovinei:

Prima fusese etapa administrației militare, dintre anii **1774-1786**, când Bucovina fusese condusă de doi guvernatori militari și păstrată autonom față de celelalte provincii ale imperiului. În această etapă se instalează și se consolidează noua stăpânire. Se întreprind masive colonizări cu populația alogenă – germani, evrei, ruteni, huțuli, lipoveni, unguri, cehi, slovaci, polonezi etc. Se inventariază și reorganizează patrimoniul agrosilvic în interesul statului austriac, extinzându-se obligațiile fiscale asupra majorității covârșitoare a populației. Se reglementează relațiile între țărani și proprietari. Se desființează robia; se transformă proprietatea în sens burghez, averile uriașe ale mănăstirilor și schiturilor sunt secularizate, desființându-se cele mai multe, în afară de Putna, Sucevița și Dragomirna, care sunt menținute cu un număr restrâns de călugări: se fac investigații geologice și se deschid exploatări miniere. Se introduce o legislație modernă în toate domeniile, inclusiv în domeniul silviculturii și se trece la exploatarea modernă a pădurilor. Se adoptă măsuri pentru stimularea și dezvoltarea agriculturii, creșterii vitelor, meșteșugurilor și comerțului. Se accelerează procesul urbanizării,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în vreme ce pe plan cultural, sub înrâurirea aceloraşi reforme josefine se reorganizează şi înfiinţează 32 de şcoli româneşti sau bilingve româno-germane. Se întrerup legăturile tradiţionale ale bisericii din zonă cu Mitropolia din Iaşi. Lăcaşurile de cult din Bucovina sunt reorganizate într-o eparhie exemptă, separată, punându-se sub controlul centrului ortodox de la Carloviţ. Se adoptă, totodată, primele măsuri pentru subordonarea şi transformarea clerului ortodox într-un aparat funcţionăresc, apărător şi executor fidel al politicii imperiale, înlăturându-se primatul exclusiv al religiei ortodoxe, prin înfiinţarea şi finanţarea parohiilor catolice[51]. Despre această primă etapă istoricul Ion Nistor scria: „noua administraţie ia în primire toate slujbele din ţară, lăsând puţine pentru români, doar posturi mărunte şi neînsemnate"[52]. Sub raport lingvistic, nota Constantin Morariu, „din 1774 până la 1812, adică în răstimp de 38 de ani, limba românească a fost unica limbă a ţării noastre"[53].

În cea de-a doua etapă, **1786-1848** şi **1850-1861**, când Bucovina s-a aflat integrată la provincia imperială Galiţia - în pofida protestului răspicat şi repetat al românilor – se continuă aceleaşi direcţii ale politicii habsburgice, dar în sens mai reacţionar, avându-se în atenţie integrarea cât mai deplină şi mai completă a Bucovinei, în condiţiile în care reformele josefine sunt reprobate şi condamnate, încercându-se anularea lor, în timp ce revoluţia franceză se prelungeşte şi adânceşte, iar cercurile imperiale nobiliare trec la o politică vădit şi pronunţat conservatoare, în cadrul regimului reacţionar – campion al conservatorismului european – condus de Metternich, care se prelungeşte până la 1848.

În această a doua etapă se amplifică imigrarea rutenilor şi huţulilor, ca zilieri, ca „halupari" şi lucrători forestieri. Guberniul din Lemberg înlătură sistematic elementele autohtone, româneşti, câte mai rămăseseră, din administraţie, justiţie, învăţământ. Nobili şi funcţionari polonezi, negustori armeni, cămătari evrei se infiltrează, alături de coloniştii germani în conducerea vieţii economico-financiare, acaparează o bună parte din proprietăţile agro-silvice şi din loturile ţărăneşti. Cea mai mare parte a „industriei" casnice, tradiţionale, se ruinează odată cu aducerea unor grupuri de meşteşugari şi lucrători calificaţi din interiorul imperiului. Se intensifică extinderea confesiunilor catolică, unită, mozaică etc. În învăţământ, în 1826 şi 1841, se încearcă, fără succes, introducerea limbii poloneze, ca limbă oficială, alături de germană, limba utilizată de autorităţi în întreg imperiul[54]. Se introduc şi primele texte în limba ucraineană sau „rusească" cum o numeau localnicii; apar primele texte adresate zilierilor, rutenilor, care după 1848 primesc loturi de pământ şi sunt împroprietăriţi în Bucovina.

Analizând această etapă, Constantin Morariu avea s-o caracterizeze sub raport cultural ca fiind „cea mai nefericită, pentru noi, românii", fiindcă „în decurs de 64 de ani au fost înfiinţate numai 18 şcoli noi, cele mai multe prin sate de coloniști, şi în şcolile noastre au introdus străinismul în toată puterea cuvântului" şi tocmai în această etapă, „pe timpul directorului Theil, în şcoala capitală normală din Suceava, şcolarilor moldoveni le era foarte aspru oprit de a vorbi întraolaltă moldoveneşte. Şi dacă, totuşi, se întâmpla că oarecare şcolariu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

moldovean vorbea în limba sa, atunci i se anina de gât un măgar tăiat din carton, pe care trebuia să-l poarte în decursul întregii săptămâni, până sâmbătă; în ziua aceasta se chiemau apoi școlarii din toate clasele la un loc, și toți aveau privilegiul de a stupi asupra păcătoșilor moldoveni cu măgarii la gât"[55]. Explicând mai în detaliu ce însemna „străinismul" în școli, Constantin Morariu citează aprecierile unui „vrednic scriitor contemporan", I. G. Sbiera, că „nici sângeroasele și necurmatele războaie întâmplate pe pământul Bucovinei, nici năvălirile sălbatice ale tătarilor și cazacilor, nici invaziile cetelor turbate ale turcilor nu au adus mai multă stricăciune nației române din Bucovina, decât această împreunare nefirească cu Galiția", fiindcă, „în acest timp, nenorocit, o parte a Bucovinei a început să-și piardă fața cea drept românească, în acest timp poporul românesc a început strașnic a-și pierde limba, apucând a se da la limba rusească, va să zică în acest timp s-a încuibat în țara noastră rădăcina unui rău, care cu greu se va mai stârpi"[56].

Activitatea românilor pentru apărarea și afirmarea ființei lor naționale s-a exprimat în această etapă printr-o multitudine de forme: trimiterea de petiții, memorii de protest și delegații la Viena, procurarea de cărți românești și stimularea circulației acestora, elaborarea de manuale școlare, scrieri religioase, lingvistice, filologice, istorice, literare, științifice, traduceri și prelucrări din limba germană etc., tipărirea primelor calendare simple, modeste, în limba maternă, continuarea eforturilor pentru dezvoltarea și diversificarea rețelei școlare în limba românească, înființarea în 1808 a gimnaziului apoi, în 1827 a institutului teologic, conturarea unei elite de intelectuali români formate cu precădere din preoți, întemeierea în 1846 a Societății Literare din eparhia Bucovinei[57]. În fruntea acestei elite s-a aflat ca un adevărat stat major – al conducerii mișcării naționale din Bucovina, al legăturilor și colaborării cu fruntașii românilor de pretutindeni – familia Hurmuzachi; timp de peste cinci-șase decenii, Hurmuzăcheștii au elaborat liniile directoare ale mișcării naționale și s-au aflat ei înșiși angajați în fruntea acestei lupte[58].

Cea de-a III-a etapă – în care s-a format și afirmat și autorul memoriilor – de la dobândirea autonomiei provinciale, **1861** și **până la 1918**, s-a aflat sub înrâurirea concesiilor făcute de cercurile imperiale la 1848. Între aceste concesii ale Curții din Viena, reamintim: separarea Bucovinei de Galiția, înființarea Dietei Bucovinei, înlăturarea clăcii și servituților feudale, crearea celei dintâi catedre de limba și literatura română, admiterea principiului egalității juridice a popoarelor din imperiu și a dreptului acestora de-a folosi și de-a se instrui în limba maternă. Acum, în noile condiții, are loc continuarea mișcării naționale pentru dezvoltarea și aplicarea programului revoluției de la 1848-1849. Are loc, totodată, adâncirea crizei Imperiului habsburgic, atât ca urmare a creșterii luptei de eliberare a popoarelor oprimate, din interior, cât și a înfrângerilor suferite, din exterior, de Casa de Austria: în 1859 în războiul cu Franța și Sardinia, în 1866, în bătălia de la Sadova, cu Prusia, în urma căreia Austria este exclusă din Confederația germană; în același an Imperiul habsburgic cedează Veneția, Italiei. Compromisul din 1867, constând în încheierea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

acordului austro-ungar și constituirea monarhiei bicefale, Austro-Ungaria, reprezenta, însă, tot o soluție temporară și precară.

Unirea Principatelor în 1859, formarea și consolidarea statului național român modern însemnau și pentru românii din Bucovina, așa cum se exprima Al. Hurmuzachi, „un răsărit de soare", care le aducea „lumină și căldură"[59] în tot ce gândeau și făceau.

În acest context se cuvine să descifrăm și să punctăm **factorii formării lui Constantin Morariu.**

Mediul familial:

Constantin Morariu s-a născut la 5 mai 1854 în satul Mitocul Dragomirnei, nu departe de Suceava. Părinții săi erau oameni modești: trăiau – aflăm din cuprinsul memoriilor – într-o „casă veche, de lemn, cu ferești mici, cu tindă și două odăi", care erau numite de localnici „căsuța sau culina" (bucătăria) și „casa cea mare", odaia de curat, unde se ținea zestrea fetelor și se primeau oaspeții la zile mari și preotul din sat la sărbătorile importante; și ca mai toate casele de pe atunci, și cea a părinților săi, era „acoperită cu paie"[60].

Tatăl său, Gheorghe, fiul economilor Teodor și Maranda Morariu, era de aceeași vârstă cu vărul său, Silvestru și urmaseră împreună școala capitală din Suceava, pe vremea acelui director de pomină, Theil, „care îi pedepsea pe școlerii români pentru vorba lor moldovenească cu atârnarea acelor măgari la grumaz". Nu s-ar putea, totuși, zice, că tatăl său era om sărac; el avea numai în spatele casei o livadă „de vre-o falce și jumătate", deci, aproape trei hectare laolaltă, la care se adăugau ogoarele din țarină - pe care autorul memoriilor le înșiruie - și vite, și oi, iar pe deasupra, îndeplinea și funcția de cantor la biserica din sat, de unde tot îi picura ceva, oricât de puțin. Dacă la început, ani în șir, a deținut funcția de cantor „în mod provizoriu", în 1871 „a făcut examenul la școala cantorală din Cernăuți, rămânând de atunci cantor bisericesc definitiv, în Mitoc, până la moartea sa, la 6 decembrie 1892". Mama sa era din același sat, Mitoc, fiica lui Vasile și a Anei Hrișcă.

Părinții au avut o puzderie de copii, adică nu mai puțin de 16, dintre care cei mai mulți s-au prăpădit la o vârstă fragedă, rămânând în viață doar 4 fete și un băiat, Constantin.

Mediul familial, cea dintâi „școală" tainică și complexă, i-a imprimat și format coordonatele fundamentale ale vieții și caracterului; de la părinți a învățat și păstrat în matricea ființei sale cultul și bucuria permanentă și îndârjită a muncii; modele i-au fost proprii săi părinți: „așa de harnică era scumpa mea mamă, încât eu niciodată n-am văzut-o sculându-se dimineața ori culcându-se seara; ea muncea necontenit. Călcâiele îi erau crăpate ca pământul după o arșiță îndelungată, crăpături lângă crăpături și mari, încât mie îmi era groază când o vedeam seara picurând în ele din lumânarea de seu, aprinsă ca să n-o doară".

Dacă mama, care i-a dat țâță, și l-a ținut în brațe, și l-a învățat primele cuvinte, i-a rămas întipărită în minte ca o mucenică a hărniciei rurale, într-o gospodărie care, în toate anotimpurile vuia de ritmul și zumzetul muncii, unde

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„toată iarna era de tors, de răşchirat pe răşchitori, pe caleap, de zolit torturile, de pus pe vârtelniţă, de făcut gheme şi de dat pe urzitoare; primăvara începea a boi torturile cu calacan, coajă de pădureţ, sovârf, drăghiţă etc.", unde vara „gardurile pe lângă ogradă erau pline de torturi boite în felurite culori, aşa cum toamna erau pline de fuioare topite în apă, ca să se usuce la soare; şi apoi stative în casă, şi fel de fel de iţe, vatale, spete, fuscei, îmblători, scripeţi, talchici, suveici, molodeţi, vergele, sucală, lopăţică, ţevi, suluri şi supărări că nu se usucă natra, ori se rup fire, ori se fac lătunoaie", dacă acest întortocheat univers al gospodăriei ţărăneşti era încă atunci şi o „întreprindere" tradiţională, în care se învăţau lucruri felurite şi în care copilul „vedea" şi înţelegea cum „se fabrică" aproape tot ce era de trebuinţă ţăranului – ştergare, prosoape, pânză de bumbac, de fuior sau de cânepă, lăicere, sumane, ţesături, desagi, traiste, saci, ţoluri etc. – lucrul la câmp, lângă tatăl său îi dezvăluia cealaltă parte a aceluiaşi aspru şi încordat „război" al ţăranului pentru a-i smulge pământului bucatele necesare: „aprig la lucru era şi scumpul meu tată", pe care prichindelul l-a însoţit adesea, făcându-şi el însuşi ucenicia „la adunat, în fânele din Poieni, la prăşit ori la cosit, la legatul snopilor ori la culesul păpuşoiului sau la scosul barabulelor în ogoarele de la Cruce, Fântâna Hrişchii, pe Dealul Morii, în Stratulat, în Ghedeon, la Poarta Ţarinei, tata muncea de-i curgeau sudorile părău"[61].

Atunci, ca şi astăzi, şi poate din vremuri imemoriale, ideea ţăranului de a-şi scăpa odrasla de robia pământului devenea convingătoare pentru copil, numai după ce acesta cunoştea el însuşi calvarul muncii propriu-zise, din primăvară până-n toamnă: „Şi când eu - relatează Constantin Morariu - cu picioarele înţepenite de mirişti, obosit de lucru şi de arşiţa soarelui, mă puneam să mă odihnesc puţin la umbra unui copac ori sub vre-un tufar, tata, nu o dată, îmi zicea: «Vezi, măi, cât e de grea munca ţăranului; caută de învaţă bine la şcoală, ca să scapi la o pâine mai uşoară!»"[62].

Dar, mediul familial şi întreaga comunitate rurală i-au dezvăluit şi acel univers neasemuit de frumos şi de fabulos, al datinilor, obiceiurilor, riturilor, eresurilor, poveştilor, istorisirilor şi al înţelepciunii inegalabile, păstrate şi transmise din moşi-strămoşi, care, toate laolaltă, sunt incomparabil mai ademenitoare şi mai stăruitoare în tainiţele inimii, decât tot ce adaugă ulterior treptele oricăror şcoli şi învăţături primite de la alţii.

Copilul a înţeles în casa părintească şi tâlcul celor mai elementare mijloace prin care omul poate găsi şi făuri el însuşi liniştea, fericirea, armonia internă, tihna casei sale: i-au fost model proprii săi părinţi, prin înţelegerea, stima, dragostea, preţuirea ce şi le-au purtat şi manifestat reciproc, în toate împrejurările, bune şi rele, ale vieţii; i-au oferit tot ei şi primele sensuri concrete ale noţiunilor de fericire, bine, altruism, generozitate: „mângâiaţi se duceau din casa noastră – scrie el – toţi cei ce veneau să se tânguiască de ceva, şi mai ales văduvele şi orfanii, cărora tata le era epitrop"; a şti să trăieşti, nu atât exclusiv pentru tine, cât mai ales pentru alţii, Constantin Morariu a învăţat tot în casa părintească: „binele făcut de părinţii mei oamenilor nevoiaşi mi-a lăsat impresia ca şi cum ei mai mult pentru alţii ar fi trăit"[63].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Formarea intelectuală:

Formarea intelectuală: îndemnul la carte i-a venit tot de la părinți: „caută de învață bine, la școală, ca să scapi la o pâine mai ușoară". Ei aveau însă, față de copil, atitudini ușor diferite: „tata – scrie el – mă ținea aspru la carte; la slovenit nu odată mă trăgea de urechi, în vreme ce mama intervenea numaidecât și – adaugă el – îmi smulgea cartea din mână și îmi zicea, plângând și ea: fugi, măi, că te-a zăluzi de cap"[64].

În casa cantorului din Mitocul Dragomirnei se aflau – la data când a început copilul Constantin să meargă la școală, în 1861 – după propria-i mărturie, „multe cărți", în comparație cu situația din casele altor săteni; aceste cărți erau: *Psaltirea, Ceaslovul, Octoihul, Floarea Darurilor, Alfavita* etc.[65]. Însă școala era, în opinia celor din preajma sa, un loc care trebuia să-l îngrijoreze. Fiindcă, ori de câte ori făcea câte-o șotie, era amenințat că va fi dat la școală, unde „zicea că au să mă bată cu vergi de mesteacăn, pârlite în para focului și au să mă puie în genunchi pe grăunțe de hrișcă, de mi s-o beli pielea și mi-o curge sânge"[66]. De aceea, nu-i de mirare, că, într-o dimineață, aflând că urmează să fie dus la școală, prichindelul s-a sculat cu noaptea-n cap și a zbughit-o „la mătușa Pachița lui Bârzoi" la care s-a ascuns „pe cuptor, în grăunțe de păpușoi", de unde tatăl l-a scos „cu varga" și l-a dus acasă.

Școala primară din Mitocul Dragomirnei era improvizată la 1861 într-o casă țărănească; aici Constantin Morariu a urmat doar clasa întâi, la învățătorul Vasile Rac, „un domn negricios, înalt și voinic", care, într-o după-amiază, fără nici o pricină, l-a așezat pe laiță și i-a tras trei vergi. În clasa a doua, școala s-a mutat „în casa șvabului Lauer", unde Rac – scrie elevul – „a vrut să mă bată a doua oară", dar el s-a zbătut și-a scăpat cu fuga, iar a doua zi a refuzat să mai meargă la școală, și, împreună cu alt băiat s-a ascuns „în fânul din podul grajdului", unde a stat până ce-a socotit „că băieții vor fi ieșit din școală". Și de frica învățătorului, continuă Constantin Morariu, „am ocolit așa, multă vreme școala, ascunzându-mă în gaura unui copac găunos, din grădina Măgăoaiei, unde îmi clănțăneau dinții de ger, până ce tata m-a prins cu ocaua mică, m-a dus iar la școală și l-a rugat pe învățător să nu mă mai bată, că mă bate el singur, numai să-i spuie ce am greșit".

În clasa a III-a primară, „școala" s-a mutat iar, în altă casă țărănească. Învățătorii se schimbau și ei, aproape tot atât de des ca și localurile improvizate. În ultimii doi ani, Constantin Morariu l-a avut ca învățător pe Gheorghe Bocancea. Așadar, între alte informații din memorii, este de reținut și aceea că, înființarea școlii de învățători (a preparandiei, cum i se spunea) la 1848, a avut rezultate care se puteau constata deja: la 1861 erau într-un sătuc modest ca Mitocul Dragomirnei nu mai puțin de doi învățători români.

În 1866, după cele cinci clase primare, Constantin Morariu se înscrie la „școala normală capitală" din Suceava, în clasa a IV-a gimnazială, fiind instalat „în gazdă la unchiul Constantin – sau, cum i se spunea frecvent, Costachi – profesor de religie și de limba și literatura română la gimnaziu. Va rămâne la Suceava, între anii 1866 și 1874, adică opt ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Prima impresie, care îl domină la început, la gimnaziu, speriindu-l, este aceea că se află „la o şcoală unde toate obiectele erau predate în limba nemţească, în afară de religie şi limba şi literatura română". Noii săi dascăli i-au fost iniţial Mizkiewicz şi Kadakowski, în orele cărora multă vreme, elevul din Mitoc îşi întreba colegii mai vechi cu nedumerire şi uimire: „Ce zice?". Cum nu era însă nici o altă cale de ieşire, s-a pus serios pe treabă, învăţând limba germană în numai două semestre, mai ales că, înaintea vacanţei de vară, directorul Mizkiewicz l-a chemat şi avertizat că nu poate rămâne la gimnaziu, dacă nu va trece „examenul din toată gramatica nemţească"[67].

În clasele gimnaziale şi liceale de la Suceava, elevul Constantin Morariu s-a impus ca un tânăr harnic, tenace, perseverent, cu voinţă, care – deşi unchiul îl punea la toate treburile casei: „tăiam lemne, aduceam apă de la şipot cu cofele în mâini ori pe coromâslă, măturam şi ştergeam colbul prin odăi; spălam podelele, curăţam încălţămintele unchiului şi ale bunicii, frământam pâine, spălam blidele, frecam cuţitele, furculiţele şi sfeşnicele, mergeam în târg după toate cumpărăturile, iarna căram lemne prin odăi şi făceam foc în sobe, mai pe scurt, lucram tot ce trebuie" – pentru silinţa şi rezultatele dovedite la învăţătură a câştigat un stipendiu pe care şi l-a păstrat în toţi anii studiilor la Suceava. Aflând că elevii din clasele superioare aveau o societate de lectură şi o bibliotecă, „cu felurite cărţi şi foi româneşti", a devenit unul dintre cei mai activi membri ai acesteia, încât, deşi învăţământul se făcea aproape exclusiv în limba germană, a început să se remarce „mai cu temei" şi „în limba maternă, încât, colegii de clasă, la prilejuri festive, de pildă la maialuri, ori când trebuia să-l felicităm pe vre-un profesor român, de patronul său, pe el îl însărcinau cu ţinerea oraţiilor.

La Suceava, Constantin Morariu a avut profesori excelenţi, ca Tarasius Lucyk la greacă şi latină, Blasius Knauer la istoria naturală, Dimitrie Isopescu şi Ştefan Nosievici la matematică şi muzică, Ştefan Repta la limba şi literatura germană, Rohrnnoser, Krikowa şi Samuil Isopescu la istorie etc. dar, totodată, a avut şi profesori, ca directorul Lemberger, „un pedant nesuferit, un adevărat ucigaş de spirit", care tocmai „pe elevii români îi prigonea sistematic" şi dacă îi prindea citind „gazete valahe" îi ocăra, îi admonesta: „dacă citeşti gazete valahe, apoi du-te în Valahia!"

La Suceava, Constantin Morariu pătrunde sistematic, cu interes şi pasiune în universul ştiinţei şi culturii; ia contact cu civilizaţiile greacă şi latină, cu istoria lumii moderne şi contemporane, cu matematica şi ştiinţele naturii, cu arta şi literatura, încât, în vacanţe se retrăgea în livada din preajma casei şi „zile întregi de peste săptămână" citea cu nesaţ, împrumutând cărţi de la o vestită bibliotecă a Sucevei, pe care o avea în samă un coleg al său, mai mare, Iftimie Grigorean; „nu pot uita – notează el – ce impresie adâncă au făcut asupra mea scrierile lui Vasile Alecsandri".

La Suceava învaţă „cu deosebită plăcere" botanica la orele lui Knauer, dar şi „în poiana cea mândră, de lângă apa Sucevei", unde nu urmărea „numai lecţia dată de profesor, ci tot ce aflam descris în carte şi întâlneam în cale".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Tot la Suceava, profesorul Nosievici îl ajută să iubească și să înțeleagă „câtă mângâiere îi dă omului muzica"; aici el ascultă orchestra lăutarului Grigore Vinderău, ale cărui melodii populare i se întipăresc în inimă „ca un plâns duios, în depărtare"; la Suceava îl întâlnește prima oară și-l ascultă cântând din vioară pe Ciprian Porumbescu; el se decide, pentru întreg restul vieții sale, să nu precupețească „nici o jertfă pentru instrucția muzicală".

Când, în sfârșit, absolvă studiile gimnaziale și liceale la Suceava, în 1874, tânărul Constantin Morariu era deja un adolescent prea de timpuriu maturizat; comunicându-i-se rezultatul favorabil la examenul de maturitate, el s-a decis să-și petreacă la Mitoc „câteva zile de liniște", dar, remarcă el în memorii „liniștea era departe de mine. Dormeam în fânul din podul grajdiului și nopți întregi, până la revărsatul zorilor, dimineața, somnul fugea de mine, din pricina gândurilor la soarta ilotică a neamului nostru, la nesfârșitele nedreptăți și nevoi suferite de acest neam, din partea străinilor"[68].

Botezul de foc al înrolării în viața cultural-politică. *Arboroasa:*

Atitudinea străinilor față de propria-i națiie l-a preocupat și revoltat prima oară în timpul studiilor de la Suceava, unde directorul Lemberger, ca reprezentant oficial al administrației imperiale îi disprețuia pe „valahi"; la câtva timp după plecarea sa din Suceava, află el, „societatea studenților a fost nimicită de românofagul Lemberger, care a sechestrat biblioteca ei"[69] și, acest fapt se petrecea, nu în alt loc, ci în târgul ce fusese odinioară, peste două secole, capitala și fala Moldovei. Ceea ce-i povestise tatăl său, despre batjocura și umilința îndurate sub Theil, se perpetuase, într-o altă formă, sub directoratul lui Lemberger.

De aceea, când în 1874, proaspătul absolvent al liceului se înscrie la Institutul Teologic, de la Cernăuți, el pleca în capitala Bucovinei cu acea constatare intimă că „nici o durere" nu-l chinuia și stăpânea, „cu atâta necruțare, ca durerea de starea mizeră a neamului nostru"[70].

Descinzând la Cernăuți, în gazdă la același unchi Costachi – cu care se familiarizase trei ani la Suceava – Constantin Morariu participă la o agapă câmpenească, numai între rudele sale „școlite", oferită pe moșia de la Hrabova, de către celălalt unchi al său, Silvestru; intrând în cinul călugăresc și fiind avansat la rangul de arhimandrit arhidiecezan, Silvestru a decis ca tocmai de ziua sa onomastică să-și împartă pământul la cei doi fii, Vasile și Iuliana, în cadrul unei petreceri câmpenești, fiindcă noua sa funcție cerea „să se lepede de orice avere". La această agapă fiul cantorului din Mitoc trăi, neoficial, clipa sărbătoririi majoratului său: el fu primit într-un cerc intim al oamenilor maturi, avu prilejul să-și cunoască rubedeniile sale cele mai importante, între care omul cel mai însemnat era viitorul mitropolit Silvestru; la dansul care s-a încins într-o poieniță, el mai avu posibilitatea s-o cunoască și pe viitoarea sa logodnică, Elvira, fiica preotesei văduve, Emilia Popescu, din Ceahor, care era și cumnata unchiului Silvestru", atmosfera caldă, discuțiile prietenești, farmecul acelor „feluri doine" cântate din vioară de către un artist venit special din București, voia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bună „cu vinul și berea puse la îndemână, din belșug"[71] i-au fost un tonifiant, care, într-un anume fel, i-au dat încredere în el însuși, l-au făcut mai bărbat.

La un an, după ce s-a înscris la teologie, când Institutul său s-a integrat, în 1875, în noua Universitate proaspăt înființată, studenții români s-au constituit, după o practică tradițională în centrele austriece și germane, în Societatea Academică Arboroasa.

Conform statutului acesteia, scopul ei era: „perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul național, literar și cultural, prin prelegeri literare, prin îndeletniciri în arta oratoriei, prin întreținerea unui cabinet de lectură și a unei biblioteci, prin aranjarea de petreceri, precum și prin sprijinirea membrilor lipsiți de mijloace și căutarea lor gratuită în caz de boală"[72].

Constantin Morariu și-a adus contribuția la elaborarea acestui program cultural-politic, pe care era decis să-l completeze și să-l urmeze cu sfințenie. Îl îndemnau la aceasta și constatarea pe care o făcea „în anul I al studiilor teologice: îmi era rușine de mine însumi că-mi venea cam greu să-nvăț obiectele în limba română" și „de aceea, scrie el, mi-am propus să nu mai citesc nemțește, ci numai cărți și foi românești". Exact în această direcție, a însușirii și cultivării culturii naționale, în limba maicii, îl orienta și ajuta și Arboroasa. „Ține minte, măi – îi spusese unchiul Costachi, profesorul de teologie morală, căruia studentul îi făcuse o vizită – să aperi și tu, în viața ta, orice cauză, ce vei afla-o dreaptă din toate punctele de vedere!"

Studentul Constantin Morariu a fost ales secretar al Arboroasei. Din comitet mai făceau parte: Ciprian Porumbescu, președinte; acesta – scrie în memoriile sale Constantin Morariu – era „dirigent al corului societății, era sufletul ședințelor sociale"; vicepreședinte era Zaharia Voronca, din anul al treilea de la teologie, iar ca membri în comitet mai fuseseră aleși doi colegi ai săi din anul al patrulea, Orest Popescu și Eugen Sireteanu.

Alegerea și stabilizarea unei conduceri ferme, capabile, n-a fost un lucru simplu. Existau intrigi, rivalități, temeri, interese, ostilități care au intrat în joc și care inițial păreau să triumfe. Relatând despre alegerea comitetului Arboroasei – comitet format exclusiv din studenți teologi – Constantin Morariu consemnează unele detalii semnificative: „în 1876, fiind noi, teologii, mai mulți decât colegii de la alte facultăți, l-am ales președinte al Arboroasei pe Ciprian. Colegii civiliști însă, au uneltit atâta, prin vărul meu Vasile, la unchiul Silvestru, în contra nou alesului comitet, încât unchiul mi-a spus mie, că ne trimite interdictul Consistoriului de a mai participa la Arboroasa, dacă noi, comitetul cel nou, nu vom demisiona, ca să se aleagă alt comitet, cu un președinte civilist în frunte". Ciprian a cerut, așadar, secretarului, Constantin Morariu, să anunțe public demisia primului comitet; s-a ales apoi un nou comitet, dorit de civiliști, în care, din vechiul comitet inițial au mai fost realeși Ciprian, ca vicepreședinte, iar Constantin Morariu în aceeași funcție, ca secretar. Dar, notează în memorii Constantin Morariu, „ambițios cum era, Ciprian s-a retras cu totul din societate" și odată cu el și cei mai buni coriști, încât Arboroasa „o încheiase cu frumoasele ei conveniri sociale de mai înainte".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pătrunzând în substratul acestei neuniri, între teologi și civiliști, neunire „care dădea apă la moară potrivnicului nostru secretar seminarial, ruteanul Filipowicz", Constantin Morariu a fost un pion principal, care a determinat demisia președintelui inactiv și realegerea lui Ciprian, fapt care a generat „minuni în direcția înaintării societății Arboroasa; ședințele noastre – scrie el în memorii – nu mai erau simple conveniri studențești, ci manifestațiuni, ce grupau în jurul lor publicul cel mai distins"[73].

În scurtă vreme Arboroasa a reușit să strângă laolaltă peste 60 de membri, dintre studenții români aflați la cele trei facultăți de la Universitatea cernăuțeană, teologie, filosofie și juridică. Acționând sub deviza „unire-n cuget și-n simțiri", ea se impune printr-un ansamblu de manifestări cultural-naționale, la care, consemnează un istoric, „lua parte toată societatea românească din Cernăuți"[74], fiind absentă doar boierimea conservatoare, „care – se aprecia într-o corespondență publicată în revista „Familia" – deținea puterea politică" și care „instinctiv și-ar fi dat seama că noua mișcare națională a tineretului ar fi îndreptată împotriva atotputerniciei ei „bucoviniste"[75].

Arboroasa se dovedi, așa cum se evalua în ziarul „Albina" din Pesta „o școală bună și roditoare, pentru interesele noastre naționale". Ea stabili legături de colaborare cu societățile „Petru Maior" din Pesta, „Alexei Șincai" din Gherla, „Inochențiu Clain" din Blaj, Clubul studenților universitari din Iași, „România Jună" din Viena, Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din București etc.[76].

Dar, în timp ce activitatea era în plină ascensiune și „mergeau treburile de parcă nu era a bine", la începutul lunii noiembrie 1877, autoritățile habsburgice efectuează un control la sediul societății, confiscă arhiva, dizolvă Arboroasa și-i arestează pe cei cinci membri ai comitetului, între care și pe autorul memoriilor de față, Constantin Morariu.

Evenimentul de la Cernăuți avea loc în condițiile în care, în toate provinciile românești din Austro-Ungaria, în Banat, Transilvania și întreaga Bucovină acționau comitete de solidaritate cu cei ce luptau în războiul popular și național, în sudul Dunării, la Grivița, la Plevna și Smârdan pentru cucerirea independenței de stat a României și în timp ce guvernul de la Budapesta și cercurile imperiale vieneze se căzneau să apere „cauza integrității Imperiului Otoman", ajutându-i pe turci, spre a contracara expansiunea Rusiei în Balcani.

Tratamentul aplicat celor acuzați și întemnițați este descris pe larg de Constantin Morariu în memoriile sale: „Pe toți ne-au închis în celule separate, împreună cu cei mai mari făcători de rele. Eu – precizează autorul memoriilor – eram închis la un loc cu un armean ce făcuse moarte de om și cu un jidov și un băiat din Ceahor, întemnițați pentru furturi. Băiatul avea pe el cămașa și izmenele pline de păduchi, încât unde punea mâinile, ucidea necontenit. Chilia părea a fi zugrăvită de sângele ploșnițelor ucise, și, când iarna au făcut întâiași dată foc în sobă, ploșnițele mișunau pe ea mai dihai decât furnicile într-un mușuroi"[77].

Procesul celor cinci studenți români, început într-o vineri, la 1 februarie 1877, s-a prelungit până duminică noaptea, pe 3 februarie „fiind sala de pertractare neobișnuit de plină de public, mai ales din starea preoțească".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Constantin Morariu apreciind că lucrările procesului au fost publicate doar în foaia germană „Bukowina"[78] și dorind să-și informeze cititorii români, reproduce în memorii „părțile cele mai interesante", oferind detalii despre completul de judecată, actul de acuzație, pledoaria apărării, argumentele care au determinat în final achitarea unanimă acelor cinci inculpați. În cadrul memoriilor luate în ansamblu, capitolul referitor la procesul Arboroasei este unul din cele mai importante și captivante. Între altele, din memorii reiese că procesul a stârnit simpatia unor personalități progresiste din imperiu; ca urmare, „cei mai vestiți trei avocați din Cernăuți, Dr. Rott, Dr. Tabora și Dr. Atlas" au primit să apere cauza celor cinci arboroseni români, „ca o afacere de onoare, adică fără nici o remunerație"; acești avocați „au cercat toate mijloacele să fim puși în libertate" și „în același scop, mărinimosul boier din Stupca, Alecu Popovici și-a oferit drept cauțiune toată moșia sa". La originea acuzațiilor s-au aflat, însă – precizează autorul memoriilor – uneltirile și intrigile puse la cale de către „chiar unii prepoziți seminariali, de-ai noștri" încât, „pe temeiul unor bănuieli cu totul fictive am trebuit să stăm închiși 11 săptămâni"[79].

Între învinuirile esențiale, actul de acuzare citează: dovezile privitoare la legăturile Arboroasei cu Ministerul Cultelor și Instrucțiunilor Publice de la București, de la care primise un ajutor de 250 de lei și scrisoarea de mulțumire trimisă „de frații detrunchiați de la comuna maică" ce se încheia cu „Trăiască națiunea română"; apoi, în ședința din 30 septembrie 1877, cei cinci arboroseni au hotărât ca „din incidentul doliului secular al anexării Bucovinei la Austria, să se exprime condoleanțe, trimițând primăriei din Iași (...) o depeșă telegrafică", în care se scria: „Societatea Junimii române din partea detrunchiată a vechii Moldove, trimite condoleanțele membrilor săi pentru apărătorul decapitat", adică fostul domn Grigore al III-lea Ghica, ucis de turci, cu complicitatea morală a diplomației vieneze, pentru că se opusese cedării Bucovinei și căruia acum i se ridica și dezvelea o statuie. Cuvântul **detrunchiat** era interpretat, „ca un act în contra dreptului, ca un act brutal și urâcios al guvernului austriac", ca o încercare publică „de a aţâța de dezgust și ură în contra unității de stat a imperiului și a administrației statului Austriei", fapt pe care codul penal „îl pedepsește cu temniță grea, de la 1 la 5 ani". Dr. Rott cita din rechizitoriul procurorului că, acesta apreciase cum că „serbarea lui Ghica în România e înscenată cu scopul de a prezenta smulgerea Bucovinei de la Austria" și că „serbarea lui Ghica la Iași e identică cu tendința de recâștigare a Bucovinei"[80].

După ce respingea aceste aprecieri și distrugea suportul juridic al acuzațiilor, Dr. Rott considera necesar să afirme public că între principiile care trebuiau să guverneze în imperiu, „cel dintâi este să lăsăm fiecărei națiuni, relativ la năzuințele ei naționale, același teren de libertate, ce îl pretindem noi înșine", adică, „dacă românii se bucură de asaltul redutei Grivița, aceasta e aceeași bucurie ce eu și fiecare german am avut-o la succesul germanilor în războiul franco-german, ce a avut-o fiecare italian la ocuparea Romei și la constituirea unității Italiei"[81].

Pentru a spulbera ideea că, dacă ar exista în Bucovina sau în România o mișcare iredentistă, urmărind despărțirea acestui teritoriu de la imperiu, pentru a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

afla și dacă o astfel de încercare ar putea avea șanse de succes, Dr. Rott compara situația românilor din imperiu în general, și îndeosebi situația bucovinenilor cu starea materială și spirituală a celor din statul român, desprinzând concluzii pline de încredere și optimism în stabilitatea și soliditatea alcătuirii multinaționale a Austro-Ungariei; el începea această comparație printr-o analiză a modului în care sunt crescuți și educați fiii Bucovinei, în spiritul celei mai intime apartenențe și fidelități față de Casa de Austria: „Nu sunt crescuți bucovinenii noștri – se întreba avocatul apărării – de la naștere, de la părinții și moșii lor, atât de intim în referințele austriece, încât fără cele mai simțitoare pierderi și daune, ar fi absolut imposibil a încerca o schimbare teritorială? Cine cu mintea sănătoasă, dintre românii bucovineni, ar mai putea avea astfel de pofte de anexare? S-ar bucura, poate, boierii, dacă prețul moșiilor și veniturile lor ar scădea cu a patra parte? Ori ar avea un folos țăranul, ori poate să-i bănuim chiar țăranului nostru, că el ar avea astfel de pofte, ori chiar preotului, ca să ajungă vremea votării unei legi că fondul religionar bucovineane proprietatea statului român, ori ca să fie el așa ca figurile preoțești de acolo, pe care le vedem în călătorii și care se deosebesc cu mult de preoții noștri, bine hrăniți, bine dotați, care umblă în echipaje elegante, au salarii bune și alte venituri, mari și grase, bisericești?" Și, constata Dr. Rott, dacă „singurul cuvânt **detrunchiat** nu e la locul său" și arborosenii socot Bucovina „o parte a Moldovei", avocatul apărării nu ezita el însuși să recunoască în public, cum că „este doar un fapt istoric că Bucovina a fost parte a Moldovei"[82].

În luptă cu vicisitudinile vieții:

Este cert că, cele 11 săptămâni de detenție, ca și dezbaterile publice ale procesului Arboroasei, ca și ecourile largi, ce le-au avut argumentele pro și contra ale acuzării și apărării, nu numai în Bucovina, ci în întreg spațiul locuit de români au constituit botezul de foc, momentul decisiv al inițierii depline și definitive, al înrolării și consacrării lui Constantin Morariu în mișcarea cultural-politică a românilor bucovineni. Acest moment crucial l-a școlit și oțelit.

De la această dată și până la sfârșitul vieții, în tot ceea ce va gândi și înfăptui, dorința și voința tuturor strădaniilor sale vor reprezenta încercarea de-a urma, apăra, completa și dezvolta programul cultural-politic al Arboroasei, nu atât la nivelul restrâns al colectivității studenților de la Universitate și nu numai al capitalei, ci în cadrul mai larg al comunității întregii populații a Bucovinei.

Înainte, însă, de-a analiza și evalua această activitate, se cuvine să marcăm și să punctăm, în continuare, succint, evoluția vieții sale, confruntările sale cu valurile vieții, suferințele multe și bucuriile puține.

După achitarea sa în procesul Arboroasei, tânărul Constantin Morariu a locuit o vreme, clandestin, în casa unchiului său, Silvestru Morariu, care era acum arhimandrit diecezan și vicar general al Bucovinei. Spre a face pe plac autorităților imperiale, Consistoriul ortodox le-a făcut arborosenilor o vehementă dojană în fața prezidiului său, iar Senatul universitar a efectuat o nouă anchetă – exceptându-l pe Ciprian Porumbescu – care s-a finalizat cu excluderea pe timp

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de un an, de la facultate, a lui Zaharia Voronca și sancționarea cu o mustrare a celorlalți trei membri din comitet, printre care și a fostului secretar, Constantin Morariu. Apoi, aflăm din memorii, „în urma unei ieremiade, stilizată de unchiul Silvestru și adresată Consistoriului", Constantin Morariu, Eugen Sireteanu și Orest Popescu au fost reprimiți la seminarul teologic[83].

În vara anului 1878, Constantin Morariu și-a susținut „singurul dintre toți colegii din anul al patrulea" examenul de stat, pe care l-a trecut „cu calificativul excelență" la toate obiectele. La 20 august 1878 s-a căsătorit cu Elena Popescu, din Ceahor. La 3/15 octombrie același an a fost hirotonit de către mitropolitul Teoctist Baljevici în biserica din Vicovul de Jos. Iar în baza decretului imperial, din 17/29 octombrie 1878 a fost instalat ca preot auxiliar, cooperator, pe lângă parohul Kalinowski, în comuna Toporăuți.

La Toporăuți, Constantin Morariu se află în fața primelor dificultăți și adversități. Parohia avea peste 5000 de suflete – și cum locuitorii ei fuseseră asimilați lingvistic de rutenii veniți din Galiția ca zilieri și împroprietăriți după 1848 – preotului i s-a interzis pe timp de un an să predea religia în școală și să predice la slujbe, până ce va deprinde limba ruteană. Era prima umilință, pe care o trăia fostul secretar al Arboroasei. Tânărul preot și-a adus la Toporăuți soția și mama soacră din Ceahor, „cu toată averea încărcată pe trei care", într-o casă parohială scundă și rece, în care, pășind, i s-a părut că intră „într-un zemnic" (...). „Ce ironie – scrie el – să ajungi, după 16 ani de studii, din palatul seminarial arhiepiscopesc și din locuința îndemânatecă a mamei soacre din Ceahor, în zemnicul din Toporăuți, și să nu cunoști nici limba acelora, pe care ai să-i păstorești. Români au fost ei, odată, dar i-a înnecat potopul slavismului. Despre urgia aceasta am publicat ceva în „Viața Românească" din Iași (nr. 6/1906)[84].

Atitudinea preotului rutean Kalinowski, care l-a tratat multă vreme cu ostilitate, incompatibilitatea de a accepta acea „societate cultă a Toporăuțiului", compusă din „parohul Kalinowski, învățătorul român Mihai Gramatovici și forestierul Wilde, tustrei adoratori ai paharului și ai traiului în vânt", intrigile și mașinațiunile prin care preotul rutean Kalinowski „a chiemat la sine pe trei episcopi bisericești, i-a ospătat și cinstit, le-a dat sania proprie și bani de cheltuială și i-a trimis la Consistoriu să se deplângă", cum că „se apropie postul mare", că noul preot român „neștiind limba ruteană, nu-i va putea spovedi și împărtăși pe creștini și ca urmare se impune numaidecât să fie strămutat din Toporăuți" departe de a-l descuraja și înfricoșa, l-au îndârjit și silit să ia o hotărâre: „din capul locului mi-am propus să-mi îndeplinesc îndatoririle așa încât nimeni să nu-mi poată reproșa nimic"[85].

Tânărul preot își primenește casa parohială. Îi face ferești duble. O podește. Amenajează și o odăiță pentru copilași, din jumătatea tinzii. Se abonează la mai multe publicații, din Transilvania și din vechiul regat. Citește. Scrie. Cântă. Încearcă – și în bună parte reușește – să și-i atragă pe credincioși, înființând pentru ei o societate de lectură. Trăiește clipa când, o droaie de toporăuțeni, cu primarul și epitropii în frunte, vin la casa parohială și-l roagă să se titularizeze ca paroh, după moartea preotului rutean. Dar, umezeala

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și răcoarea casei, reumatismul, moartea unui copilaș, Leon, îl aduc la situația disperată că își face chiar testamentul, crezând că i-a venit sfârșitul[86].

După o cură balneară la Băile Herculane – și după 8 ani de ședere la Toporăuți – aflând despre vacantarea mai multor posturi se transferă la Cernăuți, nu fără ajutorul unchiului Silvestru, pe un loc rămas vacant, de cooperator, adică tot preot auxiliar, la biserica Sfânta Paraschiva din Cernăuți.

Cei zece ani petrecuți în capitala Bucovinei (1886-1896), unde majoritatea covârșitoare a credincioșilor săi erau concentrați în parohia din suburbia Clocucica, pot fi apreciați ca fiind cei mai rodnici în activitatea desfășurată de Constantin Morariu în cele mai variate domenii ale vieții cultural-politice.

Dificultățile n-au lipsit însă nici aici, chiar dacă ele erau de altă natură, decât cele de la Toporăuți: „bieții clocucicani, evitând în mod bătător la ochi contactul cu intelectualii - scrie el - păreau a fi ca sălbăticiți, și erau dedați cumplit la beție și venitenți față de școală, iar cangrena rutenizării își urma întreaga ei cale în toată liniștea. Ei grăiau într-un jargon așa de împestrițat, cu vorbe rusești, încât cel mai mult după un deceniu ar fi trebuit să se prefacă în ruteni"[87]. Printre clocucicani nu erau decât 19 știutori de carte. La acea dată, „pe la 1886, toate neamurile străine din Bucovina își aveau organul lor de publicitate, numai românii rămăseseră doar la „Calendariu". Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina traversa o perioadă de letargie, sub acel „despotism nejustificat absolut cu nimic" al lui Mihai Călinescu. De aceea, când constată că este ignorată propunerea ca „o comisie să studieze starea meseriașilor noștri din Cernăuți și suburbii", Constantin Morariu se retrage în semn de protest din societate, se adună în casa profesorului universitar I.G. Sbiera cu alți fruntași patrioți și susține „înființarea primei societăți a meseriașilor români bucovineni, cu sediul la Clocucica". Fiind ales în 1888 în comitetul societății mai sus menționate, el inițiază un ciclu de conferințe publice, elaborând și prezentând în acest sens *Istoricul școalelor poporale din Bucovina (1774-1888)*, precum și altele. Este ales și membru într-o comisie, care „să tipărească lucrări religioase și morale pentru popor"; conducerea acesteia este încredințată lui Arcadie Ciupercovici și această comisie „a adormit pe totdeauna" înainte de-a se naște[88].

Tot la Cernăuți constată existența unor odioase clici intrigante și dizolvante, printre ierarhii bisericii ortodoxe, ca de pildă, cea formată din Mihai Călinescu, Dionisie Bejan și Reus-Mârza; de prin 1888 „acest triumvirat – scrie el – a păsit în contra capului bisericii, în modul cel mai josnic"[89], capul bisericii fiind Silvestru.

Inițiativele preotului Morariu se concentrează atât spre trebuințele imediate ale enoriașilor, cât și spre acțiuni mai largi, care interesau întreaga comunitate a românilor din Bucovina. Umblă pe la casele clocucicanilor și încearcă să-i convingă să-și dea copiii la școală. Colaborează activ și efectiv cu învățătorul din mahalaua Clocucica, Alexandru Cantemir. Înființează în mahala o societate de lectură. Pornește o adevărată campanie contra factorilor de subminare și destrămare a familiilor, combătând beția, concubinajul, ignoranța, ipocrizia. Se afirmă, totodată printr-o bogată activitate cultural-politică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Când, în 1892, se publică oficial concursul pentru ocuparea postului pe care îl deținea provizoriu, Constantin Morariu s-a simțit îndreptățit să se înscrie primul la examen. Încep însă intrigile, mașinațiunile, uneltirile ostile. Un preot rutean, Cornel Bredzan, din Cernăuți îl denunță la Ministerul Cultelor din Viena că este un element ostil, compromis față de statul austriac, în procesul Arboroasei. Se adaugă și defăimarea pusă la cale de cavalerul Reus-Mârza, ierarh al bisericii ortodoxe, aflat într-o vizită la Viena[90]. Ca urmare, Ministerul Cultelor respinge propunerea Consistoriului de-a fi titularizat preotul în exercițiu, Morariu, cerând publicarea unui nou concurs.

Reclamațiile potrivnice s-au cuplat cu motivele reale ale autorităților din capitala Bucovinei: guvernatorul Goëss urmărea prin agenții săi fiecare pas al inițiatorului și coordonatorului gazetei „Deșteptarea"; și o bună parte din ierarhii bisericii ortodoxe, în frunte cu Arcadie Ciupercovici repudiau activitatea naționalistă a preotului Morariu, uneltind împotriva mitropolitului Silvestru.

În acest context, după patru ani de așteptări și pertractări, de memorii și speranțe iluzorii, Constantin Morariu este îndepărtat în 1896 din capitală și numit preot la Pătrăuți, pe Suceava, la ctitoria lui Ștefan cel Mare. Avea să rămână aici cu unele întreruperi în anii războiului, 23 de ani, până în 1919.

Noua etapă marchează un anumit declin în activitatea sa cultural-politică. Capitala îi oferise posibilități cu mult mai favorabile. Nu mai exista nici ocrotitorul și sfătuitorul său, de taină, permanent, Silvestru Morariu, mitropolitul. Noii ierarhi acționau mai cu prudență și, uneori, chiar cu vădite rezerve față de cărturarii patrioți. O parte din sprijinitorii și colaboratorii direcți, de la „Deșteptarea" – între care chiar ruda sa apropiată, Artemie Berariu – se dezice de această activitate, înștiințându-l printr-o scrisoare că, „foaia e combătută de ierarhia noastră" și „preoții n-au să conlucre cu dânsa"[91]. Se resimte, atât în Petiția maiestatică, precum și în al său Curriculum vitae, trimise împăratului, o anumită descurajare, că, după 17 ani de activitate, ca preot auxiliar, la Toporăuți și Cernăuți, după o activitate „ca rar alt preot din Bucovina, pentru binele bisericii și al patriei", el, singurul dintre foștii arboroseni era încă desconsiderat și ostracizat de către stăpânire, în vreme ce – scria el la 24 iulie 1895 la Viena, împăratului – „toți colegii mei implicați în acel proces au acum de mai mulți ani posturi stabile, fără să li se fi pus la stabilirea lor cea mai mică piedică din pricina acelui proces"; într-adevăr, Zaharia Voronca era catihet la o școală din Cernăuți, Eugen Sireteanu – paroh titular la Șerbăuți. Numai Ciprian Porumbescu decedase în 1883. Era oare posibil, se întreba Constantin Morariu, ca după 17 ani de activitate preoțească și obștească, „o activitate controlabilă, neputându-i-se afla de factorii competenți nici cel mai mic cusur" să fie lăsat „pe totdeauna pradă disperării?"[92]. Odată, într-o clipă de deznădejde, își exprimă ideea că s-ar refugia și stabili în România; își revine, însă, numaidecât; se decide să continue lupta, oricât ar fi de greu: „Nu-mi părăsesc țara - notează el în memorii, chiar de-ar fi să ajung trunchi de tăiat lemne!"[93].

O ia, iarăși, de la capăt. Se așează cu aceeași statornicie și dârzenie la lucru. „În noul meu post – notează el – grija cea mai mare mi-a fost să gândesc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și să muncesc pentru binele obștesc al păstoriților mei. Toate bucuriile din sufletul meu rămâneau în umbră, în fața bucuriei ce o simțeam pe urma vre unui bine asigurat pentru frații mei sufletești"[94].

Alte realități, alte dificultăți și adversități îl solicită la Pătrăuți. Comuna are peste 3000 de suflete „de lege ortodoxă"; dar numai 150, adică a 20-a parte frecventează biserica parohială și schitul de călugărițe. Pentru atragerea enoriașilor pe calea credinței, preotul se implică într-o multitudine de acțiuni. Predă religia în școală și încearcă să-i câștige de partea bisericii pe copii și pe părinții acestora. Încearcă să-i sfătuiască pe gospodari să-i aleagă în fruntea lor pe cei mai vrednici și să nu se lase influențați de tot felul de trântori și lipitori ale satului. Se căznește vreme de 12 ani să ridice la Pătrăuți o „casă națională" care să devină „un cuib cald, de moralizare". Scrie. Traduce. Publică. Banii adunați din vânzarea propriilor tipărituri îi adună și îi donează unor fundații sau pentru înființarea și ființarea unor instituții culturale noi.

Prin toate inițiativele și preocupările sale rămâne fidel și plenar implicat în mișcarea cultural-politică a românilor bucovineni, care pregătește Unirea din 1918.

După declanșarea primului război mondial, află de la fiul său Victor, cum că, „pentru cazul unor anumite complicații războinice" este „din districtul Sucevei, cel dintâi pe lista celor care au să fie deportați din țară". Ca urmare, pleacă în pribegie, la Elisabetgrad, în Ucraina, unde va rămâne din septembrie 1917, până în martie 1918. Ocuparea Ucrainei de către trupele germane îl obligă să plece apoi la Chișinău. Trăiește aici clipa mult așteptată a unirii Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu statul român. Despre semnificația actului istoric din 1918 scrie: „La bătrânețe am primit cea mai dulce răsplată pentru chinurile ce le-am suferit mai înainte. Căci, întreb din nou: poate fi o durere și o suferință mai mare, mai cumplită, decât să știi că ești născut într-o țară, care odată a fost culmea gloriei neamului tău, iar tu s-o afli temnița în care neamul tău e încătușat de străinismul cel mai hain?"[95].

În 1919 se reîntoarce la Pătrăuți. Este chemat în scurtă vreme la Cernăuți, unde este ales consilier consistorial[96].

În 1921, la vârsta de 67 de ani[97], începe să-și redacteze memoriile. Utilizează în acest scop unele însemnări anterioare, articole din presă și documente păstrate în arhiva proprie. În 1923, când ajungea cu redactarea la pagina 144 (textul conține 148 de pagini), notează că ar mai avea „încă o singură dorință": să ajungă până la 20 august 1928, să poată serba, împreună cu soția „jubileul a 50 de ani de căsătorie, în cercul tuturor odraslelor noastre". Dar destinul este și de această dată potrivnic. La 13/26 mai 1923 trăiește, după propria-i mărturie, „cea mai nenorocită zi" din viața sa: moartea năprasnică a soției și a fiicei sale, Victoria.

După această dată, însemnările din memoriile sale se diluează și încetează în curând. El mai include câteva rânduri, în ianuarie 1924 (când aflăm că e bolnav) și cuvântarea din 17 august 1925 cu prilejul celei de-a 49-a aniversări de la nașterea lui Ion Nistor. Ultima însemnare succintă este din 14 februarie

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1926. Își înseamnă apoi, în final, în ordine cronologică, lucrările tipărite în volume separate, precum și studiile și articolele din diverse publicații.

În 1924 își cere pensionarea, după ce o vreme, fiind bolnav, este suplinit la slujbe de către Dimitrie Dan. Se îmbolnăvește de pneumonie și moare la 16 martie 1927. Este înhumat în cimitirul din Cernăuți, în cripta familiei Morariu.

B. ACTIVITATEA CULTURAL-POLITICĂ. VALOAREA INFORMAȚIONALĂ A MEMORIILOR

Ca și în cazul altor bucovineni, locul cărturarului Constantin Morariu în cultura românească, în general, și în cea a Bucovinei, în special, n-a fost nici suficient analizat, nici fixat într-o lucrare de sinteză, cu ierarhizări exacte, detaliate și bine argumentate, de valori culturale și artistice. Ceea ce s-a scris despre el în perioada interbelică n-a fost receptat și aprofundat. Și, dacă sub ocupația stalinistă și dictatura comunistă acest lucru n-a fost posibil, nedreptatea nu trebuie să persiste.

Considerații preliminarii:

În sinteza sa monumentală, George Călinescu îl pomenește de două ori pe Constantin Morariu, atunci când scrie despre Arboroasa și înșiruie numele celor ce au fost supuși detenției habsburgice sau când citează lucrări despre Ciprian Porumbescu[98]. Nicolae Iorga îl supranumea „sfântul de la Pătrăuți, martirul de la Cernăuți, al celor mai crunte suferințe"[99].

Referințele critice asupra activității și operei sale au fost scrise mai ales până la cel de-al doilea război mondial. Cele mai multe aparțin bucovinenilor: Constantin Loghin[100], Dimitrie Marmeliuc[101], Vasile Grecu[102], Petru Iroaie[103], Vasile Loichița[104] etc. Este vorba mai ales de nume, în cele mai multe cazuri, nereținute în nici o istorie a literaturii sau culturii naționale, ci doar într-o sinteză locală, cea a lui Loghin, din 1926, care privește exclusiv Bucovina. Ceea ce este și mai grav e faptul că articolele scrise de bucovineni nu mai pot fi azi găsite decât cu destule dificultăți, în câteva reviste rare, apărute doar la Cernăuți și care au supraviețuit diverselor epurări ale regimului trecut.

Dacă, dintre bucovineni, Ion Nistor îl apreciază pe C. Morariu, ca pe „unul dintre cei mai activi și mai merituoși cărturari"[105], Loghin îl așează printre „popularizatori"[106], ceea ce ni se pare o tratare unilaterală, insuficientă; în schimb, în *Antologia scrisului bucovinean*, același istoric literar selectează, alături de lista scrierilor sale principale și a referințelor critice, și opt poezii, dintre cele mai reprezentative[107]. Se adaugă aprecierile scrise de Romulus Cândea[108], Gh. Cardaș[109], I. Gherghel[110], I.E. Torouțiu[111]; recent, numele lui C. Morariu revine în atenția specialiștilor, într-un util *Dicționar al Literaturii. Bucovina (1993)*, realizat de Emil Satco și Ion Pânzaru[112].

Activitatea literară a lui C. Morariu se circumscrie realităților istorice din Bucovina ultimei jumătăți de veac dinaintea Unirii din 1918. La moartea sa, în 1927, istoricul Ion Nistor scria: „în cronica năzuințelor, luptelor și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

zbuciumărilor noastre naționale din ultima jumătate de veac, nu este pagină, pe care să nu găsim numele lui C. Morariu, fie ca revendicator de drepturi sfinte, fie ca cercetător conștiincios și pasionat al trecutului, fie ca tâlcuitor fin și priceput al slovei de Evanghelie"[113].

Fiind, deopotrivă, preot, poet, traducător, istoric, îndrumător și animator cultural, ziarist, ctitor de revistă, apărător și propovăduitor al limbii române, inițiator al unor instituții culturale și morale, activitatea sa remarcabilă impresionează și-i ilustrează personalitatea ca sumă a acestor preocupări, toate deodată, deși, din motive didactice ne propunem s-o analizăm și s-o apreciem pe domenii distincte, lăsând cititorului posibilitatea s-o reconstituie în integralitatea ei.

Activitatea literară ca poet:

Dacă până azi C. Morariu nu și-a putut ocupa un loc în istoria literaturii naționale, pentru a nu fi acuzați că voim să deformăm ierarhia valorilor deja stabilită pe plan central, ne permitem unele observații. C. Morariu nu trebuie judecat după exigențele actuale, fiindcă atunci creația sa literară ne-ar apărea precară, nesemnificativă.

Dar, dacă-l evaluăm după ceea ce a adus Morariu nou, valoros, din perspectiva situației existente până la dânsul în Bucovina, dacă avem în vedere că, la data când s-a „lansat" și afirmat el, nivelul literaturii române în această zonă era cu totul rudimentar, incipient, că, cei mai mulți dintre preoții, în tagma cărora intra și tânărul nostru vorbeau de obicei nemțește și nu știau bine limba românească[114], că, așa cum aflăm din memoriile sale, pe la 1886, toate neamurile alogene venetice în Bucovina aveau publicații proprii, în care puteau exersa și-și puteau cultiva limba maternă, în vreme ce românii rămăseseră încă la un biet „Calendariu"[115], atunci creația sa literară capătă semnificația cuvenită.

Scrise la nivelul realizărilor artistice ce aparțin poeților Văcărești sau, uneori, ale unor creații incipiente ale lui Alecsandri[116], poeziile lui Morariu au pentru literatura română din Bucovina în plin proces de afirmare câteva calități – între care cea dintâi ni se pare **limba**. Într-o vreme de dibuiri și poticniri, de particularisme și diverse isme, mai ales în Bucovina de după epoca lui Aron Pumnul, C. Morariu scrie în acel „grai părintesc", acel curat „grai românesc", plin de „cel mai dulce farmec", cum „nu-i alt grai" și prin care el se simte „transpus în rai". Și dacă „mulți din fiii" Bucovinei își părăsiseră acest grai, drept pedeapsă, ei înșiși „părăsiți vor fi / de tot ce-n lume au iubit // și încă vor iubi". Limba în care își scrie el poeziile – ca și tot ce iese de sub pana sa – este limba vorbită de cei mulți, de țăranii lui din sat: simplă, frumoasă, limpede, melodioasă, așa cum a auzit-o prima oară de la mama sa, când descifra primele înțelesuri ale vieții, când învăța primele rugăciuni:

„Și parcă văd 'naintea mea
Cel timp de dragi minuni
Când mama mâinile-mi 'nălța
Spunându-mi rugăciuni

Și-atunci mă prinde-un jalnic dor
Și în adânc suspin
În veci, o grai, eu te ador
Și ție mă închin".

(Grai părintesc)[117]

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

De la primele poezii – pe care le publică, începând din 1876, în diverse reviste, răzlețite în întreg spațiul locuit de români, precum: „Familia" (Budapesta), „Amicul familiei" (Gherla), „Candela" (Cernăuți), „Revista politică" (Suceava), „Viața Românească" (Iași), „Neamul românesc" (București) etc. – și până în amurgul vieții sale, în 1924, când și le adună într-un volum[118], Morariu se voiește un preot-tribun al nației sale, care, nu doar dintre pereții străvechi ai bisericii sale, ci prin intermediul cu mult mai larg și mai cuprinzător al slovei calde și înaripate să semene în rândurile celor mulți respectul și cultul muncii, virtuțile creștine, dragostea de glie, de limbă și credință, respectul față de personalitățile neamului, râvna pentru faptele bune, setea de dreptate și libertate, efortul pentru emanciparea și prosperitatea propriului popor. Poezia sa cu o tematică diversă și mobilizatoare, – care este, deopotrivă, așa cum constata și demonstra exegetul Petru Iroaie, „poezie și religie, politică și morală, sentiment și judecată, inspirație și cercetare"[119], are menirea să-l recreeze, să-l înnobileze pe Om, să-l conștientizeze, astfel încât el, Omul, să dea sens cât mai bogat fiecărei clipe, existenței sale efemere, întru împlinirea și integrarea sa, întru eternitatea dăruită de Creator – reprezintă, prin ideile, prin mesajele transmise, o altă dimensiune majoră a creației sale.

Astfel, între valorile supreme ale vieții, munca și iubirea constituie temelia fericirii adevărate:

„Nu-i nici un odor mai mare
Decât munca și iubirea;
Cine-acest odor nu-l are,
Nu-și mai cate fericirea!"[120].

Îndemnându-și semenii să nu pregete nici o clipă fără efortul ca, prin sudoarea brațelor sau a frunții, să devină creatori de valori trainice, poetul are certitudinea că numai urmând „acest drum", te vei întâlni, „și atunci vei ști / Ce este arta de a trăi"[121]. Lumea îi apare într-o zbatere necontenită, în căutarea fericirii: oamenii „pâlcuri, pâlcuri dezbinate / pe înguste căi și late" curg într-un învolburat „șuvoi / Pe pământul moșinoi", aidoma furnicilor; dar, spre deosebire de truda înfrățită, armonioasă a furnicilor, oamenii sunt diferiți, egoiști, lacomi, încât, constată poetul, în „oceanul" neamului omenesc:

„Sunt câți stropi, atâtea unde,
Câte unde, - atâtea valuri,
Unul pe-altul să-l cufunde
Ori să-l scoată dintre maluri,
Vecinic ei se opintesc"[122].

Spre a-i pune ordine și a da sens acestei năvalnice goane după fericire, preotul-poet se simte chemat și îndatorat să semene îndemnuri și sfaturi clare:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Nu cerca, deci, măi Române, să-ți aşterni cu flori culcuşul
Şi-ale desfătării zile să le numeri cu răbuşul,
Ci munceşte
Şi iubeşte
Tot ce-nalță sufletește!"[123].

Fiecare dintre noi – apreciază poetul – este succesorul durerilor, umilințelor, înfrângerilor, aspirațiilor neîmplinite ale înaintaşilor; de aceea, Omul trebuie învățat, fortificat să sufere, să lupte:

„Rabdă greul şi amarul care îl ai de purtat
Căci aceasta-i moştenirea ce strămoşii ți-au lăsat"[124].

Soră bună cu munca este iubirea, fiindcă - aşa cum insistă mereu poetul în memoriile sale, „Dumnezeu este iubirea"[125] şi nimic nu poate fi conceput şi obținut fără iubire:

„Iubirii, traiul îți închină!
Fiind ea vecinică lumină
Izbânda ta va fi deplină"[126].

Iubirea presupune altruism, sacrificiu, renunțare la plăcerile proprii; iubirea înseamnă să gândeşti şi să trăieşti pentru binele şi fericirea celor din preajma ta:

„Tu de tine vei uita
Şi vei plânge, suspina,
De durerea altora"[127].

Aceşti „alții" – de durerea cărora trebuie să poți plânge – îi includ numaidecât, neîndoielnic, şi pe proprii tăi duşmani, fiindcă, în conformitate cu morala creştină, Summum bonum presupune:

„Iubi-vei şi pe-ai tăi duşmani, cum te iubeşti însuți pe tine
Şi vei plăti şi celor ce-ți fac rău, numai cu bine!"[128].

În confruntarea permanentă şi dificilă dintre simțire şi cuget, dintre inimă şi rațiune, hegemonul – despre care scria Platon cu două mii de ani în urmă – trebuie să devie şi să rămâie rațiunea: aceasta implică uciderea „animalului din Om" (Petru Iroaie), a egoismului, invidiei, lăcomiei, încât să poți însuți constata că:

„Singura putere, ce te poate sprijini
Este să-ți omori simțirea şi să-nveți a suferi"

şi, suferind, conchide poetul, „vei învăța ce-nseamnă a trăi, murind"[129].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Reflectând la distrugerea naturii egoiste a omului, poetul își mărturisește semenilor propria-i experiență de viață – în versuri, care, așa cum sesiza același exeget, Petru Iroaie, prin respirația lor, prin ritmul și caracterul meditativ, ne reamintesc de **Anul 1840** al lui Grigore Alexandrescu – constatând:

„După suferiri multe, inima se împietrește,
Lanțul ce-n veci ne-apasă uităm cât e de greu:
Răul se face fire, simțirea amorțește
Și trăiesc în durere ca-n elementul meu"[130].

Din perspectiva unei astfel de înțelepciuni dobândite în lupta cu viața, când prieten și far călăuzitor ți-i numai adevărul, și zbaterea necontenită pentru apărarea și afirmarea acestuia, poetul trăiește, într-un târziu al vieții, bucuria unică, de a-și putea spune sieși: „N-am șovăit, ci totdeauna / Am stat ca stânca-n fața sorții // Și-am înfruntat mereu minciuna"; iar propria-i experiență simte nevoia să o transmită, ca pe o torță de lumină, urmașilor:

„Ce bine-i când ai învățat
Trăind, să știi ce-i a muri;
Și să ai dulcea conștiință
Că nu-n zadar ai suferit
Căci greul drum de suferință
Îl lași de spini mai curățat
Celor ce au să te urmeze.

Atuncia, ei, tot mai ușor
Vor încerca să întrupeze
Eternul vis al tuturor:
Viață numai în lumină;
Dușman de moarte-ți e minciuna -
Trăiește viața cea mai plină,
Cine-o înfruntă-ntotdeauna"[131].

Alteori, poetul se compară pe sine cu șlefuitorul de diamante, care „zi și noapte" ostenește să curețe „cel odor" și ajunge la înțelegerea că-n tot ce-a făcut n-a fost „zădarnic-osteneală", că „vremea scoate la iveală / Lucrul cel netrecător"[132].

Tot astfel, parafrazând dictonul că „Omul sfințește locul, nu locul pe Om", respingând teza fatalistă că omul e victima împrejurărilor, poetul este adeptul convingerii că Omul poate și trebuie să-și făurească împrejurările, destinul, urmându-și, perseverent și tenace, busola vieții, idealul:

„Împrejurările se zice,
Că-l fac pe om. Ei, dar, pe care?
Pe cel ce numai după stele
Se-ncearcă pe-a vieții Mare!

Dar cine are și-o busolă
Spre portu-și poate să se ducă
El prin furtuni și naufragii
Împrejurări o să producă"[133].

Între toate creațiile sale, poeziile ce abordează teme patriotice capătă o rezonanță specială și prioritară în evaluarea locului său în cultura Bucovinei. Poetul crede că și dragostea de glie, de obiceiuri, de limbă și destinul conaționalilor săi este una dintre virtuțile creștine, „căci divin e să iubești/ Grai, cânt, datini părintești"[134]. În poezia *Rugăciune*, el cere Creatorului să-i dea virtutea, ca, peste „al grijilor val" să-și poată urmări consecvent „luminosul ideal":

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„De-a cuprinde cu iubire
Pe toți frații mei de-un sânge,
De-a mă bucura cu dânșii
Și a plânge, când vor plânge";

În aceeași poezie, el vrea să unească „atomul" ființei sale la zestrea de valori, care generează progresul, „la lumina ce-i menită / Să alunge orice neguri // Dintru nația-mi iubită"; el mai dorește ca, prin strădaniile sale să crească în sânul semenilor săi „Grachi și Scevoli / care-ntreaga lor viață // Să se lupte cu izbândă / Pentru dragul meu popor"[135].

Poetul deplânge lipsa de libertate și, totodată, îi condamnă pe acei care își trădează propria lor nație, pactizând cu împilatorii – făcând aluzie la acei cu diverse funcții, servili și renegați, pe care în memoriile sale îi și numește direct:

„Nimic nu are-n lume un preț așa de mare
Ca scumpa libertate, când ești de ea lipsit,
Și nu-i durere alta mai cruntă, mai amară,
Decât să știi, că, la nevoie, de-ai tăi ești părăsit"[136].

Apreciind că numai în sânul națiunii individul poate să-și realizeze și ilustreze pe deplin întreaga sa personalitate, poetul își imaginează – în versuri de factură populară, de o mare frumusețe și claritate, în care face aluzie direct la Țara Fagilor – un testament al lui Ștefan cel Mare, cel mai glorios dintre bravii domni ai dinastiei Mușatine; în acest testament, poetul crede că Ștefan le-ar cere urmașilor săi trei calități esențiale – să fie hotărâți și tari, ca stejarii, să-și păstreze credința și să fie mereu uniți, ca o oștire – spre a izbândi întru strădaniile lor de-a se emancipa și elibera:

„Fraților dragi
Cuibu-mi de fagi
Numai așa
Veți apăra
Dacă tot insul
De pe cuprinsul
Ocinei mele
Veți fi-n vremi bune
Și-n vremi rele
Câte-un stejar
Și un altar
Și tot în unire
Prin sfântă iubire -
O singur-oștire"[137].

În poezia *Stejarii* – scrisă în 1886 pentru Societatea Mazililor și Răzeșilor Români din Bucovina, pentru înființarea căreia a fost el însuși un neobosit militant[138] – poetul denunță colonizarea și invadarea Bucovinei cu elemente alogene, pauperizarea, deposedarea autohtonilor:

„Toți hămesiții-au năvălit
Câmpiile ne-au pustiit
Și ca lăcustele au ros
Ce-a fost mai verde, mai frumos";

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La un secol de la ocuparea și anexarea Bucovinei, el constată „beneficiile" politicii imperiale, astfel:

„De-un veac suntem lipsiți de soare
De-un veac barbarul grai ne doare,
Și lirva ne tot țârlâiește
Și sufletul ni-l amărăște"

Înființarea Societății mazililor și răzeșilor români este văzută de poet ca o premisă a apărării și afirmării intereselor sociale și naționale ale acestora, ca o posibilitate sporită de-a se opune deznaționalizării și înstrăinării lor:

„Mazili, răzeși suntem, vom fi!
Dușmanul nu va nimici
Stejari din ghinda semănată,
Într-o dumbravă neuitată".

Și, în final, parafrazându-l pe Petru Rareș – care, în momentele de grea cumpănă, când Moldova fusese invadată de turci, poloni și tătari, părăsindu-și temporar tronul și pribegind peste munți, la confrații din Transilvania, spusese, încrezător în viitor: „Vom fi iarăși ce-am fost, și-ncă mai mult!" – poetul își încheie versurile cu aceeași încredere în destinul românilor bucovineni:

„Și ajuta-va bunul Tată
Ceresc, și vom mai fi odată,
Ce-am fost..."[139].

Dintre versurile închinate unor personalități românești de seamă, trebuie reamintite cel puțin două poezii, ce se impun prin mesajul și conținutul lor ideatic, însuflețitor, mobilizator. În 1888, la cererea comitetului național român care pregătea serbările dedicate la Cernăuți primului profesor titular al celei dintâi catedre de limba și literatura română din Bucovina, poetul răspunde la 20 aprilie, compunând ceea ce el însuși numea „un imn pentru glorificarea deșteptătorului nostru național, Aron Pumnul". Această piesă poetică, păstrată în manuscris în arhivele Muzeului Bucovinei, din Suceava[140], a fost pusă pe note și cântată de către Societatea filarmonică „Armonia" la festivitățile desfășurate la 4/16 iulie 1888, la inaugurarea monumentului funerar închinat lui Aron Pumnul[141]. Poetul surprinde rolul acestui apostol al redeșteptării românilor din Bucovina în lupta lor pentru apărarea, cultivarea și afirmarea limbii române, „sufletul naționalității noastre", cum o numea cărturarul transilvănean – și cea mai aleasă „floare", zice Morariu, în versurile sale:

„Arune, grădinar iubit
Tu-n Bucovina ai găsit
O floare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Din locul ei întunecos
Ai scos-o într-un loc frumos
La soare
Și-n viață n-ai avut alt țel
Decât să vezi scumpul odor
Că crește
Apoi te-ai dus l-al tău mormânt
Azi, cu un unic jurământ
pășește

Familia, ce-a moștenit
Odorul tău, neprețuit,
Și-ți zice:
„Iubite, noi ne vom uni
Și-atuncia numai ne-om simți
ferice
Grădina când ți-o vom lucra
De nici un colț n-o rămânea
Nerăsădit cu floarea Ta!"

Se poate spune că, Morariu a fost cel mai de seamă succesor și continuator al lui Aron Pumnul în direcția apărării și cultivării limbii materne, care. în noile condiții istorice, trebuia să fie, nu una curățată și fabricată artificial, ci limba vorbită de țărani, de popor.

O altă poezie, de aceeași factură aniversară este *Apostolul neamului* dedicată, în 1911, lui Nicolae Iorga, în anul în care savantul împlinea 40 de ani de viață și când revista „Junimea Literară" din Cernăuți îi dedica un întreg număr triplu, în semn de omagiu. Influența lui Iorga printre românii din Bucovina devenise atât de covârșitoare, încât în 1909 stăpânirea austriacă îi oprise intrarea în Bucovina[142]. Reproducem versurile care ni se par pline de relevanță, pentru semnificația majoră, cu putere de simbol, exprimată de poet:

„El Evanghelia muncii o vestește
Și uriașa-i muncă tot zorește.
Mii, mii de muncitori îngenunchiați
În templul sfânt, de sfântu-i glas chemați -
Să semene sămânța cea curată,
Menită să împreune odată
Pe frații toți – sărmanii și răzleții –
La cina cea de taină-a vieții"

Atunci, în 1911, cina cea de taină. Marea Unire din 1918 era numai întrezărită și pregătită. Poetul era el însuși unul dintre cei, care, în Bucovina, o întrezărea și o pregătea, atent și concesvent, iar el vedea în Nicolae Iorga pe unul din principalii artizani ai eliberării și unirii tuturor românilor. De aceea, celor care îi refuzaseră aprobarea să calce pe pământul românesc al Bucovinei celui mai român dintre toți românii, poetul li se adresa cu mult curaj și demnitate:

„În lături, toți, lăsați-ni-l în pace!
În el, ascunsă, viața noastră zace!"[143].

Identificându-se cu aspirațiile cele mai sfinte, de dreptate și libertate ale românilor din Bucovina, Morariu a reprezentat pentru această nefericită provincie cu destin mioritic „ceea ce Octavian Goga a fost pentru Ardeal", opera sa poetică relevându-ni-se ca „adevărată cântare a pătimirii bucovinene"[144].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După intrarea României în primul război mondial – după ce află că e înscris în „Cartea neagră a țării" și ar putea fi ridicat și maltratat ca element dușmănos-primejdios al Austro-Ungariei – poetul a luat drumul refugiului și în momentele dramatice, când, în 1917, statul român, nădejdea tuturor românilor din provinciile subjugate, părea să fie la un pas de cataclismul ultimei sale rezistențe, în acel triunghi al morții, din partea de sus a Moldovei, în care mai subzista – aflându-se la Iași, poetul scria și publica în ziarul „România" versurile intitulate semnificativ, *România în 1917*, în care nu pregeta să-și exprime durerea față de situația țării mamă, dar și încrederea în ceasul învierii și-al dreptății istorice, care avea să vină:

„Ai intrat în dansul morții și tu, mamă Românie;
Ca, prin fiii tăi, eroici, toți copiii tăi să-nvie
Dar tiranii și tâlharii, ce de veacuri lumea pradă
Năpustitu-s-au asupra-ți într-o groaznică grămadă

Și cununi de spini pe capul tău nevinovat ți-au pus
Te-au lovit cu toată ura ca pe dulcele Iisus
Țintuitu-te-au pe cruce, adăpatu-te-au cu fiere,
Și te-au așezat în groapă pân-la sfânta înviere.

Sfântă e a ta-nviere, căci dreptatea este sfântă!
Din cea mai adâncă groapă ea la viață se avântă
Ea-i dumnezeirea însăși, dormi, dar, mamă Românie.
Și lin, dulce fie-ți somnul, că nu-ntârzie să vie
Ceasul deșteptării tale. De pe tristul tău mormânt
Îngeri arunca-vor piatra și, în cel mai splendid cânt
Milioanele de glasuri ale dragilor tăi fii
Te-or slăvi, martiră scumpă, mult mai mândră-ntre cei vii"[145].

Fără să depășească limitele creațiilor poetice din Bucovina, cu unele influențe, pe care exegeții le surprind ca provenind fie de la unii poeți bucovineni[146], fie de la confrați mai cu experiență din regatul român[147], dar și din sprinteneala și eleganța mirifică a versului popular, lirica lui C. Morariu rămâne în literatura și cultura acestei nefericite provincii și în istoria tuturor românilor printr-o sumă de calități, ale formei și conținutului, deopotrivă: simplitate, frumusețe, claritate, dinamism și o anumită arhitectură clasică a frazei, o relevanță ideatică plină de distincție și imbolduri proprii, preamărind elogiul muncii și al dragostei, angajarea ardentă pentru ridicarea și emanciparea nației sale, setea de dreptate și libertate, cultul eroilor și încrederea în destinul mai bun al generațiilor viitoare.

Făcându-și studiile gimnaziale, liceale și universitare în limba germană, fiind obligat de împrejurările istorice să învețe limba germană ca pe o a doua limbă maternă, fiindcă, altfel, oriunde și oricând, nu putea face nici un pas fără

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Activitatea de traducător:

cunoașterea limbii oficiale a slujbașilor stăpânirii, C. Morariu s-a apropiat, cum era și firesc, cu interes, înțelegere, dragoste și adesea, nu și fără admirație, de valorile spirituale ale culturii germane. Cărturarul a simțit nevoia lăuntrică să exploreze și să popularizeze o parte din aceste comori, selectându-le și publicându-le în limba maternă.

Astfel, el traduce *Istoria lumii* pe care, publicând-o ulterior în gazeta „Deșteptarea", dădea explicația că este „tălmăcită de preotul C. Morariu, din cartea nemțească a doctorului Th. B. Welter și întocmită în folosul poporului român din Bucovina"[148]. Lucrarea este una din primele sinteze de istorie universală destinată cititorilor români bucovineni. Cărturarul s-a oprit asupra acestei lucrări, fiindcă, prin concepția și structura ei, lucrarea putea fi mai lesne răspândită în rândul știutorilor de carte și din lumea rurală; cartea lui Th. B. Welter constituia o tratare în care se prezentau tradiții mitologice ale apariției oamenilor pe pământ, ale păcatului originar, ale izgonirii din rai și al pedepselor abătute asupra lor odată cu potopul lui Noe, iar pe de altă parte cuprindea cunoștințe științifice esențiale despre evoluția egiptenilor, babilonienilor, fenicienilor, grecilor și romanilor; nu lipsea nici prezentarea unor bătălii celebre ale antichității, ca războiul din Troia sau personalități celebre, precum: Darius, Pericle, Hanibal, Alexandru cel Mare etc.

Salutând apariția acestei tălmăciri și reproducând unele fragmente în coloanele sale, „Gazeta Transilvaniei" scria în 1897: „această istorie a lumii, atât de bine scrisă pentru popor, se tipărește acum, de câteva luni, în „Deșteptarea" din Cernăuți. Ar fi de nespusă valoare pentru bibliotecile noastre poporale, dacă s-ar tipări și separat, în broșuri"[149]. Recomandarea a și fost transpusă în fapt: lucrarea s-a retipărit la Cernăuți, în „tomurile" I (1897), II (1899) și III (1901).

În aceeași perioadă, în care se afla ca paroh la Toporăuți (1878-1886), traduce liber și oferă pentru prima oară cititorilor români, opera *Herman și Dorothea*, de J.W. Goethe, care cunoaște două ediții, în 1884 la Gherla și 1924 la Cernăuți. Apreciată în paginile mai multor reviste, între care „Romänische Revue"[150] sau „Luminătorul"[151], dar și de „regele" poeziei române, V. Alecsandri, care îl înștiința că a citit „cu plăcere" traducerea sa[152], lucrarea a fost și aspru criticată în „Tribuna" din Sibiu, de către George Bogdan-Duică, care considera că Morariu n-a înțeles și reprodus fidel cugetarea autorului. Ca urmare – și acest fapt este prezentat în detaliu și în memoriile de față[153] – C. Morariu a trebuit să se apere cu toată înverșunarea și inteligența sa. Disputa a reliefat blândețea creștinească a cărturarului C. Morariu, consecvența cu care știe să-și urmărească și să-și apere unele țeluri scumpe, filantropice, ca și, mai ales, responsabilitatea înaltă față de cuvântul scris, care, utilizat fără bunăcuviință se poate întoarce împotriva celui care l-a scris spre a-și denigra adversarul: „Ce-ai făcut? se întreba C. Morariu, în răspunsul dat lui George Bogdan-Duică: ai călcat în picioare, în mod bestial, fără nici o pricină, sentimentul filantropic, care mă

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

stăpânește, de la începutul carierei mele preoțești și mereu mă împinge la muncă pentru instrucția de-aproapelui; ai lovit în ființa-i proprie, idealul omenesc, caracterul moral, în special atributele acesteia: adevărul, dreptatea, onestitatea, sinceritatea, bunătatea, echitatea în privința libertății conștiinței. În chestii serioase, literare, aceasta nu înseamnă a critica, nici a lovi cu pietre, ori cu măciuca în cel criticat, ci a te ciomăgi pe tine însuți, a te ucide cu propria-i perfidie"[154].

C. Morariu a mai publicat traduceri din versurile lui Schiller și Goethe[155], Heinrich Heine[156] , precum și din scrierile în limba germană ale reginei-poete, Carmen Sylva[157].

Aceste traduceri au avut o triplă semnificație. Ele au înlesnit și contribuit la cunoașterea de către românii bucovineni a unora dintre cele mai frumoase creații ale literaturii clasice germane. Acest fapt era pe placul stăpânirii habsburgice și era încurajat. În plus, așa cum aflăm din memorii, veniturile importante realizate din aceste tipărituri au fost utilizate integral în scopul înființării și ființării unor instituții culturale și morale.

Activitatea istoriografică:

Așa cum aprecia și istoricul Ion Nistor – și cum reiese pregnant din memorii – între preocupările majore ale lui C. Morariu se înscrie la loc de frunte și aceea de „cercetător conștiincios și pasionat al trecutului nostru istoric și literar". Faptul este explicabil. Dacă **literatura** este produsul rațiunii și al imaginației, încercând să reflecte, să oglindească viața cum credem că a fost sau cum dorim, cum nădăjduim să fie, **istoria** e realitatea propriu-zisă, mai complexă, mai bogată, mai întortocheată și mai neașteptată, decât orice plăsmuire artistică a unui scriitor, fie el și genial. Istoria îi oferă cititorului certitudinea și bucuria inegalabile ale cunoașterii celor trei dimensiuni ale timpului: **trecutul**, pe care nu-l mai putem schimba, ci doar cerceta și cunoaște; **prezentul**, pe care, cu ajutorul trecutului, îl înțelegem mai veridic, cu împlinirile și defectele sale, dar, asupra căruia putem fiecare acționa, după forțele noastre spirituale și volitive, spre a-l face mai bun, mai prosper, prefigurând astfel, **viitorul**, care ne va păstra în măsura în care am știut să-l pregătim și slujim.

De aceea, tocmai în condițiile în care se aflau românii bucovineni, sub stăpânirea străină, C. Morariu a înțeles sensul relațiilor noastre cu istoria. El avea convingerea că, „luminarea minții și creșterea în legile și obiceiurile strămoșești sunt paza care singură ne poate apăra dreptul nostru de a trăi în țara noastră, ca popor de viță românească"[158].

Despre necesitatea imperioasă de a cunoaște istoria, C. Morariu avea o concepție înaltă, solidă, profundă, progresistă, izvorâtă din imperativele, din trebuințele imediate și de perspectivă ale strădaniilor de iluminare și emancipare, socială și națională, a românilor bucovineni. „Noi, românii din Bucovina, scria el, nu cunoaștem mai defel istoria trecutului nostru, de peste un secol, de când ne aflăm sub Imperiul Austriei. Aceasta e cauza multelor noastre nedumeriri și pipăiri în întuneric"[159]. Dar, de îndată ce am înlătura acest întuneric al neștiinței, am afla că, „noi, românii bucovineni ne aflăm în țara noastră de 1786 de ani,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

adică de la anul 106, după Hristos, prin urmare suntem cei mai vechi dintre locuitorii acestui pământ"[160]. El nu se sfia să conchidă, aforistic: „un popor fără istorie, este o jucărie în mâna sorții"[161].

Mai mult decât tot ce a creat și lăsat în domeniul literaturii, C. Morariu se înscrie prin câteva lucrări istoriografice, care fără a fi prea voluminoase se impun prin unele elemente definitorii, atât pentru aprecierea metodologiei și concepției autorului asupra istoriei naționale și a necesității cunoașterii acesteia, cât și pentru noul stadiu în care se află mișcarea cultural-politică a românilor bucovineni.

Preocupările istoriografice începuseră sporadic înainte de 1848. Silvestru Andrievici-Morariu publicase în „Calendariu" pe 1846 o *Descriere a Bucovinei*[162], cea dintâi abordare foarte sumară a istoriei locuitorilor din această provincie. În preajma, în timpul și după 1848, Eudoxiu Hurmuzachi culesese din numeroase arhive – de la Viena, Budapesta, Cracovia, Lemberg, Innsbruck, Veneția, Milano, München etc. în principal din statele germane și italiene, dar și din Franța și Suedia – câteva mii de documente, privitoare la istoria românilor dintre secolele XIII-XVIII-lea și care, predate ulterior statului român și publicate, între anii 1876-1891, în 12 volume, puseseră bazele monumentalei colecții, care și azi îi poartă numele[163]. Documentele sale ca și acele *Fragmente din istoria românilor* (scrise în limba germană și din care Eminescu a tradus un volum) erau destinate cu precădere specialiștilor, urmând a fi prelucrate, interpretate și aduse la cunoștința publicului în sinteze. Cunoașterea istoriei naționale, în general, și a istoriei Bucovinei, în special, rămăsese un simplu deziderat și în deceniile de după 1848. De aceea, în 1867, Alexandru Hurmuzachi declara la o întrunire a membrilor Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina: „Aici, în Bucovina, istoria națională e necunoscută, noi trăim ca și cum am fi căzuți din lună; trăim fără legătură cu trecutul, smulși din el, fără conștiința viitorului, fără speranță în el. În școlile din Bucovina, de la cele mai inferioare până la cele mai înalte, istoria țării, istoria națională nu se învață, ea e izgonită din ele, cu toate că cele mai multe sunt susținute din însăși averea bisericii, adunată de strămunii noștri."[164].

Ca urmare, la propunerea lui Al. Hurmuzachi, în 1868 s-a decis organizarea unui curs de istorie națională în principalele centre din Bucovina, timp de opt luni, câte trei ore pe săptămână, urmând ca lectorii, profesori și clerici, să fie remunerați de conducerea societății mai sus menționate. Dar, guvernul a interzis aceste cursuri, printr-o circulară din 22 mai 1868, adresată Comitetului Țării, pe motiv că nu dorește ca numita societate „să alunece pe panta politică"[165]. În pofida acestor interdicții, în iarna anului 1871/1872 și 1883/1884 s-au ținut câteva conferințe despre: creștinismul la români, teritoriul ce-l locuiesc românii, faptele lui Mihai Viteazul, tezaurul de la Petroasa, fondul bisericesc etc. – conferențiarii fiind profesori[166] sau clerici[167].

În acest context, Societatea Antropologică din Viena, prin ofițerul Heinrich Himmel venit anume la Cernăuți, inițiază trimiterea unui amplu chestionar unor personalități și societăți din Bucovina, care să ofere „date antropologice

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și etnografice despre locuitorii Bucovinei". C. Morariu a primit și el un astfel de chestionar și, la sfatul unchiului său, Silvestru Andrievici-Morariu – care i-a pus la dispoziție și întreaga arhivă a Consistoriului Ortodox – s-a apucat serios de lucru: a adunat programele școlare și informații de la cunoscuți și avizați, a făcut el însuși un sondaj propriu, trimițând și primind „o mulțime de scrisori". Rezultatele acestei documentări le-a publicat – ne informează el însuși în memoriile de față – în limba germană, în revista „Romänische Revue"[168] și în volumul *Culturische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bukowina*[169], dar și în limba română, sub titlul *Istoria românilor bucovineni* în gazeta „Deșteptarea" și separat, în două volumașe, intitulate *Părți din istoria românilor bucovineni* (1893)[170].

O primă constatare este aceea că autorul s-a arătat preocupat ca informațiile despre români să circule deopotrivă, atât în limba oficială pentru vorbitorii de limba germană, cât, mai ales și „în limba poporală" a autohtonilor bucovineni. Între textul destinat vorbitorilor de limbă germană și cel destinat românilor este însă o deosebire. *Culturhistorischen und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bukowina* include și unele conferințe și studii semnate de T.V. Stefanelli (*Date statistice și istorice despre Bucovina*), Samuil Andreievici-Morariu (*Date istorice despre fondul religios greco-ortodox oriental din Bucovina*) și Isidor Onciul (*Câte ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina*), iar la sfârșitul volumului se află studiul *Colinda, originea și semnificația ei astronomică și cu privire la calendar*, tradus de Simeon Mangiuca, ca o anexă numerotată separat la sfârșit, de la p. 1-39.

Textul din volumul în limba germană – *Schițe culturale și etnografice a românilor din Bucovina* – cuprinde pe lângă conferințele și articolele publicate anterior de T.V. Stefanelli, Samoil Andreievici-Morariu și Isidor Onciul, materialele ce aparțin exclusiv lui C. Morariu și care se referă la **istoria Bucovinei** între 1774-1888, **rețeaua de învățământ** (școli poporale, gimnazii, preparandii, școli de meserii etc.), **societăți culturale românești** (Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina; Societatea „Școala Română" din Suceava; Societatea politică „Concordia"; Asociația Arheologică Română, Prima însoțire de păstrare și împrumut bănesc de la Gura Humorului; Societatea Muzicală „Armonia"; Asociația Academică Ortodoxă pentru Literatură, Retorică și Muzică bisericească; Asociația „Clubul Român"; Societatea Academică „Junimea"; Asociația Academică „Bucovina", Asociația școlară „Dragoș Vodă" Volovăț; Asociația școlară „Dumbrava Roșie" Boian; Asociația populară „Traian" Horodnicul de Jos; Asociația populară „Ștefan cel Mare" din Rădăuți). Autorul prezintă în continuare **evoluția literaturii române din Bucovina** și principalii săi reprezentanți. Noțiunea de literatură este aici luată în sensul tuturor manifestărilor pe plan spiritual: literatură, istorie, școală, biserică, lucrări științifice cu caracter economic etc. Sunt prezentați mai întâi: Vasile Ianovici (1806-1866), Teoctist Blajevici (1807-1871), frații Hurmuzachi – Eudoxiu Hurmuzachi (1812-1874), George Hurmuzachi (1817-1882), Alecu Hurmuzachi (1825-1871), Dr. Silvestru Andreievici-Morariu, Aron Pumnul, Constantin Morariu-Andreievici,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

precum și alte 60 de nume, între care: Iraclie Porumbescu, I.G. Sbiera, Dimitrie Petrino, Vasile Bumbac, T.V. Stefanelli, Simeon Florea Marian, Ciprian Porumbescu, Dimitrie Onciul etc. – cărora, în mod frecvent li se adaugă alături lista scrierilor, fără alte comentarii. Spre exemplu: la Grigore Halip se scrie, doar, *Pomăritul rațional*, Cernăuți, 1883, 87 p.; *Vinuri fabricate din poame*, Cernăuți, 1891, 50 p.

Cititorii de limbă germană au astfel posibilitatea să ia cunoștință pentru prima oară cu o amplă prezentare a românilor din Bucovina care, la această dată aveau o bogată intelectualitate, și, care, într-o formă sau alta se manifesta în toate domeniile vieții spirituale. Lipsesc aspectele privitoare la viața economică și financiară.

Textul destinat românilor, scris „în limba poporală" – text, care se referă în principal la aceleași aspecte ca și textul german: istoria propriu-zisă, limbă, școală, biserică, populație, societăți, literatură etc. fără a mai fi incluse alte lucrări ale contemporanilor ca în volumul destinat cititorilor de limbă germană – este structurat în 17 capitole, scrise numai de semnatarul volumului; unele dintre aceste capitole exprimă direct, chiar prin titlu, opinia autorului față de problemele tratate, ca, de pildă: „ocuparea Bucovinei de către Austria", „Cum a fost batjocorită limba noastră de leșii galițieni" sau „Cum au venit străinii în țara noastră", „Limba românească este viața românilor bucovineni" etc.

Analizând textul românesc, spre a putea sugera cititorului în ce măsură această lucrare a putut influența mișcarea cultural-politică a românilor din ultimul sfert al veacului al XIX-lea, constatăm următoarele: referindu-se la începuturile istoriei românilor, autorul adoptă teza perimată a originii pur latine, admițând ca și corifeii Școlii Ardelene, ca și Dimitrie Cantemir, nu atât din neștiință, cât și din mândrie națională, că, „noi, românii din ziua de astăzi, ne tragem de la poporul roman, cel mai renumit de pe lume" ,care „singur a domnit peste toată lumea". C. Morariu precizează însă că, până la colonizarea romană, „în țările în care locuiesc azi românii, în Ardeal, în țara ungurească, în Banat, Bucovina, România și Basarabia locuia, pe timpul împăratului Traian, poporul dacilor" și „Bucovina era o parte a Daciei", după cum recunoaște și împăratul Austriei în diploma sa din 1862, pe care el o analizează pe larg. Ca urmare, conchide C. Morariu, „noi, românii bucovineni ne aflăm în țara noastră de 1786 de ani, adică de la anul 106, după Hristos" și „suntem cei mai vechi locuitori ai acestui pământ"[171].

În abordarea problemelor fundamentale ale istoriei românești aflăm, în cartea lui C. Morariu și alte limite, care țin atât de stadiul incipient al cercetărilor și clarificărilor, cât și de dificultățile sale de informare, sub austrieci; aflăm, de pildă că „pe timpul năvălirii popoarelor barbare – pe care el le înșiruie astfel: goții, hunii, gepizii, avarii, slavii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii și tătarii – strămoșii din Dacia și-au mântuit viața în munții Carpați" și „din acel cuib au început a roi ca dintr-o matcă și a se resfira iarăși pe câmpiile, care erau odată în stăpânirea lor", opinie susținută și de A.D. Xenopol; descălecatul lui Dragoș Vodă e pus de autor la anul 1288 și nu între anii 1345-1354,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

scoțând de aici concluzia că „timp de 487 de ani a fost Bucovina țară a Moldovei, până la 7 mai 1775, când țara noastră (Bucovina, n.n.) veni sub împărăția prea luminatului nostru împărat". Hotarele Moldovei spre Polonia sunt prezentate exact: spre miază-noapte aceste hotare erau „Nistrul, pâraiele Serafinești, Coalcinul și râul Ceremuș". Influențat, probabil, de unele scrieri istorice oficiale, de la Viena, el notează însă în mod eronat că, „înainte de Ștefan cel Mare o mică parte a țării de dincolo de Prut se ținea de Galiția", când de fapt, în realitate, Moldova stăpânise Pocuția, drept zălog pentru împrumutul dat la 1388 regelui Poloniei de către domnul Moldovei, Petru I Mușat. Scriindu-și și publicându-și lucrarea în timpul stăpânirii austriece, C. Morariu pare, oarecum, preocupat, la începutul cărții, să își exprime „fidelitatea" și „recunoștința" față de împăratul Austriei, spre a se ști la adăpost de eventualele atacuri ale istoricilor imperiali, oficiali: după ocuparea din 1774 și anexarea din 1775, scrie el „țara a început a mai răsufla sub binecuvântările unei ocârmuiri blânde, de dușmăniile ce o tulburaseră până atuncia, necurmat și începu a merge pe calea propășirii, înainte"[172]. În realitate, însă, indirect și chiar direct, tot ceea ce urmează în lucrare anulează integral aceste aprecieri de complezență.

În fapt, dincolo de unele limite, care privesc nu numai conținutul istoric, ci și organizarea materialului faptic, ne aflăm negreșit, în fața primei sinteze istorice, de valoare, despre Bucovina, scrisă de un cărturar bucovinean, cu dragoste pentru adevărul istoric; prin lucrarea sa el inaugurează un domeniu prioritar și necesar, de abordări și clarificări fundamentale, de însemnătate vitală în mișcarea cultural-politică pentru emanciparea românilor bucovineni. Lucrarea sa se adresează nu unui grup restrâns de inițiați, ci, dimpotrivă, tuturor știutorilor de carte, români. Cunoașterea de către autor a limbilor germană, ucraineană și poloneză, buna sa documentare, ca și cunoașterea directă, nemijlocită a realităților istorice din Bucovina vremii sale, selectarea și interpretarea corectă a evenimentelor, faptelor și proceselor istorice, privitoare la evoluția Bucovinei între anii 1774-1888, ilustrarea comentariilor sale cu documente sau fragmente de izvoare și aprecieri semnificative ale unor istorici sau oameni politici se armonizează cuargumentarea atentă și elocventă, cu exprimarea simplă, antrenantă, captivantă, în acea „limbă poporală„ în care autorul era el însuși unul dintre cei mai strălucițI artizani ai vremii între cărturarii bucovineni. În tratarea subiectului, autorul angajează adesea și o polemică elegantă cu denigratorii sau falsificatorii realității, iar câteodată nu ezită să se adreseze direct cititorilor.

Sintetizând câteva din ideile esențiale ale autorului, vom semnala că: el explică foarte corect faptul că Bucovina a fost mai întâi **ocupată**, în 1774, „fără nici un strop de sânge, fiindcă despre aceasta se făcuse mai înainte învoială pașnică între cei mai mari ai Austriei și generalul moscăcesc, Romanțov", care „se afla cu oastea în Moldova"; și cum Moldova „era pe atunci sub stăpânirea turcilor, de aceea împărăția a încheiat o învoială și cu Turcia", la 7 mai 1775. Denumirea adoptată de noii stăpâni, etapele organizării administrativ-teritoriale, recensământul efectuat în 1776 de generalul Spleny, concluzia acestuia că „mai toți locuitorii erau români" constituie aspecte bine tratate și argumentate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Problema limbii utilizate de austrieci în Bucovina este în lucrare o chestiune cardinală. Până aproape la 1848, relevă C. Morariu, toate scrisorile oficiale, proclamațiile, legile, patentele imperiale destinate Bucovinei s-au scris și tipărit fie bilingv, în nemțește și românește, fie numai românește, ca o dovadă de netăgăduit că populația autohtonă, românească, a continuat să rămână încă majoritară[173]. Însă, după 1860-1864, „pe lângă limba românească au început să-și facă loc și alte două limbi", germana și ucraineana. Faptul s-a datorat, susține autorul, colonizărilor, imigrărilor încă din primul deceniu de după anexarea Bucovinei, proces continuat și amplificat îndeosebi după 1786, după integrarea acestui teritoriu la provincia imperială Galiția, când, așa cum nota în memoriile sale călătorul german Goelert, „din megiesita Galiție fugiră în Bucovina rutenii și polonii, de teama cătăniei" (în 1780 Iosif al II-lea scutise populația Bucovinei de serviciul militar pe timp de 50 de ani) sau din motive economice și religioase, mai ales în cazul rutenilor sau ucrainenilor[174]. Și dacă documentele de epocă atestă că „baștina locuitorilor în Bucovina au fost dintru început românii", autorul citează din aceleași izvoare contemporane acuzația, de care noii stăpâni, austriecii, nu pot fi scutiți, că „îndată, după ce a trecut țara aceasta la împărăția Austriei, Bucovina fu călcată de cele mai felurite nații": șvabi, unguri, lipoveni, nemți, slovaci, armeni, dar mai ales ruteni „după cea mai nenorocită schimbare, care a pricinuit strâmtorarea limbii noastre", adică după „împreunarea Bucovinei cu Galiția, de la 1786 și până la 1848"[175]. După 1786 „polecii sau leșii galițieni i-au scos întâi pe învățătorii români din școli, i-au scos pe diregătorii români din funcții". Însă față de starea de lucruri creată în Bucovina, chiar românii se fac vinovați: „dacă am ajuns în ziua de azi până la atâta, că diregătoriile noastre nu ne mai trimit în trebi de slujbe nici o scrisoare românească, apoi și noi, românii, suntem de vină, deoarece nu dăm la diregătorii scrisori românești, deși avem tot dreptul să scriem oriunde numai românește" conform art. 19 al legii imperiale din 1867, care asigură această prevedere[176].

Politica de stimulare a colonizărilor și imigrărilor, integrarea Bucovinei la Galiția, dar, în același timp și toleranța, îngăduința și pasivitatea românilor înșiși au făcut ca, după 118 ani de stăpânire habsburgică, la recensământul din 1880 să se afle în scriptele oficiale 239.000 de ruteni, 190.000 de români, 108.000 de nemți și evrei și alte 29.000 de alte etnii alogene. Și, notează C. Morariu, dacă recensământul din 1880 „nu s-a făcut cu dreptate pentru români", s-a ajuns totuși, ca numărul străinilor să întreacă pe cel al românilor, deși la 1775 românii erau „singurii stăpâni pe pământul Bucovinei". Principala consecință nefastă a stăpânirii austriece este, prin urmare aceea că, acum, în ultimul sfert al veacului al XIX-lea românii „împart acest pământ cu alte șapte nații străine". Soluția propusă de autor pentru viitorul românilor bucovineni este formulată limpede și astfel: „ca să ne putem ține în lupta cu aceste nații, trebuie să păzim **limba**, ca să nu vindem nici o palmă de **pământ**, să fim totdeauna trezi, tare **harnici** și cruțători, iar copiilor noștri să le dăm trei lucruri: **școală**, școală și iarăși școală"[177].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Situația bisericii ortodoxe din Bucovina este analizată și înfățișată în două capitole, care se referă la: starea episcopiei, mănăstirilor și schiturilor la 1775, desființarea majorității covârșitoare a acestora, în afara celor de la Putna, Dragomirna și Sucevița, reglementarea introdusă la 1786, uriașele averi din care s-a constituit fondul religionar-ortodox, precum și organizarea, veniturile și evoluția acestuia[178].

Învățământului, C. Morariu îi acordă 72 de pagini, adică aproape jumătate din spațiul tipografic al primului volum. Autorul atrage atenția cititorului că, „nimic pe lume nu-i poate da omului atâta putere și norocire, ca școala"; el își exprimă dorința ca „cetitorii noștri să cetească cu cea mai mare luare aminte cele ce le vom scrie despre școlile din țara noastră și să urmeze sfaturile și povețele ce le vom da"[179]. Analizează apoi pe larg înființarea și istoria școlilor poporale, în anii administrației militare, 1774-1786, după integrarea Bucovinei la Galiția în etapele 1786-1850, 1850-1869 și 1869-1891, evidențiază elementele comune și particularitățile fiecărei etape, analizând apariția și activitatea altor categorii de școli, preparandia, gimnaziile, școlile reală, de meserii, agronomică și teologică, apoi Universitatea din Cernăuți (din 1875) și structura ei. Autorul relevă, între altele, în detaliu: lupta dintre Consistoriul ortodox din Cernăuți între anii 1816-1850 pentru a scoate învățământul românesc din Bucovina de sub controlul Consistoriului catolic din Lemberg. El constată că dacă în timpul administrației militare „învățătorii cei dintâi de la acele școli erau mai toți români, ori oameni care știau foarte bine românește", ulterior obligativitatea învățământului primar s-a desființat, numărul școlilor românești a scăzut considerabil, multe școli „fură prefăcute din anul 1812 în școli catolice", limba română a fost „izgonită și batjocorită", iar învățătorii români au fost înlocuiți cu catolici de alte etnii, care nici nu cunoșteau limba autohtonilor. După 1867, însă, s-a creat o bază juridică nouă, o lege școlară, pe care românii trebuie s-o cunoască și s-o folosească în interesul esențial al luminării și emancipării lor.

Apreciind că, pentru poporul român din Bucovina „școala este arma cea mai puternică, cu care el se va putea apăra de toate primejdiile ce-l înconjoară", autorul prezintă în cartea sa un întreg program, difuzat și explicat și în coloanele gazetei „Deșteptarea": crearea de școli românești în toate satele, obligativitatea frecventării lor „de toți băieții și toate copilele de la 7 la 13 ani împliniți", cunoașterea limbii românești de către toți slujitorii școlilor din Bucovina; toți „inspectorii școlari de ținut să fie oameni cu tragere de inimă, pentru luminarea poporului" și „nici un copil să nu fie scutit de școală, și, mai ales, să nu fie scutiți copiii părinților celor sărmani"[180].

Cea de-a doua parte a sintezei lui C. Morariu se constituie într-o amplă schiță monografică a literaturii românești sau mai corect a întregii vieți spirituale din Bucovina, cu prezentarea a peste 70 de reprezentanți ai acesteia, cu o impresionantă salbă de societăți românești cu profiluri diverse, cultural, literar, școlar, studențesc, bisericesc, arheologic, politic etc.

În ansamblul ei, lucrarea *Părți din istoria românilor bucovineni* apărută într-un moment decisiv al mișcării cultural-politice românești din Bucovina a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

constituit pentru câteva decenii în şir o principală şi valoroasă sursă de informare, un mijloc de mobilizare şi conştientizare a energiilor creatoare ale elitei românilor bucovineni pentru pregătirea şi înfăptuirea unirii din 1918.

C. Morariu a mai scris şi tipărit şi alte lucrări cu caracter istoric. Între acestea menţionăm: *Istoricul şcolii reale greco (adică ortodoxe) orientale din Cernăuţi* (1889),*Biografia lui Constantin Morariu-Andreievici* (1889), *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui* (1908), *Arhiereul Gurie Botoşăneanu* (1919) etc.

Prin paginile sale de istorie închinate Bucovinei, C. Morariu a fost un harnic pionier al acelei pleiade de istorici, care şi-au pus scrisul, preocupările, capacitatea, talentul pentru cercetarea, afirmarea şi apărarea adevărului istoric în slujba idealului de dreptate, unitate şi libertate naţională – ideal care, în cazul acestei zone a căpătat strălucire şi împlinire mai înaltă în lucrările lui Ion Nistor (1876-1962) şi Teodor Balan (1885-1972).

Ziarist şi ctitor al gazetei „Deşteptarea"

Dacă, astăzi, cine doreşte să cerceteze şi să reconstituie cât mai fidel şi complet istoria Bucovinei nu poate ignora lucrările pe această temă ale lui C. Morariu, pentru înţelegerea cât mai nuanţată şi detaliată a realităţilor din Bucovina ultimei jumătăţi de veac de dinaintea Unirii din 1918, el nu poate trece cu vederea nici activitatea sa de ziarist, în general, şi nici, mai ales, aceea de ctitor al celei dintâi gazete pentru popor, „Deşteptarea".

Activitatea sa de ziarist a izvorât din nevoia lăuntrică de-a se implica în realităţile zilnice, de-a le analiza şi influenţa în bine, de a-i câştiga pe oameni prin slova tipărită, de-a le arăta ce-i bine şi ce-i rău, de-a le fi mereu, ca şi din amvonul bisericii sau din altar, o călăuză, un confesor, un sfătuitor, un cârmaci, un far permanent. Viaţa sa privată era un laborator în care se pregătea necontenit angajarea sa publică. În singurătatea şi liniştea casei parohiale citea, scria şi asculta muzică. Refuza să se antreneze în gâlcevuri ori să-i viziteze pe mai marii locului. Îşi administra şi explora cu grijă şi folos toate clipele de răgaz: „ce ne păsa nouă (adică lui şi soaţei sale dragi, n.n.) de furtunile de afară, când în bordeiul nostru – scria el – era concentrat întreg raiul"[181]. Ideile încolţeau şi înfrăţeau sub tâmpla sa, ca bobul de grâu în pământul reavăn, sub plapuma iernii. Ziarele îl ademeneau ca nişte ogoare, pe care le cerceta şi le însămânţa, spre a-şi împlini şi pe această cale mai cu temei şi pentru mai îndelungă vreme rosturile vieţii. La Toporăuţi, de pildă, în anul 1883, într-un sat rutenizat se căznea să se ţină „la curent, totdeauna, cu mişcarea literară şi culturală românească"; îşi procura, din veniturile-i modeste, „toate operele premiate de Academia Română", precum şi „cărţile şi gazetele mai de valoare,, era abonat la „nouă foi româneşti, 7 literare şi două ziare politice", între care, „Românul" lui C.A. Rosetti şi „Observatorul,, lui George Barițiu"[182].

Avea convingerea că, în interesul propăşirii generale, pentru „binele nostru obştesc", cum se exprima el frecvent, „cea dintâi datorie şi cea mai mare, a unei gazete era să arate din fiecare sat, atât lucrurile cele bune, care sporesc

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

binele obștei, cât și nevoile, ce împiedică acel bine"[183]. Rostul scrisului gazetăresc era să se poată difuza și înțelege în rândurile celor mulți; să-i poată influența și determina într-o cât mai largă mișcare de emancipare: „numai în felul acesta – continua el – am putea cunoaște cu toții toate satele noastre și ne-am strânge mai bine și puterile la un loc, căci am ști cum să sălășluim întocmirile cele bune de prin unele comune și în altele am ști ca de cutări scăderi avem să ne apărăm în cutare fel și unde-s nevoile mai mari, acolo trebuie să sărim cu toții într-ajutor".

Ca ziarist, C. Morariu a colaborat la mai toate ziarele și revistele ce apăreau atunci în principalele centre culturale românești, peste granițele arbitrare și vremelnic impuse; a abordat în articolele sale o gamă foarte variată și largă, sub raport tematic; a scris despre aspecte esențiale ce priveau: istoria națională, învățământul, limba, biserica, viața morală, instituțiile existente sau cele ce trebuiau înființate pentru „binele obștesc". Vedea în lucrurile de azi posibilitățile schimbărilor de mâine. Tonul adoptat, limbajul folosit erau acelea ale părintelui-cărturar, blând și răbdător, sfătos și plin de generozitate. Era călăuzitde gândul permanent că slova scrisă trebuie să înnobileze deopotrivă pe cel ce-o scrie și pe cel căruia i se adresează.

Astfel, scrie despre: însemnătatea conștiinței naționale în viața unui popor[184], necesitatea cunoașterii realităților și dificultăților din lumea rurală, a îndrumării și emancipării sătenilor[185], despre povara crescândă a birurilor, care apasă, „talpa țării", relevând că țăranul „sărăcește an de an de atâta amar de dat și iar de dat"[186]; demască efectele nefaste pe care le resimt țăranii români de când au fost invadate ogoarele Bucovinei „de zilierii și boierii din Galiția"[187]; urmarea colonizărilor și imigrărilor – „locurile cele mai de frunte ale acestui pământ, apărat și udat în bătălii, cu sângele strămoșilor, au ajuns în mâinile străinilor", în vreme ce românii „sunt scoși din vatra satului și dați în cel prund sau pe cele râpe depărtate"[188].

Scrie frecvent și insistent despre necesitatea păstrării și afirmării limbii[189] – despre „scumpa și dulcea noastră limbă românească" pe care „trebuie s-o păzim ca pe lumina ochilor din cap, dacă vrem să trăim"[190] scrie despre evoluția școlilor de toate gradele și îndeamnă poporul să-și dea copiii la învățătură[191]. Consecințele pe plan cultural ale colonizărilor și imigrărilor, slavizarea și denaturarea numelor românești de familie, acapararea principalelor pârghii ale vieții spirituale de către elementele alogene sunt alte teme predilecte[192]. Uneori recurge și la critica realităților sătești sub forma alegoriei, în șarje ca, de pildă, *Piramida cu pigmei* [193].

Capitolul cel mai valoros din activitatea sa de ziarist îl reprezintă editarea și coordonarea gazetei pentru popor „Deșteptarea" (1893-1894 și 1908-1909).

În memoriile sale aduce informații diferite – și în bună parte inedite – cu privire la împrejurările apariției, conținutul, scopul și ecourile acestei valoroase publicații.

Gândul „de-a înjgheba o foaie, în limba cea mai ușoară, țărănească", o gazetă, „pentru trebuințele masei poporului" s-a materializat într-un apel public,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

din 1892. Şi-a ales ca titlu al gazetei imnul revoluţionarilor de la 1848. L-au îndemnat la aceasta: un raport al lui Lazăr Grigorovici din timpul aceleiaşi revoluţii, din Bucovina[194], o scrisoare a lui Alecu Hurmuzachi şi un articol semnat de Take Ionescu[195]. Trecând peste o sumă de detalii – pe care cititorul le află în memorii – subliniem dintru început eforturile sale temerare şi consecvente, mai ales în primii trei ani, când a scris gazeta aproape singur, de-a realiza o publicaţie „în limba cu totul vulgară, grijând ca nici un cuvânt să nu rămână neînţeles de nici un simplu cititor", o publicaţie care „să conţină planuri de îmbunătăţire a soartei poporului", anume „de la aer, lumină, pâine, apă, sau de la limbă, istoria trecutului, şcoală, pământ, lege şi să urmeze succesiv mai departe"[196].

Odată cu acest program, C. Morariu vestea apariţia gazetei în versuri de factură populară, astfel: „Cucul de pe crengi uscate / Ne-a cântat un veac din spate / A cobit tot în urgie / Ţara Fagilor să fie". El spera ca, de-acum, pentru bucovineni, cucul „să cânte-n faţă / proorocindu-le viaţă" şi „Deşteptarea" să dea „roduri de unire / pentru-a noastră mântuire".

Programul propriu-zis, apărut în primul număr, la 1 ianuarie 1893, era clar, lapidar, ferm: „Fraţi români! Este timpul acum să ştie toţi cetitorii noştri de unde ne tragem şi la ce suntem în lume. Este timpul să ne trezim cu toţii şi să ne ridicăm ochii, ca să ştim ce facem, cele ce sunt bune pentru noi şi neamul nostru românesc, pentru noi şi pentru copiii noştri". Se mai preciza, că, „Deşteptarea" se va ocupa „cu treburile economice, meşteşugăreşti, negustoreşti, cu istoria Bucovinei, de la începutul ei şi până astăzi, cu istoria tuturor românilor". Poporul român din Bucovina era comparat cu un drumeţ, care, orbecăind, în noapte, timp de un veac, trebuia să afle acum, în paginile gazetei, lumină şi mângâiere: „Câtă mângâiere simte drumeţul, când în puterea nopţii, zăreşte, în depărtare, licărind o lumină, ce-l îndreaptă din drum; astfel de bucurie şi mângâiere am dori să dămnoi poporului nostru, prin gazetă. Voim şi noi, ca nişte călăuzi credincioşi, să-i arătăm cât ne-o fi cu putinţă calea pe care trebuie s-o apuce"[197]. Apariţia noii gazete era argumentată şi dintr-o altă perspectivă: în vreme ce 208.101 de locuitori români dispuneau la acea dată de o singură publicaţie, „Gazeta Bucovinei", coloniştii germani de 20 de ori mai puţini ca număr, dispuneau de patru publicaţii[198].

Gazeta militează „pentru luminarea minţii şi creşterea românilor bucovineni în legile şi obiceiurile strămoşeşti", apărând dreptul acestora de-a trăi pe pământul unde s-au născut „ca popor de viţă românească"[199]. Comparând suzeranitatea Porţii Otomane cu stăpânirea habsburgică, directă, se ajungea la următoarea apreciere: „sute de ani strămoşii noştri au fost osândiţi să poarte jugul cel rău al turcilor", dar, „asupritorii noştri de azi sunt mult mai răi; ei stau în dosul legilor şi de acolo se repăd asupra noastră pentru a ne da lovitura de moarte"[200]; această lovitură de moarte este „cea mai grozavă boală din lume: boala pieirii", adică „pericolul pierderii naţionalităţii româneşti"[201].

Problema păstrării şi afirmării limbii româneşti în Bucovina este pentru românii de-aici o chestiune de viaţă sau de moarte: „noi, românii bucovineni

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sau grijim de limba noastră și atunci vom trăi, sau nu grijim de dânsa și atunci numaidecât trebuie să ni se stângă numele în țara aceasta"[202].

„Deșteptarea" ia apărarea memorandiștilor din Transilvania: „De când e lumea nu s-a pomenit – scrie gazeta, reproducând un articol din „Foaia de Duminică", din Timișoara – un proces la care să fie judecat un popor"; românii transilvăneni „bieții de ei nu mai pot trăi de răul nedreptăților strigătoare la cer"[203]. „Deșteptarea" oferă cititorilor din Bucovina și informații despre situația românilor din Basarabia sau a celor din sudul Dunării, din Serbia, Bulgaria, Grecia – români, dintre care, unii venind în România s-au realizat ca „oameni de vază, într-o țară liberă, de 7 milioane de români"[204].

Încercând o definiție a noțiunii de conștiință națională, C. Morariu o formulează astfel: „conștiința națională este ca să știi cine ești și de unde te tragi și apoi să stai mortiș de limba ta și să o vorbești cu drag, oriunde și cu orișicine, adică să-ți cinstești neamul românesc, din care te tragi"[205]. Față de politica de deznaționalizare, de înmulțire a elementelor alogene, în fața asaltului acestora, românii bucovineni – scrie gazeta – trebuie să-și păstreze „mortiș **limba**, **școala** și **moșia**"[206].

Problema unirii tuturor românilor nu este ocolită. „Dacă un om ar lucra astfel ca românii din ziua de azi – se scria în 1899 – să se întroloace și ei singuri să-și fie stăpânitorii", atunci acel om ar fi acuzat „în împărăția noastră de iredentism și dacoromânism", adică de „crimă de înaltă trădare, pentru care și-ar pierde viața în spânzurătoare sau în temniță"[207]. Și totuși, în pofida unei astfel de amenințări, în coloanele gazetei se puteau găsi și rânduri pline de încredere în viitorul românilor: „încă puțină vreme și vom dovedi chiar și celor mai încăpățânați că nu cu temnița se sperie un popor"[208]. Pentru că, există deja, o mișcare necontenită a românilor, firească, justificată: „Cum se zbate peștele pe uscat, așa am prins noi, românii bucovineni, a ne zbate în propria noastră țară", fiindcă „dacă vom căuta între consilierii guvernământului țării, nu vom găsi nici un român; și la fel între consilierii tribunalului țării"[209] și fiindcă s-a ajuns încât „casele, livezile, ogoarele, moșiile noastre" să fie azi în stăpânire „ba pe la șvabi, ba pe la mazuri, ba pe la jidani", iar în târguri au pierit meșteșugarii și negustorii români"[210].

„Deșteptarea" găzduiește în paginile sale și valoroase creații populare. Ea reia, astfel, inițiativa gazetei „Bucovina", de la 1848, care publicase prima oară capodopera *Miorița* și face legătura cu cea mai bună revistă bucovineană de până la 1918, „Junimea Literară".

Creațiile populare apărute în „Deșteptarea" exprimă dorurile și gândurile, care frământau românimea bucovineană, confruntată cu un mozaic de elemente alogene:

„Mă tot necăjesc de-un an Dar străinul
Să fac din pelin zahar Îi ca spinul –
Și prieten din dușman Mai amar decât veninul"[211].

Încorsetată în frontiere artificiale, Bucovina pare să se uite cu durere spre maica de la sânul căreia a fost smulsă și să-și pună întrebări esențiale:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Străină-s, maică, străină,
Ca și floarea de ciulină;

Ba, ciulina nu-i străină
Că tot are rădăcină

De străină ce sânt eu
Jale mi-i și-amar de greu,

Plânge-mi inima, mereu
Și așa-mi vine, uneori,

Să mă sui în munți cu flori,
Să-mi văd frați, să-mi văd surori"[212].

Despre „binefacerile" civilizației austro-germane, pe care unii nostalgici ai beneficiarilor de odinioară cred că ar mai putea-o reedita într-o Europă de mâine, sunt semnificative versurile:

„Foaie verde de trifoi
Noi, românii, vai de noi,
Ne frig cei șvabi și ciocoi
Ne strâng de la cingătoare,
Ne mănâncă de sudoare
Și ne calcă în picioare

Noi le cerem lor dreptate
Ei se-mbuibă în palate
Ne încuie sub lăcate
Ne jupoaie și ne bate
Ca pe vitele-njugate
Văleu, maică! Văleu, frate!"[213].

Scutiți la început de cătănie, în primii cincizeci de ani de după ocupare și anexare, tinerii bucovineni erau acum prinși cu arcanul, în zilele de sărbătoare, direct de la horă și duși în cazarmă, în cele mai depărtate zone ale vastului imperiu, prilej pentru cei rămași acasă de a-și jeli odraslele și a-i blestema pe stăpâni:

„Fir-ar blestemat să fie
Cine-a pus pana-n hârtie
Și m-o scris la cătănie!"

Blestemul era justificat de cântărețul popular prin consecințele generate de plecarea tinerilor; gospodăriile țărănești rămâneau văduve, prin plecarea celor mai vrednici și mai de nădejde ajutoare ale părinților:

„Și ei pân-or cătăni
Oile s-or prăpădi
Părinți-or îmbătrâni
Boii-n jug or flămânzi
Plugușoru-o rugini"[214].

Uneori, împovărat de bir și înșelat de cămătari, țăranul bucovinean își zvârle năduful spre cer, într-un cântec plin de disperare, gata să-și dea foc plugului său de lemn:

„Și-așa-mi vine câte-un gând
Să-mi iau boii și să-i vând
Iară plugul să-l aprind

Și din fierul cel mai tare
Să-mi fac teacă și pistoale
Să mă duc la vânătoare"[215].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Limitându-ne doar la aceste exemple, putem lesne înțelege cât de îndreptățite sunt elogiile (consemnate și de Morariu în memoriile sale) despre primirea foarte bună de care s-a bucurat gazeta în principalele centre culturale românești – și că o bună parte din aceste aprecieri i se cuvin cu prisosință lui C. Morariu.

Memoriile. O explicație și motivație a unei vieți și activități pilduitoare:

Scrise cu cerneală neagră, pe un caiet cu foi veline, legat în coperți groase, pe care aceeași mână a scris cu litere mari *Cursul vieții mele*, memoriile au fost redactate cu începere din anul 1921 și au fost terminate aproape integral în 1923, când s-a produs tragica moarte a soției sale Elena și, în aceeași zi și a fiicei, Victoria. Textul este structurat de autor în capitole, care ne relevă: originea familiei, arborele genealogic, copilăria, anii de școală, procesul Arboroasei, căsătoria și preoția, etapele în care s-a aflat ca paroh la Toporăuți (1878-1885), Cernăuți (1885-1895) și Pătrăuți pe Suceava (1896-1917), pribegia în anii primului război mondial la Huși, Elisabetgrad și Chișinău, reîntoarcerea în Bucovina și ultimii ani de viață. Cea din urmă însemnare este din ziua de 14 februarie 1926. Pe ultimele file autorul și-a notat titlurile a 44 de lucrări apărute separat și 139 de studii și articole ale sale, răzlețite în presa vremii.

Din cele 260 de pagini de manuscris (157 de tipar) au fost publicate unele fragmente: circa 9 pagini, de către autor, în 1906 și 1907, în „Viața Românească", la Iași; acestea se referă la lupta sa pentru apărarea limbii române în Bucovina și împrejurările apariției gazetei „Deșteptarea"[216]. După moartea autorului, survenită în 1927, fiul său, Al. Leca Morariu a mai selectat și publicat alte aproximativ 38-40 de pagini de manuscris în unele publicații din Bucovina, între anii 1927-1937; fragmente publicate, uneori cu modificări făcute intenționat de Leca Morariu, în favoarea limbii[217]. Paginile și fragmentele publicate de Leca Morariu privesc anii de școală, procesul Arboroasei, lupta pentru apărarea limbii. Astăzi, utilizarea acestor fragmente publicate este anevoioasă, dacă nu chiar imposibilă; publicațiile respective au supraviețuit foarte greu și în puține locuri după epurările și distrugerile din anii ocupației sovietice și ai regimului comunist. De aceea, pentru cercetătorul de azi al istoriei Bucovinei, ca și pentru simplul cititor, textul integral este singura soluție; numai astfel memoriile pot fi înțelese, evaluate, interpretate și utilizate ca izvor istoric, mai mult sau mai puțin subiectiv, cu calitățile și limitele textului integral.

Păstrat cu sfințenie de nora autorului, regretata **Octavia Morariu**, fiica lui Teofil Lupu și soția lui Al. Leca Morariu, caietul cu aceste memorii ne-a fost pus la dispoziție cu generozitate de păstrătoarea bunurilor rămase după decesul doamnei Octavia Morariu, de către familia **Olaru**.

După revoluția din decembrie 1989 am semnalat existența și semnificația memoriilor la câteva sesiuni științifice, iar în 1996 în revista „Codrul Cosminului", seria nouă[218].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Memoriile, pe care le publicăm integral prima oară, au o semnificație bogată. Ele ne oferă informații – în bună parte inedite – despre familia Morărenilor și în primul rând despre Constantin Morariu, preot model, pildă vie pentru întreaga preoțime de azi și de mâine, veritabil păstor și educator al semenilor, intelectual, care, trăind fie în mediul rural, fie în cel urban s-a străduit permanent să-și fructifice la maximum clipele sale de răgaz, printr-o impresionantă activitate cultural-politică, pusă în slujba emancipării morale, sociale și naționale.

Reconstituirea vieții și activității sale pilduitoare, prin intermediul acestor memorii, ne oferă, totodată, informații prețioase despre istoria și evoluția Bucovinei din ultima jumătate de veac înaintea eliberării și unirii din 1918.

Atmosfera lumii rurale și a celei urbane, mentalitatea sătenilor și orășenilor, cu care vine în contact autorul, școala acelei vremi, cu treptele ei specifice, primară,gimnazială, liceală, superioară, procesul Arboroasei ca segment reprezentativ al mișcării și confruntării de idei în rândurile generației tinere, de-atunci, diversele laturi ale politicii habsburgice, mai mult sau mai puțin surprinse, eforturile administrației imperiale de integrare și germanizare culturală, reacțiile populației autohtone față de întreg sistemul economic, social, politic și cultural impus în zonă după un veac de la ocuparea și anexarea Bucovinei, unele consecințe concrete ale stăpânirii austriece se regăsesc parțial în aceste memorii ca într-un uriaș caleidoscop de lumini și umbre, oferindu-i cititorului noi posibilități să-și construiască și întregească mental imaginea sa despre Bucovina de atunci.

Pe măsură ce pătrundem în universul memoriilor ni se dezvăluie și fizionomia morală a autorului, cu lumea sa ideatică și cu eforturile de a se angaja și încerca să se implice în realitățile cotidiene, cu diverse mijloace și pe variate planuri de activitate. Exponent și slujitor de talent, consecvent și elocvent al credinței strămoșești, împătimit apărător și propovăduitor al virtuților creștin-ortodoxe, convins până în cele mai adânci fibre ale ființei sale că „Dumnezeire înseamnă **iubire**" și „rugăciune e suflarea sufletului", dar credința înseamnă și **muncă** și mai ales **faptă** pentru **binele obștii**, autorul nu se mărginește la ceea ce-i oferă zidurile strâmte ale bisericii; el își construiește din echilibrul sufletesc interior, din fidelitatea față de idealul vieții, din armonia vieții private, de familie, pilonii de rezistență de pe care se avântă în vâltoarea luptei pentru emanciparea generală a semenilor săi. **Condeiul** – mai mult decât **cuvântul** rostit în fața altarului – este un instrument de iluminare; scrisul este o revoltă constructivă, un mod de împlinire, o cale de a te dărui semenilor. „Pentru toate loviturile primite în luptele din afară – scrie el – eu am găsit totdeauna leac, curaj și însuflețire în fortăreața căsniciei noastre și în cel mai credincios prieten, condeiul"[219]. Nu în sensul cuceririi gloriei deșarte, ci al muncii atente, permanente, de iluminare, de conștientizare, de influențare: „gloria omenească e curcubeu, ca toate curcubeele"(?) „ba, ea devine chiar primejdie, pentru adevărata menire a omului, dacă se leagă de sufletul lui, ca edera de o plantă, dacă ia locul în șirul patimilor". Condeiul este pentru el făclia care trebuie să arate neamului său primejdiile de care trebuie să se ferească și calea ce duce la mântuirea sa de relele care îl amenință.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cercetând istoria trecută, dar, deopotrivă, şi pe cea prezentă, autorul memoriilor ne lasă o mărturie amară, pe care, din nefericire, timpul avea s-o confirme: „publicasem şi eu puţină istorie naţională, prin care văzusem cum se trage, ca un fir roşu, din cale afară de bătător la ochi, tendinţa din partea vitregei cârmuiri, de a extermina neamul nostru, cu toate mijloacele posibile, de pe clasicul petec românesc al Bucovinei"[220].

Unul dintre aceste mijloace posibile surprins în memorii este **procesul rutenizării**. La Toporăuţi el constată că locuitorii „români au fost odată, dar i-a înecat potopul slavismului"; preotul rutean Kalinowski unelteşte „cu trei episcopi bisericeşti" contra parohului român să-l oblige „a predica ruteneşte în biserică şi la înmormântări şi a preda în aceeaşi limbă şi învăţământul religios copiilor din şcoală"; când preotul titular moare, este adus şi instalat „o rudă a lui Kalinowski, Grigore Worobkiewicz, care şi-a părăsit catihetura de la şcoala reală din Cernăuţi, numai ca să-i apere pe toporăuţeni de pretinsa primejdie de românizare". Noul preot rutean se alie în acest nedeclarat şi înverşunat „război" permanent cu „învăţătorul rutean, de origine maghiară, Bihary". În satul Rarancea 89 de ortodocşi trec la confesiunea unită a rutenilor veniţi din Galiţia. Lucrurile nu se extind numai în mediul rural, pe fostele moşii ale mănăstirilor secularizate, ci chiar în capitala Bucovinei, în suburbiile acesteia. În mahalaua Clocucica, de pildă, „cangrena rutenizării îşi urma între români calea în toată liniştea" constată Morariu la venirea sa ca paroh ajutător aici: în mahala erau doar 19 ştiutori de carte; marea majoritate a parohienilor români evita contactul cu intelectualii; oamenii „păreau sălbăticiţi şi erau dedaţi cumplit la beţie, refuzând să-şi dea copiii la şcoală"; ei „grăiau într-un jargon atât de împestriţat cu vorbe ruseşti, încât cel mult după un deceniu ar fi trebuit să se prefacă în ruteni"; rutenii, în schimb, atât la Cernăuţi, cât şi la Volcineţi primiseră învăţători ruşi. Faptul cel mai grav, scrie Morariu, era acela că, sub ochii lui „limba românească se stângea prin mulţime de sate ale noastre, pentru că într-însele curgeau necontenit cete de mazuri galiţieni, care vorbeau cu românii numai ruseşte; aşa că ţăranii noştri din acele sate, uitându-şi limba cu totul, s-au făcut ruşi"[221].

Urmărind statisticile oficiale, după criteriul limbii vorbite, Morariu consemna în memorii că, „pentru anul 1880, s-au aflat în Bucovina noastră 108 mii de nemţi şi evrei, 239 mii de ruteni, numai 190 mii de români şi 29 mii locuitori de alte limbi"; el se întreba: prin ce minune „numai în cinci ani (luând pentru comparaţie rezultatele recensământului din 1875, n.n.) limba rusească a întrecut-o pe cea românească cu 68 mii suflete şi încă şi celelalte limbi au progresat, iar limba românească a dat atât de tare înapoi, scăzând cu 19.000 numai în cinci ani de zile, lucru nemaiauzit şi nemaipomenit până acum pe faţa pământului"[222].

Fără pretenţia de a fi complete – dar tocmai pentru că aparţin unui martor ocular al acestui proces le considerăm extrem de valoroase – explicaţiile autorului acestor memorii ni se par relevante: „avem dovezi – scrie el în memorii – că limba noastră românească este prigonită, batjocorită, urgisită de mulţi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

străini în Bucovina. Avem dovezi că unii din acești străini numesc limba noastră „limba țigănească", iar limba rusească o numesc „limba îngerească și limba raiului" zicând că numai acei oameni au să ajungă în rai, care vorbesc rușește. Și oare de ce iscodesc ei niște nimicuri așa de nerușinate? Pentru că voiesc să-i bage poporului nostru cu de-a frica în gură limba rusească. Acești străini vreau adică să se strângă neamul românesc din Bucovina, iar neamul rusesc să crească și să se întărească pe pielea românilor". La un popor în cea mai mare parte analfabet, care știa că toate cărțile liturgice, ale cultului ortodox sunt scrise în limba slavonă, o astfel de scornire aberantă putea prinde rădăcini. Morariu ne relatează în memorii că astfel de idei absurde se propagau în satele Boian, Mologhia, Roșa, iar sate ca Stănești, Călinești, Cobești, Cuciur Mic, Mămăiești, Rarancea, Hlivești, Orășeni, Toporăuți, Gavrilești, Zopeni etc. „care au fost odinioară curat românești s-au rusit (rusificat - n.n.) în răstimpul de peste o sută de ani, de când ne aflăm la împărăția Austriei". Rusificarea a fost posibilă – aflăm în continuarea memoriilor sale – pentru că, pe de o parte, „sub dascăli ca Warnicki, Malawski, Sabara, Paulowicz etc." școlarii care îndrăzneau să vorbească românește erau etichetați drept „nepocăiți" și, ca să nu mai cuteze să mai vorbească în limba lor maternă, „bieții băieți erau întinși pe laiță și sălbaticul învățător începea a le melița dosul, ca să le urce mintea la cap"[223].

Pe de altă parte, rutenii fugiți din Galiția, exploatați și prigoniți de nobilii polonezi, aflau aici posibilități mai ieftine de câștig, se foloseau de bisericile ortodoxe ale românilor, erau scutiți și de cătănie. Unii moșieri preoți sau arendași aveau „un argat rus, un păzitor de noapte rus, un jidan arendaș din Galiția sau o moașă de-acolo și vorbeau numai rușește, iar țăranii noștri începeau și ei a vorbi rușește cu dânșii"[224].

De aceea în fața acestei primejdii crescânde, **lupta pentru apărarea, cultivarea și afirmarea limbii române** în școală, în viața de toate zilele, chiar în relațiile cu autoritățile administrativ-teritoriale habsburgice era unul din domeniile cele mai prioritare ale activității cultural-politice în care C. Morariu s-a simțit îndemnat să se angajeze cu toate forțele și mijloacele sale. Pentru o astfel de activitate exista la această dată o bază legală: legea școlară din 1867, prevedea în art. 19 că, „toate popoarele Austriei au drepturi egale și fiecare popor are dreptul nevătămat de a-și apăra națiunea și limba și a griji de dânsele; împărăția recunoaște că toate limbile unei țări sunt egal îndreptățite în școli și în viața de obște", iar „în localitățile unde locuiesc mai multe naționalități, școlile vor fi întocmite în așa fel ca fiecare popor, fără nici o silă, să capete mijloacele trebuincioase pentru a învăța în limba sa". Teoretic era totul bine. Practic, la posibilități inegale, rezultau situații inegale. După unirea de la 1859 și consolidarea tânărului stat român, dar mai ales după cucerirea independenței naționale în 1877-1878 – la care, într-o formă sau alta au contribuit după mijloacele lor toți românii, inclusiv cei din Bucovina – sprijinirea rutenilor în contra românilor, acuzați frecvent „de iredentism și daco-românism", la care se adaugă și politica filorusă a unei părți din mișcarea naționalistă ruteană din Bucovina, genera adesea situații cu totul nefavorabile românilor.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Conștient că „pe ruinele limbii noastre, slavonismul se lățește îngrozitor", C. Morariu începe prin a lua atitudine publică, îndemnându-și poporenii din parohiile sale să-și dea odraslele la școală și mai ales să nu renunțe la limba maternă în nici o împrejurare. Îndemnurile sale răzbat, fie în cuvântările rostite în fața altarului, fie în coloanele publicațiilor românești din Bucovina, între care „Revista Politică" din Suceava și „Deșteptarea" din Cernăuți. În acest scop el ține în „Revista Politică" o rubrică intitulată semnificativ *Limba noastră*. Demască unele practici discriminatorii și ostile față de români, întâlnite în școli. Sintetizează știri din satele și orașele bucovinene în care se duce o propagandă potrivnică utilizării limbii române, mai ales sub pretexte religioase, aberante. Relevă că „avem în multe sate ale noastre țărani români, care, aflându-se în contact zilnic cu conlocuitorii lor de alte nații, vorbesc în mai multe limbi. Întrebăm – scrie el: știu țăranii aceia ce importanță are limba lor"?[225].

Considerând că preoților și învățătorilor le revine un rol de însemnătate vitală în păstrarea limbii sătenilor, Morariu se remarcă el însuși în fruntea eforturilor în acest scop. Distribuie 1200 de broșuri, în mod gratuit, printre săteni, îndemnându-i să-și păstreze **limba, credința** și **moșia**. Gazeta „Deșteptarea" devine o impresionantă tribună în același scop. Memoriile sale acordă un spațiu foarte larg acestei probleme fundamentale. Față de situația că mulți dintre dregătorii, funcționarii, mai-marii zilei din Bucovina nu cunoșteau limba română, Morariu se simte dator să le spună un adevăr pe cât de simplu, pe atât de justificat, de firesc: **„Nu voi trebuie să știți limba domnilor, ci ei trebuie să știe limba voastră!"** le spune el sătenilor[226].

Memoriile ne dezvăluie, între altele, și inițiativele lui Constantin Morariu pentru susținerea unor societăți existente sau înființarea și finanțarea altora, cu caracter moral sau cultural. Azilul de fete române din Cernăuți, Școala superioară de fete, creată la propunerea sa și cu cheltuiala Fondului Bisericesc, Institutul Biblic din Bucovina, Muzeul Ciprian Porumbescu – sunt instituții pe care în 1924, pe când era bolnav și țintuit la patul suferințelor, le considera, cu mândrie și pace sufletească drept „copiii spirituali" ai vieții și strădaniilor sale – copii, care, scria el în finalul memoriilor „îmi dau acum, la bătrânețe, cea mai dulce mângâiere, mă fac să presupun că mi-am împlinit scopul vieții"[227].

*
* *

Contemporanii, în frunte cu savantul Nicolae Iorga au văzut în viața și activitatea lui Constantin Morariu o strălucită chintesență „din toate însușirile, cu care se poate împodobi un Om", adică, „tot ce era mai cuviincios, mai măsurat, mai armonios"[228]. El, scria Romulus Cândea, cobora „din vremurile de glorie ale creștinismului, când cârjele vlădicilor erau din lemn și sufletul de aur"; el „a îndeplinit în lumea aceasta un apostolat pentru Hristos și pentru neamul său"[229].

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Într-o țară – pentru prima oară și pentru numai două decenii întregită – scriitorul Liviu Marian (un alt nedreptățit și uitat fără temei), fiul marelui etnograf și folclorist Simeon Florea Marian, consemna în 1927: „Rar se va putea întâlni pe întreg cuprinsul acestei Românii Mari un preot mai luminat și mai cucernic, un învățător mai blând și mai harnic, un gazetar popular mai iscusit și muncitor, care să se fi pus de bunăvoie în slujba grea, de deșteptare, îndrumare, organizare, îmbărbătare și apărare a neamului său năpăstuit de soartă!"[230].

Iată de ce publicarea pentru prima oară a memoriilor sale e un act de dreptate istorică.

Explicație și motivație a unei vieți și activități pilduitoare, memoriile sale conțin un adevăr, care trebuie să ne rămână lege și călăuză: nici un rând din istoria Bucovinei de ieri să nu ignore mărturiile celor ce au trăit direct realitățile dramatice ale acesteia.

El rămâne pentru noi și mai cu seamă pentru cei ce vor veni după noi o pildă rară de dragoste pentru semeni, de muncă cinstită și neostoită pentru neamul său, de slujire a credinței care îl înnobilează și imortalizează pe Om.

Mihai Iacobescu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

NOTE BIBLIOGRAFICE

1. Serge Berstein, Pierre Milza. *Histoire du XX-e siecle. 1973 à nos jours. La recherche d'un nouveau monde*, Hatier, Paris, 1996
2. Mehmet Ablay, *Din istoria tătarilor*, Kriterion, București, 1997, p. 205-225
3. Jacques Le Rider, *Mitteleuropa, a III-a Europă*, Iași, 1997, p. 153
4. *Ibidem*, p. 154
5. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), Editura Academiei Române, București, 1993, p. 81
6. *Documentele lui Ștefan cel Mare*, publicate de Ion Bogdan, vol. II, București, 1913, p. 319-321
7. Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 315
8. Mihai Eminescu, *Opere complete*, Iași, 1914, p. 62 și 32-33
9. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 14-15
10. A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci și înrâurirea lor asupra țărilor române*, Iași, vol. I, 1880, p. 98 și 123
11. Mihail Kogălniceanu, *Răpirea Bucovinei după documente autentice*, București, 1875 și Ediția nouă, Timișoara, 1992, p. 15
12. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Editura Humanitas, București, 1991, p. 110-111
13. Erich Zöllner, *Histoire de l'Autriche des origines à nos jours*, Paris, 1965, p. 297
14. Vladimir Trebici, *Bucovina. Populația și procesele demografice (1775-1993)*, Fundația Culturală Română, Cluj Napoca, 1994, p. 13-14
15. *Ibidem*, p. 14-15
16. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 109-287
17. Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 28
18. „Țara Fagilor", Almanah Cultural-Literar, Societatea Culturală Arboroasa, alcătuit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți – Tg. Mureș, p. 1994, p. 160
19. Vladimir Trebici, *op. cit.*, p. 30-33
20. Erich Beck, *Bibliographie zur Landeskunde der Bukowina*, München, 1966 și *Bibliographie zur Kultur und Landeskunde der Bukowina*, Dortmund, 1875
21. *Blaski i ciene. Europa w miniaturze (Lumini și umbre. Europa în miniatură)* lucrare coordonată de Kazimir Feleszko, München și Jerzego Molan, Varșovia, 1995, p. 27-31

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

22. Erich Zöllner, *op. cit.*, p. 297
23. „Der Südostdeutche", Augsburg, 15 februarie, 1992, p. 1
24. Otto von Habsburg, *Alma Mater Franciska-Jesophine*, München, 1975, p. 7
25. Em. Turczynski, *Geschichte der Bukowina in der Neuzeit*, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden, 1993, p. XI
26. Autorii volumului, un polonez de la München, Kazimir Felesko și altul Jerzego Molasa, de la Varșovia pun, totuși, sub semnul întrebării această mitizare, prin supratitlul *Lumini și umbre*
27. Mihai Iacobescu, *Centrul de Cercetare Bucovina din Cernăuți*, „Codrul Cosminului" seria nouă, nr. 2/12, 1996, p. 313-315
28. Ștefan Purici, *Problematica istoriei Bucovinei în paginile revistei „Bukowinski Jurnal"*, „Glasul Bucovinei", Cernăuți, București, nr. 3/1995, p. 111-115
29. Arkadi Jukowski, *Istoria Bucovinei*, vol. I, 1991, vol. II, 1994, Biblioteca gazetei „Ceas"
30. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862). *De la administrația militară la autonomia provincială*, Editura Academiei Române, București, 1993, 550 p.
31. Nicolae Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. I și II, îngrijirea ediției, studiu introductiv, bibliografia, notele și indicele, Ion Popescu-Sireteanu; Introducere, D. Vatamaniuc, Editura Anima, Academia Română, Filiala Iași, Centrul de Studii „Bucovina", 1996
32. Acad. Radu Grigorovici, *Das Modell Bukowina*, „Analele Bucovinei", t. III, nr. 2/1996, p. 281-299
33. Acad. Gh. Platon, *Cuvânt înainte* la vol. *Din istoria Bucovinei*, vol. I (1774-1862), p. 10
34. Mihai Iacobescu, *Conferința Internațională „Bucovina 1775-1862: aspecte politice, sociale, cultural-economice și demografice"*, Rădăuți, 31 mai – 3 iunie 1996, „Codrul Cosminului", seria nouă, nr. 2(12), 1996, p. 552-564
35. Documentul Parteneriatului s-a publicat în limbile germană, română și ucraineană, în nr. 30 al revistei „Kaindl-Archiw", nr. 30/1997, p. 33-64
36. Teodor Balan, *Moșia Cernauca și familia Hurmuzachi*, Cernăuți, 1925
37. Constantin Morariu, *Cursul Vieții mele*, p. 1-2
38. Nicolae Oprea, *Prefață* la lucrarea *Iraclie Porumbescu, Amintiri*, Colecția Restituiri, Dacia – Cluj Napoca, 1978, p. 7; vezi și Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu*, vol. I, Ediție îngrijită de Vasile D. Nicolescu și Vasile Vasile, Editura Muzicală, București, 1986, p. 45-56

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

39. C. Morariu, *op. cit.*, p. 3
40. Dr. Silvestru-Andrievici Morariu, *Istoricul Bisericii Ortodoxe Orientale din Bucovina, 1775-1893*, Cernăuți, 1893, p. 26
41. „Candela", nr. 14, 1895, p. 237
42. C. Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni*, I, Cernăuți, 1893, p. 29-30
43. Mihai Iacobescu, *Personalități ale Bucovinei. Dr. Silvestru Andrievici Morariu (1818-1895)*, „Codrul Cosminului" seria nouă, nr. 1 (11), 1995, p. 146-173
44. Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XII, 1980, p. 69, 86
45. George Tofan, *Scurtă istorie a dezvoltării literaturii didactice române în Bucovina*, apud I. Antohi, *Silvestru Morariu – Andrievici*, în vol. *Din istoria Pedagogiei românești*, Culegere de studii, vol. III, București, 1967, p. 204
46. Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina și a rostului ei național-cultural în viața românilor bucovineni*, București, 1916, p. 160
47. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 12, 17, 20
48. Emil Satco, Ion Pânzaru, *Dicționar de Literatură. Bucovina*, Suceava, 1993, p. 150-151
49. Petru Rezuș, *Prefață* la vol. Leca Morariu, *De la noi. Povești, poezii și cimilituri populare*, Editura Minerva, București, 1983, p. XI-XII
50. Leca Morariu, *Iraclie și Ciprian Porumbescu...*, p. 55
51. Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei...*, p. 287-305
52. Ion Nistor, *Un capitol din viața culturală a românilor din Bucovina. 1774-1857*, București, 1916, p. 10
53. C. Morariu, *Părți din istoria românilor bucovineni...*, p. 27
54. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 123-124
55. C. Morariu, *Din istoricul școalei reale greco (adică ortodoxe) orientale din Cernăuți*, Cernăuți, 1889, p. 4-6
56. Idem, *Părți din istoria românilor bucovineni...*, p. 28
57. Mihai Iacobescu, *op. cit.*, p. 305-356
58. *Ibidem*, p. 357-360
59. *Ibidem*, p. 473
60. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 5-6; autorul arată că în certificatul său de naștere s-a trecut greșit data de 20 aprilie (p. 5)
61. *Ibidem*, p. 7-8
62. *Ibidem*,
63. *Ibidem*
64. *Ibidem*, p. 9

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

65. *Ibidem*
66. *Ibidem*, p. 11
67. *Ibidem*, p. 12-13
68. *Ibidem*, p. 16
69. *Ibidem*, p. 14
70. *Ibidem*, p. 17
71. *Ibidem*, p. 18-19
72. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 229
73. C. Morariu, *op. cit.*, p. 77-78
74. Ion Nistor, *op. cit.*, p. 230; vezi și Ilie Dugan, *Arboroasa*, Cernăuți, 1930; Teodor Balan, *Procesul Arboroasei (1875-1878)*, Cernăuți, 1937; Romulus Cândea, *Arboroseni trădători austrieci și naționaliști români*, Cernăuți, 1937
75. Aici cu înțelesul de slugarnică față de Curtea din Viena
76. Vezi pe larg la Ion Nistor, *op. cit.*, p. 230-248 și Teodor Balan, *op. cit.*
77. C. Morariu, *op. cit.*, p. 22
78. „Bukowina" Cernăuți, nr. 6/1878, p. 4-24
79. C. Morariu, *op. cit.*, p. 23
80. *Ibidem*
81. *Ibidem*, p. 23
82. *Ibidem*, p. 28
83. *Ibidem*, p. 31
84. *Ibidem*, p. 32
85. *Ibidem*, p. 32
86. *Ibidem*, p. 34
87. *Ibidem*, p. 47
88. *Ibidem*, p. 42, 47-48
89. *Ibidem*, p. 43
90. *Ibidem*, p. 69
91. *Ibidem*, p. 72
92. *Ibidem*, p. 80
93. *Ibidem*, p. 75
94. *Ibidem*, p. 113
95. *Ibidem*, p. 143
96. *Ibidem*, p. 137-138
97. *Ibidem*, p. 5
98. George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a revăzută și adăugită de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982, p. 640 și 1012
99. N. Iorga, *Constantin Morariu*, „Floarea Soarelui", nr. 5/1927, p. 143

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

100. C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918)*, Cernăuți, 1926 și ediția a II-a, 1996
101. D. Marmeliuc, *Constantin Morariu*, „Făt Frumos", nr. 22/1927, p. 3
102. Vasile Grecu, *Constantin Morariu*, „Gazeta Bucovinenilor", 1935, p. 12-13
103. Petru Iroaie, *Poezia lui Constantin Morariu*, „Calendarul Glasul Bucovinei", nr. 9/1928, p. 44-47
104. V. Loichiță, *Poetul și românul Constantin Morariu*, Editura „Glasul Bucovinei", 1938
105. Ion Nistor, *Istoria Bucovinei...*, p. 300
106. C. Loghin, *op. cit.*, ediția 1996, p. 185-191
107. Idem, *Antologia scrisului bucovinean până la Unire*, cu o prefață de Gr. Nandriș, vol. I, *Poezia*, Cernăuți, 1938, p. 58-59
108. Romulus Cândea, *Preotul Constantin Morariu*, „Calendarul Glasul Bucovinei", nr. 9/1928, p. 44-47
109. Gh. Cardaș, *Preotul Constantin Morariu (1854-1927)*, „Albina", nr. 44/1937, p. 197
110. Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, 1931
111. I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. VIII, București, Tipografia Bucovinei, 1946, p. 1-22
112. Emil Satco, Ion Pânzaru, *op. cit.*, p. 145-147
113. Ion Nistor, *Constantin Morariu*, „Glasul Bucovinei", 19, III/1927, p. 145-148
114. I. G. Sbiera, *Familia Sbiera după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, 1899
115. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 48
116. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 144
117. C. Loghin, *op. cit.*, p. 58
118. C. Morariu, *Versuri originale și traduse*, Cernăuți, 1924; Idem, *Versuri (Antologie)*, Biblioteca „Făt-Frumos", Cernăuți, 1937
119. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 139
120. C. Morariu, *Versuri originale și traduse*, p. 101
121. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 136
122. *Ibidem*, p. 139
123. *Ibidem*,
124. *Ibidem*
125. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 118
126. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 140
127. *Ibidem*
128. *Ibidem*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

129. *Ibidem*
130. *Ibidem*
131. „Junimea Literară", Cernăuți, 4, IV, 1905, p. 17
132. C. Loghin, *op. cit.*, p. 56
133. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 141
134. *Ibidem*, p. 145
135. C. Loghin, *op. cit.*, p. 53-55
136. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 145
137. *Ibidem*, p. 141
138. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 48
139. C. Loghin, *op. cit.*, p. 57-58
140. Muzeul Bucovinei, Arhiva Secției Memoriale, mss. inv. nr. 4213
141. I. G. Sbiera, *Aron Pumnul. Voci asupra vieții și însemnătății lui*, Cernăuți, 1889, p. 85-95
142. C. Loghin, *Istoria literaturii române în Bucovina*, p. 288
143. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 142
144. *Ibidem*, p. 146
145. C. Loghin, *Antologia scrisului...*, p. 59-60
146. C. Loghin, *Istoria literaturii...*, p. 185-191
147. Petru Iroaie, *op. cit.*, p. 140-146
148. „Deșteptarea", Cernăuți, 1896-1900 și în broșuri separate, în anii 1897, 1898, 1899, 1901
149. „Gazeta Transilvaniei", nr. 43/1897, p. 3-6
150. „Romänische Revue", Wien, 1889, p. 655
151. „Luminătorul", Timișoara, 1890, p. 67
152. C. Morariu, *op. cit.*, p. 37
153. *Ibidem*, p. 99-101
154. *Ibidem*, p. 100
155. Apărute în diverse reviste, înainte de primul război mondial, apoi, în 1923 în volumul *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți, 1923, 95 p.
156. „Amicul Familiei", Gherla, 1889, p. 29, 45, 73, 221
157. *O rugăciune*, nuvelă de Carmen Sylva, Cernăuți, 1887
158. „Deșteptarea", nr. 12/1896, p. 90
159. „Revista politică", nr. 19/1889, p. 11
160. „Deșteptarea", nr. 1/1893, p. 2
161. „Revista politică", *loc. cit.*
162. Silvestru-Andrievici Morariu, *Descrierea Bucovinei*, „Calendariu Bucovinei", 1846
163. C. Șerban, *Eudoxiu Hurmuzachi, cititor de seamă al istoriografiei moderne*, „Revista de istorie", t. 27, nr. 1/1974, p. 46-47

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

164. „Foaia Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina", nr. 3/1868
165. C. Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. La 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, 1943
166. *Prelegeri publice poporale ținute în iarna anului 1883-1884.* Cernăuți, 1884
167. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 63
168. *Ibidem*, p. 65-67
169. Cartea apare la Resicza-Wien, 1888-1891 și are 358 p.
170. C. Morariu, *op. cit.*, p. 67
171. Idem, *Părți din istoria românilor bucovineni...*, p. 3-4
172. *Ibidem*, p. 4-9
173. *Ibidem*, p. 12-27
174. *Ibidem*, p. 28-46
175. *Ibidem*, p. 45-46
176. *Ibidem*, p. 24
177. *Ibidem*, p. 50
178. *Ibidem*, p. 51-59
179. *Ibidem*, p. 80
180. *Ibidem*, p. 85-86
181. C. Morariu, *Cursul vieții...*, p. 34
182. *Ibidem*, p. 35
183. „Deșteptarea", nr. 2/1907, p. 2
184. „Revista politică", nr. 5/1886, p. 3
185. „Deșteptarea", nr. 2/1907, p. 2
186. Idem, nr. 1/1893, p. 6
187. Idem, nr. 2/1893, p. 13
188. Idem, nr. 7/1893, p. 50
189. „Revista politică", nr. 6/1889, p. 3; nr. 19/1889, p. 11
190. „Deșteptarea", nr. 1/1893, p. 2
191. „Revista politică", nr. 1/1889, p. 3; nr. 2/1890, p. 2; nr. 7/1890, p. 12; „Deșteptarea", nr. 5/1893, p. 42-44; nr. 18/1896, p. 137
192. „Revista politică", nr. 2/1890, p. 2; nr. 1/1889, p. 3; nr. 19/1889, p. 11
193. „Aurora Română", Cernăuți, 1882
194. „Revista politică", nr. 7/1890, p. 15
195. C. Morariu, *Cursul vieții mele*, p. 68
196. *Ibidem*, p. 68
197. „Deșteptarea", nr. 1/1893, p. 1
198. *Ibidem*, p. 3
199. „Deșteptarea", nr. 12/1896, p. 90

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

200. Idem, nr. 18/1896, p. 136
201. Idem, nr. 17/1896, p. 123
202. Idem, nr. 6/1896, p. 46
203. Idem, nr. 22/1893, p. 168
204. Idem, nr. 8/1894, p. 57-59
205. Idem, nr. 7/1896, p. 51-52
206. Idem, nr. 8/1894, p. 58
207. Idem, nr. 3/1899, p. 17
208. Idem, nr. 16/1896, p. 124
209. Idem, nr. 21/1893, p. 161
210. Idem, nr. 6/1898, p. 45
211. Idem, nr. 22/1893, p. 175
212. Idem, nr. 241896, p. 193
213. Idem, nr. 11/1893, p. 88
214. Idem, nr. 2/1893, p. 16
215. Idem, nr. 4/1893, p. 32
216. „Viața Românească", Iași, nr. 6/1906, p. 471-474 și nr. 8/1907, p. 222-228
217. „Floarea Soarelui", nr. 1/1927, p. 305-309; „Făt-Frumos", III/1928, p. 41-42, 71-86 și 110-112; IV/1929, p. 171-176; V/1930, p. 159-163 și 196; XII/1939, p. 124-126, 191-193 și „Junimea Literară", XII/1927, p. 261-270
218. Mihai Iacobescu, *Constantin Morariu: Cursul vieții mele*, „Codrul Cosminului", seria nouă, nr. 2(12), 1996, p. 409-432
219. C. Morariu, *op. cit.*, p. 36 și 101
220. *Ibidem*, p. 82
221. *Ibidem*, p. 32, 36, 43, 47
222. *Ibidem*, p. 52
223. *Ibidem*, p. 55-58
224. *Ibidem*, p. 59
225. *Ibidem*, p. 61-62
226. *Ibidem*, p. 58-59
227. *Ibidem*, p. 147
228. N. Iorga, *Constantin Morariu*, „Floarea Soarelui", nr. 5/1927, p. 143
229. Romulus Cândea, *Preotul Constantin Morariu*, „Floarea Soarelui", nr. 5/1927, p. 153
230. Liviu Marian, *Constantin Morariu*, „Floarea Soarelui", nr. 5/1927, p. 148.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CONSTANTIN MORARIU

(1854 – 1927)

CURSUL VIEȚII MELE

MEMORII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Motto:

„Mai ușor este să cârmuiești o turmă de lupi turbați, decât un popor fără credință!" (NAPOLEON)

După Biblie, scopul vieții creștinului este:
să slujești Domnului Dumnezeului tău
și norodului său!

Cum am slujit eu, arată autobiografia aceasta.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

1. Originea familiei

Vărul meu Vasile, fiul Mitropolitului Silvestru, mi-a spus că familia noastră a Morărenilor din Mitocul Dragomirnei își are originea de la contele polonez Andrei Kwiatkowski (Florescu), care în luptele cu Rușii de pe timpul împărțirii Poloniei fu prins de acestia ca general, și din prinsoare a izbutit să fugă, travestit în haine țărănești, până la Mitocul Dragomirnei, unde și-a făcut o moară cu șese pietre, raritate pe atunci în tot orientul. După moara aceea numită „Moara de la nisip", i-a rămas conumele *Morariu*. Moara de la nisip am văzut-o și eu. Ea se află pe pârâul „Huc", nu departe de comuna Iţcanii-Noui. Ca gimnazist am fost întrînsa o unică dată, pe când era cu totul părăsită, și am aflat podelele de pe jos, coșurile și scările ce duceau la ele încă în stare bună, iar acoperișul de tot găurit[1]. Drept argumentum ad oculos pentru afirmațiunea sa, Vasile mi-a arătat un tablou care spunea că-l are de la un muzeu din Cracovia, înfățișând doi generali ce țin săbiile, scoase din teacă, cruciș, și un episcop le binecuvinteză. „Generalul din dreapta" – zicea Vasile – „seamănă bucățică ruptă cu sora tătuchii, Catinca[2], el e strămoșul nostru Andrei Morariu din Mitoc". Un moșneag polon[3], căruia m-a recomandat în Cernăuți

[1] Cu o anecdotă populară, intitulată „Moara de la nisip", am ieșit prima dată în publicitate într-o foaie poporală a lui Iosif Vulcan, de al cărei nume nu-mi aduc aminte, (n. C. M.)

[2] Preoteasa Catinca Vasilovici din Buninți care, ca văduvă, și-a dăruit toată averea societății „Școala Română" din Suceava.

[3] Eram cooperator la biserica Sf. Paraschiva în Cernăuți.
Într-o zi, pe la amiazi, mergând spre casa de la baia Sofia, am intrat în restaurantul *L'Europa* să beu un pahar de bere. Eram acolo singur singurel. Îndată însă văd că intră în lăuntru colegul meu de la gimnaziul din Suceava, Dr. Eugen Milkiewicz, însoțit de un moșneag polon, și, cum mă vede, vine la mine zicând: *„Was machst du Andriewicz? a, pardon, jetzt Morariu!"*. Recomandându-mă apoi moșneagului, acesta îmi zice: *„Sie heissen, pani, weder Andriewicz, noch Morariu, sondern Ihr wahrer Familienname ist Kwiatkowski. Sie sind adeliger Abstammung, Ihr Urahne ist Graf Kwiatkowski. Er hat in Mitoka Dragomirna eine Mühle gehabt. Das hab ich auch Ihrem Onkel, dem Metropoliten gesagt und ihn aufmerksam gemacht, er möge in Fundamente der Mühle Nachgrabungen pflegen, vielleicht findet sich drinnen eine Inschrift"*. („Ce faci, Andriewicz?, a, pardon, acum Morariu! Pane, nu vă numiți nici Andriewicz, nici Morariu, ci numele dv. de familie, real, este Kwiatkowski. Sunteți de viță nobilă. Străstrăbunicul dv. e contele Kwiatkowski. El avea o moară în Mitocu Dragomirnei. I-am spus-o și unchiului dv., mitropolitului, și l-am atenționat asupra faptului că, dacă s-ar învrednici să facă săpături la temelia morii, s-ar putea să descopere înăuntru o inscripție.") (n. C. M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

colegul meu, medicul Eugen Milkiewicz, mi-a spus despre originea familiei noastre taman același lucru ca și vărul Vasile, mai adăugînd că el l-a făcut atent pe Mitropolitul Silvestru să intreprindă săpături la „Moara de la nisip", căci poate să afle vreun uric în fundamentul ei. Interesantă e și istoria auzită de tatăl meu de la tatăl său Teodor, că Andrei Morariu ședea singur într-o odaie a casei sale nopți întregi cu lumînarea aprinsă, tot scriind și trimițîndu-și scrisorile la Leov.

Dacă însă Dr. I. G. Sbiera relatează în *Enciclopedia Română* a lui Cornel Diaconovich, la numele Mitropolitului Silvestru cu totul altfel despre originea familiei noastre, apoi eu trebuie să mărturisesc că la el adevărul era câte odată chiar *intenționat vrăjit* de libertatea familiei. Dovadă: Pentru aceeași Enciclopedie Sbiera m-a rugat să-i comunic activitatea mea literară și, între altele, *i-am scris din Pătrăuți pe Suceava și adevărul istoric, că eu sunt inițiatorul înființării foii poporale „Deșteptarea"* care am redactat-o de la 1893 până la jumătarea lui Iunie 1896. Din acest adevăr fantasia lui Sbiera a produs în Enciclopedia numită, la pag. 328, evident intenționata vrajă *„și este unul dintre urzitorii foii poporale „Deșteptarea"*, mai atribuindu-mi și neadevărul că am început a fi activ pe terenul literar încă ca gimnazist.

Prin urmare originea familiei noastre de la Andrei Kwiatkowski e cu atâta mai posibilă, cu cât însuși Mitropolitul Silvestru a istorisit-o, ca fapt, nepotului său – profesorului universitar Dr. Constantin Berariu[4] – mai adăugând episodul că, pe când era copil, a venit ca oaspe în casa tatălui său Gheorghe, preot în Mitoc, un bătrân îmbrăcat în haine poloneze a petrecut acolo câtva timp, în care adese îl lua în brațe pe micuțul Samuil (Silvestru), gogolindu-l, și atunci tatăl îi spunea fiului său Samuil că oaspetele îi este strămoș. Oaspele era deci tatăl lui Andrei Kwiatkowski celui stabilit în Mitoc[5].

[4] Care mi-a comunicat aceasta (n. C.M.)

[5] Sunt absolut străin de a mă făli cu deșărtăciunea descendenței dintr-o familie de conte. Lucrul de căpetenie e triumful adevărului (n. C.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2. Arborele genealogic al familiei

Moşul meu Teodor a avut cinci feciori, anume după etate: tatăl meu 1) Gheorghe, 2) Nicolae, 3) Vasile, 4) Samuel şi 5) fostul profesor de teologie morală Constantin.

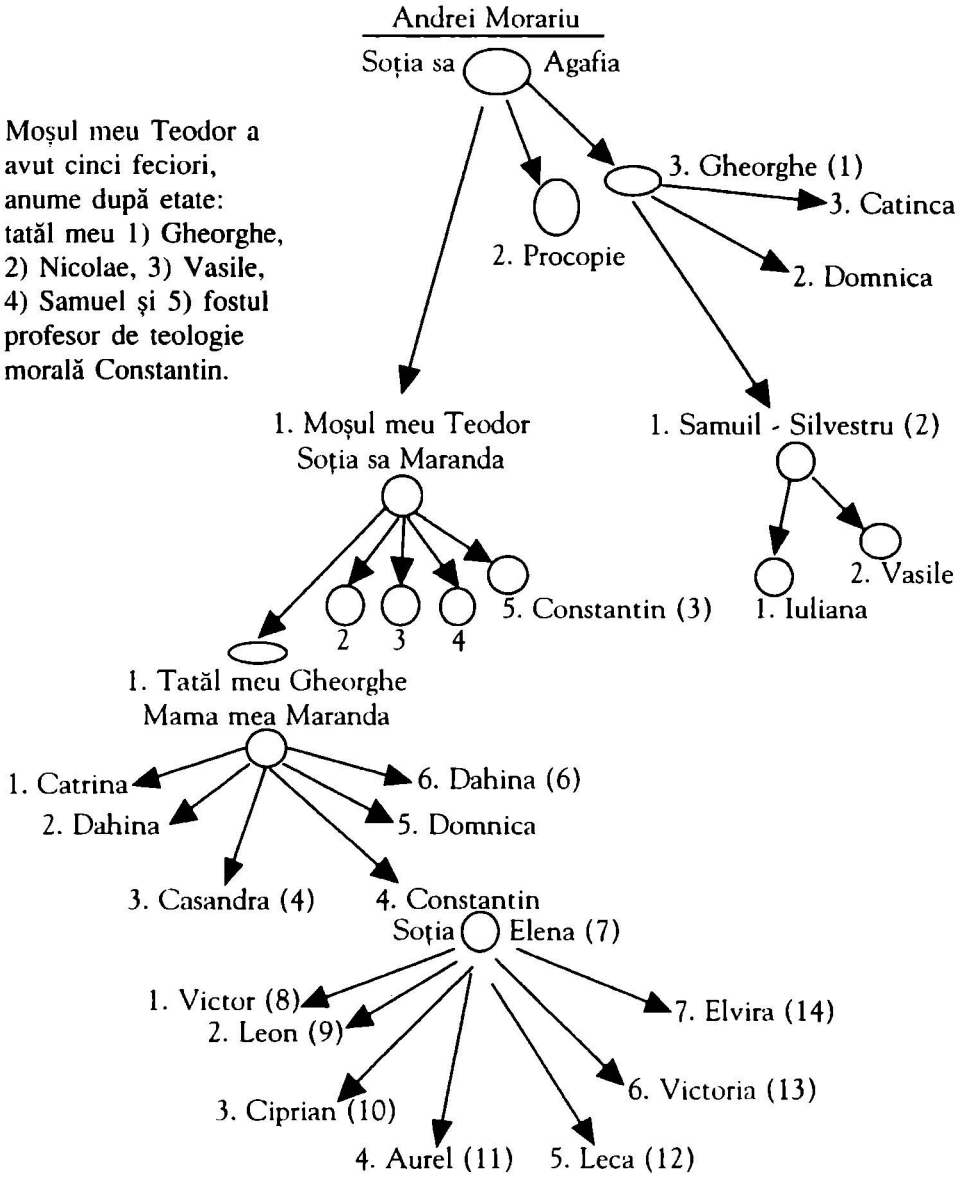

1) Gheorghe, născut 26/8 1796, a fost cel dintâi Morariu şcolit din Mitocul Dragomirnei, a cercetat şcoala normală capitală din Suceava, unde i s-a schimbat conumele în Andrievici, a studiat apoi teologia, la 14/10 1817 s-a

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cununat cu Zamfira, fiica preotului Vasile Grigorovici din Mitoc unde a păstorit multă vreme iar restul vieții și l-a petrecut în Sf. mănăstire Dragomirna, unde e și înmormântat.

2) Samuil-Silvestru născut 14/1, 1818, † 3/4, 1895.
3) Constantin n. 26/7 ,1835, † 29/3 ,1875.
4) Sora mea Casandra n. 27/10 ,1851.
5) Sora Domnica n. 17/9 ,1857.
6) Sora Dahina n.7/6 ,1865.
7) Soția mea n. 21/4 v. 1859[1]
8) Victor n. 31/1, 1881.
9) Leon n. 1882 † 1882.
10) Ciprian n. 3/11, 1883 † 5/10, 1887.
11) Aurel n. 3/1, 1886.
12) Alexandru - Leca n. 13/7, 1888.
13) Victoria n. 10/8, 1890.
14) Elvira n. 10/1 1893.

[1] Prea scumpa mea soție a răposat Sâmbătă la 13/26 Mai 1923. Parastas se face la 3 zile, la 9 zile, la 40 zile, la 3 luni, la 6 luni, la 9 luni la finea anului în ziua răposării.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3. Naşterea mea şi amintirile din copilărie[1]

Te poţi opune sorţii tale
Dar soartea e şi bici de foc
De nu ţi se dă ea din cale,
Cuminte fii şi fă-i tu loc!

Poţi să încunjuri soartea ta,
Dar poţi să-i stai şi dârz în faţă;
Dârz de o vei întâmpina.
Ţi-o faci amică pe viaţă.

(Goethe)

Adevărul, dreptatea şi libertatea m-au împins să mă opun biciului de foc al sorţii ce mi-l pregăteau împrejurările, de aceea nu cred că va fi fără folos schiţarea pe scurt a traiului meu. Adevărul, dreptatea şi libertatea mi-au fost busola vieţii (mele), după cum spun în versurile:

Împrejurările – se zice
Că-l fac pe om. – Ei, dar pe care?
Pe cel ce numai după stele
Se – ncearcă pe-a vieţii mare.
Dar cine are şi-o busolă
Spre portu-şi poate să se ducă...
El prin furtuni şi naufragii
Împrejurări o să producă.

Împlinind în 1921 vârsta de 67 de ani, pot zice cu toată mulţămirea că am trăit.

Sunt născut în satul Mitocul Dragomirnei, districtul Sucevei, nu cum spune certificatul meu de botez la 20 aprilie v.s., ci cu totul sigur la 5 Mai n.1854. I-am auzit pe părinţii mei vorbind că ziua naşterii mele e greşit insemnată în condica născuţilor, şi mama spunea că m-am născut pe la amiazazi, când oraşul Suceava ardea mai tare. Despre acel foc am aflat în arhiva Sucevei următoarele: La 5 Mai 1854 oraşul Suceava a fost lovit de o grea nenorocire de foc. Pricina e cunoscută. Focul s-a ivit la orele 10 dimineaţă într-o clădire laterală a casei baronului Capri nr. 489. Un vânt puternic l-a lăţit aşa de repede, încât o sută de case ardeau de odată. Flăcările au mistuit în total 127 de case, 44 de grajduri, 69 de şoproane, 29 de grânare, magazinul militar, acoperemântul bisericii Sf. Dimitrie şi tutungeria împreună cu tot tutunul şi cu toate timbrele din ea. Paguba cea mai mare au avut-o Armenii şi Jidovii. Numai 9 clădiri erau asigurate. Paguba se evaluează la un pătrar de milion de florini monetă convenţională (tradus din nemţeşte).

[1] Capitol publicat fragmentar în „Floarea Soarelui", an 1,1927, p.308-309 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Așa de tare a ars atunci Suceava, încât, cum mi s-a spus, mătușa mamei mele, Măriuca lui Niță Oloeriu din Tișăuți care se prinsese de mai – nainte să mă boteze, neavând de unde cumpăra cele trebuincioase, nici n-a venit la botezul meu.

Tatăl meu, Gheorghe, fiul economilor Teodor și Maranda Morariu, născut la 8 ianuarie 1818, a cercetat de odată cu vărul său Samuil, fostul Mitropolit Silvestru, școala normală capitală din Suceava pe vremea directorului Theil, cel ce-i pedepsea pe școlarii români pentru vorba lor moldovenească cu atârnarea de icoane de măgari la grumaz, apoi s-a căsătorit, în vârstă de 21 de ani, la 22 Ianuarie 1839, și practicând multă vreme serviciul de cantor bisericesc în mod provizor, în anul 1876 a făcut examenul la școala cantorală din Cernăuți, rămânând de atunci cantor bisericesc definitiv în Mitoc până la moartea sa, 6 Decembrie 1892. Mama mea, Maranda, fiica economilor Vasile și Anna Hrișcă din Mitoc, s-a născut la 21 Aprilie 1824 s-a cununat (la) în vârstă de 15 ani și a răposat la 21 Iunie 1897. Părinții mei după cum arată condicile născuților au avut 16 copii, dintre cari, după vârstă, au rămas în viață: Catrina, Casandra, eu, Domnica și Dahina. Altă soră Dahina, mai mare decât mine, a murit pe când eu eram mic.

Casa părinților mei, casă veche de lemn, cu ferești mici, cu o tindă și două odăi, numite *căsuța* (culina) și *casa cea mare*, și acoperită cu paie, era pe un dâmb. Dinaintea ei, spre miazăzi, era o ogradă lungă, spre apus un pomăt, grajdul, șura și aria cu stogurile de fân și de pâne albă, iar spre miazăzi – răsărit o cămară, coșerul de păpușoi și grădina de flori. Megieș în fața casei îl aveam pe bătrânul stoler Sidor, spre apus pe Ion Banus, spre răsărit pe dascălul (cantorul) bisericesc Ionică Grigorovici. Dinapoia casei, spre miază-noapte, se întindea livada noastră de vre-o falce și jumătate, prin care o cărare ducea într-o vale, unde era păscătoare pentru vite, arini și răchiți.Prin mijlocul acelei văi curgea un pârâu, în care mama și surorile toată vara ghileau pânzele.

Din ceața copilăriei îmi aduc aminte că lucrurile cele mai dragi îmi erau florile și cântarea. Dimineața, cum mă sculam, alergam la florile din grădină, apoi îmi plăcea să mă soresc pe prispa casei despre răsărit. Odată, cum stam acolo, aud că trag clopotele și mama îmi zice:

„...O murit bietu moșu tău!“ Nu pot uita, cu ce jale am plâns atunci după moșul Teodor Morariu, pe care numai odată îl văzusem lângă fântâna din ograda casei sale. Era înalt de statură, îmbrăcat cu anteriu și încins cu brâu de șam, orbit de tot din pricina bătăii unor hoți pe care îi fugărise de la casa sa în puterea nopții, cu părul din cap și din barba-i lungă alb ca omătul, și, cum sta sprijinit de un toiag, m-a pipăit cu mâna pe cap și m-a întrebat cum mă cheamă. Tonurile unei armonice, din care vreun șvab cânta trecând pe lângă casa noastră, îmi storceau lacrimile. Sunetul clopotului celui mare de la mănăstirea Dragomirna, ce-l auziam mai în toată seara,îmi umplea sufletul cu duioșie care mă stăpânea lungă vreme și după ce el înceta. Iar când tata m-a dus întâiași dată în biserica mănăstirii, unde tot întâiași dată am auzit cântând corul gimnaziștilor din Suceava sub conducerea catehetului lor Constantin Morariu,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fratele bun al tatei, ah! nu pot uita, cum vreme îndelungată după aceea toată ființa îmi era plină de dulceața armoniilor auzite.

Cum să uit apoi bucuria ce o simțeam în ajunul Crăciunului și al Iordanului, când împreună cu tata umblam prin sat cu icoana, cu crucea și cu aghiazmă, cântând „Nașterea ta Hristoase" ori „În Iordan botezându-Te Tu Domne", și cete de băieți alergau înaintea noastră, strigând: „Ho-ni-ho-ho!" sau „Chiraleisa!" Și cine mai poate uita din timpul copilăriei farmecele ce le aduc colindele, umblatul cu steaua cu Irozii și cu Malanca, ori Paștele cu ouăle roși și cu scrânciobul, ori Sf. Gheorghe cu brazdele verzi din doniți, de pe stâlpii porților și de pe prispe, în care sunt înfipte câte o creangă verde de răchită, și datina urzicatului celor ce nu se scoală dimineața în ziua aceea, ca să nu fie leneși în decursul anului – și Dumineca Mare cu ramuri de tei prin casă și prin streșinile casei, și câte altele.

Dar jocurile mele cu surorile Casandra și Domnica, cu Nicu și Ilie Banus, cu Vasile Moga și cu alți copii de ai migieșilor: cu păpușile, de-a mijoarca, de-a mingea, de-a azvârlitul, de-a bătălia, și trânte și alergături și zbânțueli de cum ma sculam dimineața și până târziu seara, când adormeam ca mort.

Pe surorile Catinca și Dahina le-am aflat mari, și de ele mă temeam. Dahina adese ori mă bătea pentru că îi luam cusăturile cu felurite flori ce le anina pe sub icoanele de pe pereții din casa cea mare. Ea, fiind tot bolnavă, a murit de apoplexie cam în vârsta de 18 ani. Pare ca văd și acum, cum tata într-o seară de iarnă, stând culcat pe cuptor și eu lângă el, după ce a cântat cu mine felurite cântări bisericești și m-a învățat „Miluiește-mă Dumnezeule" a început a grăi cam ironic de parohul Teodor Danielevici din Pătrăuți pe Suceava, și, când eu am zis: „eu am să fac rânduială in Pătrăuți", toți, câți erau în căsuță, au început a râde, apoi tata s-a dus să se culce în casa cea mare. Pare că văd aevea, cum atunci opaițul ardea pe muchea cuptorului, cum mama ședea pe vatră și torcea, Anița și Măriuca lui Petrișor torceau pe laiță în fața mamei și surorile Catinca și Casandra pe cuptor, iar eu stam culcat pe pat și sora Dahina torcea lângă mine. Anița lui Petrișor spunea o poveste. De la o vreme Dahina lasă furca, se duce la măsuța de lângă fereastră, își razimă capul pe coate, și se uită lung la omătul și la luna plină de afară, apoi se întoarce, se culcă pe pat lângă mine și începe a bate din picioare și a striga: vai, mămuță eu mor! Lovind-o pe mama cu piciorul, mama încă a împins-o, crezând că-i glumă, dar biata Dăhină chiar a murit și în curând a fost așezată pe masă, în casa cea mare. Am plâns și eu, căci de nimic nu plângeam mai mult și mai amar decât de jalnicul glas al mamei, când o auzeam bocind după cineva. Începând însă bocitul ei cel dintâi după Dahina, știu că am luat cusuturile răposatei de sub icoane.

Șezători de tors am văzut multe în casa părintească, și meștera poveștilor la prilejuri de acestea era Floarea lui Ion Strugariu. Ea povestea cu atâta farmec, încât noi copiii n-o lăsam nici să se răsufle, și, odată de ciudă că n-a vrut să povestească, eu i-am aprins cu un chibrit furca cu buci, dar pentru șotia aceasta am primit de la mama canonul potrivit.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Semănatul cânipei, al inului și haldanilor[1] era la noi așa de obișnuit ca și sămănatul păpușoilor. Culegându-se și îmblătindu-se sămânța, fuioarele se puneau la topit în părâul Huc de lângă Lipoveni ori în apa Sucevei. Ce scârbă avea mama, când veneau ploi mari și cânepa era încă în apă. Atunci numai ce-o auzeam zicând cătră tata: „Haidem, omule, să ni aducem cânepa, c-am rămânea goi!". Prin meliței, meliță, raghilă, pepteni și perie, iar la lână prin piepteni și fușălăi, se alegeau fuioarele, paciușele, câlții și bucii, apoi toată iarna era de tors, de râșchiat pe râșchitori pe căleap, de zolit torturile, de pus pe vârtelniță, de făcut gheme și de dat pe urzitoare. Primăvara începea a boi torturile cu calacan, coajă de pădureț, sovârf, draghiță etc. Gardurile pe lângă ogradă erau pline de torturi boite în felurite colori, așa cum toamna erau pline de fuioare topite în apă, ca să se usuce la soare. Și apoi stative în casă și fel de fel de ițe, vatale, spete, fuscei, îmblători, scripeți, talchici, suveici, molodeți, vergele, sucală, lopățică, țevi, suluri și supărări că nu se usucă natra, ori se rup fire, ori se fac lătunoaie. Dar mai pe urmă venea și mulțumirea: Atâtia coți de stergare ori de prosoape în 3, 4, 5, 6 ițe cu burangic, bumbăcel, bumbac; atâțea valuri de pânză de bumbac, de fuior, de câlți; atâtea lăicere de lână ori de buci; atâta țesătură de sumane, de desagi, traiste, saci, lăicere și țoluri. Așa de harnică era scumpa mea mamă, incât eu niciodată n-am văzut-o sculându-se dimineața ori culcându-se seara. Ea muncea necontenit. Călcâile îi erau crăpate ca pământul dupa o arșiță, crăpături lângă crăpături și mari, încât mie îmi era groază când o vedeam seara picurând în ele din lumînarea de său aprinsă, ca să n-o doară.

Aprig la lucru era și scumpul meu tată, Dumnezeu să-l odihnească. La adunat fân în fânețele din Poieni, la prășit ori la cosit, la legatul snopilor ori la culesul păpușoiului sau scosul barabulelor în ogoarele de la „Cruce", „Fântâna Hrischii", pe „Dealul morii", în „Stratulat" , în „Ghedeon", la „Poarta țarinei", tata muncia de-i curgeau sudorile părâu. Și, când eu cu picioarele înțepenite de miriști, obosit de lucru și de arșița soarelui, mă puneam să odihnesc puțin la umbra unui copac ori sub vre un tufar, tata nu odată îmi zicea: „Vezi, măi, cât e de grea munca țeranului; caută de învață bine la școală, ca să scapi la o pâine mai ușoară!"

Binele făcut de părinții mei oamenilor nevoiași mi-a lăsat impresia, ca și cum ei mai mult pentru alții ar fi trăit. Mângâiați se duceau din casa noastră toți cei ce veneau să se tânguiască de ceva, și mai ales văduvele și orfanii, cărora tata li era epitrop. Mi-a rămas amintirea istorisită de tata, cum el pentru o bătrână călugăriță, care doria să-și sfârșească viața aproape de mănăstirea Dragomirna, l-a rugat de mai multe ori pe egumenul acelei mănăstiri să împlinească dorința călugăriței, el însă a tot refuzat. La cea de pe urmă rugare tata i-a spus egumenului o pildă așa de pătrunzătoare din viețile sfinților, încât el s-a muiat. Totdeauna când mergeam cu tata la fânețele din Poieni, ori la pădure după lemne el îi ducea călugăriței aceleia ceva milostenie, și, când ne întorceam cu carul încărcat, pare că văd cum tata poposește lângă coliba ei și cere să ni deie apă de băut.

[1] Din haldani tata făcea funii și odgoane (n. C.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ilustrez aici pe scurt și dragostea dintre părinții mei: În Duminica Paștelor din 1892 capăt vestea că mama e lovită de paralizie în mâna stângă și în piciorul stâng astfel, încât nu se mișca deloc. Repede am mers cu soția la Mitoc, am adus un medic de la Suceava și, împreună cu un călugăr de la Dragomirna, am împărtășit bietei mame sfânta taină a eleo-ungerii. Tata era foarte mâhnit. L-am mângâiat cum am putut și ne-am întors la Cernăuți unde eram preot auxiliar la biserica Sf. Paraschiva. Pe la începutul lui Decembrie din același an 1892 mă surprinde știrea că tata e bolnav de moarte. Alerg iute la Mitoc, dar, cum intru în casă, văd că nu-i scăpare, deoarece bolnavul avea aprindere de plămâni în gradul suprem. Medicul adus de la Suceava n-a mai putut ajuta nimic. Cu încordări peste măsură tata izbutise prin felurite mijloace să ușureze boala mamei întru atâta, încât ea putea umbla singură de la un loc la altul cu bățul în mână. În momentul de care istorisesc, adecă dupa vizita medicului, mama ședea pe marginea unui pat răzimată de băț; în fața ei, pe alt pat, zăcea tata respirând foarte greu și repede, iar eu ședeam între amândoi la o masă. Fiind cam pe la amiazăzi, sora Casandra aduce de mâncare și ne poftește la masă. Îi poftesc și eu pe părinți. Tata zice că nu mănâncă, iar mama se scoală încet de pe pat și, răzimată de băț, vine spre masă plângând cu același glas jalnic care nu odată mi-a sfâșiat inima și zicând: „*Vină dragul meu soț de mănâncă cu mine, de ce mă lași singură!*" Ah! aceste vorbe m-au ars ca și cu foc și mi-au umplut ochii de lacrimi. Iar bietul tata, ca să împlinească dorința mamei a zis să-l ridicăm și să-l punem la masă, deși era așa de slab, încât capul îi cădea în talger, și eu am trebuit să-l țin de frunte tot timpul, cât a mâncat atunci, cea de pe urmă oră, cu noi împreună. În ziua de Sf. Nicolae din 1892 tata și-a dat sufletul în vârstă de 74 de ani și 11 luni fără trei zile. După înmormântarea lui, sora Casandra mi-a spus: „Nu mai era chip să trăiască bietul tătuța, că, de când s-a bolnăvit mămuța, traiul lui a fost numai chin și alergături". Nu trecea zi, fără să fi mers ba la Suceava, ba la Cernăuți, ba la cutare sat după leacuri, ba la Dragomirna după cărămizi nouă de încălzit și de pus învălite cu petici muiate în oțet pe părțile bolnave ale mămuței, și, cum venea acasă asudat și obosit, încât abia se ținea pe picioare, iute se apuca de lecuit și nopți întregi nu dormia, cât suspina și era supărat. La urmă, când a văzut-o pe mămuța că se scoală și umblă în băț, a zis că casa cea veche (părintească) îi de vină că ea s-o bolnăvit, și îndată o chiemat oameni și o văruit-o, zicând că au să șadă la noi în casa cea mare, unde o făcut pereți și pe dinlăuntru și sobă și toate îndămânările.

După moartea tatei am luat-o pe biata mamă la mine, crezând că medicii din Cernăuți vor mai ușura-o de boală, dar, neputându-i ei ajuta, ea s-a cerut înapoi la Mitoc la sora mea cea mai mică Dahina, măritată după Nicolae Burac, unde i s-a dat toată îngrijirea până ce a răposat în vârstă de 73 de ani și curat două luni. Durerea după scumpa mea mamă m-a făcut să pun pe note cântarea „Plâng și mă tânguiesc", armonizată de măiestrul de muzică A. Karnet și publicată în Calendarul „Glasul Bucovinei" pe anul 1922[1].

[1] Cui ar fi putut să-i treacă prin minte că acea cântare va fi executată prima dată de corul lui Zavulovici la al cincilea parastas făcut după moartea prea scumpei mele soții, Elena, în Biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, în ziua de 13/26 noiembrie 1923.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dintre jocurile copilărești cel mai drag îmi era jocul de-a bătălia. În valea cea cu părâul din livada noastră era o groapă mare, unde tata avusese o cărămidărie. Pe când păşteam acolo vitele, ne strângeam mai mulți băieți la un loc, luam fiecare din acea groapă câte o bucată de lut cleios, o frământam, făceam cu călcâiul o bortă la mijlocul ei astfel ca partea opusă să nu se spargă, ci să rămâie ceva mai groasă decât o frunză, apoi, cu lutul aşa pregătit, ridicat cu amândouă mâinile în sus şi indepărtată cu borta în jos, ne sculăm în picioare şi, după comandă, îl izbeam de pământ. Clocotea valea de pocnete, bătălia cu tunurile era începută. Vitele poate de mult făceau pagubă in păpuşoi, lutul împroşcat ne plesnia în faţă şi ne mînjia cămăşile, noi habar de grijă n-aveam, până nu ne trezia vre un strigăt ori chiar palma sau varga. După ce lutul se învârtoşia, ne apucam de împuşcat la ţintă. Luam adică fiecare câte o vargă, înţepeneam în vârful ei un glonţ de lut, lipeam o hârtie ori făceam alt semn pe o răchită ori pe un arin şi apoi – iar după comandă.

Începusem a umbla la şcoală. Tata avea multe cărţi: Psaltirea, Ceslovul, Octoihul, Floarea darurilor, Alfavita etc... şi mă ţinea şi pe mine aspru la carte. La slovenit nu odată mă trăgea de urechi, şi când începeam a plânge mama îmi zmulgea cartea din mână şi îmi zicea plângând şi ea: „fugi, măi, că te-a zăluzi de cap!". Scăpând aşa de carte, eu mă furişam cu dânsa în sân la jocul de-a bătălia.

Îmi aduc aminte cum odată, socotind că e vremea să mă duc la şcoală, arunc repede lutul şi mă duc la pârâu să mă spăl. Dar, pe când mă plec în jos, cartea din sân îmi pică în apă, şi în clipa aceea iată că vin şi părinţii mei. Eu plâng, tata începe a mă sudui, iar mama mă iea de mână şi mă duce acasă, face foc în vatră, reazimă cartea deschisă de piciorul hornului cu filele întoarse către foc, şi tot întoarce filă după filă ca să se usuce.

Într-o Duminică, venind de la biserică pe lângă casa şfabului Trif, văd înaintea mea, cam în depărtare de vre-o 120 de paşi, pe colegul meu de şcoală Nicolae Ursu mergând cu izmenele suflicate până peste genunchi, deoarece plouase şi era glod. Eu atunci iau un băţ, înfing în vârful lui un boţ de lut şi strig: măi Nicolae, iea sama că te împuşc! El abia a apucat a se întoarce cu faţa îndărăt, şi s-a şi prins cu mânile de pulpa piciorului, unde îl lovisem, şi a început a plânge. Pe mine însă m-a cuprins aşa o milă, încât nu-mi puteam afla loc de părere de rău, şi toată după-miaza aceea l-am căutat pe Nicolae ca să-l mângâi şi să-l îmbunez pentru durerea ce-i pricinuisem fără nici o vină, dar nu am putut afla.

Cât despre asvârlit, mai că nu era zi să nu se fi plâns moşneagul megieş Sidor la tata ori la mama, că nu poate lucra în ogradă sa din pricina bulgărilor, pietrelor şi bucaţilor de hârburi, cu cari eu asvârleam şi îl neliniştteam la munca lui. Moşneagul însă mai spunea că atunci, când mă aude cântând, uită de toată supărarea ce i-o fac cu asvârlitul. De hramul nostru, la Sfinta Maria Mare, când casa ni era plină de oaspeţi, şi mătuşa Măriuca de la Tişăuţi, ori mătuşa Domnica de la Pătrăuţi, ori Săftica de la Suceava mă puneau să cânt „Plâng şi mă tânguiesc", „Adusu-mi-am aminte de prorocul",

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Vai câtă durere are sufletul, despărțindu-se de trup" și alte cântari, ce le deprinsesem de la tata, oaspeții plângeau și eu căpătam de la ei mulți gologani cu cari alergam devale la părâu să-i frec cu nisip, ca să strălucească.

Într-o zi mai mulți băieți ne jucam de-a mingea pe toloaca de înaintea ogrăzii lui Moga, când de odată văd că dinspre satele țiganilor aleargă o femeie cu părul despletit, cu trupul aproape de tot gol și răcnind în gura mare. Era o nebună. Tovarășii mei au început a arunca în ea cu ce apucau. Eu mă sileam să-i opresc, dar, văzând că e cu neputință, am fugit iute și am cerut de la mama mâncare pentru nebună. Mama a pus într-un talger brânză cu smântână și mămăligă și o trimis cu mine pe o soră mai mare. Când am ajuns la prileazul ogrăzii, iată și nebuna plină de sânge în mai multe părți ale trupului. Câtă mângâiere am simțit, văzând-o că grăiește cuminte și începe a mânca. Dar, după câteva înbucături, repede apucă bucata de mămăligă cu amândouă mânele, o strânge așa de tare, încât îi țâșnește printre degete, o înfinge în păr și, răcnind și smulgându-și părul, aleargă mai departe. Mie mi-a trecut cheful de joacă. M-am dus în pomăt și m-am lungit pe iarbă, gândind mult la nenorocita femeie.

Din copilărie îmi mai aduc aminte că adeseori eram bolnav. Și cum Floarea lui Ion Strugariu era meșteră la povești, așa baba Pruna era meșteră la leacuri. De dureri în stomac mă trăgea cu untură pe pântece, zicând că-i vătămătură; de gâlci mă descânta cu busuioc învelit într-o petecă, cu care șterseseră ouă roșii de la Paști; de deochi îmi stângea cărbuni, și la multe alte beteșuguri ea îmi lua troahna, cum se zice, ca și cu mâna.

Odată însă baba Pruna nu mi-a putut ajuta. Mă bolnăvisem adecă de lungoare și am zăcut aproape tot postul cel mare. Pare că văd, cum stau culcat pe divanul de lângă fereastra despre răsărit din casa cea mare, și amar e tot ce mama îmi dă să mânânc. Pare că văd, cum unchiul mamei, dascălul Simion Hrișcă, îmi citește la cap Psaltirea, cum fumul de tămâie din cățuia pusă pe pământ se ridică în sus, și cum mama și surorile îngenunchiate în mijlocul casei se roagă, bat mătănii și mama plânge. Și pare că văd, după aceea tata intră în casă cu un doftar de la Suceava, apoi de către seară aduce un șipușor mic cu un fluid limpede ca apa cea mai curată, picură vre-o câteva picături pe o bucățică de zahăr și, când mi-o dă în gură, eu simțesc amărăciunea amărăciunilor.

După însănătoșire eram mereu flămând, și mama, deși ne aflam în postul cel mare, grijia să nu se sfârșească nicicând din oala mea carnea cumpărată din Moldova. Înainte de Paști am fost la biserică de m-am grijit cu sfintele taine. La re'ntoarcere văd că un băiat al svabului Radu aleargă înaintea mea în fuga mare, se împiedică alături de mine pică și începe a țipa. Eu, încă slab cum eram, merg mai departe, dar deodată mă trezesc că cineva mă pălmuiește pe după spate. Era tatăl băiatului care crezuse că eu sunt pricina căderii copilului său. Vin acasă plângând și mai pe urmă vine și tata de la biserică. Auzind de cele întâmplate, tata nici n-a mâncat, ci s-a dus și, după ce s-a întors, a spus că șvabul în genunchi l-a rugat să-i ierte cele cinci bețe, la cari îl osândise vornicul Mironiuc. Și tata l-a iertat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nu mă mir că în copilărie am bolit de atâtea ori, ci mă mir că am scăpat cu zile din timpul acela. Căci acuși eram la scăldat în pârâul Huc, în iazul babei lui Toader ori în părâul nostru, unde odată abia am scăpat de înecare; acuși mă acățam pe pomi; prin podul șurii și al grajdului după ouă și pui de paseri; acuși mă suiam în vârful cireșilor, de unde de două ori așa am picat, încât credeam că-s mort. Odată m-am suit într-un vișin și cu picioarele stam pe-o creangă sub care erau parii ascuțiți ai unui gard menit să fie streșinit, cu o mână mă țineam de altă creangă de de-asupra capului, și cu cealaltă mână culegeam vișine. De odată creanga de sub picioare pocnește, și eu repede mă prind cu amândouă mâinile de creanga de deasupra capului și încep a răcni, de oarece cu groază văd că sub mine e un par ascuțit. Tata venind cu boii de le pârâu și lăsându-i pe cărarea dintre păpușoi, aleargă în fuga mare și strigă: Ține-te, măi, ține-te bine! M-am ținut și m-a mântuit, mântuit fie de păcate.

Și făceam multe șotii și în casă mai ales în vreme de iarnă, dacă nu scăpam la săniuță ori la ghiață, așa că surorile nu degeaba mă ghigoseau și mă dupăceau, înfricându-mă cu hoțul Matrachi ori cu școala, unde ziceau că au să mă bată cu vergi de mesteacăn pârlite în para focului, și au să mă puie în genunchi pe graunțe de hrișcă, de mi s-a beli pielea și mi-a curge sânge. Când moșul Simeon Hrișcă începe de la o vreme a zice că eu acu sunt bun de școală, de ce mă țin acasă, și alte vorbe de felul acesta, pe mine mă prindea o groază nespusă de varga de mesteacăn și de grăunțele de hrișcă. De aceea, cum simțeam că vine moșul, eu tiva pe cuptor, unde mă ascundeam după horn și nici nu suflam de frică, ca nu cumva moșul să oblicească că-s în casă și iar să înceapă vorba despre școală. Spunându-mi odată surorile că tata are să mă ducă a doua zi la școală, eu, cum m-am trezit în dimineața acelei zile, am ținut tot o fugă până la mătușa Pachița lui Bârzoi, o soră a mamei, și acolo m-am ascuns pe cuptor, în grăunțe de păpușoi, de unde tata m-a coborât cu varga și m-a dus acasă.

Despre Matrachi și feciorii săi am scris în „Amicul familiei" din Gherla, anul 1883 numerele 10 și 11. Ion, feciorul lui Matrachi a fost prins de jandarmi in 1902 în casa lui Ion Holcă din Pătrăuți pe Suceava, unde eu eram paroh.

4. La școala din sat[1]

Cu toată frica de varga de mesteacăn și de grăuntele de hrișcă, în sfârșit am trebuit să merg și la școală.

Într-o dimineață tata a înhămat calul la căruță, vrând să meargă cu mama la târg. Văd că mama mă îmbracă și pe mine cu haine nouă noute, îmi

[1] Fragmente publicate în revista „Făt-Frumos", An 3/1928, p. 41-42 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pune după grumaz o trăistuță în care era o carte și începe a-mi spune cu blândețe că de acum am să fiu școler cuminte, harnic, de treabă și să caut să mă port bine. Ajungând lângă casa lui Costan a lui Manoli, în care era școala, tata m-a dus în casa aceea plină de copii. Chiar atunci și preotul Ștefan Comarașan își aduse la școală doi copii și, arătându-mi pe un domn negricios, înalt și voinic, ne-a spus că acela-i Domnul învățător, de care trebuie să ascultăm. El se chiema Vasile Rac. Nu știu din ce pricină Rac m-a pus într-o după amiază pe laiță și mi-a tras trei vergi.

În anul al doilea școala fu strămutată în casa șvabului Lauer. De acolo într-o iarnă grea, cum veneam acasă pe cărarea din grădina lui Axenti împreună cu surorile Casandra și Domnica, eu am lunecat și m-am cufundat în omăt până la gât. Surorile, mergând înainte n-au auzit strigătul meu după ajutor. Ele, abia la glasul mamei de pe prispa casei noastre, s-au întors de m-au scos din nevoie. Tot la Lauer, Rac a vrut să mă bată a doua oară, eu însă atâta am țipat și m-am sbătut, până ce el m-a lăsat. A doua zi n-am mai mers la școală, ci împreună cu colegul meu Ștefan, fiul migieșului nostru dascăl Ionică Grigorovici ne-am ascuns la dânșii în fânul din podul grajdului și am stat acolo până ce am socotit că băieții vor fi ieșit din școală, apoi ne-am dus noi acasă. De frica învățătorului am ocolit așa multă vreme școala ascunzându-mă în gaura unui copac găunos din grădina Măgoaei, unde îmi clănțăneau dinții de ger, până ce tata m-a prins cu ocaua mică, m-a dus iar la școală și l-a rugat pe învățătorul să nu mă mai bată, că mă bate el singur, numai să-i spue ce am greșit.

În anul al treilea școala fu din nou strămutată în casa lui Nică Saghin. În locul lui Rac a venit învățătorul Gheorghe Bocancea, la care am învățat încă doi ani.

5. La școala normală capitală din Suceava[1]

Acolo tata m-a dus în 1866. Am fost primit în clasa a patra, eram în gazdă la unchiul Constantin, profesor de religie și de limba română la gimnaziu. Unchiul Costachi, cum îi ziceam noi, locuia la cojocarul Ghiță Buleandra de lângă mănăstirea Sf-lui Ioan cel Nou. Fiind văduv, el o luase la sine pe văduvita sa mamă, bunica mea Maranda, și ne ținea în gazdă pe vărul meu Machie, fiul unui frate mai mic al tatei, pe mine, pe cumnatul său Ioan Cosovici, student în clasa a șaptea gimnazială și instructorul meu. Preotul Comoroșan, fiind sfădit cu unchiul Nicolae, tatăl lui Machie, l-a botezat pe acesta în absența părinților săi și i-a dat numele ciudat, pe care însă parinții și familianții l-au schimbat în Vasile.

[1] Unele fragmente în „Făt-Frumos", an 3, 1928, p. 42 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vasile era în clasa a doua gimnazială.

Câtă părere de rău simțiam eu în timpul cel dintâi al petrecerii mele în strâmtoarea din ograda și grădinița lui Ghiță, cât de greu îmi mergea la școală cu limba nemțească, în care erau predate toate obiectele, afară de religie și limba română! Tot timpul cât directorul Mițkievicz ori învățătorul Kadakowski ori alt învățător propunea ceva, eu mereu îl întrebam pe colegul meu Ștefan Grigorovici, care venise cu câțiva ani mai înainte de mine la Suceava, lângă care ședeam în laiță: Ce zice el? Ștefan îmi răspundea să-l las să asculte, că mi-a spune mai pe urmă. Am reușit însă și în semestrul întâi și în al doilea. Înainte de sfârșitul semestrului de vară directorul mi-a spus că nu mă lasă la gimnaziu dacă nu voi face examenul din toată gramatica nemțească. Făcându-l, am sfârșit bine școala normală în vârstă, cum spunea testimoniul, de 12 1/2 ani.

6. Amintiri din timpul studiilor gimnaziale[1]

În 1867 unchiul Costachi și-a mutat locuința de la Ghiță Buleandra în casa vecină a fraților comercianți Costachi și Nică Roșu. Acolo împreună cu Mache-Vasile am stat în gazdă până la 1869, când unchiul s-a strămutat la Cernăuți, fiind numit profesor de teologie morală la Institutul teologic.

În decursul celor trei ani, cât am stat în gazdă la unchiul Costachi, Vasile și eu tăiam lemne, aduceam apă de la șipot cu cofele în mâini ori pe coromâslă, măturam și stergeam colbul prin odăi; spălam podelele, curățam încălțămintele unchiului și ale bunicei, frământam pâne, spălam blidele, frecam cuțitele, furculițele și sfeșnicele, mergeam în târg după toate cumpărăturile, iarna căram lemne prin odăi și făceam foc în sobe, mai pe scurt lucram tot ce trebuia, căci bunica nu avea slugă și era slabă, abia putea griji de fiertul bucatelor. Și, cu toate acestea, eu la școală mă țineam bine, ba aveam timp și de bătut mingea pe dealul de lângă Cetate, ori în poiana de lângă apa Sucevii, ori în valea numită a studenților, de lângă cimitirul Sf-lui Ioan cel Nou, ori de mers la scăldat etc. Unchiul, deși era foarte bun de inimă, totuși ne ținea în asprime și nu odată ne bătea. Când mă bătea pe mine, numai ce-o auzeam pe bunica: „Lasă-l, săracu, lasă-l, că vezi că-i slab!" Și-n adevăr eu eram numai pielea și ciolanele, deși nu aveam nici un defect. Începând însă de la clasa a cincia a mă exercita în localul de gimnastică de lângă grădina călugărească Fatachi, nu numai la orele fixe ale profesorului Balzer, ci de multe ori și noaptea pe lună împreună cu colegul meu Modest Avram, în clasa a șasea eram acum așa de vânjos, încât toți colegii aveau respect de mine.

[1] Vezi unele fragmente și în „Făt-Frumos", an 3/1928, p.71-86 și 110-112 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În clasa a patra gimnazială am primit un stipendiu de 84 florini pe an din fondul religionar[2], și l-am păstrat până ce am sfârșit gimnaziul. Pe atunci studenții din clasele superioare aveau o societate cu o bibliotecă de felurite cărți și foi românești. Ei m-au primit și pe mine membru, și abia de atunci am început mai cu temeiu a mă desvolta în limba maternă așa, încât colegii mei de clasă la prilejuri festive, de pildă la maialuri, ori când trebuia să-l felicităm pe vre-un profesor român de patronul său, pe mine mă însărcinau cu ținerea orațiilor. După ce am părăsit gimnasiul, societatea studenților a fost nimicită de românofagul director Limberger care a sechestrat toată biblioteca ei.

Fiind vorba de prilejuri festive, nu pot să nu amintesc de balul ce noi septimanii l-am organizat în sala otelului Langer sub conducerea profesorilor. Jucasem mult în noaptea aceea, dar când am auzit întâiași dată pianisima introducere la melodiile catilianului executată de orchestra neuitatului Kir Grigorie, care parcă și acum o aud ca un plâns duios în depărtare, m-au umplut lacrimile și am trebuit să mă retrag într-o odaie laterală, ca să nu mă vadă lumea. Jucatam apoi și catilianul acela, și drept amintirea cea mai plăcută mi-au rămas melodiile lui, pe care le-au deprins de la mine și copii mei. A, cât de dragă mi-a fost și-mi este muzica. Nu știu, eram în clasa a doua ori a treia gimnazială, când mi-am cumpărat o piculă și, fiindcă nu aveam pe nimeni să mă povățuiască, am început a cânta pe mâna stângă. Mai târziu colegul meu, flautistul Hlauschke, mi-a dăruit un flaut vechi, dorind să cântăm duete. Eu însă tot stângaci am rămas, neputându-mă folosi de clape. În 1874, pe când eram în seminariul din Cernăuți, unchiul Costachi mi-a procurat din Viena un flaut anume pentru stângaci, și am învățat cu Ciprian Porumbescu a cânta și mai pe note, dar la dexteritate n-am ajuns. Chiar de aceea știind câtă mângâiere îi dă omului muzica în decursul vieții, n-am cruțat mai pe urmă nici o jertfă pentru instrucția muzicală a copiilor mei. Astfel am ajuns să avem în casa noastră o orchestră întreagă, cântând fiul meu Victor din vioară, Aurel din flaut și din mandolină, Leca din violoncel și din chitară și fiicele Victoria și Elvira din pian.

Ca gimnazist am avut o unică întâmplare cu urmări neplăcute. Eram în clasa a cincea și in gazdă la jupăneasa Botezat de lângă biserica Mirăuților împreună cu Machie, cu Ștefan Grigorovici și cu Alecu și Vasile Comoroșan, tuscinci din Mitocul Dragomirnei. Într-o zi, spre o Duminică sau serbătoare, ce ni plesnește prin cap, hai să mergem la Burdujeni, că acolo e vin bun și ieftin. Septimanul Alexandru Popescul cel mai zdravăn dintre toți studenții, se pune în fruntea noastră și ne pornim. Am benchetuit în Burdujeni toată noaptea la o nuntă și de cătră ziuă ne-am întors acasă. Denunțîndu-ne cineva, directorul ne-a luat la cercetare, și eu am fost închis patru ore în clasa a patra. Neuitatul meu profesor Ieronim Muntean mi-a dat cu acel prilej o povață bună, în urma căreia mi-am mutat cvartira în casa părintească a colegului meu Modest Avram, și de atunci înainte nu m-am mai împiedecat de nimic.

[2] Fondul religionar sau Fondul Religionar Greco-oriental al Bucovinei s-a constituit în 1783, în urma secularizării moșiilor mănăstirești din Bucovina (n. M. I.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În vacanțe munceam de-a valma cu părinții și cu surorile la orice era de făcut, dar lucrul cel mai drag îmi era cetitul. Iftimie Grigorean, eminentist cu două clase înaintea mea, era așa de sărman, încât în vacanțe n-avea la ce merge acasă la părinții săi, ci se susținea în Suceava cu meditații și cu reservele din un stipendiu de 120 florini anual din fondul religionar. În cvartira acelui foarte brav tânăr Român însuflețit care, după ce a sfârșit studiile universitare în Viena și a fost și ofițer a răposat în 1876, se afla biblioteca societății studenților. Dumineca ori sărbătoarea, după sfânta liturghie, legam într-o basma pâne, brânză, unt. ouă, slănină, și cu legătura în mână mergeam pe jos până la Suceava la Grigorean, unde îmi deșertam basmaua și mi-o umpleam cu cărți împrumutate din biblioteca numită. Zile întregi de peste săptămână ședeam apoi întins pe iarba din pomătul casei noastre și citeam. Nu pot uita, ce impresie adâncă au făcut asupra mea scrierile lui Vasile Alecsandri.

Amintirile cele mai plăcute mi-au rămas de la profesorii gimnaziali Tarasius Lucyk, Dr. Blasius Knauer și Iohann Kriz (Criș), întâiul de latină și greacă ordinarius de la clasa întâia până inclusiv a treia; al doilea de istoria naturală în clasele 1-a, a 2-a, a 3-a și a 5-a; al treilea de greacă în clasa a 8-a.Câtă silință își da bietul Lucyk să înțeleagă fiecare elev și cât de clare erau în clasa a treia lecțiile lui din grecească, pe cari le scria pe tablă. Când ajungea cu scrisul în josul tablei, îngenunchia ca să nu piardă timpul cu ridicarea ei, apoi se scula plin de sudori, se ștergea cu batista și repetia cu noi lecția. După temelia ce am primit-o de la atât de zelosul profesor, greceasca mi-a fost în tot gimnaziul o jucărie. Cât de înțelepțește proceda și Dr. Knauer cu obiectul său. Dacă un elev nu avea planta în mână el nici nu-l examina. Deoarece îmi spusese din capul locului că vom studia plantele în ordinea, în care ele primăvara încep a răsări din pământ. Și cu câtă duioșie ne îndemna el să învățăm: „Învățați, învățați botanica, că ea e o mare mângâiere pentru viață. Uitați-vă la mine, eu sunt acum cărunt și nu odată întâlnesc în plimbările mele cutari sau cutari plante și îmi aduc aminte de timpul din tinerețe, când le studiam". Așa grăia, lacrimile îi curgeau pe față. Nu voi uita niciodată cu ce deosebită plăcere, cu ce farmec am învățat eu botanica. Nu greșesc dacă afirm că asemenea cu dorul acela sfânt, cu care un tânăr grăbește la logodnica sa, eu alergam în zilele, în cari mă preparam pentru lecțiile din botanică, în poiana cea mândră de lângă apa Sucevii la dragele mele flori și nu învățam numai lecția dată de profesorul, ci tot ce aflam descris în carte și întâlneam în cale. Eram în semestrul al doilea din clasa a doua la ultima oră a lui Knauer. El îl cheamă la catedră pe primul eminentist, ovreul Weinbach, îi dă bățul său în mână și îi spune să arate pe tabelele de pe pereți toate plantele ce le învățasem și să le numiască cu numele nemțesc și latinesc. Weinbach, nenumind o plantă profesorul, îi ia bățul, îl pune pe ea și întreabă: cum se cheamă planta aceasta? Cel întrebat nu răspunde. Profesorul se întoarce și întreabă toată clasa: cine știe? Nerăspunzând nimeni, eu scot planta din vraful ce-l aveam înaintea mea și zic: Linaria vulgaris! Knauer m-a chemat apoi pe mine de am urmat eu numirea plantelor până la sfârșitul orei. Venind în ziua aceea unchiul Costachi acasă de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

la școală m-a întrebat: Ce-i, măi, tu ieşti aşa de bun botanist? că chiar acum a fost clasificaţia şi Knauer ţi-a dat nota „excelent" şi tare te-a lăudat. Şi astăzi, după 53 de ani, eu ştiu mai toate numele plantelor ce le-am învăţat, mai ales cele latineşti, şi am în adevăr mare bucurie şi mângâiere când le văd şi îmi aduc aminte, cu câtă dragoste le-am studiat. Nu pot iarăşi uita, cu ce zel deosebit îşi dezvolta eminentul pedagog Kriz explicările sale numai ca să le înţeleagă toţi elevii, şi cum de bucurie îi străluceau ochii prin ochelari, când vedea că regula explicată o înţelege fiecare. Câtva timp înaintea examenului de maturitate bunul profesor ni spuse cam aşa. De acum nu ne vom mai ocupa cu lecţii, ce am să vă aduc feluriţi scriitori greci şi vom proba cum are să meargă la matura, ca să nu aveţi frică. Şi, Doamne, nici să nu aveţi frică, că lucrul nu e aşa de greu. Ora viitoare pare că îl văd cum intră în clasă cu un vraf de cărţi subsuoară, le pune pe catedră, ia una, o deschide şi vine la mine zicând: Ei, Andrievici (conume, cu care mi-am făcut aproape toate studiile), tradu-mi locul acesta! Eu citesc, traduc şi el îmi zice zâmbind: *Apoi vezi, vezi, dacă-mi răspunzi aşa la matura, eu voi fi pe deplin mulţămit!* Câtă părere de rău am simţit, când mai târziu mi-a venit ştirea că bietul Kriz într-un acces de nebunie, şi-a tăiat gâtul cu un briciu, murind pe loc.

Amintiri plăcute mi-au rămas şi de la ceilalţi profesori gimnaziali, de la catecheţii Beldean, Vorobchievici, Grigoroviczi, de la matematicianul Nosievici care, ca profesor şi de cântare, ne îmbia aşa de mult pe mine şi pe colegul meu Stefan, fratele colegului meu seminarial de mai târziu, Ciprian Porumbescu, pentru vocea noastră de sopran; de la germanistul Ştefan de Repta, istoricii Rohrmoser, Krikowa, Samuil Isopescul, filologii Muntean şi Zelina, matematicianul Dimitrie Isopescul şi de la ceilalţi. De la directorul Limberger însă mi-a rămas amintirea cea mai urâtă. Cu zoologia lui în clasa a şasea el era un pedant nesuferit, un adevărat ucigaş de spirit, şi pe elevii români îi prigonea sistematic. Mergea legănat, grăia trăgănat, rupând şi accentuând fiecare silabă, se uita pe sub ochelari încât îţi era lehamite să te uiţi la el şi, numai un cuvânt să nu-l fi spus la locul dorit de dânsul, erai osândit. La examinat chema totdeauna trei elevi lângă catedră. Cine avea norocul să fie întâiul chemat mai scăpa cum scăpa, iar ceilalţi doi de regulă erau pierduţi. Căci pentru un clenciu, în care se încurca întâiul, numai ce auzeai: seguens secundus, seguens terţius! Trei clenciuri, fără răspunsul dat după cheful pedantului, erau deajuns să zici: Adio, nota prielnică. Puteai să ştii toată zoologia ca Tatăl nostru, puteai să te munceşti din răsputeri, cum mă munceam eu, desemnând cu creionul într-un caiet toate animalele după lecţiile pedantului, ca astfel cu atâta mai uşor să-mi pot aminti chipurile desemnate, nu ajuta nimic, erai dojenit la conferinţă şi ameninţat cu notă rea în testimoniu. Eu totdeauna am fost chiemat lângă catedră terţio loco, deşi după alfabet eram primul în clasă, şi numai cu mare greu am căpătat în amândouă semestrele nota „suficient" şi mi-am mântuit stipendiul. Limberger era şi muşcător. „Ian spune-mi, Prelipcean – l-a întrebat odată pe acel sărman coleg al meu cu haine vechi şi cam necurate – au păduchii şi aripi" – „Nu!" – „Un noroc" – zice Limberger, râzând sarcastic – „că de altfel ei ar zbura de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

oamenii murdari şi pe cei curaţi." Iar altui elev român i-a zis: „D-ta ceteşti gazetele valahe; dacă însă ceteşti gazete valahe, apoi du-te la Valahia!" Limberger a nimicit cum am spus, societatea şi biblioteca studenţilor români.

În decursul tuturor studiilor n-am simţit pentru nici un examen atâta greutate ca pentru matura, după cum se cerea ca pentru atunci. Şi pe când eram în toiul luptei cu istoria lumii, matematica, fizica etc..., într-o zi capăt de la unchiul Costachi din Cernăuţi o epistolă, în care îmi spune că comisia de recrutare e la uşă, deci să merg la cumnatul său, pretorul Cornel Cosovici din Suceava, căruia i-a scris cu de-amănuntul ce e de făcut ca să nu fiu recrutat. Preotul m-a trimis la medicul Knetner să mă cerceteze şi acesta mi-a spus că nu-mi lipseşte nimic, de aceea să caut să muncesc mult cu învăţatul şi să fumez, ca să apar slab înaintea comisiei. Am urmat sfatul şi am scăpat de recrutare. Dar, fiind prea slăbit şi având mult de lucru pentru matura, deşi doamna Kohny, la care locuiam împreună cu trei fii ai parohului Tarnavschi din Buninţi, era foarte bună gospodină, totuşi mi-am acordat prânzul şi cina la un ospătar şvab la care beam şi câte un păhăruţ de vin sau de bere. În noaptea dinspre ziua examenului n-am avut defel somn liniştit, ci mereu am visat formule matematice, cifre de ani din istoria universală etc. A doua zi dimineaţa Köhny ni-a adus dejunul şi colegul meu, Mihai Tarnavschi, l-a sorbit, eu m-am dus de am băut la ospătarul meu un mic păhărel de vin ca să prind la curaj, apoi am mers la gimnaziu, unde toţi colegii m-au întâmpinat în drum înaintea porţii din faţa bisericii Sf. Dimitrie, zicându-mi să fac, ca primul după alfabet, început bun. Cum am intrat în clasa de examinat, nici n-am apucat a mă pune pe bancă, căci profesorul Dimitrie Isopescul m-a chiemat la matematică. Am răspuns bine din toate obiectele, numai inspectorului Marek i-am rămas dator cu singura întrebare: În care an a fost expediţia lui Napoleon cel Mare la Moscova?

Sfârşindu-se examenul în aceeaşi zi dupămiazăzi şi comunicându-ni-se rezultatul, după câteva zile m-am dus la Mitoc ca să petrec vacanţele în linişte. Liniştea însă era departe de mine. Dormiam în fânul din podul grajdului şi nopţi întregi până pe la revărsatul zorilor dimineţii somnul fugea de mine, din pricina gândurilor la soarta ilotică a neamului nostru, la nesfârşitele nedreptăţi şi nevoi suferite de acest neam din partea străinilor. „Adevăr zic în Hristos, nu mint" (Rom.9.1.) Da, e adevărul curat că nici o durere nu m-a chinuit cu atâta necruţare în toată viaţa, ca durerea de starea cea mizeră a neamului nostru. Dacă însă traiul meu ulterior v-a dovedi aserţiunea aceasta, departe de mine gândul de a mă lăuda cu el, deoarece sunt prea convins că am fost numai o unealtă în mâna puterii căreia am fost silit să-i urmez numaidecât şi de aceea zic: „Cine se laudă, laude-se în Domnul" (2 Cor. 10,18). – Într-o noapte de acelea de nesomn am auzit spre ziuă că tata s-a sculat foarte dimineaţă şi s-a dus cu mama la târg. Apoi am adormit şi după câteva ceasuri îl aud pe cumnatul meu Nicolae Coclici că mă trezeşte, spunându-mi că unchiul Costache de la Cernăuţi a venit la noi şi mă aşteaptă în casa cea mare. M-am sculat, m-am grijit şi am intrat la unchiul, dându-i bună dimineaţa, sărutându-i mâna. El însă în loc de răspuns se tot plimba şi se uita când la grinda, pe care erau cărţile

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

tatei, când la sipurile ce le adusese și se aflau pe masă, zicând: „Ași bea un pahar de cinste și nu știu pentru ce". Eu am înțeles ce voiește și i-am arătat testimoniul de maturitate, iar unchiul mi-a zis: „se vede că ai fost la mine în gazdă" și, cetind testimoniul a mai adaos: „Dă, ne-a spus și inspectorul Marek că ți-a succes examenul fără nici o piedică".

Unchiul a petrecut atunci în Mitoc trei zile, vizitându-și frații și pe parohul. Când era să se ducă înapoi la Cernăuți, din pricină, cum spunea, că Consistoriul i-a dat manuscrisul din Dogmatică a profesorului Ioan Calenciuc spre cenzurare pe timpul vacanțelor, mi-a spus să-mi însemn numărul locuinței sale din strada Carolinei și în ultima zi a lui August v...1874 să merg la el.

7. Amintiri și pățanii din timpul studiilor teologice[1]

În ziua numită am ajuns la Cernăuți cu trenul de amiazazi. Sosind în locuința unchiului Costachi și aflându-l vorbind cu cumnatul său Iavoroschi, parohul din Cuciur-Mic, nici n-am apucat a-mi pune geamantanul, căci unchiul mi-a zis: „Ia-ți hainele cele mai bune și toate cele de lipsă, că eu sunt invitat la o petrecere, la care ești invitat și tu și chiar acum trebuie să ne pornim!" În curând am ieșit tustrei afară și ne-am pornit cu o trăsură. Unde, eu nu știam și nici nu puteam întreba, deoarece unchiul meu vorbia cu cumnatul său. Trecând prin un sat, unchiul mi-a spus că acela-i Ceahorul, apoi iar a început a grăi cu Iavoroschi până ce am ajuns la Mologhia, la soacra unchiului, preoteasă văduvă Cosovici. Acolo se afla soția lui Iavoroschi și fiicele ei Iulia și Eugenia. Abia a doua zi dimineață am înțeles că unchiul Samuil, fostul Mitropolit Silvestru, dă cu prilejul onomasticii sale o petrecere în moșia sa Hrabova, un loc de vre-o sută de fălci de pădure, arătură și fânețe, situat la granița Moldovei și cumpărat foarte ieftin de la un boier din Moldova. La petrecerea aceea ne-am pornit din Mologhia unchiul Costachi, familia Iavoroschi și eu și pe la 10 ore dimmineața am ajuns într-o poiană, unde ne-au întâmpinat foarte mulți oaspeți cu muzică și cu împușcături, petrecându-ne până la o casă nouă de pe muchia unui deal, lângă care era adunată mulțime de lume. După ce mai mulți preoți au sfințit casa aceea și ne-am așezat să prânzim, unchiul Samuil pe atunci avansat la rangul de arhimandrit arhidiecezan, a spus că, deoarece a intrat în cinul călugăresc și prin urmare trebuie să se lepede de orice avere, de aceea a hotărât să-și împărțească moșia Hrabova între copii săi, juristul Vasile și Iuliana, soția parohului Artemie Berariu din Ceahor. „Și acum, domnilor, doamnelor și domnișoarelor" așa a încheiat toastul – „vă invit să mergem cu toții prin pădure și să stătorim hotarul".

[1] Vezi fragmente, cu unele ajustări de limbă, făcute de Leca Morariu, în „Făt-Frumos", an 4, 1929, p. 171-176 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ce frumos era de văzut atâta lume veselă legănându-se, în sunetul muzicii și în razele calde ale soarelui, într-un lung șir împestrițat de pe culmea de lângă casă pe coasta dealului la vale. Toată petrecerea a fost organizată astfel, încât a trebuit să-l mulțumească pe fiecare. Unde era o poieniță, societatea se oprea, tineretul începea danțul, iar bătrânii se așezau pe laițele de pe lângă mesele lungi, improvizate și unele și, altele, făcându-și voie bună cu vinul și cu berea puse la îndemână prin tufișuri.

Așa am colindat din poiană în poiană până aproape de apusul soarelui, când s-a dat signalul de re-ntoarcere spre casă. Abia acolo ne aștepta adevăratul loc al petrecerii. În fața casei era adecă o vălcea rotundă, la mijloc nisipită pentru joc și pe de lături împrejmuită de coaste înalte plantate cu copaci tineri. În vâlcea te coborai pe trepte săpate și nisipite. La intrarea în ea erau puse la dispoziția oaspeților felurite dulcețuri, iar pe marginile ei se aflau mese și lăiți pregătite cu toate cele de trebuință pentru cină. În dosul laițelor de lângă coastele vâlcelei erau padmoluri acoperite cu covoare. După ce s-au adunat toți oaspeții în vâlcea, s-a servit cina. Eu am mâncat la masa, la care era și unchiul Silvestru. Când au început a servi supa, stropi de ploaie ne picurau în talgere. Atunci unchiul Silvestru sfârși o scurtă avorbire către oaspeți: „Nu vă mâhniți, domnilor, că peste câteva minute vom vedea luna plină!" Nu mai știu la adusul ori la luatul talgerelor o domnișoară s-a uitat la mine, și atunci mi s-a întâmplat și mie vecinica poveste a ochilor.

După cină locul petrecerii s-a schimbat de odată ca într-un raiu. Pe cerul senin s-a ivit luna plină, prin crengile copacilor de pe coastele vâlcelei s-au aprins mulțime de lampioane de felurite colori, pe dealuri s-au aprins focuri mari, și de pe o culme un muzicant a început a cânta doina din trâmbiță, fiind acompaniat pianisimo de ortacii săi din vale. Ți se părea că nu mai ești în lumea reală. Și a mai cântat din vioară artistul Micher din București și cu vocea o fiică a consilierului consistorial Țurcan, chiar cu deosebire frumos a cântat un tânăr „Steaua nopții da lumină, era luna lui Brumar". Apoi s-a început dantul. Jucam un cadril, când iarăși am văzut-o pe domnișoara cu povestea ochilor. Întrebând-o pe jucăușa mea cine e acea domnișoară, ea mi-a spus că e sora ei cea mai mică, Elena, și tânărul care cântase „Steaua nopții", e fratele lor Gheorghe, și că ei împreună cu mama lor, preoteasa văduvă Emilia Popescul, cumnata unchiului Silvestru, locuiesc în Ceahor. După cadril am jucat mult cu domnișoara Elena și, la despărțire, i-am spus să-și însemne seara aceea în analele vieții. În ziua de Sf. Nicolae din același an ne-am întâlnit amândoi la hram în locuința paroholui Iavoroschi din Cuciur-Mic. În ziua de Anul Nou 1875 am visitat împreună cu seminaristul Vasile Iurco întâiași dată casa preotesei Emilia Popescul și, la a patra întâlnire, sau la a doua din Ceahor, m-am înțeles în taină cu Ilenuța să ne unim pe viață. În toamna anului 1875 Iurco din anul al treilea de teologie s-a logodit în Ceahor cu Mărioara, sora cea mai mare a Ilenuței, și atunci fu întărită și legătura mea. Dar, înainte de această logodnă, scumpa mea a avut destule supărări, căci din unele părți i se propusese cu insistență să mă abandoneze în favorul unui coleg al lui Iurco.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ilenuța a cedat în sfârșit plângând și declarând că după mine i-a părea rău totdeauna. Atunci fiica lui Silvestru, Iuliana Berariu, a început și ea a plânge și a cânta compoziția lui Ciprian Porumbescu „Cât te-am iubit n-o poate spune nimic, nimic pe-acest pământ" care eu de-atâtea ori o cântasem în Ceahor, și urmarea a fost că unchiul Silvestru, epitropul copiilor cumnatei sale Emilia, a hotărât soarta nepoatei sale în favorul meu. *Ochiul vede cerul deschis, inima-i plină de fericire.* Schiller. Dovada sunt primele mele versuri „Doi ochi" și „Doine de amor" din „Familia" 1876. Cu prilejul jubileului nostru de 25 de ani de căsătorie am crezut că-i fac scumpei mele soții cea mai mare bucurie cu

Nu pot uita

Nu pot uita un colț de raiu
Ce mi-a dat raiul pe pământ,
Acolo-ntâiu în al meu traiu,
Visat-am visu-mi sfânt

Și -acum văd lumea cea senină
Într-o vâlcea sub cer azur,
Deasupra ei văd luna plină,
Prin crengi lumini în jur

Aud cum trâmbița doinește sus pe deal
Orchestra-n vale cum o-ngână-ncetinel;
Acolo-ntâiu tu – al vieții mele ideal –
Ieșitu-mi-ai în cale cu pas sprintenel

Pluteai în valul unui joc,
Când ochii tăi am întâlnit
Ah! eu cu supremul meu noroc
În suflet am simțit!

A, cât de fericit sunt eu
C-așa voit-a Dumnezeu
Să simți și tu norocul sfânt,
Ce ne-a unit pân la mormânt

De-atunci tot de urgii loviți
Am fost, dar ele au trecut,
Noi am rămas nebiruiți,
Sub al iubirii scut

Și dacă las în urma mea
Vre-un bine, el e partea ta,
Căci binele, ce-am făptuit,
Prin tine l-am primit.

Cum dar să uit cel colț de raiu
Ce mi-a dat raiul pe pământ,
Și unde-ntâiu în al meu traiu
Visat-am visu-mi sfânt!

În **„Doi ochi"** ziceam:

Eu vouă v-am jurat credință
Și – amor fidel pân-la mormânt
Dar cred că chin și suferință
Ne-așteptat-aice pe pământ.

Chinurile și suferințele, cum se va vedea îndată, n-au întârziat mult.

Până a intra în seminarul arhiepiscopesc, am găzduit la unchiul Costachi. El avea numai un servitor. Într-o seară, fiind foarte flămând, tot aștept să vie unchiul, dar in zădar. Îi spun deci servitorului să aducă cina de la otel și, pe când mă așez să mănânc, iată că vine și unchiul și-mi zice: am

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

socotit eu că-i fi flămând şi bine a-i făcut că ai trimis după mâncare; eu n-oi mânca, că destul m-au mâncat porcii, tu însă după cină să vii la Ierusalim (o ospătărie in strada poştei). N-a trecut poate nici un sfert de oră şi, când am intrat în acea ospătărie, văd că unchiul şede la masă cu un şvăbălău, având câte un păhărel de vin înainte. Şi a mai comandat unchiul pentru tustrei câte un păhărel, apoi numai amândoi ne-am dus la o cafenea din strada domnească. Acolo erau mai mulţi cunoscuţi şi am băut câte trei pahare de ceai. Pornindune spre casă, unchiul mi-a spus pe piaţa principală (acum „Piaţa Unirii„) să-i ofer braţul, deoarece se poticnea. Am văzut atunci că el e foarte slab, deşi după înfăţişarea-i atletică era numit „leul Cernăuţului". Până acasă mi-a istorisit cum l-au mâncat porcii, cum adecă în ziua aceea, cetindu-şi el recensiunea asupra Dogmaticei lui Calinciuc înaintea colegiului profesoral de la Institutul teologic, Calinciuc şi cu ginerele său, Vasile Mitrofanovici, l-au hărţuit aşa, încât din toată discuţia nu s-a ales nimic.

Eram acum internist seminarial, când intr-o zi pe la amiazăzi, m-am dus să-l vizitez pe unchiul Costachi. El, venind chiar atunci de la cursuri, s-a bucurat de vizita mea şi, plimbându-se prin odaie, a repetat de câteva ori: „mare mulţămire am eu astăzi" şi a mai adaus: „când am ieşit de la şedinţă, profesorul Isidor Onciul m-a bătut pe umăr şi mi-a zis: „tu meriţi cununa ce Wilhelm şi-a câştigat-o în războiul germano-francez!" Va să zică Dogmatica lui Calinciuc a fost înmormântată pe totdeauna. Cu prilejul acela unchiul mi-a dat povaţă: „Ţine minte, măi, să aperi şi tu în viaţa ta ori ce cauză ce vei afla-o dreaptă din toate punctele de vedere!" Vreo patru luni mai târziu la 24 Martie v.1875, unchiul Costachi a răposat în vârstă de 39 de ani şi opt luni fără două zile. Eu am pierdut în el pe cel mai mare binefăcător şi i-am moştenit biblioteca. Drept recunoştinţă i-am publicat biografia în „Amicul familiei" din Gherla şi în broşuri separate, şi mă rog pentru iertarea păcatelor lui.

În anul întâi al studiilor teologice îmi era ruşine de mine însumi că-mi venea cam greu să învăţ obiectele în limba română, de aceea mi-am propus să nu mai citesc nemţeşte, ci numai cărţi şi foi româneşti. Tot din acel an îmi amintesc de o serenadă a lui Ciprian Porumbescu, auzită prin somn, de care vreo săptămână am fost ca fermecat. Toate amintirile despre Ciprian le-am publicat în „Romänische Revue" 1891, pag. 646; în reproducerea din acea revistă *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bucovina*, Resicza – Wien 1888 – 1891, pag. 309; în foaia poporală „Deşteptarea" din Cernăuţi; anul 184, nr. 12 şi, ca reproducere, în *Părţi din istoria Românilor bucovineni*, Cernăuţi 1893. pag. 254 şi broşurica *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui*, Suceava 1908.

În 1875, inaugurându-se Universitatea din Cernăuţi şi Institutul teologic prefăcându-se în facultate teologică, studenţii români de la toate facultăţile au infiinţat „Societatea academică Arboroasa". Ciprian, ca dirigent al corului societăţii era sufletul sedinţelor sociale. Aici spun ceva despre el. În 1876, fiind noi, teologii, mai mulţi decât toţi colegii de la facultăţi l-am ales preşedinte al Arboroasei pe Ciprian. Colegii civilişti însă au uneltit atâta, prin vărul meu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vasile, la unchiul Silvestru în contra nou alesului comitet, încât unchiul mi-a spus mie, că ni trimite interdictul Consistoriului de a mai participa la Arboroasa, dacă noi, comitetul cel nou, nu vom demisiona ca să se aleagă alt comitet cu un președinte civilist în frunte. Comunicându-i eu lui Ciprian, el m-a obligat să anunț demisia noului comitet pe tabla neagră de la Universitate și să fixez terminul pentru altă alegere, la care s-a ales comitetul dorit de civiliști. Pe mine m-au ales din nou secretar, cum am fost de la început, și pe Ciprian l-au ales vicepreședinte. El însă, ambițios cum era, s-a retras cu totul din societate împreună cu toți colegii săi din anul al patrulea, între care erau cei mai buni coriști, și astfel Arboroasa o încheiase cu frumoasele ei conveniri sociale de mai înainte. Mare durere simțeam eu din pricina acelei neuniri care mâna apă pe moara protivnicului nostru rector seminarial, ruteanul Ilie Filipowicz, din a cărui cancelărie, de câte ori îi duceam anunțul în scris pentru vreo ședință a Arboroasei, niciodată nu ieșeam, fără să-mi fi zis: „Ce vă trebuie dv. o societate la un loc cu civiliștii? Ei să-și aibă socitatea lor și d.v. deosebit!" Îi spuneam lui Ciprian aceste uneltiri de desbinare, îl rugam, îl conjuram să-și calce pe inimă și să nu părăsească societatea, dar în zadar. Cum că ași fi fost gata să aduc orice jertfe în interesul unirii noastre și al binelui nostru obștesc, aceasta o dovedește corespondența mea publicată în „Familia" lui Vulcan din 1877, unde la pag. 166 ziceam: „Pătruns până-n atomul cel mai subtil al inimii mele de nemărginită iubire către patrie și națiune..., cu amărăciunea și durerea lui Ieremia voiu să deplâng starea cea mizeră a poporului român bucovinean, voind a atrage prin aceasta și pe alții la compătimire și îndurare; cu entusiasmul și bucuria lui Arhimede voiu să strig din răsputeri „heureca!", când voiu vedea vreo rază de îmbunătățire a acestei stări mizere, sperând că strigătul meu debil va pătrunde măcar urechile unora; în urmă cu energia și curajul lui Muciu Scevola voiu să-mi bag mâna în flăcările patimilor și răutăților ce înrâuresc asupra acestui popor direct sau indirect, cauzându-i și preparându-i astfel ruinul".

În urma unei rușinoase demisionări a președintelui civilist al Arboroasei, Ciprian i-a luat locul după vreo patru luni, începând a face minuni în direcția înaintării societății.

Ședințele noastre sociale nu mai erau acum simple conveniri studențești, ci manifestații ce grupau în jurul lor publicul cel mai distins, cum dovedește corespondența din „Familia" 1877, pag. 201, căruia nu eu, ci Vulcan i-a dat titlul „Un concert românesc din Bucovina". Mergeau trebile, de părea că nu-i a bine, și binele ne-a și părăsit în scurtă vreme. Căci în toamna anului 1877, pe când eu într-o zi eram în sala de cetire a Arboroasei, ca secretar, iată că vine la mine concepistul guvernial Steiner, se legitimează cu o scrisoare că e împuternicit să cerceteze actele societății și mă roagă să i le pun la dispoziție. Din acte el a luat cu sine scrisoarea Ministrului cultelor și instrucției din București, cu care căpătasem 200 de franci în scopul înavuțirii bibliotecii. După câteva zile același Steiner împreună cu consilierul consistorial Ilasievici au început ancheta prealabilă în contra comitetului Arboroasei și Joi, 15 Noiembre n.1877 slujbașul evreu Straucher de la tribunalul penal din Cernăuți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a venit la seminar pe la orele $7^{1/2}$ seara cu panduri înarmați și ne-a dus în trăsuri închise la temniță pe patru inși: pe mine împreună cu colegii mei Orest Popescul și Eugen Siretean din anul al patrulea și pe Zaharia Voronca din anul al treilea, trăgând și un cordon de soldați împrejurul reședinței mitropolitane pentru eventualitatea că am fi cercat să scăpăm cu fuga. Ciprian fu adus la temniță din casa sa părintească din Stupca de către un jandarm. Pe toți ne-au închis în celule separate împreună cu cei mai mari făcători de rele. Eu eram închis la un loc cu un armean ce făcuse moarte de om, și cu un jidov și un băiat din Ceahor, internați pentru furături. Băiatul avea pe el cămașa și izmenele așa de plin de păduchi, încât, unde punea mâinele, ucidea necontenit. Chilia părea a fi ca zugrăvită de sângele ploșnițelor ucise, și, când iarna au făcut întâiași dată foc în sobă, ploșnițele mișunau pe ea mai dihai decât furnicile într-un mușinoiu. Spiritualul nostru Mihail Dracinschi, a intervenit în afacerea aceasta la președintele țării și al tribunalului, și urmarea a fost că pe mine m-au dus în spitalul temniței, unde a doua zi dimineață mi-am curățit perna de niște păduchi albi și mari, ca și cum ai curăți mulțime de omizi de pe frunzele de varză. Din spital m-au dus înapoi în chilia de mai înainte care acum era văruită și cu podeala spălată, și acolo am petrecut până la sfârșit cu forestierul ceh Marek și cu jandarmul polon Jakubowski. Lui Ciprian i se încuviințase vioara și mie flatul, și amândoi corespondam din chiliile noastre prin signale ca cele din trâmbițile militare.

Într-o zi l-am rugat pe judele de instrucție, românul Zotta să-mi permită a scrie logodnicei mele o epistolă de mângâiere și să binevoiască a n-o iscăli, căci numai așa epistola își poate ajunge scopul. Bunul Zotta s-a învoit, și eu am scris epistola următoare, păstrată de scumpa mea.

Dragă domnișoară

„Am auzit că mata plângi. Cu ce alta te pot eu, dragă, mângâia, decât cu condeiul? Condeiul îmi va suplini deocamdată prezența, el e menit a alina durerea Matali, și eu am cea mai bună speranță că își va ajunge scopul. Nu voiu să zic cu Alecsandri:

Asta-i legea cruntei soarte, Azi, e viață, mâne moarte,
Lege făr-de mângâieri: Azi plăceri, mâine dureri...

Acestea nicidecum, pentru că, internat într-o odaie curată și în societatea a doi bărbați inteligenți, mie defel nu-mi merge rău, ci din contra. Interesul de viitorul meu îmi dă și aici putere la orice și astfel, și pe lângă lectura feluritelor foi beletristice și literare, eu mă ocup și cu studiul Omileticei, preparându-mă pentru examenul de stat. Lipsă nu duc de nimic. Dulceți, zahăr, ceaiu cald în toată dimineața și seara nu-mi lipsesc nicicând. Ciprian ne încântă cu vioara, zilele trecute am căpătat și eu flautul, și așa în cântări, voie bună și cea mai întemeiată speranță pentru viitor ni trece timpul foarte repede.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vă trimit aici, dragă, o arie[1] născocită în amurgul serilor pe flaut; cântați-o împreună cu Lelița pe pian. Am și cuvinte la ea dar acestea vi le-oi împărtăși mai târziu.

Din toate părțile aud că pe la 15 Ianuarie ni se va sfârși istoria noastră, și așa cred că de Iordan voi fi cu bună seamă în Ceahor.

Acum mă simt dator a vă mulțumi cu cuvinte, nu însă și cum aș dori, pentru bogata cutie cu magiun românesc și pentru dulcețuri, așteptând numai să vă pot mulțămi și în persoană.

Salutare bădiții, Leliței, sărut mâna mămuții și bunicei, și te salută și pe Mata al Matali sincer și fidel Constantin. Cernăuți 9 Ianuarie n. 1878".

În temniță am înjghebat o horă, care nu înțeleg cum de a primit-o fiul meu Victor pe note de la instructorul său de vioară Heinrick Schöfer din Cernăuți în 1896.

Procesul Arboroasei[2]

Cei mai vestiți trei advocați din Cernăuți, Dr. Rott, Dr. Tabora și Dr. Atlass au primit apărarea noastră a celor cinci ca o afacere de onoare adică fără nici o remunerație. Ei au cercat toate mijloacele să fim puși în libertate și, în același scop, marinimosul boer din Stupca, răposatul Alecu cavaler de Popovici, și-a oferit drept cauțiune toată moșia sa, dar în zadar. Cauza de ce am trebuit să stăm închiși până la pertractarea finală, mi-a comunicat-o colegul meu Orest Popescul așa: Spiritualul Dracinschi i-a scris lui Dionisie Mitrofanovici, păstorul sufletesc al penetenciarului din Lemberg, rugându-l să intervie la Curtea de Apel pentru punerea noastră în libertate. Lui Mitrofanovici însă i s-a spus de acolo că nu poate, deoarece mari bănuieli au în contra noastră chiar unii prepoșiți seminariali de ai noștri, dintre care unul fu numit, dar aici nu-l numesc, ci îl las în judecata Domnului.

Așa i-a istorisit lui Orest Popescul însuși Dracinschi, regretând că a nimicit epistola respectivă a lui Mitrofanovici. Pe temeiul unor bănuieli cu totul fictive am trebuit să stăm închiși 11 săptămâni.

Procesul, tipărit după însemnările stenografice numai în foaia germană, „Bukowina" din Cernăuți, nr. 6 pag. 4-24, a durat de vineri, 1 Februarie n., până Duminică târziu noaptea, 3 Februarie n. 1878, fiind sala de pertractare neobicinuit de plină de public mai ales din starea preoțească. Las să urmeze

[1] Aria o suprim că după cum m-am convins mai pe urmă, ea este o imitație după un cântec nemțesc. (n. C. M.)

[2] Fragmentele din acest capitol s-au publicat în „Făt-Frumos", an IV, 1930, p. 159-163 și 196-203 (n. L. M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aici numai părțile mai interesante. Tribunalul era compus din președintele Bendela, consilierul Getzlinger și adjunctul Goian ca votanți, și ascultantul Pridie ca grefier. Ca jurați funcționară Ignatz Ehrlichauf, Adolf Honius, Heinrich Kipper, Dr. Alois Handel, Iohann Bohusiewicz, Dr. Vitus Graber, Sender Margulies, Gregor Iakubowicz, Ludwig Kornelsohn, baronul Alexandru Vasilco, Iosif Gorzer și Wilhelm Szaikowski, iar ca locotiitor Iosef Gregor.

Actul de acuză

(foarte pe scurt după numita foaie)

Ciprian Golembiovschi, numindu-se și Porumbescu, teolog gr. or. absolvat; Zaharie Voronca, auzitor de teologie din anul al treilea; Constantin Andrievici, numindu-se și Morariu, Orest Popescul și Eugen Sireteanu, tustrei auzitori de teologie din anul al patrulea, și anume întâiul ca președinte, al doilea ca vicepreședinte, și cei trei din urmă membri ai disolvatei societăți Arboroasa din Cernăuți au decis:

1. Într-o ședință a comitetului acestei societăți, ținută în Februarie 1877 din incidentul încuviințării unei sume de 1000 lei votată de Camera României la 17 Ianuarie v.1877 în scopul subvenționării societăților române din Austro-Ungaria, de a trimite la Ministerul cultelor din București o adresă de mulțămită și o petiție pentru subvențiune de următorul cuprins: „Excelența Voastră! Primirea propunerii onoratului domn P. Grădișteanu în ședința înaltei Camere a României din 17 Ianuarie 1877, ca să se deie Excelenței Voastre 1000 de lei în scopul subvenționării feluritelor societăți române din Austro-Ungaria, ni impune datoria de a aduce cu atâta mai mult mulțămita noastră cea mai sinceră pentru mărinimositatea, care înalta Cameră română o manifestă față de frații detrunchiați de la comuna maică, cu cât juna noastră societate Arboroasa ce are lipsă de ajutor material, prin o subvențiune așa de mărinimoasă, mai ușor poate ajunge la realisarea devisei sale. Alăturând statutele și raportul anual al Arboroasei vă rugăm, Excelentă, să binevoiți prea grațios a primi această petiție. Trăiască națiunea română!" În urma acelei decisiuni această adresă de mulțămită și petiție fu trimisă de fapt Ministerului cultelor din România la 24 Februarie v.1877.

2. Aceiași membri au decis într-o ședință din 30 Septembrie v. 1877, „ca din incidentul doliului secular al anexării Bucovinei la Austria să se exprime condoleanța, trimițînd primăriei din Iași, ca comitetului acelei serbări, o depeșă telegrafică. Propunerea aceasta adusă la votare, se primește, se lichidează suma necesară, și cu executarea ei e împuternicit dl. Zaharia Voronca". În urma acestui conclus Z. Voronca a dat la biroul telegrafic din Cernăuți în ziua de 13 Octombre 1877 o telegramă de următorul cuprins: „Primăriei Iași.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Arboroasa, societatea junimei române din partea detrunchiată a vechei Moldove, trimite condoleanța membrilor săi pentru apărătorul decapitat. Comitetul" – și astfel ei nu numai și-au exprimat desaprobarea în public înaintea mai multor oameni și înscrieri răspândite că Bucovina, odinioară o parte a Moldovei fu încorporată la Austria, ci în același mod au și zugrăvit această încorporare a Bucovinei la Austria ca un act în contra dreptului, act brutal și urâcios al guvernului austriac, s-au declarat în sfârșit, deși numai de fapt despărțiți, totuși ca fii ai comunei maice id est ai Moldovei, au cercat deci în public înaintea mai multor oameni și înscrieri răspândite a atâța la desgust și ură în contra unității de stat a imperiului și a administrației statului Austriei, și așa au comis crima tulburării liniștei publice, care δ-ul (conform art.) 65, aliniat a, al codului penal o pedepsește cu temniță grea de 1 până la 5 ani.

Continuarea pertractării Duminică dup-amiazi

Pledoarul Dr-ului Rott

D-lor mei jurați, pentru a-și motiva acuza, dl. procuror a mers în istorie cu un secol îndărăt. Pentru a mă introduce ca apărător înainea d.v., îmi permit și eu a merge îndărăt, nu așa de departe ca dl. procuror, ci numai cu trei decenii. Și eu am comis ceva asemenea, însă numai într-un mod cu mult mai excelent decât acești acuzați; fiindcă și eu am fost odată tânăr, ba chiar foarte tânăr. Eram student, student vienez, legionar, și am luat parte la întreaga revoluție vieneză din 1848 de la început până la sfârșit, comițând multe și felurite lucruri incompatibile cu codul penal, ceea ce acum pot mărturisi, deoarece toate sunt de mult paragrafisite și amnestiate. Și cu toate acestea cred că dl. procuror nu-mi va denega certificatul că am devenit cetățean liniștit și pacinic chiar după dorința d-sale. Dl. procuror nu-mi va denega nici aceea că eu sunt austriac bun și onest, și sigur nici o tendință nu-i așa de străină de mine ca tendința în contra statului austriac.

Dl. procuror a pertractat chestia în expunerile sale orale de înainte de amiazi într-un mod care, după părerea mea, diferă cu totul de actul de acuză. Pentru aceasta eu îi mulțămesc parțial d-lui procuror; el a intonat, cum aș zice, acorduri mai blânde decât în actul de acuză. Cu toate acestea actul de acuză formează o parte integrantă a pertractării, el este baza întregii pertractări, și, dacă eu revin la cuprinsul lui, mi se va scuza că-l iau drept obiect de discuție. Se poate că unele lucruri sunt mai greu de exprimat înaintea unui mare auditoriu, decât de așternut pe hârtie la masa de scris. De aceea înainte de toate eu voiu să arăt ceea ce în actul de acuză e esențial și ceea ce e numai spoială și servește numai pentru ajungerea scopului. Și dacă voiu delătura totul ce nu-i

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

esențial, atunci mă voi sili să dovedesc că în ceea ce rămâne nu poate fi o crimă. Expunerea juristică în sensul legii voiu lăsa-o în sama colegilor conapărători. Mersul ideilor d-lui procuror în actul de acuză e următorul:

Serbarea lui Ghica în România e înscenată cu scopul de a prepara zmulgerea Bucovinei de la Austria, serbarea lui Ghica e identică cu tendința de recâștigare a Bucovinei. Acuzații au știut-o aceasta și, pentru că au știut-o și au expediat o scrisoare de condoleanță din incidentul acestei serbări și în scrisoare e vorba de onoare, ei au comis crima tulburării liniștei publice. Relativ la aceasta eu trebuie să observ că în respectul istoriei dl. procuror a apucat astăzi pe o cale mai norocită, însușindu-și o părere cu totul diferită de cea exprimată în actul de acuză. În actul acela cetim clar și răsvedit că Ghica a fost decapitat din cauza opoziției sale în contra cedării Bucovinei din partea Porții Otomane, și acesta este punctul de plecare al întregii acuze. Dl. procuror a rectificat astăzi singur această aserțiune, și de aceea m-a dispensat de argumentarea istorică minuțioasă, că o identificare a decapitării lui Ghica cu anexarea Bucovinei e absolut imposibilă. Îmi permit a observa că aceasta resultă clar din împrejurarea, că convențiunea dintre Poarta Otomană și Austria a fost încheiată la 7 Mai 1775, iar moartea lui Ghica a urmat în octombrie 1777, prin urmare cu $2^{1/2}$ ani mai târziu. În colecțiunea de documente istorice române a mareșalului nostru Eudoxiu de Hurmuzachi sunt mulțime de acte ce dovedesc, că Ghica ori și cum s-a opus să cedeze Bucovina, pe de altă parte însă a cercat singur felurite mijloace pentru a accelera și a înlesni afacerea. În general rezultă din toate actele că el a jucat un rol foarte echivoc. Avem înaintea noastră o scrisoare a lui Ghica din 12 Februarie 1775 adresată internunțiului austriac

W. Thugut, prin urmare înainte de convențiune, și în scrisoarea aceea Ghica își ofera serviciile sale și îl recomandă pe socrul său Iacobaki Riso drept mijlocitor între sine și guvernul austriac. Avem raporturi ale internunțiului adresate principelui Kaunitz, în care se spune că acel socru al lui Ghica a adus cele mai excelente servicii. În o scrisoare mai târzie a Voevodului Grigorie Ghica din 29 Mai 1775, așa dar imediat după încheierea convențiunii, se zice că el,cu toate daunele ireparabile cauzate Moldovei prin anexarea Bucovinei, n-a putut să nu salute cu bucurie această anexare, asigurând că a făcut totul pentru a contribui la îndeplinirea acestui lucru. Despre cauza morții lui Ghica avem felurite raporturi adresate principelui Kaunitz de internunțiul Thugut.În unul din acelea raporturi se afla textul sentinței afișat la capul decapitat al lui Ghica și expus în curtea Seraiului din Constantinopole. Esența sentinței e următoarea: Iertîndu-i-se principelui Ghica faptele cele rele ale trecutului, el a primit principatul Moldovei. Deși însă supușii Moldovei fură scutiți pe doi ani de tribut și de orice sarcini și împosite, totuși Ghica, contrar ordinului prea înalt, i-a stors pe acei supuși, impunându-li tribut și alte sarcini și apăsări, în urma cărora s-au ivit mulțime de jalbe împotriva lui. Pe lângă aceasta mai opunându-se el prea înaltelor porunci și neglijând și pregătirea precum și trimiterea proviziunilor ce i s-au încredințat, era de lipsă să fie depus, și i s-a dat ordin să vie la Constantinopole, ca să trăiască în vila sa. Deoarece el a declarat cu

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

vechia-i aroganță și lipsă de stimă că nu se va supune prea înaltelor porunci, ba încă s-a făli și s-a sumeți cu expresiuni excedente ce au vătămat vaza și demnitatea înaltei Porți, deaceea a trebuit să urmeze moartea lui. Aceasta este pedeapsa pentru făcătorii de rele cari nu se supun ordinelor înaltei Porți.

Din cele expuse resultă, precum și dl. procuror a intonat azi, în contrast cu cuprinsul actului de acuză, că moartea lui Ghica nu stă în nici un conex cu convenția între Austria și Turcia, ci alte crime au fost cauza, de ce Ghica, conform cu justiția turcească, a trebuit să-și piardă capul. Eu însă aflu că actul de acuză și alte lucruri neistorice cari, după părerea mea, sunt cu totul neadevărate. Dv., d-lor jurați, ați auzit actul de acuză, și eu n-aș vrea să țineți de adevărate punctele cele mai importante, din pricina cărora am primit să fiu apărător. Cetim anume în coala a treia a causei (de toate erau nouă coale) că forma scrisorilor de condoleanță la serbarea lui Ghica e aleasă de toți aceia cari n-au curajul să lucreze pe față pentru retrocedarea Bucovinei. Cine citește acest pasagiu, poate să-l aplice numai la supuși austriaci bucovineni, pentru că în Moldova absolut nimeni nu are lipsă să stea pe gânduri de a lua parte la astfel de serbări și a-și manifesta pentru ele simpatiile. Și mai departe cetim că în cercurile cărora, aparțin acuzații, năzuința de a lucra pentru deslipirea Bucovinei de Austria a devenit o parolă formală. Asta va să zică că în Bucovina sunt cercuri care țintesc la despărțirea Bucovinei de Austria. Nu vreau să contrazic că în România sunt astfel de cercuri, nu vreau să contrazic că acolo este un partid cu scopul acesta și cu tendința aceasta. Ori și cum însă partidul acela e numai în popor, dar cu totul sigur nu în guvernul român. Austria noastră trăiește în prietenie cu guvernul român. Nu demult fu încheiată convențiunea comercială, consulul României e în Viena, cel al Austriei în București, și aceste relații amicale nu există numai în timpul de față. Eu am firma convingere că, după clarificarea confusiunilor actuale, aceste relații vor deveni și mai amicale, și, dacă mă pot provoca la un articol apărut înainte de câteva zile în o foaie vieneză care trece de oficială, unde e dovedită identitatea intereselor României și ale Austriei, atunci cred a mă putea exprima că e și intenția guvernului nostru de a ținea aproape identice interesele Austriei cu cele ale României. Eu intonez aceasta de aceea, fiindcă relativ la un fapt avem înaintea noastă numai o corespondență cu guvernul român, o scrisoare încriminată trimisă guvernului român, așa dar unei puteri împrietenită cu Austria. Sigur că pentru dl. procuror e lucru curios că guvernul român a votat suma de 1000 de lei pentru a subvenționa societăți din Austro-Ungaria. El spune azi că nu poate înțelege, cum de a putut să se întâmple aceasta, deși în actul de acuză cetim că motivele sunt ușor de înțeles pentru cel ce vede clar. Lucruri de acestea se întâmplă în toate statele. Dacă privim la bugetul imperiului nostru, vedem și acolo sume votate pentru subvenționarea societăților din străinătate. E așa de greu de înțeles că în scopul înaintării culturii e votată o sumă care deloc nu poate fi numită splendidă. Căci sunt numai 400 de florini, și, dacă prin ei s-ar fi intensificat alte scopuri, ce propagandă se poate face pentru România cu 400 de florini? Eu mă provoc la un caz analog: Până nu demult

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

gimnaziul român din Brașov a primit o parte a subvențiilor sale de la guvernul român, precum și aici în Bucovina arhimandritul de la Suceava primește o subvențiune de la același guvern, și nimeni nu află că acesta ar fi o nedreptate. Prin urmare guvernului român sigur că nu i se poate face imputarea că a votat o sumă atât de mică, și cu atâta mai puțin se poate imputa acuzaților că ar fi primit o subvențiune cu menirea, ca să producă în Bucovina năzuinți sau ațâțări pentru oareși care anexare. Am zis că în România poate să existe un partid cu astfel de năzuinți. Dar d-lor mei, ce ni pasă nouă? Putem noi astupa gurile celor ce strigă dincolo? Facă ei zgomot cât vreau, Bucovina să nu fie a lor, chiar de ar striga după dânsa până vor răguși. Dar că în țara noastră Bucovina nu sunt astfel de partide, cred că știți singuri din propria experiență a d-v. În Bucovina este un partid național român, fiindcă sunt Români în Bucovina. Partidul acesta poate să urmărească în afacerile sale private scopuri, cu cari noi nici pe departe nu suntem conțeleși și împotriva cărora, dacă ar veni până la atâta, am lupta cu toate armele posibile; niciodată însă nu pot să admit și nu voiu admite că năzuința lui ar fi contra Austriei, că tendința lui ar fi îndreptată la o retrocedare a Bucovinei. În general abia ni putem închipui ceva mai greu, decât a fi just față cu năzuințele naționale. Nimeni nu poate ieși din pielea sa, adică nimeni nu-și poate nega originea. Eu singur de mine nu pot zice că aşi fi just față cu orice năzuință națională, totuși însă trebuie stabilite unele principii, dacă voim să judecăm bine. Principiul cel dintâiu este să lăsăm fiecărei națiuni relativ la năzuințele ei naționale același teren de libertate ce-l pretindem noi înșine. Însuflețească-se fiecare precum voiește pentru națiunea și limba sa, aceasta nu are de a face cu politica. Bucure-se fiecare naționalist, de izbânzile conaționalilor săi chiar din străinătate, căci nici aceasta nu involvă nici cel mai mic defect politic. Dacă Românii se bucură de asaltul redutei Grivița, aceasta e aceeași bucurie ce eu și fiecare german am avut-o de succesul germanilor în războiul franco-german, ce a avut-o fiecare Italian la ocuparea Romei și la constituirea unității Italiei. Însuflețească-se ficare pentru nația sa cum voiește, puie-și fiecare cele mai bune puteri pentru înflorirea neamului său, aceasta nu-i primejdie politică și nimeni nu i-o poate lua în nume de rău. Din contră, dacă noi am ajunge până la atâta, ca părțile tinere ale națiunilor din care e compusă Austria, să stea mai sus decât ceilalți conaționali ai lor, dacă germanii Austriei ar fi cei dintâi dintre germani, Slavii Austriei cei mai buni dintre toți Slavii, Italienii Austrieci cei mai cultivați dintre toți conaționalii lor și Românii Austriei cei mai eminenți dintre toți românii, atunci abia Austria ar fi cu adevărat mare și tare și frumoasă. Nepărtinirea față cu alte naționalități cere însă și alta ceva, anume presupunerea că ele au aceeași minte sănătoasă ce-o avem noi înșine. De aceea eu cred că am păcătui în contra minții sănătoase, dacă le-am bănui conaționalilor noștri români astfel de pofte de anexare. O legătură de stat seculară se poate oare scutura ca praful de pe picioare? Sau națiunea se poate schimba ca o haină? La așa o schimbare nu e ușor de înțeles, cari ar trebui să fie urmările ce numai pentru una, ci pentru generații întregi? Nu sunt crescuți Bucovinenii noștri de la naștere, de la părinții și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

moșii lor atât de intim în referințele austriece, încât, fără cele mai simțitoare pierderi și daune, ar fi absolut imposibil . încerca o schimbare teritorială? Cine cu mintea sănătoasă dintre Românii bucovineni ar mai putea avea astfel de pofte de anexare? S-ar bucura poate boierii, dacă prețul moșiilor și al veniturilor lor ar scădea cu a patra parte? Ori ar avea un folos țăranul, ori poate să-i bănuim chiar țăranului nostru că el ar avea astfel de pofte, ori poate chiar preotului, ca să ajungă vremea votării unei legi că fondul religios bucovinean e proprietatea statului român, ori ca să fie și el așa ca figurile preoților de acolo, pe care le vedem în călătorii și care se deosebesc mult de preoții noștri bine hrăniți, bine dotați, cari umblă în echipaje elegante, au salar bun și auspicii la alte venituri mari și grase bisericești? Așa dar din punctul de vedere al minții sănătoase nu li pot insinua Românilor noștri din Bucovina astfel de bănuieli, și eu cred că am drept dacă zic că la noi nu există un partid de felul acesta. Toate cele atinse de mine până acum sunt, după părerea mea, în actul de acuză numai spoială. Dând-o aceasta jos, acuza ni se prezintă numai ca simplul fapt, că tinerii domni sunt inculpați de a fi trimis o scrisoare la Ministerul cultelor și instrucției din București și o telegramă la primăria din Iași.

Dacă privim însă la această scrisoare și la telegramă, trebuie să scoatem din ele ceea ce sigur nu e crimă, pentru a afla locul, unde crima e ascunsă. Relativ la scrisoarea către Minister am spus acum că este o scrisoare adresată Ministerului unui Stat împrietenit cu Austria, o scrisoare de milostenie. E lucru cu totul firesc că, dacă cineva cere milostenie, spune vorbe frumoase ce pot găsi aprobare. Tinerii noștri au crezut că trebuie să facă ca un petent care voiește să-l roage pe cineva pentru cutare lucru, și din întâmplare află că strămoșul său a fost un frate al străbunicii, și cu acest titlu se lingușește, la acela, de la care cere. Așa au făcut și ei și nu de tot cu nedreptul, căci odată tot trebuie să fi existat o mamă care a fost maica comună a domnilor de aici și de dincolo. Relativ la cuprinsul adresei dl. procuror, deși îl desaprobă ca cerșitorie, totuși s-a exprimat clar că dintre toate expresiile singurul cuvânt *detrunchiat* nu e la locul său. Să trecem la telegramă. Ea nu spune nimic alta, decât exprimă condoleanța pentru decapitarea lui Ghica. A se numi o parte a *Moldovei* nu-i lucru oprit. Este doar fapt istoric că Bucovina a fost parte a Moldovei, fapt, care dl. procuror singur îl istorisește. A depeșa aceasta sigur nu e crimă. Crimă nu e nici în expresiile de condoleanță pentru un mort. Prin urmare crima poate fi și aici numai în cuvântul *detrunchiat*. Acest singur cuvânt e cauza, de ce acuzații se află aici. Ce înseamnă *detrunchiat*? Mai întâiu acesta e un termen, asupra căruia filologii nu par a fi cu totul lămuriți. Eu cred, și am vorbit și cu bibliomani și cu lingviști, că nu-i adevărat ceea ce susține dl. Buliga (martor) că ar fi auzit acest cuvânt pe când era tânăr, ci acesta e un cuvânt cu totul nou format, care nu se află până acum în nici o carte românească, în nici un lexicon. Eu atribui cinstea născocirii acestui cuvânt domnilor alumni seminariali. *Detrunchiat* înseamnă a despărți, numai e întrebarea ori de este un participiu perfect ori un adjectiv. Dacă e un adjectiv, atunci nu înseamnă modul, în care s-a întâmplat despărțirea. Numai dacă e verb, se poate zice că e înțeles relativ la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

actul despărțirii. Dl. procuror a scris pretutindeni în acuza sa, unde se află acest cuvânt – „doborât cu forța" (mit gewalt abgehauer). Sigur că poate e posibil a zice că s-a întâmplat numai cu forța, dacă e vorba tot de creangă, copac, lemn. Dl. procuror ar putea crede că măcar atâta înțeles are acest cuvânt, că despărțirea s-a întâmplat cel puțin fără voirea întregului. Firește că la copac nu se poate vorbi de învoire, dar numai în mod figurativ, gândind adecă că copacul e înțeles să i se ia o creangă. Dacă presupunem că grădinarul despărțește o creangă de un copac, grijind de el, atunci creanga, rătezată cu precauțiune, nu e doborâtă cu forța, ci e luată, cum am zice, cu învoirea copacului. Să presupunem însă că în această expresie zace în adevăr înțelesul forței. La ce ținteşte ea? La o întâmplare a prezentului? Nu, ci la o întâmplare care s-a petrecut înainte de o sută de ani. Despre așa o întâmplare, care aparține istoriei, pot să mă exprim cum vreau. Poate nu e permis a se exprima totdeauna în mod defăimător asupra referințelor actuale, dar asupra unui act întâmplat înainte de o sută de ani cu bună seamă e iertat, căci de altfel n-ar fi nici o limită. Atunci nu ni-am putea exprima regretele nici asupra izgonirii primilor oameni din paradis. Eu însă merg mai departe. Să presupunem că *detrunchiat* are înțelesul forței și e în adevăr o expresie defăimătoare relativ la anexarea Bucovinei; să presupunem că n-are nimic de a face nici împrejurarea că anexarea s-a întâmplat înainte de o sută de ani. Atunci expresia aceasta ar putea fi interpretată numai ca o defăimare a acelei întâmplări, sigur însă nu și atâțare la ură și dispreț în contra unității statului. Dar eu prea deviez. Aceasta vreau s-o las în seama domnului conapărător. Dr. Atlass, care va avea bunătatea s-o expue mai pe larg. Cred însă că am dovedit destul, că întreaga chestie ce-o pertractăm e pusă pe ascuțișul unui cuvânt. Învoalvă acum acest cuvânt o crimă sau ba? Un jurist isteț s-a exprimat odată înainte de multă vreme: Dă-mi un cuvânt scris de tine, și eu te aduc la spânzurătoare! Înainte vreme așa ceva era cu putință, dar din norocire au trecut timpurile acelea, când cineva din pricina unui cuvânt nechibzuit trebuia să lâncezească ani întregi în temniță, când existențe erau nimicite pentru vorbe aruncate în vânt, pe care astăzi le întâmpinăm cel mult cu un zâmbet. Mila Domnului, timpurile ecelea au trecut. Noi avem acum o legislație luminată, avem o stare de judecători neatârnați; avem un tribunal de jurați, și eu pot numai să mă bucur că hotărârea de astăzi e lăsată în seama unor juri aleși de popor, cari cunosc deplin referințele noastre.Eu nu admit ceea ce a spus dl. procuror că toți acuzații au luat parte la expedierea telegramei și a adresei, eu zic că aceasta nu e adevărat. Dar chiar așa să fie, apoi eu îmi pot închipui aevea, cam în ce fel s-a petrecut lucrul acesta. Oameni tineri, abia ieșiți din gimnaziu, care de odată sunt auzitori de universitate, membri în societăți, unul pentru afacerile externe, altul pentru cele interne etc... în mândria de a se iscăli ca președinte etc... ei nu-și află loc și cu sete prind orice prilej pentru a scrie cuiva, a se pune cu cineva în relații și astfel a arăta că trăiesc.

Acum iată că e o ședință și se aude că se serbează o festivitate a lui Ghica, prilej bun. Arboroasa să nu fie acolo? Hai să depeșăm că Ghica fu ucis-o condoleanță la parastas.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cine-i acel Ghica, nu se știe (ilaritate), de asta nu ne pasă, ei serbează acolo, de ce să nu fim și noi cu dânșii? (ilaritate).

. Ei, dar cum ajungem la ei? Trebuie să găsim o punte, ca lucrul să aibă un înțeles. Noi suntem români, voi sunteți români-comuna maică (ilaritate). Bucovina nu-i o parte a Moldovei, cum să trecem dincolo? De odată-i plesnește unuia prin cap un „Detrunchiat" – bravo... „Detrunchiat" (ilaritate).

Președintele: Poftesc liniște!

Dr. Rott: Acum treaba-i gata. Pentru a îndeplini ironia, vine prefectul (seminarial Emilian Voiutschi), îi chiamă pe marii politicieni la (ora de) cântare, și lucrul rămâne baltă.

Mie mi se pare a fi un joc copilăresc, nu însă acțiunea unor bărbați chibzuiți cari posed convingeri. Testimoniile de maturitate pentru primirea în Universitate domnii pot să le aibă, dar maturitatea pentru viață (întorcându-se către noi acuzații: d-voastre veți scuza) nu veți avea-o încă multă vreme.

(Dr. Rott începe apoi aevea a plânge, urmând:) Și de aceea o acuză pentru crima tulburării liniștii publice? De aceea acuzații sunt ținuți 11 săptămâni în temniță și e înscenată o pertractare? De aceea studenți de altfel bravi și nepătați, cari au un viitor înaintea lor, să fie poate osândiți în sensul acuzei la temniță grea, pentru a-i corege? Nu, ci pentru a da existența lor pradă disperării, pentru a amărâ viața lor și a face din ei cetățeni cu adevărat primejdioși. Trebuit-am noi, să avem numai-decât un proces politic în Bucovina, în această țară, unde înainte nimeni și nici o dată n-a gândit la lucruri de acestea? Trebuit-am să ajungem până la atâta încât să se zică: Iată acum și acolo e rău, și acolo au ajuns trebile așa de departe, încât oameni sunt întemnițați pentru tulburarea liniștii publice? Nu demult am cetit că Italienii din Triesta, cari probabil au simpatii pentru Italia, au aranjat din incidentul morții lui Victor Emanuel o ceremonie de detaliu în biserica catedrală de acolo. Ei, și ce s-a-ntîmplat ? Dl. guvernator, fostul nostru președinte al țării Pino, și-a făcut haz de necaz, a apărut în biserică în fruntea autorităților și a participat însuși la ceremonie. Și înainte de câteva zile studenții din Graz au trimis din incidentul morții lui Victor Emanuel o telegramă de condoleanță la podesta din Roma. Ce s-a întâmplat? Studenții au fost condamnați la 48 de ore arest. Și acela e Victor Emanuel, comandantul întemeietor al unității italiene, și aceea nu-i o întâmplare înainte de o sută de ani, ci din timpul cel mai nou, și acolo sunt cu totul alte referințe; nu ca la noi, fiindcă acolo procesele politice sunt la ordinea zilei; și între Italieni poate ori și cum să existe un partid cu tendințe de anexare, și totuși oamenii nu și-au bătut capul cu acelia nimicuri și n-au întreprins anchete judiciare nici în alt caz întâmplat nici înainte cu vestita expediție a cehilor la Moscova, unde s-a vorbit despre alte lucruri, nu ca de acelea din telegramă.

Președintele: Rog a nu continua, căci ar fi prea mult a cita toate procesele de felul acesta.

Dr. Rott: D-lor mei jurați, dacă împușcăm după vrăbii cu tunul, avem mai multă daună decât folos, chiar dacă nimerim vrabia. Austria e prea mare și clădirea ei de multe sute de ani e prea tare, decât să putem fi îngrijați că o extravaganță atât de neînsemnată ar putea să-i aducă vreo stricăciune. Putem

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

zice cu toată bizuința: Patrie iubită, poți fi liniștită! Acești domni seminariști nu vor mai telegrafia nimic despre tine, și, mila Domnului, nici de altfel nu există în Bucovina materialul, care i-ar da cândva d-lui procuror pricină să mai înceapă un proces ca acesta.

Sfârșitul procesului, căsătoria și sfințirea mea în preot

Jurații se retrag și după 1/4 de oră apar în sala de pertractare.

Președintele juraților, baronul Vasilco: Jurații, conform cu jurământul și cu conștiința lor, au răspuns la întrebările puse de înaltul tribunal precun urmează:

Întia întrebare de căpetenie, este acuzatul dl. Golembiovschi... unanim cu *nu.*

A doua întrebare de căpetenie, aceeași întrebare relativ la dl. Voronca, unanim cu *nu.* A treia întrebare de căpetenie, aceeași întrebare relativ la dl. Morariu, unanim cu *nu.* A patra întrebare de căpetenie, aceeași întrebare relativ la dl. Popescul, unanim cu *nu.* A cincea întrebare de căpetenie, aceeași întrebare relativ la dl. Siretean unanim cu *nu.*

Președintele Bendela: În numele Maiestății Sale Împăratutui tribunalul a hotărât în cauza penală a d-lor Golembiovschi, Voronca, Morariu, Popescul și Siretean, în urma propunerii procuraturii i. r. de Stat și ascultării tuturor apărătorilor, după ce domnii jurați au răspuns la întâia întrebare de căpetenie relativ la dl. Golembiovschi unanim cu *nu,* la a doua întrebare de căpetenie relativ la dl. Voronca unanim cu *nu,* la a treia întrebare de căpetenie relativ la dl. Morariu unanim cu nu, la a patra întrebare de căpetnie relativ la dl. Popescul unanim cu *nu,* la a cincea întrebare de căpetenie relativ la dl. Siretean unanim cu *nu*: Acuzații sunt achitați de acuza ridicată de procuratura i. r. de Stat precum crima tulburării liniștei și ordinei publice și sunt scutiți de despăgubirea speselor. Motivele sunt: deoarece domnii jurați au răspuns la întrebările puse unanim cu *nu,* de aceea pe temeiul legii a trebuit să urmeze achitarea acuzaților.

După achitare am locuit în casa unchiului Silvestru din strada Iosif împreună cu amicul meu Atanasie Pridie, grefierul amintit. Din cauza procesului Consistoriul ne-a dat o dojană prin prezidiul său înaintea întregului gimnaziu, iar Senatul academic ne-a luat din nou la cercetare (afară de Ciprian), pe trei dojănindu-ne, iar pe Voronca relegându-l de la Universitate pe un an.

În urma unei ieremiade, stilisată de unchiul Silvestru și adresată Consistoriului de noi cei trei rămași încă la studii, am fost reprimiți iar în seminar, eu am făcut examenul al doilea de stat înainte de vacanțe, la 20 August v. 1878 m-am căsătorit, și la 3/15 Octombrie din același an Mitropolitul Teoctist Blajevici m-a sfințit în preot în biserica din Vicovul de Jos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

8. Șapte ani în Toporăuți[1]

La 17/29 Octombrie 1878 protopresviterul Ioan Olinschi m-a introdus ca preot auxiliar, în enoria Toporăuți și i-a spus parohului de acolo Kalinowski că, până ce voi deprinde limba ruteană, eu sunt dispensat pe un an de predarea religiei în școală și de predicarea în biserică. În aceeași zi am mers cu protoiereul și cu primarul Constantin Dvirniciuc la așa numita casă parohială din Toporăuți, în care aveam să locuiesc. N-am intrat înlăuntru, fiindcă lipsea cheia, dar protoiereul l-a îndatorit pe primarul să grijească ca locuința să fie curată pe când mă voiu strămuta, cu totul, și primarul a făgăduit.

La vre-o săptămână după aceea ne-am pornit din Ceahor la Toporăuți mama soacră Emilia, soția mea și eu împreună cu toată averea noastră încărcată pe trei care. Tot drumul ne-a bătut în față un vânt aspru, pământul era înghețat și, cam pe la orele 9 seara am ajuns pe timp de lună plină în ograda casei parohiale. Dau să deschid ușa de afară, ea-i încuiată. Aducând migieșul Ioan Pitei cheia de la alt migieș, Tanasi Starciuc, și descuind, ne-am uimit de ceea ce am aflat în casă. Când eu am pășit din tindă, cu capul plecat, prin ușa scundă, peste un prag înalt, în odaia de locuit, mi s-a părut că intru într-un zemnic. În mijlocul odăii era un vraf mare de lut, ras de pe jos și de pe pereți, pe cari se cunoștea negreața și păianjenișul ce rămăsese după dulapurile și alte mobile ale înaintașului meu Ilie Bândas care, după cum mi s-a spus mai pe urmă, era numai oaspe în acea casă parohială, de oarece mai ales pe timpul iernii soția lui petrecea la tatăl ei, parohul Lucescul din Sadagura, sau amîndoi locuiau în casa bătrânului dascăl bisericesc Toderică Mitrofanovici de lângă biserica din Toporăuți. Privazurile micilor ferești erau putrede și plafonul odăii era așa de scund, încât eu îl ajungeam numai cu latul palmei pus pe cap, iar în cocioaba – bucătărie de peste tindă, de răul plafonului și mai scund, nici nu puteam sta drept în picioare. În bucătăria aceea am trebuit să locuim mai bine de o săptămână, până am făcut ordine în odaia cea mare.

A doua zi după sosirea noastră m-a trezit foarte dimineață frigul. De aceea m-am dus de am tăiat lemne și am făcut foc în bucătărie, unde ieșea atâta fum, încât trebuia să tot mergi afară în tindă ca să te răsufli. După dejun l-am rugat pe migieșul Pitei să se ducă la primarul și să-i spuie să facă rânduială în casă. Am trimis de mai multe ori la dânsul și el tot făgăduia, dar nimic nu împlinea.

Văzând că nu-i glumă, am năimit un lucrător, care a ras pereții și platfonul mai cum se cade, a văruit și pe jos a uns cu lut și cu balegă, dar, fiind

[1] Vezi unele fragmente în „Junimea literară", an XVI, 1927, p. 261-270 (n. L.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

frig și umezeală, nimic nu se usca, și noi tot căram din bucătărie cărbuni aprinși pe tave de tinichea și le puneam pe lângă pereți ca să se usuce.

Ce ironie să ajungi după 16 ani de studii din palatul seminarului arhiepiscopesc și din locuința îndămânatecă a mamei soacre din Ceahor în zemnicul din Toporăuți, și să nu cunoști nici limba acelora pe cari ai să-i păstorești. Români au fost ei odată, dar i-a înecat potopul slavismului. Despre urgia aceea am publicat ceva în „Viața Românească", din Iași, anul 1906, nr. 6.

La societatea cultă a Toporăuțului se număra parohul Kalinowski, învățătorul român Mihail Gramatovici și forestierul Wilde, tustrei adoratori ai paharului și ai traiului în vânt. Eu din capul locului mi-am propus să-mi împlinesc datoriile așa, încât nimeni să nu-mi poată reproșa nimic. De multe ori, zi după zi de dimineață până târziu seara, alergam pe jos la înmormântări și la alte funcții pe ulițele pline de un glod galben și cleios, din care abia scoteam călcâile, și cantorul Nedelco, socrul parohului, comanda unde să steie procesiunea și unde aveam să citesc sfintele evanghelii, și veniam acasă plin de tină și obosit și fără nici o remunerație pentru munca mea. Și așa îmi era firea că, de plânsul mamelor după copii lor morți, mi se înneca și mie glasul la ectenii și nu cutezam să întreb pe cineva, ori de cutare a dat vre-o remunerație pentru funcțiune? Neprimind salariul prin vre-o trei luni și neprimind nimic nici de la venitul din biserică nici de la altă funcțiune, deși aproape toată munca pastorală o isprăveam singur, căci Kalinowski era tot bolnav, într-o vreme am fost ajuns până la atâta, încât să nu mă fi chiemat la o înmormântare la curtea boierului din Cernauca, pentru care am primit remunerația de 10 florini, mai în înțelesul adevărat al cuvântului n-am fi avut ce mânca, căci încă în seara acelei zile, după ce m-am întors acasă, eu și soția mea am mâncat numai câte un ou fiert cu colac adus de la Cernauca. În acel timp de lipsă biata mamă soacră ne-a susținut mai mult cu leafa ei de văduvă.

Înainte de postul cel mare din 1879 Kalinowschi a chiemat la sine pe trei episcopi bisericești, i-a ospătat și cinstit, li-a dat sania proprie și bani de cheltuială și i-a trimis la Consistoriu să se deplângă că se apropie postul și eu, neștiind limba ruteană, nu voiu putea mărturisi pe creștini, deci să fiu strămutat din Toporăuți. Cei trei s-au deplâns chiar la unchiul Silvestru, de la care încă în aceeași zi seara am primit prin poștă o scrisoare cu numele lor și cu provocarea să-i raportez în afacerea aceasta. A doua zi, având de liturghisit, cum am ajuns în sfântul altar, văd că Kalinowski, unul din cei trei, e singur acolo, aprinzând cărbunii pentru cadelniță. El, cum dă cu ochii de mine, scoate 5 florini ce-mi era dator pentru arânda unui loc din sesiunea mea, și umilit vine la mine și mi-i dă. Eu însă îl întreb, se-nțelege în limba ruteană, căci el nu știa alta: Bine, bine, d-le, dar cine v-a trimis ieri la Consistoriu să mă pârâți? El a început a râde cu haz și m-a întrebat: Și d-ta știi acum? „Știu" îi răspund eu – „ai fost d-ta și cutare și cutare" (numindu-i pe nume și pe ceilalți doi, pe cari acum i-am uitat). – „Noa" – zice el – „apoi dacă știi, spun și eu că ne-a trimis chiar așa unul ca d-ta."

Cum am sosit acasă după acea liturghie, primarul Dvirniciuc vine la mine și mă întreabă: Ce-am auzit eu, părinte, că trei haidamaci au fost ieri la

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Consistoriu și te-au pârât că nu știi rusește? De pâra asta nimeni de la noi nu știe nimic, afară numai de cei trei și de parohul, dar oamenii s-au supărat, auzind aceasta, s-au strâns mulțime la cancelaria sătească ca să-ți dea iscălituri că sunt mulțumiți cu d-ta, și ei anume m-au trimis ca să te chiem la cancelarie.

După ce am ieșit din cancelarie cu scrisoarea plină de iscălituri, primarul m-a petrecut până la poarta ogrăzii și mi-a zis: Trimite scrisoarea la Consistoriu și să vedem cine-i mai mare, parohul ori comuna! M-am dus și la parohul să iscălească scrisoarea, el însă mi-a spus: Nu pot, că cei trei s-au dus la Consistoriu în înțelegere cu mine, și chiar un consilier consistorial m-a sfătuit să fac așa! Trimițând unchiului scrisoarea aceea cu lămuririle necesare, el mi-a răspuns să tac și să-mi păzesc slujba. Urmarea a fost că, deși eram la postul meu numai de vreo 5 luni, totuși am început a predica ruțenește în biserică și la înmormântări și a preda în aceeași limbă și învățământul religios copiilor din școală. Pentru aceasta am primit de la consiliul școlar al districtului Cernăuți un decret de laudă.

Kalinowski nu era iubit de parohienii săi. Am văzut și am auzit singur, cum într-o zi ploioasă, pe când înaintea porții migieșului nostru Vasili Zahariciuc se oprise o birjă și niște domni intraseră în casa lui, soția acelui migieș striga pe afară disperată și cât o ținea gura: Să nu mai putrezească Kalinowski, că el m-a băgat să împrumut bani de la bancă (banca rusticală din Galiția care a pricinuit atâtea dezastre în proprietățile țăranilor bucovineni). Mulți toporăuțeni mi-au spus că Kalinowski lua de la fiecare împrumutător câte 10 sau mai mulți florini numai pentru că îl însemna să capete bani de la banca aceea. Și iată ce mi s-a mai întâmplat: Murise și Kalinowski și socrul său Nedelco. În locul acestui din urmă era acum cantor bisericesc Elisei Medvighi din Slobozia-Rarancei. Odată mă duc cu el la o înmormântare pe dealul velniței și așteptam înaintea casei mortului împreună cu norodul adunat, căci încă nu sosise procesiunea. Pe timpul așteptării un moșneag tot rezonează, eu însă nu bag de seamă ce zice. Sosind procesiunea, intrăm în casă și ni făcem datoria, apoi ieșim și iar așteptăm ca să iasă cu mortul. Moșneagul rezonează mereu. Atunci Medvighi îi zice: Ce faci larmă, moșule, nu vezi că aici e procesiunea și preotul! „Ce" – se răstește bătrânul – „încă și tu te răspunzi? Șo pope, to pse" (Ce-i popă, aceea-i câne). Cum am auzit acestea vorbe, pe loc am gândit la paragraful care normează crima tulburării religionare și mi-am socotit: Dacă m-aș desbrăca acum de ornate și aș arăta cazul acesta jandarmeriei care locuia aproape de locul înmormântării, moșneagul ar păți-o rău. Dar am tăcut. După ce am sfârșit prohodul în biserică și mă pornisem să ies afară, moșneagul vine de-mi sărută mâna și zice: „Iartă-mă, părinte, că am fost beat, dar eu tot nu-ți cred și de ce? pentru că odată am fost bun gospodar, Kalinowski însă m-a băgat la bancă și acum sunt jabrac" (cerșitor). Mi s-a amărât sufletul de aceste vorbe și numai atâta i-am spus moșneagului: „Te iert, moșule, dar iea seamă să nu te atingi de alt preot care nu te-a ierta!"

Nedreptățindu-mă Kalinowski nu numai cu remunerația pentru funcțiile preoțești, ci neliniștindu-mă și în posesiunea unui fânaț, căci e al lui, eu, după

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ce zadarnic m-am jăluit la el și verbal și în scris, în primăvara anului 1880 l-am pârât la Consistoriu și numai pâra aceea a ajutat definitiv.

Cel mai de căpetenie postulat al înțelepciunii vieții este paza neadormită de cea mai mare primejdie: încărcarea conștiinței cu mustrările păcatelor. Așa dar mai ales „de martuis aut verum, aut nihil"[1], fiindcă numai adevărul mântuiește (Ioan 8.32), și în *Istoria Românilor din Dacia superioară*, tom II pag. 57, Viena 1852 cetim: „Ce ar fi istoria, dacă n-ar cuprinde alta decât o narațiune a faptelor lăudate, iar faptele stricăcioase societății omenești le-ar retăcea sau le-ar ascunde?" Iată de ce numai cu adâncă compătimire și numai ca un memento îngrozitor la adresa fiecărui creștin și mai ales a fiecărui preot trebuie să mărturisesc că, poruncindu-mi Kalinowski la o înmormântare să cetesc evanghelia înaintea casei mortului, eu am cetit sfânta evanghelie a învierii, în care e vorba de doi bărbați în veșminte strălucitoare, și, sfârșind, i-am întins sfânta carte să o sărute, iar el mi-a zis nemțește: „Și d-ta crezi în cele ce li-ai cetit?" – apoi a adaos hohotind: „Ha, ha, ha, aceasta-i o fabulă!"

Locuință zămnic, neștiință a limbii poporului, societate cultă ca cea amintită, apoi clica: Kalinowski-ginerele, Nedelco-socrul și paraclisierul (pălimarul)-finul lor, iată situația, în care mi-am început cariera preoțească. Dar ce ne păsa nouă de furtunile din afară, când în bordeiul nostru era concentrat tot raiul! De unde aveam, de unde n-aveam ne-am abonat la „Observatorul" lui G. Barițiu din Sibiu, „Amicul familiei", Predicatorul săteanului român" și Cărțile săteanului român din Gherla, am procurat de la librăria Socec *Istoria universală* de Cernătescu și un *Atlante românesc*, și ceteam împreună cu soția *Istoria lumii* ce o traduceam după Welter și făceam atâta haz, încât și servitoarea noastră, Domca, știa de Solonova Seisahteia (Seisahteia lui Solon). În adevăr potrivite sunt față cu traiul nostru de atunci versurile următoare, publicate în Amicul familiei din 1880 pag. 11 sub titlul:

„Iubitei mele maice E..."

Într-o mândră, verde vale
Pe a vieții mele cale
M-a-ntâlnit o păsărea
Ce-a răpit inima mea
Eu-am pus lațuri aurie,
O am prins în colivie
Și de-atunci tot în cântare,
Trecem peste-a vieții mare,

Marea urlă, clocotește
Spre noi valuri mari izbește,
Iar noi, pe aripi ușoare,
Sburăm veseli pe sub soare
Și-admirăm cu bucurie
Mândra cerului câmpie
Și-ale sale floricele
Blânzi luceferi, dalbe stele.

Tot amarul, ce-l aduceam cu mine din afară, în urma împrejurărilor neprielnice ale locului în care ne aflam, dispărea pe loc în veselia din zemnicul nostru. Ceteam, scriam, cântam amândoi cu voacea, ori soția cu ghitara și cu

[1] „Despre morți sau adevărul, sau nimic" (vezi și Chilon: De mortuis nihil nisi bene: despre morți nimic altceva decât bine)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

flautul, lucram în grădină, mergeam la plimbare pe imașul cel frumos dinspre Cernauca, ori în valea înflorită a Hucăului de lângă Nicolae Popovici care, pentru că știa românește, ne ducea totdeauna cu trăsura sa ori și unde, și nu ni prea băteam capul cu reproșurile unora dintre culții amintiți, că se pare că noi suntem fudui că nu-i visităm, căci destul ne-a fost o singură convenire a tuturor culților în casa lui Kalinowski ca să ne convingem deplin, că ni este de mare folos să ocolim societatea lor cu politețea cuviincioasă. Mai pe urmă s-au întâmplat în acea societate lucruri îngrozitoare, de cari nici nu pot spune nimic, și atunci ziceam către soția mea: Minte boerească am avut că i-am ocolit. Ocupațiunea noastră de căpetenie era cetitul, scrisul, muzica. Ce surprindere aveam, când după munca mea din parohie veneam acasă și draga mea îmi arăta că a făcut cutari versuri. Cum le netezeam amândoi și ne trimiteam inspirațiile la „Amicul familiei", al cărui redactor, neuitatul și cel mai bun prieten al nostru Nicolae Fekete Negruțiu - făcea atâta zvon prin epistolele (lui) ce ni le adresa și prin „Poșta redacției" foii sale mai ales de versurile soției mele, publicate în 1878 și 1879.

Fiind încă în seminar, la propunerea mea, am făgăduit toți colegii din anul nostru să procurăm pentru miresele noastre clasicii români ca dar de nuntă. Eu cu sfințenie mi-am ținut cuvântul și mi-am propus de la începutul preoției mele să fiu totdeauna în curent cu mișcarea literară și culturală românească, procurându-mi toate operele premiate de Academia Română, precum și cărțile și gazetele cele mai de valoare. În 1883 țineam 9 foi românești; 7 literare și 2 politice românești anume „Românul", lui Constantin Rosetti și „Observatorul" lui Barițiu, care erau cele mai de frunte gazete politice românești de pe atunci. La „Observatorul" am început a colabora de la 1878, când Barițiu mi-a publicat prima corespondență în fruntea foii, și amintesc cu evlavie că, în epistolele ce mi le-a adresat mai târziu la Toporăuți (pierdute toate în pribegiile mele), îmi scria tot „Admodum reverende domine", și cu duioșie îmi amintesc în ele de exiliul său din Cernauca și de mulțămita ce o datorește Bucovinei, de care vrea să se achiteze, publicând în foaia sa cât de multe corespondențe de la noi. Da, așa dorinți am avut la începutul preoției mele, dar numai puține le-am putut realisa, de oarece greul și amarul vieții s-a ținut prea lungă vreme de noi. Grijile de familia și economia noastră au silit- o în curând pe soția mea să nu mai prindă condeiul în mâna, decât doar pentru a scrie surorilor, nepoatelor, cunoștințelor și, la întâmplări, și mie frumoasele epistole, dintre cari unele le păstrez. Iar dacă eu, în înțelesul idealului care m-a călăuzit necurmat, am fost nedespărțit de condeiul meu și de cărțile mele, aceasta am s-o mulțămesc scumpei mele soții, după cum spun și pe fila întia a exemplarului *Părți din istoria Românilor bucovineni*, legat în tricolorul românesc:

Tu economă, harnică și grijulie
De familia noastră, Tu, scumpa mea soție,
Mi-ai dat răgaz să pot scrie
Și cartea-aceasta, menită un biet popor să învie,
Deci cu fierbinte dragoste Ți-o închin Ție!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În general trebuie să observ că, pentru toate loviturile primite în luptele din afară, eu am aflat totdeauna leac, curaj și însuflețire în fortăreața căsniciei noastre și în cel mai credincios prieten, pe care nu am destule cuvinte să-l pot recomanda fiecărui frate preot și pe care l-am cântat:

Carissimo amico[1]

De mult, demult te-am întâlnit
Și, dacă nu te-aș fi iubit,
O lume-mi spune ce-ași fi fost,
Făr de mângăietoru-ți rost.

Avut-am și eu mulți amici,
Și mari și răi și răi și mici
Și buni ca mila în năcas;
Din toți tu singur mi-ai rămas.

Tu ești la bine și la greu
Nedespărțit de traiul meu
Și, de te-ași pierde și pe tine,
Mi-ași pierde zilele senine.

De mult, de mult te-am întâlnit
Și dacă nu te-ași fi iubit,
Condeiu, nici umbră n-ași fi fost,
Făr de mângăietoru-ți rost.

În 1881, după moartea lui Kalinowski, a căpătat postul de paroh din Toporăuți Grigorie Worobkiewicz, o rudă a lui Kalinowski, care și-a părăsit catihetura de la școala reală din Cernăuți, numai ca să-i apere pe Toporăuțeni de pretinsa primejdie de romanizare din partea mea. El s-a împrietenit de tot intim cu urmașul lui Gramatovici, învățătorul rutean de origine maghiară Bihary, care era un bețivan și bătăuș fără pereche. Și Worobkiewicz se agățase de mine, cercând să mă jignească în unele afaceri, însă, văzând că e-n zadar, după scurt timp nu numai a încetat ci s-a și purtat față cu mine cu toată bună cuviință. Inima-i bună în relațiile cu poporul mi-a lăsat impresiile cele mai plăcute. Pe timpul lui s-a înființat în Toporăuți societatea de lectură numită „Cetalnia", la care pe mine m-au ales casier.

Scrierile mele mai de seamă în timpul petrecerii în Toporăuți sunt: *Istoria lumii*, prelucrată după Welter și tipărită în „Deșteptarea" și în broșuri; *Însemnătatea culturii naționale pentru femei în general și lipsa acesteia la femeile române bucovinene*, publicată în almanahul calendarului bucovinean din 1882; alegoria *Piramida cu pigmei*, publicată numai pe jumătate în „Aurora română" din 1882 nr. 11, deși o trimisesem întreagă redactorului Ion Bumbac; poema *Împărăteasa lumii*, publicată în „Amicul familiei" din 1882 nr.13 (a apărut și în traducere germană de I. V. Ficher în „Romänische Revue" din 1886); „Desfășurarea în mod științial a momentelor, de la cari depind în general efectele salutare ale predicămîntului bisericesc peste tot și în special în Bucovina, ca să producă în popor efecte salutare pentru viață și eternitate", tipărită în „Preotul român" din Gherla, anii 1886 și 1887; în sfârșit prima traducere în românește a operei lui Goethe *Herman și Dorotea*. Fiind eu pe atunci convins că lipsa culturii naționale la partea femeiască a neamului nostru este o

[1] Preaiubitului prieten

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

rană foarte primejdioasă pentru noi, mi-am trimis traducerea amicului din Gherla cu rugarea ca să o tipărească în ediția sa, și exemplarele, ce ar crede că mi se cuvin pentru osteneala mea, să se vândă în scopul înființării unui fond, din care cu timpul să se facă o școală românească de copile și în Bucovina. Scumpul prieten mi-a îndeplinit dorința cu vârf. A, ce bucurie am avut de rezultatul acestei acțiuni – temelia fondului separat de 300 florini, pusă în administrația societății „Școala Română" din Suceava, ceea ce i-a îndemnat apoi pe intelectualii noștri de au înființat „Asilul de fetițe române" din Cernăuți; și l-a făcut și pe Consistoriul nostru să inițieze înființarea unei școli ortodoxe de fete pe spesele fondului religionar. Prin cancelaria Negruțiu din Gherla am primit un bilețel scris cu litere foarte mici de Vasile Alecsandri, cari îmi spune că a cetit „cu plăcere" traducerea mea *Herman și Dorotea.*

Nicolae Fekete Negruțiu mi-a fost cel mai distins, mai intim și mai dulce prieten din întreaga mea viață, deși nu ne-am văzut nici odată, ci ne-am cunoscut numai pe calea scrisului. După cum am arătat în „Viața Românească", din Iași anul 1907, nr. 2 p. 310-319, el a contribuit mult la sporirea culturii Românilor bucovineni, și de aceea, după moartea lui întâmplată la 11 Noiembrie 1890 în etate de numai 42 de ani, eu m-am simțit dator nu numai să-l comemorez la sfintele liturghii ci să mă rog pentru fericita lui odihnă în rugăciunile mele private și să-i public partea literară a numitei culturi și o schiță biografică împreună cu portretul.

Eram eu și înainte nepăsător față de deșertăciunile de distincții, titluri, onoruri, ranguri, laude, dar în 1884, pe când împlinisem 30 de ani, fiind constrâns de unele evenimente, am renunțat cu totul la acele deșertăciuni, legându-mă cu un vot solemn să stăruiesc a ajunge numai la un post de paroh. De aceea, oferindu-mi Mitropolitul Repta, pe când eram paroh în Pătrăuți pe Suceava, distincția cu brâul roș și titlul de exarh, l-am rugat să binevoiască a mă dispensa pe temeiul votului amintit, el însă s-a supărat. Am fost deci silit să-i descopăr motivele votului și astfel am primit dispensa cerută. Cât de mult mi-a ajutat arma acestui vot în luptele ulterioare împotriva opresorilor neamului nostru, aceasta se va vedea din cele următoare.

În Toporăuți am învins toate greutățile, dar locuința – zemnic m-a doborât. Căci deși în 1879 am făcut pe spesele proprii, ferești duble și podeală în odaia de locuit, iar mai târziu și o odăiță din jumătate de tindă pentru adăpostul copiilor noștri, totuși de umezeală cea mare au putrezit și podelele și picioarele mobilelor, în vizuina de bucătărie biata soția mea și-a stricat vederea, copilul Leon mi-a murit, și atât eu cât și soția ne-am bolnăvit de reuma, de care mai ales eu pătimeam așa, încât într-o vreme îmi scriam testamentul. Nu voi uita până îmi vor pune mâinile pe piept, cum în postul cel mare din 1885, pe când eram numai singur în comuna aceea de peste 5000 de suflete, torturat de nespusele dureri ale reumei, și nesimțind de nicăeri ajutorul altui preot trebuia să spovedesc sute de creștini în ograda casei parohiale la luciul lunii până la miezul nopții, și cum de chinuri și de muncă mă cuprinseseră fiori de moarte în tot trupul. Mi s-a părut și mi se pare că eu atuncea aevea am murit și acum nu mă mai aflu în lumea reală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După moartea lui Worobkiewicz mă trezesc într-o zi cu o droaie de Toporăuțeni în bordeiul meu, primarul, epitropi bisericești și alții, spunându-mi că ei au fost la Consistoriu și au cerut să rămân la ei paroh. „Și ce v-au spus acolo?" – „Ne-au spus că poți rămânea, numai să te ceri!" „Păcat" – le-am răspuns eu – „că nu m-ați întrebat și pe mine înainte de ce v-ați dus la Consistoriu, căci din inimă vă spun că, dacă ați umplea toate ulițele Toporăuțului cu aur și cu argint și mi-ați zice: iată îți dau comorile acestea, numai să rămâi la noi paroh- da, din toată inima vă spun că n-aș primi. Știam eu că Toporăuțenii mă au drag. Aceasta ei mi-au dovedit-o nu numai cât am fost la ei, ci și după ce i-am părăsit. Încă și în 1921, așa dar 35 de ani după ce m-am dus de la dânșii, ei m-au invitat prin parohul lor Mitrofanovici de am luat parte la o liturghie cu sobor în biserica lor cea nouă. Și îmi erau și ei dragi, bieții frați desnaționalisați, dar cupa suferințelor mele era plină cu vârf, și astfel de mult doream să fiu activ într-o comună românească.

La băile din Mehadia

După Paștile din 1885 Dionisie Mitrofanovici de la penitenciarul din Lemberg, s-a strămutat definitiv ca paroh la Toporăuți. Atunci eu m-am dus la medicul Volcinschi din Cernăuți de mi-a dat certificat de boală și mi-a spus că-mi poate ajuta numai Mehadia cu băile cele mai tari de pucioasă din Europa, am cerut și am primit de la Consistoriu un concediu, apoi biata mama soacră a rămas în Toporăuți cu copiii noștri: Victor și răposatul Ciprian, iar eu și soția am luat 400 de florini din rezerva noastră, și la 1 Iulie v.1885, ne-am pornit cu trenul de amiazăzi de la Cernăuți și a doua zi dimineață am fost în București. În aceeași zi am călătorit mai departe și la 3 Iulie, am ajuns în văile de la Mehadia, unde de departe am simțit mirosul de pucioasă. Cât am petrecut acolo, am visitat locurile din împrejurime și orășelul cu același nume, iar în momentele nestingherite de boală am tradus multe poezii din nemțește.

La 4 August v. seara ne-am dus de la Mehadia la Turnu Severin, a doua zi am vizitat orașul, podul lui Traian, grădina publică și ne-am pregătit de călătorie spre casă. La 6 August dimineață am plecat cu vaporul Hildegard, noaptea am mas la Zimnicea, miercuri 7 August am ajuns la Giurgiu și de acolo la București, unde am vizitat grădinile Cișmigiu și Rașca, asilul Elena Doamna, Biserica Domnița-Balașa, bulevardul și atelierul „Furnica". Vineri noaptea 9 August am mas în Roman și a doua zi am luat trenul spre casă. Vai, cum ni se strângea inima de durere, apropiindu-ne de frontiera Bucovinei! Sâmbătă seara am ajuns în Toporăuți. Scumpul nostru Ciprian, Pățănel cum îi ziceam noi, n-o mai cunoștea pe draga lui mămică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Judecata despre visuri

Neamțul zice: Fräume sind Sehäume (visurile sunt spume), și în *Psihologia empirică sau știința despre suflet* de I. Popescu, Sibiu 1881, carte premiată de Academia Română, cetim la pag. 139: „visurile nu constau decât în ilusiuni și halucinații". Lăsând la o parte visurile biblice care dovedesc temeinic că Pronia dumnezeiască se folosește și de visuri pentru descoperirea unor taine, eu cred că de multe ori e pripită judecata științifică, de a interpreta funcționarea sufletului în vis numai ca ilusiune și halucinațiune. Drept dovezi reproduc aici:

1. Un „vis curios"

(Publicat în „Poporul român" din Budapesta nr. 82 din 8/21 Octombrie 1905, pag. 6).

În noaptea de 21 septembrie 1820 fratele vestitului artist Talma visă că urca treptele bisericii Sfântului Rohus din Paris. Poarta era cernită iar gardianul se apropie de dânsul și îi spune că în interiorul bisericii e depus un cadavru.

— Și cine a murit?

— Madame Dugazan (o celebră artistă, colegă a lui Talma).

În acest moment se apropie zorile și visătorul se deșteaptă din somn speriat. Visul lui îl chinuie atât de mult, încât nu mai putu adormi din nou, se sculă foarte de dimineață și intră în odaia fratelui său, căruia îi comunică ciudatul său vis.

Talma (artistul) își bătu joc de fratele său. Însă nu isprăvi să bea cafeaua, când un membru de la teatrul francez intră foarte trist în odaie.

— Ați auzit cruda știre?

— Ce? ce s-a întâmplat?

— Dugazan a murit astă noapte! Talma sări în sus speriat.

— Și când a murit?

— La ora 3 dimineața! Tocmai când fratele artistului Talma avuse „visul ciudat".

2. George Marcu[1]

„George Marcu, țăran din Bulai, un cătun ce ține de parohia Bosancea în districtul Sucevii, a zăcut un an în pat de umflarea ficatului și a fost tratat de medicii din Suceava. Făcându-i-se tot mai rău, voia să meargă, după sfatul altora, la spitalul țării din Cernăuți, dar nu mai era transportabil. Cu toate acestea

[1] Vezi: *Cetiți, cetiți ce poate credința în Dumnezeu*, București 1907, pag. 43-45.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

s-a hotărât să meargă. Însă, în noaptea, după care avea să se porniască la Cernăuți, a visat că a venit la dânsul Maica Domnului și i-a spus, „să meargă la biserica aceea la preotul cel negricios, că acolo ți-i leacu." George a întrebat: la care biserică? Și Maica Domnului i-a răspuns: acolo ai mai fost (adecă la Sf. Ioan cel Nou). Trezindu-se din somn el a istorisit visul soției sale Smaranda și i-a spus să meargă repede la Suceava si să-l chieme pe părintele Sidorovici să-i cetească.

Aceasta s-a întâmplat în luna Februarie 1902. Soția lui George a și alergat la parohul mănăstirii Sf. Ioan, Emanoil Ciuntuleac, i-a istorisit visul ei și l-a rugat să-l lase pe părintele Sidorovici ca să meargă și să-i cetească soțului ei bolnav. Preotul i-a răspuns să aducă mai întâiu încuviințare de la parohul din Bosancea. Aducând Smaranda încuviințarea, părintele Sidorovici s-a dus la bolnavul, i-a cetit rugăciuni, i-a dat și ceva unsori și după o săptămână, repetând rugăciuni și unsorile, omul s-a vindecat pe deplin, devenind chiar foarte sănătos."

3 Aglaia Sabie[2]

Aglaia lui Toader Sabie din Câmpulungul Bucovinei a bolit 20 de ani de un picior, tratând-o patru medici de acolo. Boala îi mâncase carnea până la ciolan și cei patru medici au hotărât în mai multe rânduri, ca bolnava să meargă numai decât la spitalul din Cernăuți și să-i taie piciorul. Ea n'a voit să meargă, deși era atât de bolnavă, încât se trăgea pe brânci. De la un timp însă totuși s-a hotărât să se ducă, ne mai putând suferi cumplitele dureri. În noaptea după care era să se pornească, a visat că a fost la Sf. Ioan, unde a istorisit unui preot mai bătrân boala ei. Preotul a luat-o de mână și a dus-o la Sf. Ioan, zicându-i: „Aista îți va ceti care se roagă: Sfinte Ioane, ajută, ajută la toți!" A treia zi, cam în Iunie 1903, Aglaia a și plecat la Suceava și i s-a întâmplat întocmai, după cum i s-a arătat în vis, adică părintele Serota a dus-o la Sfânt la părintele Sidorovici, care i-a cetit, dându-i și ceva unsori. În scurt timp femeia s-a vindecat cu totul, făcându-se deplin sănătoasă. Cei patru medici din Câmpulung nu s-au putut destul mira, cum de s-a vindecat ea, fără să-i fi tăiat piciorul".

4. Un vis al meu

În noaptea de sâmbătă.10 August v. spre duminică, 11 August v. 1885, anume în întâia noapte după sosirea din călătorie de la Mehadia la Toporăuți, am avut următorul vis. Să desemnez însă, spre mai buna înțelegere, și o schiță de plan, ca să fixez și topograficește acțiunea visului meu.

[2] *Ibidem*. pag. 50-51.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

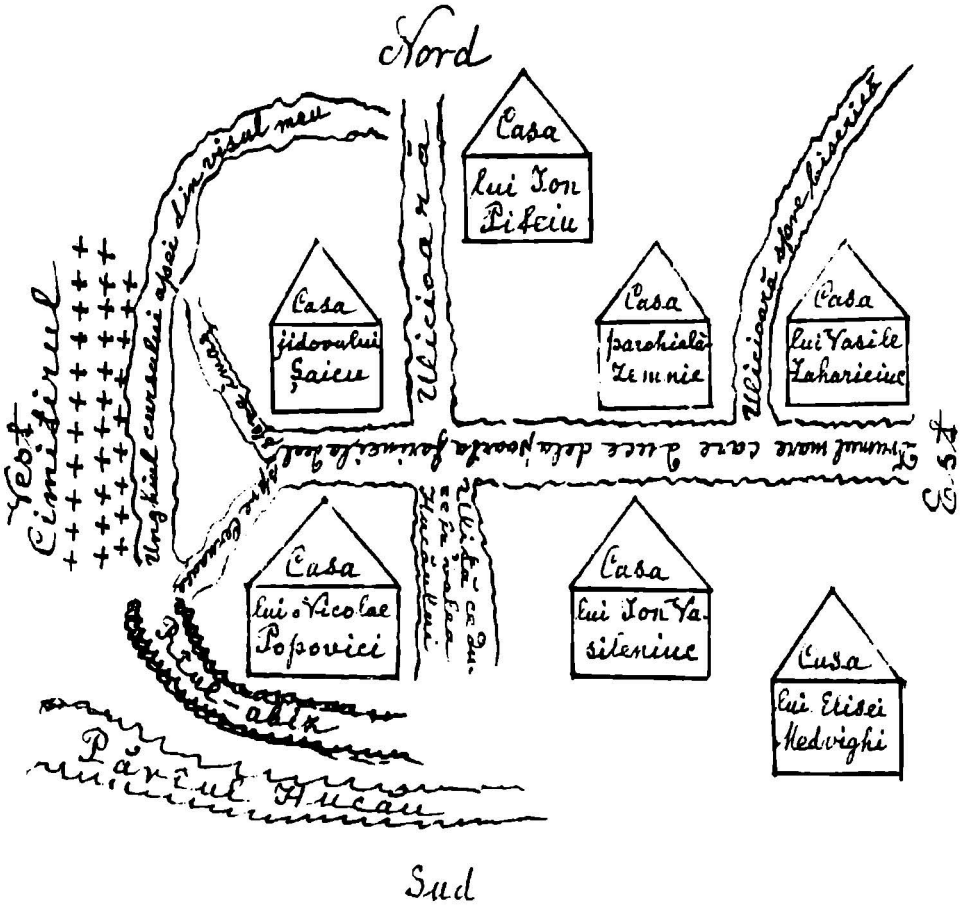

Și acum iată visul: Pare că mă scăldam în apa unui râu limpede ca lacrima, care curgea, în mod nefiresc de la est spre vest, pe drumul cel mare ce duce de la poarta țarinei din Toporăuți la deal spre Cernauca. Înotam pe spate cu fața în sus, și am ajuns până aproape de cimitir, unde râul făcea o încârnitură subită în forma unui unghi de la Sud spre Nord pe lângă șanțul dinspre răsărit al cimitirului. La unghiul acela apa numai pe-o clipă m-a aruncat cu fața deasupra ei, și atunci am văzut un tablou înfricoșător. Anume la capătul unghiului peste marginea despre sud a râului în care mă scăldam și care în partea aceea pare că nici nu avea mal, am văzut un abiz adâncit între niște maluri cumplit de înalte, în care alt râu curgea în mod firesc de la deal la vale și era foarte tulbure și vehement în cursul său. În mijlocul șivoiului din acel abiz l-am văzut numai pe unchiul Silvestru îmbrăcat în toate ornatele arhierești și cu mitra pe cap, cum se lupta din răsputeri în contra curentului apei. De vederea aceasta m-au pătruns fiori. Dar, la moment, apa din râul meu m-a repezit întâi pe lângă șanțul cimitirului apoi spre nord-est, și pare că și acum mă văd înotând lin pe spate în mod firesc, de la deal la vale, pe când

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

soarele îmi lucia în față pe cerul cu totul senin cam așa de sus cum e pe timpul verii între orele 4 și 5 după amiazăzi. De ce am însemnat aici acest vis? Pentru că după 10 ani, pe când mă aflam în Cernăuți și locuiam foarte aproape de reședința mitropolitană, l-am văzut relativ pe unchiul Silvestru aevea realisat, după cum voiu să istorisesc imediat în cele ce urmează.

Silvestru, în apărarea bisericii sale, a început lupta și cu guvernul care l-a lovit până la sfârșit. El poate ar fi izbutit dacă ar fi avut în jurul său consilieri devotați ca Țurcan și Ilasievici, dar consilierii lui mai erau arhimandritul arhidiecezan Arcadie Ciupercovici, arhimandritul Miron Călinescu, Dionisie cavaler de Bejan și protopapa catedral Gheorghe cavaler de Reus-Mârza. Despre Ciupercovici iată ce mi-a istorisit Artemie Berariu după moartea socrului său Silvestru: Odată m-am dus cu Iulția (soția sa Iuliana) la Samuil (cumnatul meu Petrescu, căsătorit cu Eufrozina, sora cea mai mare a soției mele) la Crasna și, deoarece chiar pe atunci se vorbia că Ciupercovici, care era egumen la mănăstirea Putna, are să devie consilier, Samuil a început a-mi spune atâtea mârșăvenii despre dânsul, încât eu am zis: hai să le punem toate pe hârtie! Și am scris acasă și am scris în țarină, unde Samuil a trebuit să se ducă la lucrători, și, după ce ne-am întors din țarină, am zis către Samuil: Dă-mi o coală de hârtie curată, eu îmi voi preface scrisoarea ca să rămâie necunoscută, tu dictează-mi, eu voiu scrie toate cele constatate, apoi scrisoarea anonimă s-o trimitem Consistoriului, ca să-i închidem lui Ciupercovici calea la consilierie. Cum am zis, așa am și făcut. A trecut multă vreme. Într-o zi m-am dus cu Iulția la socrul meu în locuința lui din strada Iosif. El încă nu venise de la Consistoriu, dar era așteptat cu masa așternută. După ce a venit și ne-am așezat la masă, el zice către noi: Doamne, Doamne, când ați ști voi ce scrisoare am căpătat de la Consistoriu despre Ciupercovici! Atunci nu știu pe cine ne-a pus păcatul, pe mine ori pe Iulția, să spunem că scrisoarea aceea am făcut-o eu împreună cu Samuil. Știu numai că nu ne-a mai ticnit mâncarea de batjocura ce mi-a dat-o socrul meu, și urmarea a fost că scrisoarea au nimicit-o și pe Cipercovici l-au făcut consilier. „Iată măi – așa a sfârșit Artemie – noi toți și biserica noastră trebuie să ispășim păcatele socrului meu" (Ciupercovici aspira adecă pe atunci la mitra de mitropolit). Da, am ispășit multe păcate comise de Ciupercovici. Nu pot uita cum acea păpușă întorcându-se de la Viena, ca arhiereu sfințit și fiind primit în biserica Sf. Paraschiva, s-a exprimat în auzul tuturor că el are două feluri de dușmani, dar cu ajutorul lui Dumnezeu și al guvernului îi v-a învinge pe toți.

După strămutarea mea la Cernăuți, pe când locuiam la Giosan, aproape de templul jidovesc, capăt într-o zi înștiințarea Consistoriului că sunt ales membru într-o comisie care avea să tipărească cărți religioase și morale pentru popor, și scurt timp după aceea primesc și invitarea în scris a lui Ciupercovici, președintele acelei comisii, care ne cheamă la prima ședință. Fiind eu ales secretar, a doua ședință a conchiemat-o tot Ciupercovici prin o scrisoare nemțească, în care spunea că ședința va fi condusă de consilierul Țurcan, deoarece, el, ca membru al Camerei imperiale, trebuie să călătorească la Viena.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Când am ajuns împreună cu rectorul seminarial, M. Dracinschi, în sala pompierilor, unde avea să se ție ședința, vedem că Țurcan și câțiva membri stau lângă sobă și râd cu toată pofta. Întrebându-i de ce râd, ei ni arată scrisoarea invitare nemțească a lui Ciupercovici, pe care membrul Iuvenal Ștefanelli subliniase greșelile ortografice ca pe caietele copiilor de școală notând la sfârșit: „La comisie de felul acesta eu nu mai iau parte!" De atunci comisia aceea a adormit pe totdeauna.

La 18 și 23 Februarie și la 3 Martie 1888 au trecut în satul Rarancea 89 de creștini ortodoxi la unie, și în o ședință consistorială Silvestru l-a provocat pe Calinescu să se ducă într-o Duminică anumită la cei rătăciți și să-i întoarcă îndărăt, provocatul însă a răspuns că chiar în acea Duminică trebuie să meargă la o nuntă. De mult se lățise faima prin foile ardelene despre procedura solidară în contra lui Silvestru a clicei Călinescu - Bejan - Reus, de aici înainte acest triumvirat a păsit în contra capului bisericii în modul cel mai josnic.

Tipografia arhidiecezană, înființată prin contribuiri mai ales din partea preoțimii, fu dată din capul locului în administrarea lui Calinescu care, fără autorisare, și-a luat pentru această funcție de onoare salar prin mai mulți ani. Opinia publică, alarmată prin foile amintite, cerea cu insistență regularea definitivă a tipografiei. În scopul acesta tot Călinescu fu însărcinat să lucreze un proiect de statut, care sub titlul „Statutul Institutului tipografic" a și apărut pe la sfârșitul anului 1889 și s-au împărțit tuturor fondatorilor. Statutul acela a fost lovit de neuitatul deputat din camera imperială, Dr. Gheorghe Popovici, cu o critică morală, publicată în „Revista politică" din 1890, nr.1. Drept răspuns la acea critică a apărut în „Bukowiner Nachrichten" nr. 432 din 1890, o corespondență, în care Silvestru e de-a dreptul acuzat că a defraudat „Fondul Teofilean", înființat după moartea Mitropolitului Teofil Bendela. Dr. Gheorghe Popovici mi-a spus singur că corespondența aceea e fătul triumvirilor[1], căci, îmi zicea el – eu am avut o discuție vehementă cu Călinescu în casa lui Bejan, combătându-mi ei amândoi critica din „Revista", și din acea discuție văd acum frase întregi în corespondență din „Bukowiner Nachrichten". Clica a aruncat acea gravă acuză asupra lui Silvestru, rectificată de el tot în „Nachrichten" sub iscălitura secretarului său, chiar în momentul, când toate foile străine din Cernăuți atacaseră în modul cel mai înverșunat apologia a doua și pe autorul ei (Silvestru). Sunt dar destul de blânde cuvintele adresate lui Călinescu în articolul din „Revista Politică", nr. 5 ex. 1890, pag. 7, intitulat *Un incident regretabil*: „Un ticălos ca acesta e bun numai să-l pui în țeapă!"

Durerile acestea ale lui Silvestru erau și ale mele, de aceea m-am dus la el și i-am comunicat cele auzite de la Dr. Gheorghe Popovici. Bietul unchiu mi-a răspuns: „Apoi dă, măi, pe semne de aceea mă bate Dumnezeu, că eu i-am rădicat, eu i-am înălțat, eu i-am făcut frumoși". După vorbele acestea unchiul a început a se plimba prin odaie așa de trist și dus pe gânduri, încât, apropiindu-mă de dânsul după un lung interval, el mehanicește mi-a întins

[1] Călinescu - Bejan - Reus

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

numai mâna de i-am sărutat-o, fără să-mi zică o vorbă. Văzându-l așa de abătut, mi-am propus să nu-l vizitez cel puțin o săptămână. Dar a doua zi, seara, cum treceam pe lângă reședință, venind de la Societatea pentru literatură și cultură, șocat, ian să mă duc să văd ce face bietul Mitropolit. Mult s-a bucurat el de vizita aceea, zicând că-i pare bine și să-l vizitez mai adese- „*căci sunt atât de singur și n-am cu cine mă lua măcar de vorbă, und es ist mir so unheimlich in dieser Residenz*" (și mă simțesc așa de străin în reședința aceasta). D-apoi, zic eu, și acum numai din întâmplare am venit, căci, văzându-vă ieri așa de supărat, îmi propusesem să nu vin mai lungă vreme, ca să nu vă supăr și eu. „Ei, măi, îmi răspunde unchiul, nici eu n-am inimă de piatră, dar asta-i firea mea cea bună că, după un somn liniștit, îmi trec supărările; de mi le-ași fi luat eu toate la inimă, câte le-am petrecut în viață, acum de mult n-ași fi!" A început apoi unchiul a mi-i trece în revistă pe consilierii săi, zicând: Pe Ciupercovici, între noi grăind, nu-l asemăna, relativ la capacitate, nici cu capelanul meu Prodanciuc. De Bejan și de Reus nu încape multă vorbă, iar de Călinescu îmi pare rău. El cu bună samă a încăput în cursele dușmanilor bisericii noastre și ai neamului nostru. Îmi aduc aminte că, pe când eram deputat în Viena, un ministru mă întreabă: „Sfinția ta n-ai vrea să fii episcop?"

— Cum așa, zic eu, doar episcopul meu (Hacman) e încă sănătos și voinic! Și el îmi răspunde: Es gibt ja dach Mitlel (sunt doar mijloace!).

În ziua de 10/23 Februarie 1890 Silvestru a conchiemat preoțimea din Cernăuți și suburbii la o ședință în sala ședințelor consistoriale, ca să reguleze măcar încâtva de tot încurcatele afaceri ale tipografiei. La ședința aceea începută la orele $11^{1/2}$ și sfârșită la $2^{3/4}$ p.m. Silvestru m-a designat secretar. Conform cu însemnările, ce le am păstrat, au fost de față: Mitropolitul, Dr. Ioan Țurcan, Ilasievici, Calinescu, Bejan, Reus, Isidor cavaler de Onciul, Vasile de Repta, Dr. Voiutschi, Dr. Topală, Doboș, Hostiuc, Calancea, Romanovici, Ignatie Ianovici, Nectarie Prodanciuc, Ilie Bândas, Mihail Dracinschi, Artemie Berariu, Isidor Vorobchievici, Ioan Procopovici și eu. Ordinea zilei: 1) Compunerea unui uric de fondare care să cuprindă punctele cardinale ale fondațiunii, 2) Resolvarea afacerii despre starea actuală a tipografiei, prin urmare, 3) Raportul și socotelile până-n prezent, 4) Resolvarea afacerilor lucrărilor de la tipografie, fără a li scădea plata, 5) Resolvarea plângerilor despre retragerea unor plăți, 6) Resolvarea întrebării, cine să administreze tipografia până la regularea ei definitivă, Consistoriul sau altă corporațiune?

Din ședința aceea, al cărei resultat a rămas aproape zero, amintesc numai că Silvestru s-a obligat să compue singur proiectul de uric în înțelegere cu autoritățile competente; la propunerea lui Voiutschi s-a decis să se constateze averea tipografiei prin experți; ceea ce a avut drept urmare stabilirea faptului că, Călinescu a păgubit acea avere cu 4000 de florini, salarul amintit, după cum un baron Vasilco i-a spus aceasta pe față lui Călinescu în „Patria" din 1897 fără ca, Călinescu să fi rectificat spusa baronului; în sfârșit că propunerea lui Isidor Onciul ca proiectul de statut al lui Călinescu să fie obiectul de discuție pentru o adunare generală a tuturor fondatorilor, l-a iritat pe Silvestru

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

astfel, încât el din plin şi-a vărsat amarul asupra autorilor corespondenţei din „Bukowiner Nachrichten", grăind cam aşa: Apoi da, da, astăzi suntem puţini aici şi ce am lucrat (uitându-se pe ceas) în vreme de peste trei ore? Şi acum aţi vrea să conchiemaţi adunarea generală a tuturor fondatorilor, ca tocmai prin deliberări asupra unui proiect atât de vast să se piardă timpul fără nici o ispravă, şi în chipul acesta să tot trăgănaţi afacerea, până mă veţi vedea dus la Horecea (cimitir), şi, abia atunci să-mi cântaţi „Osana" prin Nachrichten, după cum mi-au cântat-o unii. – Aici toţi cei prezenţi se-nţelege, afară de triumviri, au început a striga *bravo!* şi a bate din palme, iar Silvestru, ridicându-şi dreapta în sus a urmat: Dumnezeule, unul din cantorii mei (guvernatorul Pino) a orbit, pedeapsa meritată îi va ajunge şi pe ceilalţi, dintre care pe unii eu i-am scos din nevoie, eu i-am ridicat, eu i-am înălţat! La acestea vorbe însoţite de necurmate aplause, triumvirii erau pe faţă albi ca varul. Şi acum închipuiască-şi orişicine curajul fostului profesor ordinar de morală la facultatea teologică, Călinescu, care s-a sculat şi a început a grăi cu vorbă trăgănată: Domnilor şi fraţilor, să-l cruţăm pe arhiereul nostru, că vedem că-i slab etc. De faima aceasta i-a amintit deputatului Doxuţă Hurmuzaki şi şeful de sectie, Erbdin[1] Faima, că Reus se lăsa mituit cu prilejul ocupării posturilor de cantori bisericeşti, l-a silit pe Silvestru să-l împuternicească pe arhimandritul Ştefanelli cu cercetarea disciplinară în afacerea aceasta. Ştefanelli l-a ascultat pe Reus numai odată şi resultatul a fost aşa de compromiţător, încât Mitropolitul a sistat cercetarea.

Realisarea complet evidentă a visului meu din 1885, întrucât îl priveşte pe Silvestru, voiu arăta-o mai pe urmă.

Aici mai amintesc că în ziua de Sf. Nicolae din 1892, cum dormiam în locuinţa mea din Cernăuţi am visat la orele $6^{1/2}$ dimineaţa că un dinte mi se clătina aşa de tare, încât a trebuit să-l arunc. În clipa aruncării ceasornicul trezetor începe a zornăi, eu mă scol, mă îmbrac, mă duc la biserică şi, pe la începutul sfintei liturghii, capăt telegrama că tata e mort. Coincidenţa morţii cu aruncarea dintelui am adeverit-o prin istorisirea surorilor mele şi a cumnaţilor mei

Dar să mă întorc îndărăt.

Băile Herculane nu mi-au ajutat mult mai ales împotriva durerilor de cap. De aceea îndată după întoarcerea de la Mehadia m-am dus la unchiul Mitropolit şi l-am rugat să mă strămute de la Toporăuţi ori şi unde aşi avea o locuinţă omenească. Unchiul mi-a înşirat mai multe posturi vacante, între ele şi cooperatura din suburbiul Cernăuţiului Roşa. Am petiţionat pentru acest post, dar protoiereul Olinschi m-a sfătuit să-mi retrag petiţia şi să mă cer ca cooperator la parohia lui cu biserica Sfintei Paraschiva din Cernăuţi, ceea ce am şi făcut. Ne-a ajuns însă în Toporăuţi şi iarna din 1886, când reuma începuse din nou a mă tortuta în tot trupul şi abia cu decretul din 5/17 Februarie1886 am fost strămutat la Sf. Paraschiva, după ce mai întăi am adresat unchiului şi Consistorului scrisorile următoare:

[1] Ministrul cultelor, după cum mi-a istorisit Ilie Dimitrovici, care a adaos că şi Silvestru a zis că ştie bine ce face Reus, dar lupta cu guvernul nu-l lasă să-i facă cercetare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eminența voastră
Înalt Preasfințite Unchiule

Boala mea mă apasă din zi în zi tot mai mult. Cu prilejul nașterii nou încreștinatului nostru Aurelian și a sărbătorilor, grămădindu-se multe nevoi pe capul meu, așa mi-a înțepenit piciorul stâng, încât Duminică seara, 5 Ianuarie, am trebuit să-l bandajez cu diadalmă franțuzească muiată în spirt, și a doua zi n-am putut lua parte la celebrarea Iordanului.

Eminența voastră,

Așa de mare e mizeria noastră cu locuința și așa de amărâtă e starea mea sufletească, văzându-mi iarăși stăpânit de reumă, încât cu lacrimi și în genunchi vin din nou să Vă rog: Îndurați-vă și scoateți-mă de aici:

Viață vă cer, Înalt Preasfințite, nu-mi refusați cererea, căci am copii. Ca cooperator la Sf. Paraschiva, unde cu deosebire aș dori să fiu, căci aș avea la îndemână băile de abur; ca administrator la Ciudei, ca catehet în locul lui Voronca la Siret, ori și unde vă rog să aveți îndurare a mă trimite, *numai locuință să avem.* Iar dacă nimic din acestea nu pot să capăt, atunci vă rog îndurați-vă și dați-mi măcar un concediu, ca să putem scăpa din zemnicul din Toporăuți în o casă omenească. Viață! e ultimul meu țipet de disperare, viață pentru familia mea și pentru misiunea divină ce sunt chemat a împlini în patria mea. Lăsați Înaltpreasfințite, să pătrundă acest țipet de durere în inima părintească a Eminenței voastre, cu lacrimi și în genunchi vă rog, mântuiți-mă, căci știu că mântuirea mea zace mai ales în mânile Înalt Preasfinției Voastre. Sărutându-vă mânile etc....Toporăuți, 11/23 Ianuarie 1886.

Înalt Preavenerabile Consistoriu Mitropolitan,

În 17/29 Octombrie 1885 au trecut șapte ani, de când prea-umilit subsemnatul fu introdus ca preot de ajutor în Toporăuți. Conform datinei fu nevoie și el să locuiască în așa numita casă parohială. Casa aceasta are, ca toate casele sătenilor, o odaie de locuit, o tindă și o culină. Ea se deosebește însă de alte case prin aceea, că odaia de locuit e de un hârleț adâncime în pământ din cauză că sufitul e așa de scund, încât preaumilit subsemnatul numai cu câteva degete nu-l ajunge cu capul. Odaia de locuit e mai departe atât de umedă, încât au putrezit chiar picioarele mobilelor, precum a avut prilejul a se încredința la fața locului domnul concepist guvernial Visarion Gribovschi, care l-a visitat pe preaumilit subsemnatul în toamna trecută. În sfârșit, casa aceasta e așa de rea, încât, fiind într-însa în primăvara anului trecut domnul căpitan districtual baronul de Eudoxiu Hurmuzachi – d-sa s-a exprimat: *Tare viață ai avut că ai dus-o aici șapte ani!* Dar nu numai numiții domni, ci și unii săteni de aici s-au mirat de mizeria locuinței acesteia mai ales pe timpul iernii. Și preaumilit subsemnatul a trebuit să locuiască în casa parohială, pentrucă alte locuinți nu se pot căpăta în Toporăuți, după cum prea bine

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sunt convinși despre acest adevăr părintele protopresviter Ioan Olinschi și actual paroh de aici Dionisie Mitrofanovici. Urmările însă au fost și sunt triste, atât pentru preaumilit subsemnatul cât și pentru soția sa. Prea umilit subsemnatul a început a pătimi de reumă de la anul 1882 iar soția sa de la 1884. Fiind prea umilit subsemnatul pătruns în tot trupul de boala aceasta nespus de molestă, a fost nevoit de a cere de la Înalt Preavenerabilul Consistoriu un concediu spre a se folosi, conform sfatului medical, de băile de la Mehadia. Unul din medicii acelor băi, dl. Dr. Vuia a declarat că prea umilit subsemnatul are reumă formată în tot trupul și încă învechită. Patru sute de florini, bani proprii, a trebuit să speseze, prea umilit subsemnatul împreună cu soția sa la băi[1], sumă mare aceasta pentru un om fără nici o avere și cu trei copii. Dar prea umilit subsemnatul simția bucurie, fiindcă băile întrebuințate prin 31 de zile păreau a-i fi de folos. Zadarnică însă i-a fost bucuria, căci locuința în care se află, i-a restituit și agravat boala din nou.

Privind deci prea umilit subsemnatul la viitorul său și la soarta familiei sale, cu desperare cade el în genunchi înaintea Înalt Preavenerabilului Consistoriu și, cu lacrimi stoarse din *înveninatul său suflet* și din adânc mâhnita sa inimă, se roagă: Înalt Preavenerabile Consistoriu să se îndure a lua în considerare țipătul lui de durere: Viață! Și dacă nu e cu putință ca prea umilit subsemnatul să capete postul de preot de ajutor la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, pentru care a petiționat și care i-ar pune la dispoziție băile de abur pentru alinarea suferințelor sale și o locuință omenească, atunci îndure-se Înalt Preavenerabilul Consistoriu a-i acorda prea umilit subsemnatului măcar un concediu pe un an, numai ca el să poată părăsi locuința din Toporăuți, care amenință viața unei familii întregi. Toporăuți 21 Ianuarie (2 Februarie) 1886.

9. Zece ani în Cernăuți

Pe când m-am strămutat la Cernăuți, eram încă grav bolnav. În toamna anului 1886, căsătorindu-se vărul meu după soție, teologul Gheorghe Levescu, cu Agripina Borcea și visitându-ne ei în casa văduvei Boroslawski ce o închiriasem pe un an, eu de dureri reumatice în cap abia puteam vorbi cu dânșii. Agripina a observat aceasta și m-a întrebat ce-mi lipsește, de sunt așa de indispus. După ce i-am comunicat nevoia mea, ea m-a sfătuit să mă ung, seara înainte de culcat, cu untdelemn curat și înfierbântat pe toate părțile capului cât voi putea suferi de fierbinte, apoi să mă învelesc cu o basma, ca să nu se păteze perina, și să mă culc, repetând procedura aceasta prin câteva zile. Am urmat sfatul chiar în ziua aceea și adevărată minune – durerile de cap mi-au încetat pe

[1] 80 de florini am primit din fondul religionar, pe când eram în Mehadia.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

totdeauna numai după o singură unsoare. Mi s-a tânguit apoi de dureri reumatice în cap Dr. I. G. Sbiera, i-am recomandat untul de lemn și mi-a multămit. Cu deosebire însă mi-a mulțămit colegul, căpitanul de glotași Cernăuțean, strângându-mi mâna cu cuvintele: Mulțămită, mulțămită mare, că cu untul de lemn am scăpat de durerile de cap! Și i-am mântuit încă pe mulți pătimași cu acest leac așa de simplu. Dar de reumă în trup nu m-am putut vindeca nici cu unt de lemn, nici cu băile de abur, ci abia cu băile de pucioasă de la Iacobeni, unde am fost în anul 1887. Starea, în care am aflat parohia cu biserica Sf. Paraschiva, nu era îmbucurătoare. Noul meu paroh, Olinschi, suferea foarte de astmă, și iarna nu funcționa mai de loc, ci numai boteza acasă și grijea de cancelaria parohială. De altfel el era preot și naționalist foarte bun. Odată mi-a zis: Cum mă bucur, părinte, când cetesc cu câtă râvnă muncesc Ardelenii pe toate terenele naționale, și câtă scârbă am, când văd stagnarea de la noi. Mai dăunăzi mă întâlnesc cu Călinescu și-i spun de ce nu face el ceva ca și Societatea noastră pentru literatură și cultură să deie seama de viață, și el îmi răspunde: Am venit eu de mult la convingerea că nu poți sparge zidul cu capul! Apoi vorbă-i asta? Dar atunci de ce nu-l lasă pe altul să fie vicepreședintele Societății?

Neglijată era mai ales covârșitoarea majoritate a parohienilor români din suburbia Clocucica. Bieții clocucicani evitând în mod bătător la ochi contactul cu intelectualii, mi se păreau a fi ca sălbătăciți, și erau dedați cumplit la beție și venitenți față de școala, și cangrena rutenisării își urma între ei calea în toată liniștea. Ei grăiau într-un jargon așa de înpestrițat cu vorbe rusești, încât cel mult după un deceniu ar fi trebuit să se prefacă în ruteni. La lupta pentru purificarea graiului lor a contribuit mult bravul cantor bisericesc Mihai Beuca Costineanu, care adresa totdeauna clocucicanilor ironiile cele mai potrivite și mai hazlii relativ la jargonul lor româno-rutean. Cu același cantor mă potriveam așă de bine la cântat, încât damele române îmi spuneau că anume vin la Sf. Paraschiva, ca să mă audă cetind. Fiind cei mai mulți clocucicani meseriași, ei își da sâmbăta tot câștigul de peste săptămână pe băuturi prin crâșme, din pricina aceasta se iscau bătăi și procese, germenii distrugerii vieții. Am început deci a ține predici economice după ideile din „Convorbiri economice" de Ghica, din spusele din economie națională de Aurelian etc...și, Doamne, cât mă mai lăuda după fiecare predică parohul meu care, din causa bolii sale, venea de cele mai multe ori la biserică numai pe scurtă vreme, ca să vadă cum îmi împlineac datoria. Între clocucicani erau numai 19 cetitori. Acestora li împărțeam, sau gratuit sau ca împrumut, foi, broșuri și cărți de ale mele ori cerute în dar de pe unde puteam. Tristă era pe atunci îndeobște starea Românilor bucovineni și în special a intelectualilor din Cernăuți. Ea înfățișa chiar tabloul ce-l zugrăviam în *„Piramida cu pigmei"*. La propunerea mea, făcută în adunarea generală a Societății pentru literatură și cultură, pare-mi-se din 1878, se înființase foaia „Aurora română"[1], dar ea a apus în scurtă vreme

[1] „Aurora română" a apărut între anii 1881-1884. O publicație cu același nume apăruse anterior și la Pesta (n. M. I.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și pe când în 1886 toate neamurile străine își aveau organul lor de publicitate noi Românii, rămăsesem numai cu Calendarul. Societatea numită nu se mai trezia din somnul ei. La adunarea generală din 1886, condusă de vicepreședintele Călinescu, Atanasie Pridie făcuse propunerea să se aleagă o comisie care să studieze starea meseriașilor noștri din Cernăuți și suburbii, să raporteze la proxima adunare generală și Societatea să iea apoi măsurile necesare pentru îmbunătățirea sorții lor. Călinescu, fără nici un motiv, n-a voit să admită propunerea aceasta nici la discuție. Atunci Pridie se scoală și zice: „Eu persist, ca propunerea mea să fie discutată și adusă la votare!" Și Călinescu răspunde: „Nu uitați, domnilor, că eu am dreptul de a și disolva adunarea de astăzi!" Adânc mâhnit și indignat de atâta despotism nejustificat absolut cu nimic, eu n-am putut dormi toată noaptea aceea, iar a doua zi mi-am dat demisia în scris din Societate, motivând-o cu neputința de a plăti ca cooperator taxa de 12 florini pe an, de fapt însă ținând de cu totul nedemn să dau măcar un singur ban pentru o societate de oameni liberi, condusă într-un mod atât de brutal, de despotic. Tot a doua zi l-am rugat în scris pe profesorul universitar Dr. I. G. Sbiera să inițieze conveniri private în scopul realizării propunerii lui Pridie. Sbiera a și conchiemat în locuința sa câteva adunări, la care am luat parte și eu.

Mai ales prin stăruința numitului profesor s-a pus atunci la cale înființarea primei societăți a meseriașilor români bucovineni cu sediul în Clocucica. Călinescu se pare că a simțit adevărata pricină a demisiei mele din Societate, căci la o ședință a comitetului ei, la care am fost chiemat și eu, el a spus că anume m-a chemat ca să propuie primirea în Societate și a membrilor cari, deși nu pot plăti taxa, totuși pot fi folositori Societății cu munca lor în calitate de membri activi. De aceea tot membru activ am rămas. Lucru curios! Călinescu era privit pe atunci de toți ai noștri ca astfel de autoritate în chestii literare, încât conferințele, ce se țineau la Societate trebuiau să treacă prin censura lui. În privința aceasta iată ce mi s-a întâmplat: Pe la sfârșitul anului 1888, fiind ales eu membru nou în comitetul Societății, cei nou aleși ne-am sfătuit să ținem în decursul iernii din 1888/9 un ciclu de conferințe publice, declarând însă vicepreședintelui că ne vom censura numai singuri între olaltă. Eu aveam pe atunci o bună parte de istorie română bucovineană, scoasă din arhiva Consistoriului și din alte izvoare, și de aceea mi-au fost ales, după cum credeam, materialul cel mai interesant pentru o conferință, anume *Istoricul școalelor poporale din Bucovina 1774-1888.* Cetindu-mi această conferință înaintea celorlalți colegi adunați în secretariatul Societății, secretarul D. Socolean m-a sărutat plângând și mi-a zis: Pentru Dumnezeu, părinte, lasă de acum la o parte Omiliile sfinților (ce pe atunci le traduceam) și scrie numai lucruri de acestea! În clipa aceea intră și Călinescu în odaie. Socolean începe a mă lăuda și înaintea lui, și îmi cere conferința s-o cetească. După câteva zile nu știu care membru din comitet îmi înapoiază manuscrisul cu observarea, că Călinescu l-a aflat sec și nepotrivit. L-am publicat în „Revista Politică", și ca sujet pentru o nouă conferință mi-am ales *Istoricul școalei reale din Cernăuți*, spunând de astă dată membrilor colegi din comitet că în nici un caz nu mai vreau să trec prin cenzura lui Călinescu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

De altfel, în contra acestuia fierbea mare nemulțumire încă din pricina primei ședințe de constituire a noului comitet, la care el a aflat de bine a ținea la adresa noilor membri ai acelui comitet un discurs arogant de peste o oră despre ceea ce înseamnă *masa verde* în Societate. Știu că după acea ședința mai ales D.Socolean rezonă cumplit împotriva lecțiilor despre *masa verde*. Urmarea a fost că nemulțumirea de atunci, mai potențându-se cu timpul, a pricinuit căderea lui Călinescu din vicepreședeția Societății și înlocuirea lui cu profesorul universitar, arhimandritul Vladimir de Repa.

Nu pot uita, cu ce interes cald, cu ce tact fin și cu ce prudență conducea noul vicepreședinte ședințele comitetului și îndeobște toate afacerile Societății. Pe păstoriții mei îi tratam cu bunăvoință, dar fată cu răutățile încuibate între ei procedam cu toată vigoarea. Ei au înțeles că li voiesc binele și mă ascultau. Alexandru Cantemir, conducătorul școlii din Clocucica, mi s-a plâns odată, pe la începutul anului școlar, că mai ales Românii nu vreau să-și trimită copiii la școală și m-a rugat să-i îndemn prin predici. Ceva mai pe urmă Cantemir îmi spune: Îți mulțumesc, părinte, că încă niciodată nu mi-a fost școala așa de plină de românași ca acum!

După moartea lui Olinschi, în 1891, fiind numit administrator parohial, m-am apucat și mai cu zel de îndreptarea parohiei. Am reorganisat epitropia bisericească, alegându-l membru al ei pe Dl. I. G. Sbiera și am început a ținea cu noua epitropie în toată Dumineca și serbătoarea, îndată după Sf. liturghie, în baptisteriul bisericii Sf. Paraschiva ședinți, la cari primarul Voitcu din Clocucica era îndatorit să aducă câte una sau două părechi de trăitori în concubinat pentru a-i cerceta și îndruma pe calea legii. Știam și mai înainte de acei concubini, dar Olinschi îi tăinuia.

Am stârpit multe și grele cazuri de concubinat, am înființat în Clocucica o filială a Societății Doamnelor Române, la care soția mea a fost conducătoare, am înființat și o societate de cetire la care din cauza vrășmășiei guvernorului Goëss față de români nimeni nu vroia să primească președinția și la îndemnul scumpului meu prieten Dr. Gheorghe Popovici, am primit-o eu, deși știam că sunt draconic privegheat și spionat de poliție. În sfârșit am început cu cooperatorul meu Dr. Teodor Tarnovschi, a predica în contra beției așa, încât de la un timp el îmi spune: Nu mai predica în contra beției că Clocucicanii strigă în gura mare împotriva sfinției tale! Predica următoare am început-o chiar cu cuvintele auzite de la Tarnovschi, apoi am ținut ședințe ale epitropiei în biserica Sf. Treime din Clocucica, la cari erau invitați toți Clocucicanii ca împreună să ne punem la cale în privința combaterii cât mai cu efect a beției. La două ședințe de acestea au juruit vreo 30 de Clocucicani că părăsesc crâșmele și băuturile, unii pe luni, alții pe ani. Groaza a fost intrat în lipitori și eu am primit o anonimă păstrată de Dl. Sbiera, în care „tu și prietenul tău", adecă eu și Sbiera suntem amenințați cu „apă tare între ochi, ori cu un urenal de... pe cap". Odată, George Bogdan Duică, directorul „Gazetei Bucovinei", se vede că, sugestionat de vorbele mele, se hotărâse să visităm amândoi într-o seară cea mai blestemată speluncă de beție a jidanului Laufer

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de lângă școala din Clocucica. Bogdan a și venit în seara aceea cu birja la locuința mea, dar, curgând ploaia ca din cofă, nu ne-am dus nicăiri, și poate am ocolit o primejdie, că cine știe ce puteam păți noaptea printre bețivani.

Mă deprinsesem a nu lăsa să treacă nici un prilej, fără să fi vorbit unuia sau mai multor păstoriți de odată despre ruinul ce-l aduc crâșmele și băuturile, dar abia după zece ani de muncă am avut mulțămirea de a auzi chiar din gura Clocucicanilor, după o sfântă liturghie, cea de pe urmă ce am celebrat-o pe la sfârșitul lui Maiu 1896 în biserica din Clocucica, că ei s-au hotărât să li dea bătaie acelora dintre dânșii, pe care îi vor vedea că intră prin crâșme și așa îi fac de rușine pe toți. Cum că hotărârea aceasta era leacul potrivit, primarul Voițcu me-a spus la acel prilej întâmplarea aevea că un bețivan vestit din Clocucica, oprindu-se înainte de câteva zile în fața crâșmei lui Laufer și voind să intre în ea, s-a uitat mai întâiu în toate părțile, ori de nu-l vede cineva, iar un Român de departe din grădină l-a amenințat cu pumnul ridicat în sus și bețivanul și-a căutat de drum.

Mitropolitul Silvestru ținea foarte mult la păstrarea datinei, ca preoții să umble în ajunul Crăciunului și al Iordanului cu icoana și cu crucea pe la casele păstoriților lor, și așa trebuia să umblăm și în Cernăuți. Odată mi s-a întâmplat că soția protopapei de la biserica catedrală și a consilierului consistorial Gheorghe cavaler de Reus-Mârza, pe când voiam să intru cu icoana în locuința ei, a deschis ușa și mi-a zis de trei ori: „Nu trebuie!" Se înțelege că am trebuit să cer sfat de la Mitropolitul, ce să fac la ajunul al doilea. Și el cu mâhnire mi-a zis: Doamne, Doamne, fiică de preot, soție de protopopă și de consilier, dar ce să faci? dacă te-a dat afară, nu mai merge acolo! Acesta e unicul incident neplăcut din cei zece ani ai serviciului meu preoțesc din Cernăuți. Și dacă ași fi greșit cu ceva familiei Reus, dar martor mi-i cel de sus că n-am avut cu ea nimic, cum se zice, nici în clin nici în mânecă.

Lupta pentru apărarea limbii noastre[1]

În cei peste șepte ani petrecuți în Toporăuți am avut destul prilej să cunosc, că pe ruinele limbii noastre slavismul se lățește în mod îngrozitor. De aceea am început a publica în organul „Revista Politică"[2] din Suceava toate știrile relativ la prigonirea limbii noastre, știri luate de unde ni se da ocazia a le auzi, așa știrea despre măgarul directorului Theil de la școala capitală normală din Suceava, auzită de la tatăl meu și de la călugărul Manasi Nastasi de la biserica catedrală din Cernăuți; știrea despre Warnicki, Malowski, Sabara și

[1] Vezi într-o altă redactare, fragmente în „Făt-Frumos", an XII, 1937, p. 124-126 și 191-193.

[2] „Revista Politică" (1886-1891).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Paulowicz, auzită de la protoiercul și parohul meu Ioan Olinschi; știrea despre Gorzecki, auzită de la cumnatul meu, parohul Samuil Petrescu din Crasna; știrea despre „curcanul cu carta poștală" din prim articolul no 19ex 1889, auzită de colegul meu parohul Mihail Tamovschi din Hliboca; știrea despre școala din Slobozia Rarancei, auzită de la cantorul bisericesc Elisei Medvighi din Toporăuți; știrea despre școala din Volcineț, auzită de la profesorul Grigore Halip; știrea despre incidentul de pe piața fânului din Cernăuți auzită de la cantorul bisericii Sf. Paraschiva, Mihai Beuca Costineanu; știrea despre un învățător rus cu fiul său de la gimnaziul din Cernăuți etc. Câteva din știrile acestea sunt concentrate, după cum voiu arăta îndată, în o aspră filipică, care a produs mare svon în nr. le 6 și 7 ale „Revistei"...; din 1889 am publicat două corespondențe sub titlul *Limba românească în Bucovina.* Iată ce ziceam în nr. 6: „Avem în multe sate ale noastre țărani români cari, aflându-se în contact zilnic cu conlocuitorii de alte nații vorbesc mai multe limbi. Întrebăm însă: Știu țăranii aceea, ce importanță are limba lor? Îi cunosc ei prețul? Pot ei să-i facă pe străini să li-o respecte? La anul viitor comisarii împărătești iar au să miargă prin cele sate și au să facă o nouă conscriere a poporului din Bucovina, se înțelege că tot după parola: Umgangssprache (limba de comunicație). Badea Ion din nou va fi chiemat înaintea domnului comisar și va fi întrebat: Cum? în care limbă? Doară românește? Sau poate... nu știm? Da, bădica Ion e Român, dar la catastih se va lepăda de omul cel vechiu. A cui va fi vina? Cine din conducătorii firești ai țăranului nostru și-a dat până acum silința de a face pe această blândă oaie să priceapă și adânc să simțească *prețul limbii sale,* pentru care astăzi se zbuciumă toate popoarele din lume? Și dacă și-a dat cineva silință, cari sunt rezultatele? Am dori să le cunoaștem pe calea publicității, ca să știm din procedura unuia sau altuia, ce mijloace am avea să întrebuințăm cu toții. Ni se pare însă că puține rezultate va avea de înregistrat „Revista"... și ea trebuie să înregistreze, căci în punctul acesta astăzi am ajuns la „aut...aut".

Filipica amintită am publicat-o în „Revista politică" no 20 și 21 din 1889.

Citind-o, ca manuscript, amicilor mei Grigori Halip și Dimitrie Socolean, ei mi-au dat câte 5 florini și m-au sfătuit să colectez mai departe suma de vreo 30 de florini, cu cari din Revistă s-o extrag separat în 1200 exemplare și s-o împărțesc gratuit între poporul de la țară. Așa am și făcut. După ce a apărut în Revistă.... juristul Victor Iliuț mi-a spus că prezidentul țării Pino l-a însărcinat pe consilierul gubernial, baron Stârcea, să-i traducă filipica în nemțește, și Stârcea a dat-o lui Iliuț de a tradus-o. Tribuna din Sibiu și-a făurit după dânsa două articole de fond, Gazeta Transilvaniei și Calendarul poporului bucovinean au reprodus-o întreagă așa că, după cum îmi spunea șeful de tipografie Dimitrie Bucevschi, ea să fi ajuns la un tiragiu de vreo 7000 de exemplare. În grădina otelului Weiss din Cernăuți pare că văd și acuma, cum într-o seară membrii societății academice „Junimea" fantasau numai de dorul limbii noastre. Unchiul Silvestru s-a exprimat înaintea ginerelui său, Artemie Berariu și în presența mea că, în locul lui, acuma eu m-am apucat să scriu apologii. În broșura *Die Slavisierung der Bucovina im XIX Iahrhundert von einem bukowiner Rumänen*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(Dr. Constantin baron de Hurmuzachi), Wien 1900, cetim la pagina 16 relativ la primejdia rutenisării: „Comunicări foarte interesante despre aceasta (primejdie) se află în „Revista politică" – o foaie cu părere de rău apusă, care a apărut în Suceava (edată de Dr. Matei Lupu) și unica a înțeles bine pericolul totalei desnaționalisări ce amenință poporațiunea noastră rurală și neobosit a veghiat asupra agitației rutene". În special relativ la filipică cetim în aceeași broșură, nota de la pag. 19: „Cu părere de rău nu putem vorbi aici de întregul sistem școlar dușmănos românilor din deceniile de mai nainte. Chestia aceasta e tratată foarte detailat în amintita „Revistă politică" (Suceava anul IV No.20 și 21), unde se arată în ce mod grosolan fură siliți școlarii să părăsească limba românească, respectiv să învețe limba slavă la școlile capitale din Cernăuți și Suceava, anume între anii 1834-1850, sub învățătorii Warnicki, Malowski, Sabara și Paulowicz. Și acum iată înțeleg cuprinsul filipicei.

Către sătenii români bucovineni

Numărul Moldovenilor sau al Românilor din Bucovina se împuținează din zi în zi tot mai mult. Știți cu bună seamă și voi, fraților săteni, că din zece în zece ani se trimit comisari împărătești prin satele și târgurile țării noastre, ca să numere toate sufletele după limbile ce le vorbesc, și așa să se știe câți locuitori are Bucovina întreagă. Acum, ca să vedeți, cum se împuținează numărul nostru al românilor, iată aici o dovadă: În anul 1875 erau în Bucovina 221 de mii de români, 202 mii de ruteni sau ruși, 94 mii de nemți cu jidani la un loc și peste 13 mii de locuitori de alte limbi, adică: poleci, unguri, lipoveni și alții. Nu trecură mai mult decât 5 ani, și la numărarea sufletelor din 1880 s-au aflat în Bucovina noastră 108 mii de nemți cu jidani la un loc, 239 mii de ruteni, numai 190 mii de români și 29 mii locuitori de alte limbi. Adecă numai în 5 ani de zile limba rusească a întrecut-o pe cea românească cu 68 de mii de suflete, și încă și celelalte limbi au dat înainte și au sporit, iară limba românească a dat tare înapoi, a scăzut cu 19 mii numai în 5 ani, lucru nemaiauzit și nemaipomenit până acum pe față pământului.

Primejdia pentru noi românii e nespus de mare. Noi suntem înconjurați din toate părțile de limbi străine, cari se năpustesc asupra neamului nostru, silindu-se din răsputeri să ni răpească mai ales dulcea, drăgălașa și scumpa noastră limbă românească. Și oare de ce caută străinii să ni răpească limba? Pentru că știu ei prea bine că deodată cu limba noi pierdem și toate drepturile, ni pierdem chiar și viața. Iată, sătenilor români bucovineni, ce preț mare are astăzi limba pentru un popor! *Limba* este viața unui popor. Cum își pierde limba, îi pierdut și el. Limba îi în ziua de azi comoara cea mai neprețuită, odorul cel mai scump *al unui neam de oameni.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Avem dovezi că limba noastră românească este prigonită, batjocorită și urgisită de mulți străini din Bucovina. Avem dovezi că unii din acei străini numesc limba noastră „limbă țigănească", iar limba rusească o numesc „limbă îngerească și limba raiului", zicând că numai acei oameni au să intre în rai cari vorbesc rușește. Și oare de ce iscodesc ei niște nimicuri atât de nerușinate? Pentru că vreau să-i bage poporului nostru cu de-a frica în gură limba rusească. Acești străini vreau adică să se stingă neamul românesc din Bucovina, iar neamul rusesc să crească și să se întărească pe pielea românilor.

Veți vedea mai la vale, fraților săteni români, că acest plan diavolesc al străinilor e pus în lucrare tare de multă vreme, iar în ziua de azi el este atât de primejdios pentru noi, că numaidecât suntem siliți să vă scriem scrisoarea aceasta în care vrem să vă arătăm leagănul cel strălucit, din care se trage limba românească, și să vă lămurim asupra drepturilor împărătești, cari chezășuiesc și ocrotesc întrebuințarea limbii noastre la noi în Bucovina.

Citiți dară, fraților, scrisoarea aceasta, citiți-o cu toată luarea aminte, citiți-o pe la clăci și pe la șezători, citiți-o duminica și serbătoarea pe la strânsuri de oameni, ca să știe tot satul învățăturile ei cele bune și folositoare, și toți românii la un loc și fiecare îndeosebi să prindă la minte, la virtute creștinească și românească, toți să se trezească din somnul morții de până acum și să nu-și mai lase călcat în picioare odorul cel scump al limbii românești.

Știm noi că limba românească v-a fost dragă totdeauna și vi-i dragă și acum, dar ca s-o îndrăgiți și mai tare, trebuie să știți o istorie, anume.

Istoria limbii românești

În Europa, adică în partea lumii, în care trăim și noi, este o țară cu numele Italia și în țara aceea se află cetatea Roma. Cu 753 de ani înainte de Hristos locuia în Roma un popor care se numea Romanii. Luați bine seama, „Romanii" se numea poporul acela iar nu Românii.

Romanii aveau multe virtuți, dară virtutea lor cea mai de căpitenie era curajul, adică o tărie de suflet și de inimă, cum n-a mai avut alt popor de pe lume. Pe când femeile romanilor ședeau acasă, grijind de tors, de țesut, de gospodărie, și mai ales de creșterea copiilor, bărbații și feciorii lor erau duși la bătălie. Ei se războiau necontenit cu popoarele vecine, ca să facă rânduială între dânsele, și aveau norocul de a învinge totdeauna.

În chipul acesta romanii au învins pe toate popoarele dimprejurul lor și s-au făcut stăpâni peste toată Italia. Dar ei nu s-au mulțămit numai cu atâta. Pe lângă Italia au început să cucerească și alte țări și nu numai din Europa, ci și din alte părți ale pământului, anume din Africa și din Asia. Și, ca să nu lungim vorba, vă spunem pe scurt că în răstimp de 870 de ani romanii și-au

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

supus toată lumea, câtă era cunoscută pe atunci. Împărăția lor cuprindea 120 de milioane de oameni și era așa de mare cum n-a mai fost și nu mai este altă împărăție decând e lumea[1]. Romanii au fost dară un popor fără părechie pe pământ, pentru că numai ei singuri au domnit toată lumea, numai ei singuri au fost domnitorii lumii.

Unul din cei mai mari împărați ai romanilor a fost Traian, care a domnit de la anul 98 până la 117 după Hristos. În țările, unde locuiesc astăzi ungurii și românii, adică în țara ungurească, în Ardeal, în Banat, în Bucovina, în România și în Basarabia, locuia pe timpul împăratului Traian poporul dacilor și țara lor se numea Dacia. Dacii erau un popor tare neastâmpărat, și de aceea Traian s-a hotărât să-i stingă de pe fața pământului. Acest plan l-a împlinit Marele împărat în patru ani de zile așa de bine, încât dacii fură mai că de tot stârpiți[2] și Dacia pustiită de oameni fu prefăcută în anul 106 după Hristos în țară romană. Traian a adus apoi în Dacia cea pustie mulțime nemărginită de oameni din Italia și din alte părți ale împărăției sale, va să zică a împoporat Dacia cu romani.

V-am spus că Dacia cuprindea țările din ziua de azi: Ungaria, Ardealul, Banatul, Bucovina, România și Basarabia. Acum luați tare bine seama: Traian a adus în aceste țări mulțime nemărginită ode mani ca să locuiască într-însele și să le stăpânească. De la acei romani aduși încoace de Traian, ne tragem noi românii din ziua de azi. Însemnați-vă bine, fraților săteni, că noi românii nu suntem niște lepădături ori niște venetici sosiți de eri ori de alaltăeri în scumpa noastră țară Bucovina, ci suntem aici de 1800 de ani, suntem cei mai vechi locuitori ai acestui pământ. Strămoșii noștri sunt falnicul popor al romanilor, noi ne tragem de la domnitorii de odinioară ai lumii, leagănul nostru este Italia cu vecinica și strălucita ei cetate Roma.

Limba strămoșilor noștri romani, adică limba latinească era cea mai frumoasă de pe lume, ea se învață încă și azi prin școlile din toate împărățiile pământului. De la limba latinească se trage și limba noastră românească. Ca să vedeți, cum de bine seamănă limba noastră cu limba latinească, iată aici câteva dovezi. Apa o numeau strămoșii noștri romani *acva*, fereastra o numeau *fenestra*, vițelului îi ziceau *vitellus*, porcului îi ziceau *porcus*, capului îi ziceau *caput* și așa mai departe.

Mai toate cuvintele limbii românești se trag din limba latinească, și nu e dară lucru de mirare, dacă am cetit odată în o gazetă că, venind oarecând un domn englez, care știa vorbi latinește, la Galați, și dându-se în vorbă cu un țăran român, domnul acela, deși nu știa limba românească, el tot îl pricepea pe țăranul român după limba latinească. Dar nu numai limba, ci noi românii am moștenit

[1] În realitate, Imperiul Britanic, avea, după primul război mondial o întindere de șapte ori mai mare decât Imperiul roman în culmea puterii sale (n. M.I.)

[2] Teza exterminării dacilor – prezentă și la Dimitrie Cantemir și în scrierile majorității corifeilor Școlii Ardelene – este neștiințifică, fiind părăsită de multă vreme (n. M.I.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de la strămoșii noștri și marea virtute a vitejiei în războaie precum și multe credințe și datine. Pline sunt cărțile împărăției prea bunului și prealuminatului nostru împărat de laude pentru vitejii ostași români din Bucovina, din Ardeal și din Banat. Ori unde i-a chemat steagul împărătesc, în Italia la Salferino, în Boemia la Kenigreț, în Ardeal în anul 1848 sub căpitanul Avram Iancu împotriva răzvrătiților unguri, în Bosnia sub comanda generalului Filipovici împotriva turcilor, pretutindeni ostașii români din împărăția Austriei au dovedit că sunt vrednici urmași ai cuceritorilor lumii, că pentru scumpa lor țară și iubitul lor împărat ei cu drag se duc să-și verse sângele pe câmpul de luptă.

Dintre datinile moștenite de la strămoșii noștri romani vă înșirăm aici numai câteva: Cum umblă băieții noștri la Crăciun și la anul nou cu colinda și cu uratul, chiar așa umblau și băieții strămoșilor noștri pe la casele din Roma. Cum aruncă românii de azi bani în groapa mortului, așa făceau și romanii. Cum pun rămâncele noastre sub cloșcă ouă fără pereche și a treia zi le cearcă în zarea luminii și în apă ca să vadă cari sunt bune de clocit și care nu, tocmai așa făceau și femeile romanilor. Și sunt încă alte multe credințe și datini păstrate de poporul român, cari toate le-au moștenit de la poporul domnitor al lumii, de la strămoșii romani. Știți însă și voi, fraților săteni, că nici o mărire lumească nu ține vecinic, ci odată tot trebuie să vie o vreme, când orice mărire, orice strălucire trece ca roua ori se stinge ca focul. Așa a trebuit să treacă și să se stingă și mărirea strămoșilor noștri romani. Pe la anul 375 după Hristos începură adică a năvăli din Asia prin țara moscăcească de astăzi multe popoare sălbatice și cu totul necunoscute până atunci, curgând ca un potop asupra împărăției celei mari a romanilor. Țările românești din ziua de azi au fost cele dintâi care au întâmpinat acel potop de oameni sălbatici. Strămoșii noștri din Dacia se luptau împotriva lor cu toată bărbăția, iară când puterile nu mai ajungeau atunci își căutau mântuire prin crăpăturile și văgăunele munților Carpați; se adăpostiau pe unde era mai îndemână și așteptau până potopul se mai strecura. Popoarele cele sălbatice atâta au năvălit asupra împărăției romane, până ce au mântuit-o de zile. Ele au cuprins pământul domnitorilor lumii, dară pe poporul roman tot nu l-au putut stinge. Căci precum ies dintr-o tulpină bătrână și vechie mlădițe nouă, așa au răsărit din trupul cel vechiu al romanilor alte popoare tinere cari trăiesc și astăzi, anume: franțuzii, italienii, spaniolii, portughezii și noi, românii.

Iată, românilor săteni, noi avem mulți frați pe lume că doară frați ni sunt franțuzii, italienii, spaniolii, portughezii, pentru că se trag de la același popor, de la care ne tragem și noi, adică de la vechii romani, domnitorii lumii! Limbile acelor frați ai noștri seamănă și ele cu limba noastră, deoarece copiii acelorași părinți numaidecât trebuie să semene între olaltă și după limbă. Asta o recunoaște și lumea de azi, și de aceea numește ea limbile franțuzilor, italienilor, spaniolilor, portughezilor și limba noastră românească limbi *romanice*, adică limbi cari s-au născut din limba vechilor romani.

Potopul popoarelor celor sălbatice a ținut mai că o mie de ani. El a înghițit tot ce-i sta în cale, iar asupra poporului nostru român a trecut ca peste niște stânci neclătite de munte. *Apa potopului s-a dus, iar stâncile au rămas.*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Adică strașnică tărie de viață mai are poporul nostru românesc dacă a scăpat el teafăr prin o mie de ani de chinuri și suferinți ne mai auzite, și astăzi este un popor de peste 12 milioane de suflete, un popor cunoscut și lăudat de toată lumea pentru rara sa vitejie și pentru strălucitele sale virtuți. Și oare cum de nu ne-am stins noi românii în potopul sălbaticilor? Prin ce minune dumnezeiască ne-am mântuit viața? Minunea aceasta ne-o arată vestitul scriitor Bonfiniu, care zice așa: „Romanii s-au luptat pe timpul năvălirii sălbaticilor mai mult pentru păstrarea limbii decât pentru păstrarea vieții". Iată, fraților săteni, cât de bine au cunoscut strămoșii noștri prețul cel nespus de mare la limbii! Dacă ei ar fi părăsit limba românească și ar fi prins a vorbi în limbi străine, astăzi noi românii n-am mai fi pe lume, pentru că ne-ar fi înghițit popoare străine, care s-ar fi întărit și ar fi crescut pe pielea noastră, iar de numele nostru nici nu s-ar mai pomeni. Dacă s-ar fi lepădat strămoșii noștri de limba românească și ar fi grăit rusește noi am fi astăzi ruși, dacă ar fi grăit grecește am fi greci; dacă ar fi grăit ungurește am fi unguri. Astfel poporul român, dacă și-ar fi ucis limba, și-ar fi ucis și viața și azi el n-ar mai trăi, după voia sa și după placul său, ci ar fi silit să joace așa după cum i-ar cânta străinii, de cari s-ar fi lăsat să-l înghită.

După potopul sălbaticilor limba românească a fost stingherită mai cu seamă de popoarele rusești, de greci și de unguri. Pofta acestor popoare străine, de a înghiți limba românească, este și în timpul de față foarte mare..Ungurii vreau să-i prefacă pe românii din Ungaria, Ardeal și Banat în unguri. Grecii se opintesc să-i prefacă pe românii din Macedonia și din Albania în greci; Moscalii se silesc să-i prefacă pe românii din Basarabia în moscali; galițienii se folosesc de apucăturile cele mai nerușinate, ca să ne prefacă pe noi românii din Bucovina în mazuri ori în boici. Și, lucru ciudat, toți străinii aceștia caută în toate chipurile să zugrume limba românească, pentru că știu ei bine că numai așa își pot ajunge ținta. Ungurii au băgat limba ungurească în școlile românești, în cancelariile tuturor diregătorilor, ei se silesc s-o bage și în bisericile românești. Ungurii vreau ca copiii românilor, învățând în școlile ungurești, să uite limba românească, ei vreau ca românii să nu mai deie pe la diregătorii scrisori românești și să nu mai audă limba românească nici prin bisericile lor. Și tot așa fac cu românii și grecii și moscalii. Dar nu se dau nici românii din acelea țări cu una cu două, ci se luptă și ei cu trup și cu suflet, pentru drepturile și păstrarea limbii lor. Dumnezeu să li ajute că, Doamne mare odor este în ziua de azi limba românească.

Să vedem acuma ce-a avut de pătimit limba românească la noi în Bucovina. Bucovina era odată o parte a Moldovei. La anul 1775 ea fu adaosă la împărăția prea bunului și prea luminatului nostru împărat, și în răstimp de 11 ani fu cârmuită de doi generali împărătești, cari ținură în mare cinste limba noastră, orânduind să se întrebuințeze în școli, în diregătorii și pretutindeni. Va să zică, bine ne-au mers nouă românilor bucovineni pe vremea celor doi generali împărătești. Dară vai și amar ne-au mers mai pe urmă. De la anul 1786 țara noastră fu împreunată cu Galiția, ea veni sub stăpânirea polecilor galițieni, care au fost varga lui Dumnezeu pentru noi.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Locuitorii Bucovineni erau mai toți români. Dară de asta polecii n-au vrut să ție seamă, ci cum au primit stăpânirea asupra țării noastre, i-au scos afară pe învățătorii români din școli, i-au scos pe diregătorii români din diregătorii și în locul lor au băgat tot poleci. Limba românească se stingea prin mulțimea de sate de ale noastre, pentru că întrânsele curgeau necontenit cete întregi de mazuri galițieni cari vorbeau cu românii numai rusește, așa că țăranii noștri din acele sate, uitându-și limba cu totul s-au făcut ruși. Dară polecii nu prigoneau numai limba românească, ci ei schimonoseau pe polecie și numele românești ale oamenilor noștri, făcând din Mitrofan - Mitrofanovici, din Țurcan – Țurcanovici și așa mai departe. Luați tare bine seama, fraților, că încă și astăzi sunt unii domni străini cari vă schimonosesc numele românești, voi însă să nu suferiți o batjocură ca aceasta. Limba românească, pe timpul polecilor, nu era îngăduită nicăiri, iar în școli era chinuită și batjocorită cu o sălbăticie fără margini.

Ca să vedeți și voi, fraților, sălbăticia aceea, iată vă dau aici câteva dovezi scoase din gazeta noastră „Revista politică" din Suceava, care scrie așa: Sunt încă unii bătrâni cari povestesc că, pe vremea directorului Theil, de la școala capitală normală din Suceava, școlarilor români li era foarte aspru oprit de a vorbi între olaltă românește. Și dacă totuși se întâmpla că oarecare școlar român vorbia în limba sa, atunci i se anina de gât un măgar tăiat din hârtie, ori zugrăvit pe o tablă de lemn, de care era legată o ață. Școlarul român trebuia să poarte măgarul acela în decursul întregii săptămâni până sâmbătă. Sâmbăta se chiemau apoi școlarii din toate clasele la un loc, și toți aveau dreptul de a scuipa asupra păcătoșilor români cu măgarii la grumaz. Adică pentru vorba românească copii români erau pe atunci rușinați și scuipați de alți copii români.

Dar și mai chinuită era limba românească între anii 1834 și 1850 sub învățătorii poleci de la școala normală din Cernăuți, anume Warnicki, Malowscki, Sabara și Paulowicz, căci iată ce scrie despre dânșii „Revista politică". Învățătorii numiți alegeau dintre băieții fiecărei clase mai mulți cenzori, pe cari anume îi puneau să ieie sama, cari școlari vor vorbi românește. Cenzorii aceia erau de două feluri, cenzori mai mari și cenzori mai mici. Fiecare laiță din clasă avea câte un cenzor mai mare și unul mai mic, și toți cenzorii, fără deosebire, aveau câte o tăbliță de lemn pe care era scris nemțește cuvântul „sămn pentru limbă". Tăblița aceea era ciuma limbii românești. Cum auzia un cenzor pe vre un școlar român vorbind românește, pe loc îi da ciuma în mână, și bietul băiat o primia cu lacrimi în ochi, căci trebuia s-o primească. Dar ca să scape de urmările ciumei băiatul pândia să audă vorba românească între alți școlari și astfel da ciuma în mâna altuia.

Adunându-se a doua zi școlarii prin clasele lor, se-nțelege că ciumele trebuiau să se afle în mâinele unor copii români, și trebuiau să fie toate, adecă să nu lipsească nici una... Acum censorii strigau: Dați tăblițele-ncoace! Ieșind cei cu tăblițele din laițe, censorii li porunciau cu asprime: Cărați-vă la locul de rușine! Locul acela era lângă tabla școlii. Acolo se puneau în rând școlarii români, ținând tăblițele ciume în mâinele lor și plângând, pentrucă acum aveau să fie pedepsiți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Întră poleacul învățător în clasă. Voi sunteți cei nepocăiți? – li zicea el celor de lângă tablă – bătu-ncoace! Bieții băieți erau întinși pe laiță, și sălbatecul învățător începea a li melița dosul ca să li urce mintea la cap.

Însă bățul nu era medicină numai pentru zugrumarea limbii românești, ci el era întrebuințat ca buruiană de leac și pentru învățarea limbii leșești.

Școlărițelor române li ziceau învățătorii poleci când le auzeau vorbind românește: Ar fi copile frumușele și de treabă, dar mi-i greață că vorbesc țigănește. De aceste batjocuri ale polecilor ne-a mântuit prea bunul și prea luminatul nostru împărat în anul 1849. Maiestatea sa a despărțit adică Bucovina de Galiția *pentru totdeauna* – i-a dat țării noastre un guvern sau o cârmuire deosebită în Cernăuți și, ca să nu mai fie prigonită și asuprită limba noastră românească, prea iubitul nostru împărat a mai dat o lege foarte bună și înțeleaptă, care este temelia împărăției sale și de cari trebuie să se ție toți supușii Austriei. Legea aceea s-a dat la 21 Decembrie 1867 și în ea se află articolul 19, care zice așa: „Toate popoarele Austriei au asemenea drepturi și fiecare popor are dreptul nevătămat de a-și apăra națiа și limba și a griji de dânsele. Împărăția recunoaște că toate limbile unei țări sunt asemenea îndreptățite în școli, în diregătorii și în viața de obște. În țările unde locuiesc mai multe popoare, școlile au să fie întocmite așa, ca fiecare popor, fără nici o silă, să capete mijloacele trebuincioase pentru școlari în limba sa!

Legea asta împărătească are și astăzi putere, dar unii străini tot ni batjocoresc limba. Iată dovezi din „Revista politică" care chiar anul trecut scria următoarele:

O femeie din Roșa (lângă Cernăuți) vine la un preot din apropiere și grăiește către dânsul rusește. Preotul, judecând-o după port îi răspunde românește, dar femeia tot nu se lasă de limba rusească. Atunci se scoală un teolog, care era martor la vorba dintre femeie și preot, și zice: D-a păi bine, leliță, și eu sunt din Roșa și te știu, pentru că mi-ai fost vecină. Atunci nu știai vorbi rusește, cum dară de ți-ai uitat limba românească? Să trăiești, domnișorule, răspunse acum femeia, și dacă mă cunoști, apoi ți-oiu spune dreptatea: Vândusem odată lapte la un domn din Cernăuți. Domnul acela mi-a ținut într-o zi o cazanie frumoasă și mi-a zis că numai acela poate să aibă parte de rai și de împărăția cerului, care vorbește în casa sa limba rusească, adecă limba lui Dumnezeu. Iar cine vorbește limba țigănească, adecă cea românească, acela va sta afară la poarta raiului ca cânii și Dumnezeu s-a feri de a-l lăsa în rai, cum ne ferim noi astăzi a-i lăsa pe țigani în ogrăzile noastre. De atunci mă feresc a vorbi în limba românească împreună cu soțul meu și copii mei, și tot așa face și o vecină de ale mele.

Vă întreb acum, fraților săteni, oare-n adevăr domn să fi fost acela, care a vorbit către femeia din Roșa așa? Doamne ferește! El a fost o lepădătură nerușinată de venetic, un mișel și un ticălos fără pereche, un dușman de moarte al limbii românești și al neamului românesc. Și se vede că sunt încă mulți mișei de aceștia, căci iată, ce mai scrie „Revista politică". În Mologhia, sat aproape de Cernăuți, locuiesc în deosebite coturi ale satului trei părți de români, o parte

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de ruteni și una de nemți. Nu demult se însurase un român în cotul Rutenilor. Românul acela merge într-o duminică la un preot tânăr și preotul îi zice: Da bine, bade Simioane, la vărul dumitale este astăzi parastas, masă mare, cum de nu te-ai dus și dumneata la dânsul? Azi e doară duminecă ai fi avut destul timp să te duci! D-apoi domnule părinte, răspunde badea Simeon, cine dintre noi rușii s-ar înjosi să meargă la un moldovean la masă. Altă ceva, dacă m-ar fi poftit un rus, la el mă duceam cu dragă inimă, că la masa unui rus și Dumnezeu șede, bea și mănâncă cu plăcere, iar la un moldovean nu.

Și cine ți-a spus dumitale aceasta? întreabă tânărul preot, plin de mirare.

Cine să-mi spuie?... spusu-mi-au ei mai mulți domni! Tot „Revista politică" scrie că la un parastas în Boian un român a grăit așa: Odată vom fi cu toții ruși și ferice de acela ce știe rusește, că în rai se vorbește rusește, îngerii vorbesc rusește și Dumnezeu asemenea, și la vremea de apoi, când va veni Hristos să judece lumea, tot în limba rusească va vorbi. Cine i-a spus românului vorbele acestea, el n-a vrut să mărturisească. „Revista politică" mai scrie și acestea: Un țăran român cumpără pe piața de râmători din Cernăuți un mascur, se duce la scriitorul care dă țidulele și își cere țidula în limba românească. Scriitorul se răstește la el, strigând: ce nu grăiești rusește? românul îi răspunde dârz: nu știu altă limbă, numai românește!

Tot în Cernăuți, pe piața fânului un zidar vrea să cumpere lemne de la un român din Roșa, care vorbește rusește. Vine un al treilea om și-l întreabă pe român, de ce nu vorbește românește? Jidanul răspunde repede: pentru că în Bucovina nu-i iertat a vorbi românește!

Un învățător dintr-un sat rusesc are un fiu la gimnaziul din Cernăuți, care învață religia în limba română. Parohul din acel sat citește atestatul fiului și-i zice învățătorului să nu mai învețe fiul lui religia în limba română, căci rutenii au să fie odată stăpâni în Bucovina.

Din toate, câte le-ați auzit despre prigonirile suferite de limba românească la noi în Bucovina, începând de la anul 1786 până astăzi, v-ați încredințat cu bună samă și voi, fraților săteni, că dușmanii limbii noastre au fost înainte polecii, iar acum sunt unii domni din Galiția, cari scornesc minciunile cele mai comurate, ademenindu-i pe țăranii noștri să se lepede de limba românească.

Un neamț foarte învățat, anume Hoffman, a scris înainte de cam 50 de ani, că limba românească este atât de frumoasă și de bogată, încât cu deosebire s-ar potrivi să fie vorbită de cel mai luminat popor de pe lume. Domnii boici venetici o știu aceasta. Domnii boici venetici o știu și aceasta, că limba românească se trage de la cea mai vestită limbă de pe lume, adică de la limba latinească, și că noi românii împreună cu frații noștri franțuzii, italienii, spaniolii și portughezii suntem cea mai mare și mai strălucită familie de popoare din Europa, fiind la un loc aproape 150 de milioane de suflete. Veneticii cari ne fac țigani și zic că cei ce vor grăi românește au să steie ca câinii la ușa raiului, fac păcatele cele mai grele, batjocorind astfel dreapta credință dumnezeiască, înaintea căreia toate limbile pământului au asemenea drepturi. Veneticii aceia calcă în picioare și articolul 19 al legii împărătești din 21 decembrie 1867, înaintea

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

căruia toate limbile împărăției Austriei au tot asemenea drepturi. Dar ce li pasă veneticilor acestora de toate acestea? Ei anume vreau ca să prefacă adevărul curat ca lumina soarelui în întuneric, ei anume aruncă cu glod în mărgăritarul cel strălucit al limbii noastre, deoarece ei știu prea bine că dacă țăranii români din Bucovina își vor pierde limba, atunci își vor pierde și școala și biserica și toate averile și drepturile, și toate aceste bunuri vor trece în mâinile veneticilor.

Cât timp Rarancea a fost sat românesc, oamenii de acolo nu și-au pierdut legea strămoșească; dar îndată ce s-au rusit, românii rărănceni rusiți au trecut la unie[1]. Iată, fraților săteni, o pildă îngrozitoare că satele noastre, ce se rusesc, sunt în primejdie de a-și pierde până și adevărata credință în Dumnezeu!

O, și multe sate românești s-au rusit la noi în răstimpul de peste o sută de ani, de când ne aflăm la împărăția Austriei. Stănești, Călinești, Bobești, Cabești, Cuciurul Mic, Mămăiești, Rarancea, Hlivești, Orășeni, Toporăuți, Gavrilești, Zopeni și încă multe alte sate au fost odinioară curat românești, iar astăzi spre marea noastră daună sunt rusești. Prin acestea sate au venit galițieni goi, flămânzi, nenorociți ca vai de dânșii, căutându-și pâinea de toate zilele. Fiind ei bolânzi, nătângi și întinați pentru limba lor rusească, țăranii noștri au început a vorbi cu dânșii numai rusește, și-au pierdut deci limba românească și așa pierdute sunt pentru noi și satele acelea. Astfel, treaba a ajuns așa de departe, că rutenii sunt azi în Bucovina 239 de mii, iar noi românii numai 190 de mii, și moscalii au tipărit zece porunci, împrăștiindu-le în multe țări și zicând în porunca a treia că o parte a Bucovinei are să fie a lor.

E deci timpul, fraților săteni, să nu vă mai pierdeți limba românească, că, precum vedeți, primejdia este foarte mare.

Noi cu multă amărăciune am băgat de seamă că unii din voi, cu un hargat rus, cu un păzitor de noapte rus, cu jidanii, cu o moașă ruscă ori cu alți ruși vorbesc numai rusește. Am mai băgat de seamă că, dacă se află un rus între 20, 30 de români, românii hodorogesc cu dânșii numai rusește. Vă-ntreb dacă s-ar duce unul din voi la Galiția și ar vorbi românește, oare rușii de acolo v-ar răspunde în limba voastră? Doamne ferește! Deci și voi, fraților, trebuie să vă începeți numai decât, trebuie să grăiți cu rușii, cu jidanii și cu toți străinii din satele voastre numai românește, căci limba e azi sufletul unui popor și, dacă vi-i dragă viața voastră și a copiilor voștri, dragă trebuie să vă fie și limba românească. Pentru dânsa voi trebuie să fiți de acum înainte nătângi și înținați cum sunt rușii pentru limba lor.

Dacă limba românească a fost păstrată cu atâta tărie de strămoșii noștri în timpul cel amar de o mie de ani al potopului sălbaticilor, voi să n-o puteți păstra astăzi, când aveți dreptul împărătesc din art. 19 al legii din 21 Decembrie 1867? Nu tăceți dară, când cineva vă batjocorește limba, ci apărați-vă cu articolul 19 și batjocurile spuneți-le preoților și învățătorilor voștri, ori puneți-le pe hârtie și trimiteși-le la „Revista politică" în Suceava!

---

[1] La uniți, adică greco-catolici, rutenii, în parte, acceptaseră unirea cu Roma la 1595 (n. M. I.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Tipărindu-se ele acolo şi cetindu-le noi românii luminaţi, pe batjocoritorii limbii româneşti îi vom trage la răfuială şi ne vom plânge până şi la prea luminatul nostru împărat, a cărui dorinţă şi voinţă este, ca limba noastră să fie ţinută în cinste, iar nu batjocorită.

Şi ca să vă cinstiţi, fraţilor, voi singuri limba trebuie să grăiţi româneşte nu numai cu toţi sătenii de prin satele voastre, ci şi cu preoţii, învăţătorii şi scriitorii voştri sătesti, cu domnii de prin toate diregătoriile şi cancelariile, mai pe scurt cu toată lumea din Bucovina. Asemenea grijiţi ca toate scrisorile, ce le faceţi, să fie scrise numai în limba românească. Nu voi trebuie să ştiţi limba domnilor, ci ei trebuie să ştie limba voastră.

Nimeni de pe lume nu are dreptul să vă silească a grăi în limbi străine şi, dacă aţi grăi, uşor aţi avea pagube foarte mari, anume iată cum: Se întâmplă bunăoară că pică o năpastă pe capul unui român, şi el este pârât la criminal. El poate ştie grăi, cum se zice „rupe-taie" într-o limbă străină, în care grăieşte şi judecătorul. Acum dacă n-are el atâta minte să zică: domnule judecător, eu ştiu numai româneşte! apoi prea uşor se poate întâmpla, ca la protocol românul să se încurce cu limba străină şi aşa să-şi încurce şi treaba, fiind pedepsit băneşte ori cu închisoare. Să luăm altă pildă: Un român vrea să-şi facă un contract, un testament ori altă scrisoare. Făcându-i cineva scrisoarea în limbă străină, el n-o înţelege şi aşa de multe ori o păţeşte foarte rău. Vă ziceam dar încă odată, fraţilor săteni români, limba românească este un drept dumnezeiesc şi împărătesc, păziţi-o, păstraţi-o, apăraţi-o, cinstiţi-o, că numai aşa şi voi veţi fi păziţi, păstraţi, apăraţi şi cinstiţi de Dumnezeu şi de oameni!

Însă ca să împlinească poporul român din Bucovina, voia lui Dumnezeu, adecă ca să crească, să se înmulţească şi să stăpânească pământul strămoşesc, pe care locuieşte de 1800 de ani, voi, fraţilor săteni, pe lângă păstrarea ca ochii din cap a limbii româneşti, trebuie să purtaţi grijă neadormită încă de două lucruri, anume la păstrarea pământului vostru şi de trimiterea copiilor voştri la şcoală. Este lucru prea bine ştiut că un popor fără de carte este aşa nenorocit ca şi un om cu totul orb. Şi este iarăşi lucru prea înţeles că un popor care îşi vinde pământul, îşi vinde pâinea de toate zilele şi hrana copiilor şi vine o vreme, când el trebuie să piară.

Viaţa voastră, fraţilor, este aşa dară *limba românească, pământul românesc şi şcoala românească*. Păziţi acestea trei odoare cu muncă şi trezire necurmată şi Dumnezeu va fi cu voi!

Încă câteva cuvinte, apoi sfârşim. Avem ştire că la anul au să meargă comisari prin satele Bucovinei, ca iar să numere toate sufletele din întreaga ţară. Lucrul acesta este de foarte mare însemnătate. Trebuie dară, fraţilor ca şi voi să vă pregătiţi. Pregătirea nu e grea. Când veţi fi chiemaţi în faţa comisarului şi el va întreba: cum vorbeşti, ori de ce naţie eşti? atunci fiecare din voi cu fală şi cu mândrie să răspundă: româneşte vorbesc, sunt român! Puneţi-vă dar cu toţii la cale, sfătuiţi-vă de pe acum ca nici un suflet român din Bucovina să nu se piardă la numărătoarea poporului din anul 1890, nici un român să nu grăiască cu comisarul împărătesc în limbi străine, şi aşa din

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

greșală să fie scris și numărat la o nație străină sau la un neam străin. Dreptatea aceasta o cere prea luminatul nostru împărat, căutați s-o împliniți numai decât spre binele vostru și spre bucuria Maiestății Sale!

Relativ la limbă am mai publicat în „Gazeta Bucovinei", no 43 ex. 1892 „*Hârtii vechi*" (trei zapisuri), în no. 58 „*Sfaturi practice culese din istorie*" în no. 83 și 86 „*Hârtii vechi*" ce mi le-a dat baronul Eudoxiu Hurmuzachi în scopul descifrării și publicării, în no. 85 „Hârtii vechi", în no. 3 ex. 1903 foița „O convorbire socială", în no. 7 „Victima a două bilete de presintare". Acelea bilete reale, cu numerele preciz indicate, erau ale mele, căci încă de la 1892 începusem lupta cu poșta din Cernăuți din cauza denigrării revistelor poștale în limba română. Iată dovada: no 6878 ex. 1892. D-sale d-lui Constantin Morariu, paroh (eram numai administrator parohial) în Cernăuți. Despre plângerea dumneavoastră, dată aici la protocol în 22 l. c., sunteți înștiințat că, în conformitate cu cercetările făcute, proviziunea biletelor de presintare tăiate și tipărite românește cu părere de rău și din întâmplare se finise în 22 l. c., de aceea respectivul oficiant poștal, la moment, n-a fost în stare să vă deie un bilet de presintare cu tipăritură românească. Ca în viitor să nu se mai repete astfel de incidente, se iau întruna dispozițiunile necesare. Biletul de presentare se înapoiază. Cernăuți 27 iulie 1892. Pentru directorul superior i. r. al poștei Lichtendorf".

La 1 ianuarie 1894, deși ca aspirant la postul de paroh de la Sf. Paraschiva eram destul de negru în ochii guvernialilor, totuși împreună cu cantorul meu bisericesc Mihai Beuca Costineanu și cu eclezierul Ioan Hlușcu am fost cei dintâi din Cernăuți care ne-am luat salariile cu chitanțe scrise în limba românească. Aceasta mi-o adeverit-o nepotul meu Constantin Ciocoiu, care cu urechile sale a auzit în localul ospătarului Paczynschi, cum licvidatorul de la guvern Brettner s-a exprimat către profesorul de cântare Isidor Worobkiewicz, zicând: Astăzi am primit cele dintâi chitanțe scrise în limba română de la preotul de la Sf. Paraschiva și de la cantorul și ecleziastul său! Anunțările în limba română către guvern din partea filialei din Clocucica a societății doamnelor române, prezidată de soția mea, și din partea cabinetului de citire „Lumina" din Clocucica prezidată de mine, le duceam după cum era ordinul de intimidare, în persoană după cum era ordinul prezidial al guvernului țării.

Într-o seară din 1895 mă întâlnesc cu amicii Socolean și Halip, cari îmi spun, că comitetul societății politice „Concordia" a decis să publice un apel relativ la apărarea drepturilor limbii noastre, dar să-l adreseze numai preoților. I-am conjurat să împiedice numai decât acest lucru scârbos cu care ne-am fi făcut de râs înaintea lumii, și să îndemne pe comitetul Concordiei sau să adreseze acel apel către toată suflarea românească din Bucovina sau să-l suprime cu totul. Comisia Concordiei m-a invitat și pe mine la proxima sa ședință, măcar că nu eram membru, și m-a însărcinat cu stilizarea apelului în sensul meu. Iată-l întocmai, așa cum l-am compus și cum fu publicat ca prim articol în „Gazeta Bucovinei" no. 85 din 1895.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Apel
Fraților români bucovineni!

Este fapt istoric deplin documentat[1], că de la anul 1774 până la finea primului deceniu al secolului prezent, afară de limba germană, cari se folosia numai în trebile interne ale oficiilor împărătești, românească a fost singura limbă, în care s-a administrat țara noastră. Însă încorporarea cu Galiția de la 1786-1848, urmată de o sistematică persecutare a limbii române, a cauzat naționalității noastre dezastre, ale căror funeste urmări le vedem și astăzi prin unele comune, unde spre exemplu întâlnim țărani cari acum numai rugăciunile le spun românește. Astfel trecutul și prezentul ni sunt martori și mai vii. că neglijarea limbii noastre a fost și este cauza celei mai mari și mai dureroase rane de pe corpul nostru național. Deci la vindecarea acestei rane mortifere datori suntem noi toți românii bucovineni să aplicăm remediile necesare cu insistența ce o reclamă mântuirea corpului nostru național de pericolul morții. Remediul cel mai sigur ni este garantat prin legea fundamentală de stat din 21 Decembrie1867 (f. l. i, No 142), anume prin articolul 19 care zice: „Toate popoarele imperiului sunt egal îndreptățite și fiecare popor are dreptul nealienabil la conservarea și cultivarea naționalității și a limbii sale. Egala îndreptățire a tuturor limbilor țării în școală , oficiu și în viața publică statul o recunoaște. În provinciile unde locuiesc mai multe națiuni, școalele publice au să fie astfel întocmite, ca fiecărei națiuni, fără a fi silită a învăța a doua limbă a țării, să i se pună la dispoziție mijloacele necesare pentru dezvoltarea în limba sa proprie".

Relativ la chestia, ce ne preocupă am putea cita și enunțiuni positive făcute de sacrata persoană a Monarhului, precum și ordinațiunile ministeriale respectiv date special pentru Bucovina, însă articolul 19 al legii citate vorbește atât de clar, încât și cel mai simplu om trebuie să înțeleagă că exercitării dreptului limbii noastre nu i se poate pune absolut nici un impediment. Și impedimente totuși i se pun de facto, dară pe bază cu totul arbitrară.

Iată motivul cari îl îndeamnă pe comitetul societății politice „Concordia" de a apela la toată suflarea românească din Bucovina, ca să persistăm toți și fiecare la respectarea dreptului nealienabil a limbii noastre în scris și cu graiul viu absolut în toate afacerile vieții publice și private. Apelăm și rugăm în special să stăruie toți membrii națiunii noastre energic și solidar, ca limba românească să-și ocupe dreptul său legal în toate actele și corespondențele oficiilor comunale, parohiale și școlare, în toate actele și răspunsurile primite de la oficiile publice ale țării, în toate actele, corespondențele și scrisorile cu caracter privat, în toate

[1] Vezi *Părți din Istoria românilor bucovineni*, Cernăuți, 1893, pag. 15-24.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

tipăriturile cu caracter de publicitate, cum sunt hârtiile poştale şi formularele de tot felul. În chestia vitală a limbii să nu bagatelizăm nici un incident, fie el cât de mic. Asalturile, ce se dau în timpul mai recent din atâtea părţi asupra limbii noastre, trebuie să ne deschidă ochii la fiecare, că tocmai aceasta este fortăreaţa, în care se află ascuns cel mai scump tesaur al vieţii noastre naţionale. În acest punct solidaritatea noastră trebuie să-şi ajungă culmea.

Fraţilor români bucovineni

Dacă strămunii noştri, cum zice Bonfiniu, între barbarie trăind, s-au luptat mai mult pentru integritatea limbii decât a vieţii, noi, cari stăm pe terenul solid al celei mai stricte legalităţi, să şovăim sau chiar să ne tupilăm în dosul amăgirilor? Atunci istoria ne-ar stigmatiza cu drept meritatul epitet de sinucigaşi! Înainte deci, fraţilor, solidar înainte! Când e vorba de lupta pentru drepturile limbii noastre, gândul la viitorul limbii noastre să ni zguduie ca un fior sfânt şi prin crieri să ni fulgere fiecăruia cuvintele: Etsi fractus illabatur orbis impavidum me ferient ruinae!

Comitetul societăţii politice „Concordia"

În 1893 am început a redacta gazeta poporală „Deşteptarea". Toate articolele despre limbă din primii trei ani şi jumătate sunt produsul meu, afară de două scrise de Dr. Constantin Hurmuzachi, şi mult m-au însufleţit la lupta aceasta şi două exemple din tristul nostru trecut, anume raportul din 1848 adresat Consistoriului de protopopul Lazăr Grigorovici din Bosancea (vezi *Culturhistorische Skizzen*, pag. 147-149), apoi clasica adresă a lui Alecu Hurmuzachi din 14/26 Martie 1862 către episcopul Hacman (*Ibidem*, pag. 192-206), precum şi exemplul viu al fostului meu profesor universitar Dr. I. G. Sbiera.

Despre lupta pentru limbă, ce am avut-o după strămutarea mea în 1896 de la Cernăuţi la Pătrăuţi pe Sucéava, vezi revista „Viaţa românească" din Iaşi, Nr. 6 ex. 1906, pag. 471-474.

Părţi din istoria Românilor bucovineni

Încă fiind alumn seminarial şi văzând inscripţiile de pe la institutele de creştere publică din Cernăuţi, bunăoară „Gewerbeschule" (Şcoala de meserii), „Laudwirtschaftilche Lehranstalt" (Şcoala agronomică) etc. oh! doriam atât de

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mult să știu, ce folos ni aduc acelea institute nouă românilor, câți elevi de ai noștri le cercetează etc. Și nimic nu ceteam mai cu sete decât fragmentele istorice despre tristul nostru trecut, ca de pildă conferința despre fondul religios bucovinean, ținută de unchiul Samuil (Silvestru) Morariu la Societatea pentru literatură și cultură și publicată în Calendarul bucovinean din 1874; Câteva date statistice și istorice din Bucovina de T. V. Ștefanelli, publicate în același Calendar din 1876 și în Convorbiri literare din 1881; Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina de profesorul universitar Isidor cavaler de Onciul în Candela din 1883. Și, începând de la 1886, amar îmi sângera inima de bocetele „Revistei politice", apoi de pildă de o epistolă din 1888 a colaboratorului „Revistei" T. V. Ștefanelli, care mă conjura pe toți zeii să fac ce-oi face, numai să capete de la Consistoriu istoricul școlii reale din Cernăuți, căci advocatul Dr. Rott propusese în o ședință a consiliului comunal Cernăuțean să se prefacă școala greco-orientală în școala reală de stat, și Ștefanelli nu știa de loc, cum să apere în „Revista" interesele noastre față cu propunerea amintită.

Iată, acestea sunt cauzele, care m-au făcut să public corespondența din „Revista" No.6. ex.1889; „Din Carpați pân la Ural are să meargă slova rusă!" Cu această strofă ultimă finește un oarecare Isidor Pasicevski o poezie publicată în No. 1 al gazetei „Ruska Pravda" din 1889, gazeta numită pentru țăranii ruteni din Bucovina. Și, „Cum au fost odată rutenii din Bucovina" ni spune articolul „Nordul rusesc" din același nr. de gazetă, unde se zice că țara aceasta a fost smulsă de la Galiția în 1340 și în 1352 după zicala poporală „unde-i hoit, acolo se adună corbii" – au intrat în Bucovina și Volohii sau Rumânii din Maramureș în frunte cu Voievodul lor slav Bogdan Dragoș, așezându-se în satul bucovinean Volovți. Aici Dragoș și-a făcut curți și biserică și a început a domni nu numai asupra Volohilor săi, ci și asupra poporului rusăsc din Bucovina. Mai târziu a luat el sub stăpânirea sa și învecinata țară a Moldovei, înființând astfel primul voievodat bucovinean moldovean. Domnitorii și boierii valahi au introdus apoi multe datini, care le-au stricat rutenilor bucovineni foarte mult și de cari nu se pot cotorosi nici astăzi. „Vedeți domnilor istorici români din Bucovina, cum scriu istoricii ruteni istoria patriei lor deslipite de Galiția pentru mojicii ruteni? Vă place? Da mojicii români „ce istorie a Bucovinei cunosc ei?"...

Prilejul, care m-a făcut să scriu și ceva istorie română bucovineană, este următorul:

În 1887 comanda militară din Cernăuți îmi ceruse decretul de capelan campestru în scopul demiterii de la gloate și, pe la finea aceluiași an, vine în locuința mea un soldat, aducându-mi un plic închis. Credeam sigur că e certificatul de demitere din armată. Am rupt deci plicul și l-am aruncat în focul din sobă, dar, spre mirarea mea, în loc de certificat, văd vreo 12 coale cu felurite întrebări și o hârtie adresată la mine și iscălită de un căpitan, Hauptmann Heinrich Himmel. Hârtia vorbia tot de „societatea dv." (Ihr Verein), fără să înțeleg ce fel de societate, fiind eu membru la mai multe societăți. I-am reîntors deci căpitanului tot ce-mi trimisese cu lămurirea necesară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dară scurt timp după aceea capăt de la Consistoriu aceleași hârtii cu provocarea să lucru la chestionarul numitului căpitan în interesul prestigiului clerului bucovinean. Adecă ce era? Iată ce: La dorința societății antropologice din Viena, căpitanul numit anume fu premutat la Cernăuți, ca să culeagă date antropologice și etnografice despre locuitorii Bucovinei, și el se adresase cu exemplare de ale chestionarului său și Consistoriului nostru, rugându-l să le împartă spre elaborare între preoții arhidiecezei. Fiind eu obosit de traducerea Omiliilor s. Ioan Hrisostom la epistolele Sf. apostol Pavel către Tit și Filemon, ce chiar atunci le finisem, și având a purta și toată sarcina păstoriei sufletului, am mers la unchiul Silvestru, scuzându-mă că nu pot lucra la chestionarul lui Himmel. Unchiul mi-a răspuns cam, așa: Apoi tu nu-i lucra, al doilea nu, al treilea nu, dar cine să ne descrie pe noi în opul pentru care se culeg datele ce le cere Himmel, poate străinii, care se vor îndesa și aici, cum aud că se îndeasă în numele nostru și la opul *Oesterreichische Monarchie in Wort und Bild*? De aceea eu te sfătuiesc să lucrezi.

Vorbele acestea fiind poruncă, se înțelege că am trebuit să cuget serios la problema dată. Cum am sosit deci acasă m-am pus de am cetit chestionarul cu toată atenția. În decursul cetirii mi-am adus aminte că despre cutare întrebări am cetit deslușiri în cutare cărți, care m-am dus să le împrumut de la Societatea pentru literatură și cultură. Dar bibliotecarul Nicolae Ieremievici-Dubău mi-a spus să aștept până a doua zi, deoarece și Societatea a primit chestionarul și, relativ la el, comitetul avea să ție a doua zi ședință, prin urmare îmi era posibil, cum îmi spunea Dubău, să mă conformez cu conclusul luat. A doua zi am auzit că Comitetul Societății a respins colaborarea la chestionar pe motivul că termenul pentru darea răspunsurilor e prea scurt (paremi-se 1 Mart sau Aprilie 1888). Atunci din nou m-am dus la unchiul și i-am spus că ce mai pot face eu singur, dacă Societatea întreagă, care are atâția membri, ar fi putut da fiecărui membru câte puține întrebări, și ea totuși n-a făcut aceasta? Unchiul a zâmbit și mi-a răspuns: Știm noi din ce fel de membri e compusă societatea și, ca să nu-și piardă nimbul, a trebuit să afle un motiv de respingere. Tu însă lucrează cât poți. Nu trebuie să răspunzi numaidecât la fiecare întrebare. Unde-i vedea că nu poți răspunde, lasă și treci mai departe.

Cam tot pe atunci Himmel mi-a scris o scrisoare, epistolă, în care regretă foarte că i-am re-ntors chestionarul ce mi-l adresase ca prim secretarul Societății arheologice române, de la cari el aștepta resultatele cele mai frumoase. Știind acum de ce era vorba în prima lui scrisoare, m-am scuzat prin un răspuns și l-am rugat să trimită chestionarul președintelui Societății arheologice române, amicului meu Dionisie-Olinschi Olinescul, promițând întruna că voiu colabora și eu la acel exemplar, după cât îmi va fi cu putință. Deocamdată însă m-am apucat de lucrat la exemplarul trimis mie de Consistoriu. După ce am sfârșit și predat lucrarea aceasta la terminul fixat, Himmel mi-a adresat scrisoarea următoare:

Prea onorate și stimate domnule! Am fost foarte plăcut surprins, când am aflat lucrarea d.v. între memoarele trimise mie de Preasfințitul Arhiepiscop.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nu e lipsă de laudele mele pentru a caracteriza marele preț al acestei lucrări excelente, dară pot spune că zeloasa dumneavoastră activitate m-a mișcat foarte, fiindcă știu cât sunteți de ocupat. Lucrarea dv. mi-a fost așa de plăcută și de aceea, pentru că am auzit că silințele mele patriotice - științifice, cu toată recomandarea lor prin Preasfințitul Arhiepiscop, prin excelența sa președintele țării și prin dl. colonel Seracin, întâmpină special în cercurile românești o primire nefavorabilă, ale cărei cauze nu le pot înțelege defel. Și eu eram acum îngrijorat că această ținută respingătoare se va lăți și asupra cercurilor științifice ale românilor, de oarece Societatea arheologică română a ignorat total scrisorile mele într-un mod cu totul (neîndreptățit) neîndătinat în corespondența cu societăți științifice, și nu mi-a re-ntors până acum nici chestionarul împrumutat în scopul prelucrării. Societatea poate fi împiedicată prin felurite cauze de a lua parte la răspunsurile chestionarului, dar în corespondența cu societăți științifice nu există desigur nici un fel de cauze, cari ar putea împiedica comunicarea cu politețe a unui astfel de refuz. Eu mă pot provoca la împrejurarea că în comunicația mea de zeci de ani cu societăți și persoane de știință din patru părți ale lumii încă niciodată n-am întâmpinat o astfel de ignorare a formelor de comunicație. Bucuros aș presupune că poate o scrisoare de felul acesta s-a pierdut, și eu contez acum că dv., ca secretar al Societății arheologice, cu bunătatea ce ați dovedit-o, bucuros îmi veți da o lămurire. Aceasta o pot spera cu atâta mai mult, cu cât din lucrarea dv. atât de frumoasă cu bucurie văd că nu există cauze principale contra participării la culegerea datelor etnografice. Ori și cum sunt dator să vă mulțumesc mult, și a da expresie acestei mulțămite în modul cel mai cordial și mai sincer e scopul acestor șire ce le încheie, al dv. cu toată stima și supunerea H. Himmel. Cernăuți 27/5 1888.

La scrisoarea aceasta i-am răspuns lui Himmel că-mi voiu da toată silința să capete o lucrare și din partea Societății arheologice, ca al cărei secretar mă oblig să-i dau un elaborat special cu atâta mai mult, cu cât el prelungise termenul scurt de mai nainte până la 31 Iulie. Totodată l-am rugat să-mi întoarcă prima lucrare în scopul decopierii, căci eram ferm decis să public în limba germană o operă cultural-istorică și etnografică despre românii din Bucovina.

Răspunsul lui Himmel e acesta:

Sfinția Voastră! Împlinindu-vă dorința și trimițându-vă imediat manuscriptul, îmi exprim marea bucurie că Sf. voastră v-ați decis a eda o operă etnografică. Un scop principal al chestionarului, ce l-am pus în circulație, este să apară astfel de lucrări mai mari sau mai mici.

Acum aș avea numai să mai rog, ca să binevoiți a-mi trimite contribuirile promise până la finea lui Iulie. Se-nțelege de sine că Sf. v. aveți deplinul drept al publicării acestor contribuiri, căci repet încă odată că elaboratele trimise mie nu le prelucru singur, ci, ca material prețios etnografic le înaintez Societății antropologice. Eu voi indica cel mult vrednicia de încredere a unei lucrări sau a alteia fiindcă, se întâmplă că spusele singuratecilor se contrazic,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sau fapte arătate de alții se neagă. Așa s-a întâmplat că un domn susține, cum că nu sunt nici un fel de moravuri, datini, credințe, superstiții, opinii, tradiții, legende etc.., care n-ar fi întemeiate în religia ortodoxă etc. O afirmare de felul acesta e cu bună seamă numai ecoul acelor îngrijorări ce unii le aveau la început, crezând că admiterea cutări datine străvechi a unei superstiții etc... ar putea fi folosită pentru a suspiciona ortodoxia bucovineană. O astfel de neîncredere aparține boalelor de copii, pe cari studiile etnografice trebuie să le sufere într-o țară până acum puțin exploatată. Semnează etc. Cernăuți 17/7 1888.

M-am sfătuit apoi cu Olinescu să salvăm onoarea angajată a Societății arheologice și poate și a întregului neam românesc din Bucovina, spunându-i că eu conchid din epistolele adresate mie de Himmel, că în opul ce-l va eda Societatea antropologică noi românii vom rămânea de rușine fată cu conlocuitorii noștri străini. Am mai dat la timp lui Himmel contribuirile promise, și, în fine m-am apucat de lucrat din răsputeri schițele culturale istorice în limba germană, cu scop bine calculat în această limbă, căci știam positiv că încă mult element românesc de la noi așteaptă trezirea la viața națională, și astfel nu poate fi trezit decât prin scrieri germane.

În decursul lucrării schițelor am primit de la căpitanul în serviciul activ Temistocle cavaler de Grecu epistola aceasta: „Mult stimate d-le! Alăturez cartea amicului meu Himmel și ne-am simți mult fericiți, dacă ați binevoi să primiți elaborarea opului. Cu toată stima" etc.

Vorbele „elaborarea opului" își au explicarea în cartea amicului precum urmează:

„Societatea antropologică trebuie să trimită în zilele proxime materialul cules despre români d-lui Constantin Morariu sau d-lui Olinschi Olinescu și să-i roage pe acești domni de a primi prelucrarea materialului împreună cu alți învățați ai românilor din țară. Lucrărilor ambilor domni au plăcut foarte în Viena și au produs viua dorință să apară un op valoros în care să fie descriși românii din Bucovina. Ar fi foarte important ca opul să apară în limba germană, pentru a înlesni cunoștința Bucovinei în cercuri largi etc. Budapesta 10/5 1889".

La 28 Mai 1889 am și primit de la Societatea antropologică scrisoarea aceasta:

„Sfinția voastră! La ordinul comitetului Societății antropologice din Viena am onoarea a vă comunica, că numitul comitet a decis a vă invita la prelucrarea datelor culese de dl. major Heinrich Himmel despre poporațiunea română din Bucovina împreună cu dl. Olinschi - Olinescu. Îmi permit așa dar rugarea să binevoiți a-mi comunica, ori de sunteți aplicat a întreprinde prelucrarea științifică a acestui material în decursul proximilor doi ani. În cazul făgăduinței s.v. amicale colecția respectivă de date vi s-a trimite imediat. Ea însă rămâne proprietatea Societății antropologice din Viena, și după folosire, binevoiți a i-o reîntoarce etc. Heger secretar„

Eu în nici un caz nu mai puteam primi și sarcina aceasta. Am răspuns deci Societății antropologice să trimită materialul amicului meu Olinescu, căruia i-am promis solemn că-i voiu ajuta până la finea prelucrării. El s-a și

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

învoit, dară valurile sorții l-au împins în curând de a trecut cu totul în România și pe mine m-au apăsat îndată după aceea așa, încât bucuros am fost că am publicat partea întâia culturală istorică a schițelor germane, căci de publicarea părții a doua etnografice nici vorbă n-a mai putut fi.

Conferința despre fondul religios bucovinean, ținută de Samuil (Silvestru) Morariu la Societatea pentru literatură și cultură și publicată în Calendarul bucovinean din 1874; Câteva date statistice și istorice din Bucovina de răposatul Teodor V. Ștefanelli, publicată în Calendarul bucovinean din 1876 și în „Convorbiri literare" din 1881, apoi studiul „Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina", publicat de profesorul universitar Isidor cavaler de Onciul în „Candela" din 1883 acestea trei scrieri erau pe atunci singurele izvoare românești; sigurele licuriri de lumină în complectul întuneric ce ne învăluia pe noi românii bucovineni în privința evenimentelor istorice ce s-au petrecut la noi de la răpirea patriei noastre de către Austria.

Planul îmi era să dau în primul tom al schițelor traducerea în nemțește a celor trei scrieri amintite, istoricul tuturor școalelor, al literaturii și societăților române din Bucovina, iar în tomul al doilea voiam să public etnografia, după cum o lucrasem pentru Himmel. Schițele germane aveam apoi de gând să le prelucrez în limba cu totul vulgară pentru popor, să mai dau poporului în aceeași limbă istoria lumii până la Traian, după cum o tălmăcisem după Welter, și la urmă să-i dau istoria românilor.

Relativ la școli unchiul Silvestru mi-a pus la dispoziție toate actele din arhiva Consistoriului, și mi-am adunat toate programele anuale ale școlilor și felurite știri private, iar relativ la literatuta română bucovineană am adresat o mulțime de scrisori prin țară. Și când credeam că mi-am strâns tot materialul pentru cutare scop, scrutam teancurile de acte cu toată minuțiozitatea și nu odată transcriam manuscriptul pregătit pentru tipar, a doua zi chiar și a treia oară, fiindcă aflam izvoare nouă ce se țineau de cutare obiect.

Astfel am tradus în nemțește întâiu cele trei scrisori amintite, am scos apoi din vrafurile de acte oficiale istoricul întregii instrucții a românilor bucovineni, începând de la 1774 încoace, anume istoricul școalelor poporale, al gimnaziilor din Cernăuți, Suceava și Rădăuți, al școlii reale, al celei de meserii, al celei agronomice și al pedagogiei române, istoricul tuturor societăților și al literaturii române bucovinene, am mai adaos la acestea studiul „Colinda" după Simeon Mangiuca, le-am publicat în revista „Romanische Revue" a lui Cornel Diaconovich și de acolo separat în 300 de exemplare sub titlul *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bukowina*, I. Theil, Resiczea Wien 1889-1891.

Acestea schițe, prelucrate în limba vulgară pentru popor, le-am publicat mai pe urmă sub titlul *Istoria românilor bucovineni*, în gazeta poporală „Deșteptarea", și de acolo separat în două broșuri sub titlul *Părți din istoria românilor bucovineni.*

Oferind un exemplar din schițele germane unchiului meu Silvestru, el mi-a zis: „Da, măi, da! Toate ale noastre mi se par a fi ca un zid, de pe care

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pică tencuiala, pietrele etc. și nimeni nu gândește să mai repare ceva. Am citit cu interes schițele tale în „Romänische Revue", și trebuie să-ți spun că n-ai făcut un lucru de astăzi pe mâine, ci un lucru care va rămâne vecinic".

Secretarul de la Consulatul rusesc din Cernăuți, Dimitrovici, mi-a spus ceva mai târziu că a cetit în o foaie din Londra un anunț foarte măgulitor despre aceste schițe, trimise acolo cu siguritate de Dr. Cornel Diaconovich, proprietarul și redactorul revistei „Romänische Revue".

Împărțind câte un exemplar de schițe deputaților români din Camera țării, deputatul baron Eudoxiu Hurmuzachi m-a visitat într-o zi în locuința mea și mi-a zis: „Anume am venit să-ți mulțămesc pentru schițele nemțești, căci am cetit în ele lucruri, de cari nici ideie nu aveam".

Și mi-a mai spus Victor, fiul mezin al răposatului paroh Eugeniu Bodnarescul din Dărmănești că, împrumutându-și el exemplarul de schițe unui neamț și cerându-i-l apoi după câtva timp, neamțul l-a rugat: Fă-mi plăcerea să nu-ți mai dau cartea aceea, căci m-am cam îndrăgostit de ea!

Cărțile mele *Părți din istoria românilor bucovineni* și *Culturhistorische und ethnographische Skizzen...* precum și cartea *Bucovina* a lui George Bogdan-Duică au fost multă vreme izvoarele, după care studenții universitari români erau obligați să facă un examen, înainte de a putea fi primiți în societățile lor academice din Cernăuți. Mai amintesc că fostul direcor al gimnaziului din Suceava, Ștefan de Repta, mi-a spus pe când eram paroh în Pătrăuți pe Suceava să-i trimit schițele nemțești și *Părți din istoria românilor bucovineni*, pentru biblioteca profesorilor și elevilor gimnaziali, că poate lectura lor va produce fructe bune. Se-nțelege că i le-am trimis.

Gazeta poporală „Deșteptarea"[1]

De mult mă purtam cu gândul, cum s-ar putea înjgheba o foaie în limba cea mai ușoară țărănească pentru leghioanele de trebuințe ale masei poporului nostru cu totul amorțit și neconștient de sine, dar gândul acesta a început a mă preocupa mai ales pe timpul luptelor cu prezidentul țării Pace. Sunt două momente cari m-au făcut să pășesc la fapte: 1) Presupunerea că după ducerea lui Pace trebuie să vie un guvernator mai circumspect și mai calm, prin urmare și un timp mai priincios pentru întreprinderi ziaristice.

2) Cetirea articolului din „Romänische Revue" ex. 1892 intitulat: *Romäniens auswärtige Politik von Take Ionescu.* Cum am cetit acel articol, pe

[1] Vezi „Viața Românească": cit. No. 8 ex. 1907 pag. 222-228; „Ce sunt" au fost publicate într-o altă redactare, fragmente din acest capitol în „Făt-Frumos", an VII/1932, p. 327-341 (n. I.M.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

loc am scris apelul publicat în Gazeta Bucovinei No.57 ex. 1892 și semnat „Comitetul de intemeiere al foii poporale „Deșteptarea". Comitetul acesta era cu totul fictiv, însă după câteva conveniri în localul de redacție al Gazetei Bucovinei, el a devenit în curând realitate, alegându-se Artemie Berariu, parohul din Ceahor, ca președinte, iar ca membri vărul meu Vasile Morariu, profesorul Grigorie Halip spiritualul seminarial Calancea, prefectul seminarial Teleaga, predicatorul bisericii catedrale Dr. Ștefan Saghin, directorul tipografiei arhiepiscopești Dimitrie Bucevschi și eu[1].

Multă hartă am avut la acelea convorbiri cu vărul Vasile, care pleda ca prețul gazetei să fie cel puțin 4 florini pe an, pe când eu și Bucevschi persistam să fie cel mult 2 florini. La votarea nominală am învins cei ce susțineam prețul ultim. Parohul Berariu ne-a conchiemat apoi la o ședință în locuința din rezidența mitropolitană a vărului Vasile, ca să alegem un redactor și să fixam programul foii și celelalte amănunte. După alegerea unanimă a unui redactor, care a doua zi și-a dat dimisia în scris, Ilie Dimitrovici, inspectorul rezidenței arhiepiscopești, a primit redacția pro foro publico, iar adevărata redacție am primit-o eu.

Nimic în viață n-am făcut cu așa sete și dor fierbinte ca la „Deșteptarea", și entusiasmul-deliciul din timpul acela îmi va rămânea pururi neuitat. Chiar noaptea prin somn visam planuri de îmbunătățire a sorții poporului nostru, și atunci repede mă sculam, aprindeam lampa și mă apucam de lucru. Totdeauna, când mă puneam la scris, îmi închipuiam că un simplu bădică stă la spatele mele și îmi urmărește cu ochii cuvântul așternut pe hârtie, întrebându-mă la cuvintele neînțelese de el: da asta sau cutare vorbă ce va să zică? Iată, de ce mă sileam să scriu în limba cu totul vulgară, grijind ca nici un cuvânt să nu rămâie neînțeles nici de cel mai simplu cetitor. Sistemul îmi era să încep de la alfa condițiunilor ce garantează viața unui popor, anume de la aer, lumină, pâne, apă sau de la limbă, istoria trecutului, școală, pământ, lege și să urmez succesiv mai departe.

Aproape tot ce s-a publicat în primii trei ani și jumătate ai foii, a trecut prin mâna mea atât ca corectură de manuscript cât și de tipar, și cel puțin a treia parte din cuprinsul acelor ani e produsul meu, inclusiv 9 primarticole din 1893, toate primarticolele din 1894, din 1895 și din prima jumătate a anului 1896, afară de cel din nr. 2, apoi *Regulamentul de alegere comunală*, care în zadar m-am interesat să-l scrie un jurist, căci poporul mi-l cerea, mai departe *Istoria românilor bucovineni, Constituția împărăției Austriei, Pământul nostru*[2], *Să ne strângem puterile la un loc.*

---

[1] Am amintit cum Dr. I.G. Sbiera a schimonosit în „Enciclopedia Română" datele ce i le-am comunicat despre înființarea gazetei „Deșteptarea" (n. C.M.)

[2] Cele 10 articole *Pământul nostru* – din 1895 le-am publicat la dorința neuitatului meu amic Dr. George Popovici, mai modificate și adăugate, sub titlul *Moșia și limba noastră*, în „Calendarul poporului" pe 1902 și de acolo și separat în broșuri ce le-am împărțit gratuit pe unde am putut.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Și atâta laudă prin foi și cu graiul viu n-am mai auzit. Pare că văd și acuma, cum preoți de ai noștri de peste Prut intră la directorul tipografiei să aboneze foaia și nu se mai pot sătura de laudă, zicând: De ce n-am avut noi așa o gazetă cel puțin înainte de 20 de ani, că acum n-am avea atâta pricină să cântăm: Hai cu Domnul sântul, haideți peste Prut, să păzim pământul care l-am avut.

Economul țăran Alecu Burla din Cireș-Opaiț zice în scrisoarea sa publicată în Nr. 24.ex. 1893 pag. 191: „Să nu fi fost dumneavoastră domnii și creștini ai lui Dumnezeu și prin d-voastră „Deșteptarea", venea noaptea și era prea târziu". – În ziua Paștelor din 1894, întâlnindu-mă cu oaspele vărului meu Vasile, Ionel Grădișteanu, și vorbindu-mi el de gazeta noastră, la urmă mi-a zis cam așa: Mă poți crede d-le Morariu, că cunosc și eu multă literatură românească și chiar de aceea trebuie să-ți spun că foaie poporală ca „Deșteptarea" noi românii n-am avut și nu avem. Avem în România „Gazeta săteanului" și „Gazeta țăranilor", avem în Sibiu „Foaia poporului", te asigur că poporul nu le înțelege. „Deșteptarea" însă trimite-o în toate provinciile locuite de români, tot poporul va înțelege-o, afară poate de al 50-lea sau al 100-lea cuvânt, care la dv. e provincialism. Noi în București ne-am înțeles vreo câțiva inși să înființăm o foaie pentru trebuințele poporului nostru după modelul „Deșteptării"[1] – Prin Octombrie 1895 studentul ardelean Proca de la Universitatea din Cernăuți mi-a istorisit, că în vacanțele acelui an l-a visitat pe Mitropolitul Mețianu cari i-a spus: „Uită-te, țin 9 foi române, dar din toate mai cu drag cetesc „Deșteptarea" asta din Bucovina!" Prin martie 1896 redactorul internistic al „Gazetei Bucovinei" Desseanu, i-a spus lui Dimitrie Bucevschi că, pe când el era la Gazeta „Dreptatea" din Timișoara, redactorul șef li spunea tot una colaboratorilor de la „Foaia de Duminică", un enex poporal al „Dreptății": *De ce nu scrieți voi ca cei de la „Deșteptarea"?*

Cum am trebuit să părăsesc Cernăuțiul, pe când dorința cea mai fierbinte a unchiului Mitropolit era să rămân paroh la Sf. Paraschiva, voi arăta aici foarte pe scurt.

La 21 Octombrie v. 1891 a răposat parohul meu Olinschi și Consistoriul m-a numit administrator în locul lui.

La 23 Martie v. 1892 s-a publicat concursul pentru ocuparea definitivă a acestui post provisor, eu am petiționat și am fost pus primul în propunere.

Dar cooperatorul rutean Cornel Brendzan de la biserica Sf. Nicolae din Cernăuți m-a denunțat la șeful de secție Spaun din Ministerul cultelor din Viena cu procesul Arboroasei și înaintea aceluiași șef m-a defăimat și cavalerul George de Reus-Mârza, folosindu-se în acest scop de prilejul unei călătorii la Viena, unde unchiul Silvestru îl luase cu sine ca să sfințească acolo o capelă. Ministerul a respins deci propunerea Consistoriului, ordonând publicarea unui concurs nou. Pe când se zvonise numai respingerea propunerii, unchiul îmi spuse că, între altele, și „Deșteptarea" e cauza respingerii, deoarece lumea tot știe că lucrez la ea, măcar că numele meu nicăieri nu se află întrânsa. Știam eu

[1] Foaia înființată în Regat după modelul „Deșteptării" e „Albina".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de mai nainte, cum agenți secreți mă pândiau în mod vădit, când intram la tipografie și când ieșiam de acolo și de aceea am declarat comitetului de redacție că nu pot fi redactor, până nu va fi ocupat postul de paroh de la Sf. Paraschiva, pentru obținerea căruia unchiul Silvestru îmi promisese tot ajutorul. Artenie Berariu a conchiemat deci o ședință în scopul alegerii altui redactor. Afară de propunerea mea, ca să fiu înlocuit prin Artemie și vărul Vasile Morariu, altă propunere nu s-a făcut, dar nimic nu s-a ales din toată discuția de atunci, fiindcă cei doi n-au voit să primească a fi redactori, și așa ne sculasem cu toții gata de ducă și fără nici o ispravă. Atunci, mult înflăcăratul de dragoste pentru poporul său, profesorul Grigorie Halip, mi-a adresat în numele poporului, cu lacrimi în ochi, niște cuvinte atât de pătrunzătoare ca să nu părăsesc foaia, încât m-am decis s-o redactez mai departe, dar cu condiția ca să nu mai calc pragul tipografiei și toate manuscrisele mele să meargă la culegătorii de litere transcrise de altă mână[1]. Când am rostit cuvintele acestea, Halip și Berariu m-au sărutat cu ochii umezi, apoi primul a făcut propunerea primită unanim, ca să mi se deie din fondul de rezervă al foii 300 florini românești pe an și administratorului și editorului Bucevschi 150 florini. Relativ la remunerație am răspuns că, dacă e vorba de binele obștesc, eu nu-s deprins a lua, ci numai a da, dar în scurt timp am ajuns zile atât de critice încât bucuros am primit banii oferiți. Notez că pe la jumătatea anului 1895 „Deșteptarea" avea un fond de rezervă de peste 1000 florini, ceea ce nu s-a mai pomenit în Bucovina, știut fiind că toate foile bucovinene au lucrat cu deficite.

După re-ntoarcerea de la sfințirea capelei din Viena, unchiul Silvestru m-a chiemat la sine naintea Paștelor din 1894 și mi-a grăit cam așa: N-am putut exopera în Viena numirea ta de paroh, am reușit însă cel puțin întrâ-atâta că numirea va urma numai prin înțelegerea mea directă cu guvernul local. Și chiar acum s-a dus de la mine consilierul guvernial Pompe. El a șezut pe scaunul pe care șezi tu. Dă, e bine, cred că în curând vei fi paroh. Eu i-am spus că țin la primul în propunere, nu pentru că mi-i rudă, ci pentru că merită. Și el mi-a răspuns că nimeni de la guvern n-are ceva în contra persoanei tale, ci toți vorbesc chiar cu stimă de tine.

De ce credea Mitropolitul că e bine? Pentru că Pompe i-a adus atunci o scrisoare, prin care i-a stors iscălitura decretării de pictor arhidiecezan a unui Schiler, pe care Silvestru mai înainte nu voia să-l decreteze, acum însă l-a decretat, deoarece Pompe se obligase la contraserviciul de a nu-mi pune mie piedici la parohie. Adevărul acesta mi l-a comunicat Dr. I. G. Sbiera, după moartea lui Silvestru, în toamna anului 1895, și noul meu protopresviter Artemie Beraru cu prilejul visitației canonice din 15 Mai v. 1896.

Și cum și-a ținut Pompe obligamentul? El a raportat Ministeriului că „Mitropolitul bruschează afacerea ocupării" etc. Ministeriul a respins deci propunerea Consistoriului, ordonând, cum am amintit, publicarea unui concurs nou.

---

[1] Soția lui D. Bucevschi mi-a tot copiat manuscrisele până ce m-am strămutat la Pătrăuți pe Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După respingere cam prin lunie 1894, unchiul Mitropolit m-a chemat la sine și tot frunzărind cele 27 de petiții respinse, a cercat să mă mângâie cu atâta părere de rău, încât, de mila lui, eu n-am putut grăi nici un cuvânt. Cum gogolești un copil drag, când i se întâmplă o nenorocire, așa mă gogolia unchiul cu cuvinte, cari în mod vădit oglindeau marea durere a sufletului său.

— „Uită-te, măi" îmi zicea el „uită-te ce notiță au făcut guvernialii la Vorobchievici din Cuciur, uită-te ce notiță au făcut la (cutare petent), uită-te ce zic la tine: Nahe anverwandt mit dem Herrn Erzbischof und Metropoliten (aproape înrudit cu dl. arhiepiscop și Mitropolit?) Apoi asta să fie o cauză pentru respingerea ta? Dar n-am să mă las, am să-ți fac singur petiția maiestatică, tu ai muncit, tu ești vrednic" etc... A doua zi unchiul iar m-a chiemat și mi-a zis: „Măi, tu ești mânios pe mine, că nu ți-am putut exopera parohia!" Eu am răspuns: „Doamne, dacă n-așI vedea câtă silință v-ați dat, dar, dacă nu merge lăsați-mă să competez aiurea" Da mi-a replicat unchiul, dacă așI avea un echivalent pentru tine. D-apoi, măi, de ce mi-e mie? „Ia de «Deșteptarea» ceea, că dacă te-ai duce din Cernăuți, ea ar trebui să apuie".

Pe la începutul anului 1895 unchiul tare mă grăbia să-mi alcătuiesc curriculum vitae și să i-l dau împreună cu publicațiile mele ca alegate la petiția maiestatică ce promisese a mi-o scrie singur. Ducându-i cele dorite și punându-i-le pe masă, am zis: Dar eu tot cred că n-am ce mai spera! Și el mi-a răspuns: Da, tu n-ai ce spera, pentru că ai stârnit prea mult colb național.

Cumplita părere de rău a unchiului de respingerea mea o deduc și din cele ce urmează. În sâmbăta patimilor din 1895, pe când începusem liturgia în biserica Sf. Paraschiva, vine fiul meu Victor și îmi spune că Mitropolitul dorește să-l grijesc cu sfintele taine. Încă înainte de amiazăzi am fost la bolnavul de moarte cap al bisericii, și fiul său Vasile mi-a spus că l-a mărturisit acum călugărul Manasi Nastasi, dar bolnavul dorește să-i dau măcar sfânta cuminecătură în ziua învierii la orele 1 1/2 după miezul nopții. Punctual m-am dus și atunci acolo, însă vărul Vasile mi-a spus că nu-l poate trezi pe bolnavul, deoarece el toată noaptea a tușit și abia atunci a ațipit puțin.

După moartea unchiului, întâmplată în lunea Paștelor din 1895, loviturile guvernmiale curgeau asupra noastră din belșug. Tipografia arhiepiscopală fu în curând închisă și „Gazeta Bucovinei" și „Deșteptarea" se tipăreau în tipografii străine. Dacă Bucevschi ar fi urmat sfatul guvernorului de atunci Goëss, care îi măgulia vrednicia și îl trimitea să-și caute un post de director tipografic în Lemberg ori în Viena, cine știe ce s-ar fi ales de gazetăria noastră. Bucevschi însă intră ca culegător de litere în tipografia lui Eckhardt, numai ca să poată susține foile noastre.

Terorizarea față cu mine își ajunsese culmea. Guvernul îl provoacă pe Consistoriu de trei ori să publice cât mai în grabă concursul și să-i trimită propunerea pentru Sf. Paraschiva, amenințând a treia oară: că de altfel administratorului parohial de acum (adică mie) i se vor sista emolumentele bănești. Și cu ocazia înfățișării unei deputațiuni la Goëss, acesta, văzându-l pe decoratorul paroh Constantin Michitovici din Sadagura, care mi-a istorisit aceasta, a grăit

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

către el în auzul tuturor: Eu nu știu ce-i cu parohia aceea a Paraschivei, concursul nu se publică și actualul administrator imposibil să rămâie aici paroh, el îndeobște nu capătă o parohie la oraș!

După publicarea concursului al doilea și expedierea petiției mele maiestatice la Cancelaria de cabinet, Consistoriul m-a pus a doua oră întâiul în propunere cu cea mai strălucită motivare făcută de doi foști profesori ai mei universitari Vladimir de Repta și Eusebiu Popovici. Motivarea culminează în ideia că, dacă tuturor confesiunilor și chiar și evreilor li este iertat să-și aducă în capitala țării puterile cele mai bune pentru păstoria sufletească, ar fi o evidentă nedreptate, nepermițându-se acest lucru și bisericii noastre. În acest înțeles, după mine, întâ al din trei, e pus al doilea cel mai vechiu protopop din Bucovina, Homiuca din Coțmani și al treilea Ilasievici din Verenceanca. Dar, deși acum lipsia pretextul: „aproape înrudit cu dl. arhiepiscop și Mitropolit", totuși Goëss m-a respins a doua oară.

În acel timp de urgie era și „Deșteptarea" foarte părăsită, iar ca vârf la toate mai capăt Miercuri la 27 Martie (8 Aprilie) 1896 de la Artemie Berariu scrisoarea aceasta: „Iubite Costachi! „Deșteptarea" e foaia combătută de hierarhia[1] noastră va să zică preoții n-au să conlucre cu dânsa. Declar deci că de acum înainte nu doresc nici atâta, ca să figurez în așa numitul comitet de redacțiune. Salutare A. Berariu - P.S. când ni va da nouă hierarhia semn neîndoit că ne putem ocupa iară astfel, cum ne-am ocupat, atunci abia să începem iară a lucra!"

Așa e însă firea mea, că stau mai resolut, mai perseverent și mai cu ochii în patru, chiar în momentele acelea, când știu pe de o parte că apăr o cauză dreaptă din toate punctele de vedere, iar pe de altă parte văd că nedreptatea și minciuna își ridică mai dârz capul în contra ei. Și în cazul de față eram deplin convins că am apărat cea mai sfântă cauză, silindu-mă să leg ranele bietu ui nostru popor ca omului celui bătut de tâlhari și lăsat abia viu pe cale din sfânta evanghelie, silindu-mă prin urmare să plinesc porunca cea mai mare din legea Mântuitorului meu. Și mai eram deplin convins că stau pe terenul solid al celei mai stricte legalități și sunt în privința activității mele de 16 ani ca preot și cive al statului perfect aprobat de forul meu suprem bisericesc, care, în certificatul de moralitate cu Nr-ul 600 din 17 Faur (1 Martie) 1895, ce mi l-a dat la cererea propriu pentru petiția maiestatică, zicea că purtarea mea în decurs de 16 ani de serviciu pastoral a fost în toată privința eminentă, că am fost „foarte moral credincios chemării mele, atât în privința socială cât și civică", și în fine „preot foarte corect și cu exemplară loialitate".

Nu mi-am pierdut deci cumpătul nici în acea situație grea, ci l-am întrebat încă pe bunul meu amic, arhimandritul Vladimir de Repta, ori de-i adevărat că „Deșteptarea" e combătută de hierarhia noastră și ce-i de făcut, fiind ea avizată aproape cu totul numai la corespondenții țărani. La prima întrebare arhimandritul mi-a răspuns că nu se îndoiește de fel, iar la a doua: să-i mai las pe

[1] Neplăcându-i Deșteptarea lui Goëss, se-nțelege că nu putea să-i placă nici lui Ciupercovici care-și aștepta mitra mitropolitană de la Goëss.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

alții să scrie la foaie, până mi-oi ajunge scopul. Ieșind din locuința arhimandritului, cum mergeam pe trotuar în valurile de lumină ale unei minunat de mândre zile cu soare cald de primăvară, fără voie mi se îndeseau în gând viersurile: „Plecat-am nouă din Vaslui"... și când m-am trezit în mersu-mi mehanicesc sub un păr bătrân din grădina casei mele, recitând tot așa în neștire „Sărmanii bine s-au luptat"..., atunci mi-am descoperit capul și, făcându-mi cruce, am zis: Dumnezeule, ajută-mi! Rău e de mine, dar de „Deșteptarea" nu mă las, că din cât e rău, mai rău nu poate fi! Și nu numai că nu m-am deslipit de ea, ci chiar atunci am înzestrat-o cu lucrări ca: „Primejdia gimnaziului rusesc din Cernăuți" extrasă și în broșuri „Potopul Garonei", extras pe spesele Dr-lui George Popovici în 1000 de exemplare, împărțite gratuit prin țară și confiscate apoi prin jandarmi, până ce pe la jumătatea lui Iunie 1896 m-am strămutat ca administrator parohial la Pătrăuți pe Suceava, de unde am colaborat la „Deșteptarea" cu Higiena, istoria amintită a lumii de Welter etc...

Vorba unchiului Silvestru că, dacă ași părăsi Cernăuțiul, „Deșteptarea" ar trebui să apuie, s-a împlinit în scurtă vreme. Că prin decembrie 1897 Artemie Beraru mi-a scris: „Iubite Costachi! De mult nu ne-am văzut și nu știm unul de altul „Deșteptarea" ne întroloca și voitorii de bine ai neamului nostru ne-au dislocat, ca să nu-ni crească creasta. Aș mai atinge una ca asociat la „Deșteptarea". S-ta credeai că și din Pătrăuți vei putea lucra la dânsa. Spune-mi acuma, putut-ai lucra? Că n-ai lucrat s-a și cunoscut. „Deșteptarea" nu avea acea față ce s-ar fi căzut să o aibă. De aceea și interesul pentru dânsa tare a scăzut, încât nu pot ști de mai este consult, ca Bucevschi să-și cerce norocul și în anul viitor. În tot cazul ar fi cu cale ca S-ta, ca părintele „Deșteptării", să-ți tragi pe seamă, ce e de făcut. Bucevschi zice că-i în pasiv, și a lucra în pasiv e nebunie. Se înțelege că după inima mea și după convingerile mele „Deșteptarea" n-ar avea să apue, ci să lucre tare apăsat".

Am răspuns la scrisoarea aceasta prin o epistolă mai lungă, în care, între altele zic: „Că am lucrat la „Deșteptarea" și de la Iunie 1896 încoace, aceasta o mărturisește „Gazeta Transilvaniei"[1] și „Revista Orăștiei". Înțeleg deci aserțiunea P.C.V. astfel, că n-am lucrat toată „Deșteptarea" ca mai nainte. Ei, epistola de față dă o palidă ideie de haosul, în care mă aflu. Eu cu idealismul meu însă n-așI fi putut crede nici odată, că scumpul și de început atât de vigurosul meu copil va ajunge, fără mine, în timp așa de scurt o figură transparentă în agonia morții. Ce să fac? Nici măcar lacrimi nu mi-au rămas, ca să-l pot plânge".

Soarta ulterioară a „Deșteptării" e arătată de G. Tofan în Nr. 3 din „Viața românească", Iași 1906, pag. 467.

[1] Sub titlul *Din istoria lumii*, tălmăcită de preotul bucovinean Constantin Morariu din cartea nemțească a doctorului Th. B. Welter, „Gazeta Transilvaniei", în Nr. 43 din anul 1897, pag. 3-6 tipărește din „Deșteptarea": *Negoțul cel mai vechiu și banii sau monedele, Începutul bălciurilor sau iarmaroacelor* și *Meșteșugul corăbieriei sau marinăriei*, apoi zice așa: „Această istorie a lumii, atât de bine scrisă pentru popor, se tipărește acum de câteva luni în „Deșteptarea" din Cernăuți. Ar fi de nespusă valoare pentru bibliotecile noastre poporale, dacă s-ar tipări și separat în broșuri."

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Realisarea visului meu din 1885 relativ la unchiul Silvestru

Este fapt că Silvestru își apăra biserica din răsputeri. Guvernul central, trecând peste capul lui, a trimis o comisie ca să taxeze moșia fondului religios din Rădăuți; voind să o cumpere cu o bagatelă ca proprietate a statului. Silvestru a strâns toate uricele acelei moșii și a alăturat traducerile lui în nemțește, drept copii legalisate, la o jalbă maiestatică, întrebând: E cu putință să iau eu, ca cap al bisericii, asupra mea toate afuriseniile din acestea urice? Urmarea a fost un veto al Împăratului.

Este fapt că apologia a doua a lui Silvestru a apărut în urma unui ordin ministerial, prin care Mitropolitul fu provocat să se rectifice relativ la cuprinsul celor șapte articole intitulate *Laienstimmen aus der Provinz* (voci laice din provință) și publicate în „Bukowiner Rundschau". Spiritualul seminarial Vasile Calancea era cumnat cu profesorul de școală normală (Pedagogiu) Florea Cârstiuc, și acesta îi instruia pe copiii Aglaiei Cosovici, fiica lui Arcadie Ciupercovici, care locuia la tatăl ei în reședința mitropolitană. Pe când apăreau cele șapte articole, în cari biserica noastră e terfelită din cap până-n picioare, Florea Cârstiuc, după cum îmi spunea Calancea, a văzut și a auzit cu prilejul ținerii lecțiilor la copiii Aglaiei, cum arhimandritul Ciupercovici complota cu polonul Wislacki și cu alții în contra lui Silvestru, cum, după apariția fiecăruia din cele șapte articole, Aglaia se ducea la Silvestru ca să vadă ce impresie a făcut articolul asupra lui, și cum ea odată a intrat în odaia de complot cu fața radioasă de bucurie și a zis: „Jetzt ist gut, Vater, er weint" (acum e bine, tată, el plânge)".

Este fapt că în Viena se aștepta cu mare nerăbdare moartea lui Silvestru, după cum dovedesc acestea chiar cuvintele lui din apologia a doua: „Für manche Anwartschfaten dauert das Leben meiner Démut za lange" (pentru unele aspirații la funcțiuni viața umilinței mele durează prea lung), cuvinte bazate pe dialogul real dintre un ministru și deputatul din Camera imperială Dr. Ioan Țurcan:

Ministru: „Ce face bătrânul?" (adică Mitropolitul)

Țurcan: „Mulțămită Domnului, e voinic și sănătos"

Ministrul: „O, der lebt uns bedauerlich lange!" (O, el ni trăiește regretabil de mult!").

Este fapt că guvernatorul Pino s-a presintat în reședința mitropolitană îmbrăcat plen parade înaintea lui Silvestru și i-a zis: „Ich komme im Namen des Gesammt-Ministeriums Sie aufzufordern, Ihre Würde niederzulegen" (vin în numele întregului ministeriu ca să vă provoc, ca să vă depuneți dignitatea).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Silvestru i-a răspuns: „D'as Gesammt-Ministerium kann von Ihnen, als einem einfachen Staatsdiener so etwas fordern, denn für Sie genügt der einfache blaue Bogen". Apoi revoltându-se, a urmat: „Von mir jedoch, als Kirchenfürsten, der ich auf Grund der kanonischen Satzungen meiner Kirche dastehe"[1] și, nesfârșind propoziția, i-a trântit musafirului său ușa supt nas, a raportat obrăsnicia imediat Împăratului și urmarea a fost aevea: coala albastră[2] pentru bietul cutezător care, ca să-și acopere rușinea, a răspândit faima că a orbit.

Combinând momentele acestea cu cele arătate mai înainte și caracterisate prin cuvintele: *„și mă simțesc așa de străin în reședința aceasta"*; mai adăugând la ele ultima lovitură a guvernului, anume faptul înșelăciunii vădite din partea lui Pompe în o afacere care pe Mitropolitul l-a ars la inimă, cred că din combinarea aceasta resultă în mod complect evident realisarea visului meu relativ la unchiul Silvestru. Nu era chip să mai trăiască în așa un bazin de mocirlă leul apărător al bisericii sale ajuns la vârsta de 77 de ani. Explicarea visului relativ la mine și calculul întregii mele vieți se află în omnibusul de *Poezii originale*, pag. 176.

Petiția mea maiestatică

Încă înainte de moartea parohului meu Olinschi, cumnatul meu Vasile Iurco din Costișa m-a sfătuit să petiționez pentru postul de paroh din Burla. Eu hotărât m-am dus la Silvestru și l-am rugat să-mi permită a cere acest post, el însă mi-a răspuns: Nu, nu, ca să nu zică lumea că te protejez! Vorba asta, după ce împlinisem acum 14 ani de serviciu ca cooperator, m-a mâhnit, măcar că nu mult după aceea m-am încredințat pe deplin că ea ascundea dorința atât de fierbinte a capului bisericii, ca să mă vadă stabilit numai în Cernăuți. Cum însă atunci nu știam nimic de dorința aceasta, l-am rugat pe Dr. Cornel Diaconovich, directorul de la „Românische Revue", să cerce a-mi afla vreo slujbă în România, și el mi-a și scris să mă interesez că până la sfârșitul lui Martie 1892 voi fi primit sau la Ministeriu sau la vreo școală.

În același an mă întâlnește într-o zi pe piața principală (acum a Unirii) Dr. I. G. Sbiera, reîntors de la serbarea jubileului de 25 de ani a Academiei Române din București, și mă întreabă: Ce, vrei să ne părăsești? Eu strâng din umeri. – Ei, zice el, ce te mai prefaci, că vestea asta am auzit-o mai deunăzi

[1] De la d-ta, ca simplu servitor al Statului, întregul Ministeriu poate cere așa ceva, căci pentru d-ta este de ajuns coala albastră. De la mine însă, ca principe al bisericii, care stau aici pe temeiul așezămintelor canonice ale bisericii mele...

[2] Pe cei desgrădiți era îndătinat a-i înștiința prin o coală albastră că sunt demiși din serviciu.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

în București. – Și mă primesc acolo? întreb eu. Da, dar cu părere de rău, că ei au destui oameni și n-ar vrea ca elementul nostru de aici, care și așa e destul de slab, să slăbească și mai mult! La auzul acestor vorbe mi-am propus: Nu-mi părăsesc țara, chiar de aș ști că voiu fi aici trunchiu de tăiat lemne.

Cele spuse dovedesc că mie nu-mi era de parohia, de la care m-au respins, și încă și astăzi simțesc cum într-o zi, pe când urcam treptele magistratului din Cernăuți, m-a fulgerat gândul: A, ce fericit aș fi în fundoaiele pădurilor din Pătrăuțul Sucevei, ca să nu mai văd și să nu mai aud cele ce se întâmplă pe aici ! Îmi era însă de voința răposatului unchi, care avuse de gând, dar din cauza bolii și morții sale, nu apucase a cerca pentru mine pulsul dreptății prin o petiție maiestatică. De aceea, după publicarea concursului al doilea, am adresat la cancelaria de cabinet următoarele:

Maiestatea Voastră imperială și regală Apostolică,

Preagrațiosule Domn Protector și Scutitor al bisericii greco-orientale

Prea supus subsemnatul administrator al parohiei gr-or. cu biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți care, trăind necurmat în frică creștinească, în cea mai adâncă umilință și în neclintită fidelitate cetățenească, după 16 ani de pregătire pentru starea preoțească cu resultatul final de excelință unanimă din toate obiectele la examenele de stat de la facultatea teologică, și după aproape 17 ani de serviciu îndeobște lăudat în păstoria sufletească, n-a ajuns măcar la atâta, ca să se poată bucura de adăpost stabil în locul activității sale provizore, cutează în simțământul său și în conștiința sa de preot cu fidelitate supus țării și imperiului, de a prosterne la treptele prea înaltului tron destăinuirea adevărată a stării sale mizere și a implora prea înalta grație a Maiestății Voastre prea iubitul părinte al țării Bucovina.

Fiind născut în Mitocul Dragomirnei, districtul Sucevei în anul 1854, după absolvirea școlii poporale și medie și a studiilor teologice la facultatea teologică din Cernăuți, care fu creată prin grația Maiestății Voastre în 1875 și poartă prea înaltul nume al Maiestății voastre, în anul 1878 am fost sfințit în preot de fericitul în Domnul Arhiepiscop Teoctist Blajevici și ordinat ca preot de ajutor la Toporăuți, iar după șapte ani, în aceeași calitate la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți.

Servesc acum 17 ani ca preot de ajutor și administrator parohial, și, după 13 1/2 ani de serviciu, în urma concursului publicat la 11/13 Martie 1892, fiind primit de Preavenerabilul Consistoriu cel întâiu în temă, după trei ani am primit simpla resoluțiune că pentru ocuparea amintitului post de paroh se va publica un concurs nou. Ce a dat pricină autorității mele bisericești să publice concurs nou după un răstimp de trei ani, aceasta nu mi s-a comunicat. De oarece însă noul concurs s-a publicat de fapt prin emisul Preavenerabilului Consistoriu din 5/17 Iulie 1895 Nr. 2131 în urma emisului înaltului Ministeriu al cultelor și instrucției din 15 Iunie 1894 Nr. 1125, eu mă tem că și acum în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

zadar aşi petiţiona. şi aceasta e cauza că cutez cu toată supunerea a-mi lua refugiul la treptele prea înaltului tron al Maiestăţii Voastre.

Afară de o dojană din partea senatului academic al Universităţii i. r. din Cernăuţi, care mi-am atras-o în ultimul an al studiilor teologice numai prin experienţa mea juvenilă şi de care am fost lovit ca de un accident elementar, nimic nu s-a constatat în contra mea în cei 17 ani de serviciu preoţesc şi nici nainte de aceea. Curriculum Vitae, alăturat aici supt 48, dă o icoană fidelă despre întreaga mea viaţă de până acum, şi toate momentele cuprinse în el pot fi examinate relativ la adevărul lor pe calea cercetării prin înaltul guvern.

Purtarea mea preoţească, aplicarea mea în serviciu şi activitatea mea în şcoală e dovedită prin alegatele alăturate sub a) 2/2 şi 46. Pe lângă împlinirea corectă a datoriilor în serviciu, eu mi-am folosit toate puterile în năzuinţi curat culturale şi literare. Venitul întreg din vânzarea lucrărilor mele literare l-am dat pentru scopuri de binefacere, şi nici un ban n-am folosit pentru mine, deşi ca tată a cinci copii aşi fi avut lipsă de acest venit.

Toţi cei 17 ani sunt pentru mine pierduţi, fiindcă nu se socotesc la sistemisatele decenii şi, după acest timp de serviciu fără maculă , eu mă tem că, în urma nou publicatului concurs, nu voiu fi considerat ca petent pentru postul de paroh la Sf. Paraschiva. Prin o astfel de eventualitate aşi fi foarte aspru şi dureros lovit, atât eu cât şi familia mea.

De aceea preotul subsemnat cu toată umilinţa cutează a căuta ajutor la treptele preaînaltului tron şi a implora de la nemărginita şi de la atât înţeleapta bunătate a Maiestăţii Voastre imperiale şi regale Apostolice, ca să aibă parte de considerarea mea la noua sa concurenţă pentru amintitul post de paroh Cernăuţi 24 Iulie 1895. Constantin Morariu Andrievici, administrator parohial.

Curriculum vitae

Eu Constantin Morariu-Andrievici, fiu din legitima căsătorie a economilor Gheorghe Morariu şi Maranda Hrişcă, sunt născut, conform cu alegatul 41, la 20 Aprilie 1854 în domiciliul părinţilor mei Mitocul Dragomirnei din districtul Sucevei în Bucovina. Tatăl meu, ducându-mă în anul 1862 la şcoala sătească, nu m-a înscris cu numele meu propriu familiar care în certificatul de botez e numai „Morariu", ci cu numele familiar „Andrievici" care la timpul său fu actroat de directorul şcolii normale capitale din Suceava unui frate al moşului meu după datina slavonă astfel, că fiului, ca patronimic, i s-a dat conumele „Andrievici" după numele de botez al tatălui său „Andrii". Cu acest nume familiar tatăl meu a crezut că trebuie să mă înscrie la scoală cu atăta mai mult cu cât doi membri ai familiei (Samuil şi Constantin) se aflau acum cu acest nume familial actroat în starea preoţească , şi eu eram încă numit pentru această stare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cerând însă în anul 1869 capul familiei mele, Eminența sa Dr. Silvestru Morariu - Andrievici, fostul arhiepiscop și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației, răposat la 15 Aprilie 1895, și obținând pe cale legală recunoașterea adevăratului său nume familiar, au început apoi, și ceilalți membri școliți ai familiei a se folosi de adevăratul lor conume, și procedura aceasta am observat-o și eu, deși cu conumele „Andrievici" mi-am făcut aproape toate studiile.

După ce am sfârșit școala sătească în Mitocul Dragomirnei, am cercetat în anul 1866 clasa a patra a școlii normale capitale din Suceava, și în anul școlar 1866/7 m-am înscris la gimnaziul gr. or. din Suceava, care, conform cu alegatul 1, l-am sfârșit în anul 1874, fără întrerupere sau repetare cu un testimoniu de maturitate favorabil. Chiemarea mea a fost apoi studiul teologiei ce l-am început în anul școlar 1974/75 la Institutul teologic gr.or. din Cernăuți, l-am urmat în anul școlar 1975/6 la facultatea teologică, în care s-a schimbat institutul teologic de mai nainte și l-am sfârșit la aceeași facultate în anul școlar 1877/8, făcând conform cu alegatele b) 2 și 3, atât examenul de stat exegetic-istoric cât și cel sistematic practic cu excelență unanimă din toate obiectele. În decursul celor patru ani, cât am petrecut în seminarul arhiepiscopesc din Cernăuți, am făcut și examenul din ritual, tipicon și cântarea bisericească cu succes foarte bun și purtarea mea morală în decursul celor patru ani a fost eminentă, cum dovedesc testimoniile alăturate supt 4 și 5.

Acum trebuie să amintesc de o întâmplare regretabilă care m-a lovit în ultimul an al studiilor mele teologice. Îndată după inaugurarea Universității i. r. Francisco-Iosefine din Cernăuți, care fu creată ca dar împărătesc spre amintirea eternă a împreunării Bucovinei cu Austria, noi auzitorii români ai acestei Universități, luându-ne după datina colegilor germani de aici și de aiurea, am crezut că ne putem mișca mai liber și am înființat societatea academică „Arboroasa", care între celelalte societăți academice își asigurase încurând o poziție respectată.

În anul 1877 comitetul acestei societăți era constituit din Ciprian Golembiovchi-Porumbescu președinte, Zaharia Voronca, vicepreședinte, Constantin Morariu-Andrievici, adică eu, secretar, Orest Popescul și Eugen Siritean membri ai comitetului. Primind acești membri știrea din gazete că în Camera deputaților din România s-a votat suma de 1000 de (lei) franci pentru subvenționarea societăților culturale române din străinătate, ei, în neexperiența și nechibzuirea lor, au crezut că nu fac nimic necorect și nepermis, adresându-se în scopul înavuțirii bibliotecii societății la Ministerul cultelor și instrucției din România, cu rugarea ca să le deie un ajutor din suma votată și primind de fapt 200 de franci. Tot așa au crezut numiții membri ai comitetului că nu fac nimic necorect și nepermis, când în același an au decis să trimită primăriei din Iași o telegramă de condoleanță din incidentul celebrării unui parastas în amintirea decapitării prin turci în Octombrie 1777 a principelui Moldovei Grigore Ghica. Acestea două acțiuni n-au fost privite cu o „nechibzuire sigur regretabilă a unor tineri nematuri" – după cum se exprimă mult regretatul și acum adormitul în Domnul profesor universitar și deputat în Camera imperială, Dr. Constantin Tomașciuc, în o epistolă privată, Viena 9 Februarie 1878, adresată părintelui lui

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ciprian Golumbiovschi-Porumbescu „de pe care epistolă alăturez aici o copie supt 45, ci, cum spune aceeași epistolă, ele" fură timbrate prin eperzelul rău întrebuințat al patriotismului procuraturii drept crime și înfoiate până la acțiuni primejdioase pentru stat". La încheierea procesului Arboroasei în 3 Februarie 1878 înaintea curții cu jurați din Cernăuți toți membrii numiți ai comitetului au fost unanim achitați. Cuprinsul stenografic al acestui proces pertractat de la 1 până la 3 Februarie 1878, nedeplin relativ la acuza procuraturii, de altfel însă deplin, se află publicat în alăturata gazetă „Bukowina", care în timpul acela apărea în Cernăuți. Reflexiunile mele la acest proces le voiu face mai pe urmă. Aici amintesc numai că, deși mi-am întrerupt studiile din cauza acelui proces, totuși singur numai dintre toți colegii mei din anul al patrulea al facfultății de teologie m-am supus examenului al doilea de stat în termenul din Iulie 1878 și l-am făcut cu plăcere cu excelință din toate obiectele după cum mi-a anunțat acest resultat domnul profesor i. r. al facultății teologice Eusebiu Popovici.

După aceea, conform cu alegatul 33, m-am căsătorit cu Elena, fiica preotesei văduve Emilia Popescul din satul Ceahor în districtul Cernăuțiului, la 3 Octombrie al aceluiași an, am fost sfințit în preot, și, conform cu decretul din 27 septembrie (9 octombrie) 1878 Nr. 3685, alăturat aici supt 5, protoiereul de atunci al Cernăuțiului, Ioan Olinschi, m-a introdus la 17 Octombrie 1878 în serviciul de cooperator al comunei rutene Toporăuți. Cum că în decursul activității mele de șapte ani mi-am împlinit acolo cu conștiință datoriile de pastor sufletesc și de catihet la școală aceasta o dovedesc testimoniile ce le-am primit de la oficiul meu protopresviteresc, alăturate aici supt 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18 și testimoniul consiliului școlar i.r. al districtului rural Cernăuți, alăturat supt 2. În același timp eu am fost activ și pe terenul literar, cum arată alegatul 34 și traducerea alăturată aici a istoriei lumii de Welter, precum și traducerea alăturată a operei „Herman și Dorotea" de Goethe. Manuscrisul traducerii din urmă l-am pus la dispoziția răposatului meu amic Nicolae Fekete - Negruțiu, proprietar de tipografie din Gherla, dorind ca, după tipărirea lui, exemplarele ce mi s-ar cuveni pentru osteneala mea, să se vândă în folosul creării unui fond, din care să se înființeze o școală românească de copile în Bucovina. Aceasta s-a și întâmplat, după cum arată alegatul 20 și anexele ediției române a operei amintite.

Din cauza locuinței de tot scunde și umede, apoi și din cauză că întâiul meu paroh, Ioan Kalinowschi, era necontenit bolnav, iar al doilea paroh, Grigorie Worobkiewicz, era încalat în trup și greoi, și așa în decurs de șapte ani eu am avut osteneli prea mari în parohia cu peste 5000 de suflete a Toporăuțiului, cu timpul mi-am atras boala reumei în așa grad, încât în 1885 am trebuit să-mi caut sănătatea cu mari pierderi materiale la băile Herculane și în 1887 la locul de cură Iacobeni din Bucovina, deși sărăcia mea e cunoscută.

În anul 1886 , conform cu decretul aici alăturat din 5/17 Februare 1886 Nr. 4437 ex. 1885, am fost strămutat în calitate de cooperator la parohia cu biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți. Împlinirea datoriilor mele în acest nou post de serviciu e dovedită prin testimoniile oficiului meu protopresviteresc alăturate aici supt 19b), 34, 19a), 14, 35, 14a), 51, 52, 53.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

În anul 1887 am tradus din nemțește broșura aici alăturată „O rugăciune, novelă de Carmen Silva", am tipărit-o sub pseudonimul Flor Corp și am vândut-o în folosul fondului pomenit. În anul 1888 am tradus din textul original scrierea aici alăturată „Omiliile celui dintru sfinți părintelui nostru Ioan Gură de aur la epistolele Sf. apostol Pavel către Tit și Filemon", și, după ce cu emisul aici alăturat din 15/27 Martie 1888 Nr.987 am primit aprobarea ei din partea Preavenerabilului Consistoriu am tipărit-o și am vândut ediția în folosul fondului pomenit. În același an căpitanul i. r. Heinrich Himmel, care la inițiativa Societății antropologice din Viena fu strămutat la Cernăuți ca să culeagă date etnografice în Bucovina, a primit din partea mea, atât ca persoană privată cât și ca secretar al Societății arheologice române din Cernăuți. conform cu alegatele 22, 23, 24 și 25, astfel de lucrări, încât, conform cu alegatul 26, Societatea antropologică a aflat de bine a mă invita împreună cu președintele Societății arheologice române Olinski Olinescul, ca să prelucrăm materialul adunat de numitul căpitan în scopul tipăririi unei opere etnografice despre românii din Bucovina. Eu însă cu părere de rău am trebuit să refuz invitarea, deoarece lucrările mele, date căpitanului Himmel, m-au adus la ideia să încep a publica în limba germană o operă istorică despre românii bucovineni. Opera aceasta o începusem acum pe timpul invitării pomenite, și ei avea să-i urmeze partea a doua etnografică după datele ce le comunicasem numitului căpitan. Ea este alăturată aici sub titlul *Culturhistorische und etnographische Skizzen über die Romänen der Bucovina* și se vinde în folosul fondului pomenit. În 1889 am publicat în „Revista politică" alăturată, tratatul *Către sătenii români bucovineni*, l-am tipărit și separat în 1200 de exemplare și le-am împărțit gratuit între sătenii din țară. În același an am publicat scrierile aici alăturate: 1) *Istoricul școalei reale din Cernăuți.* 2) *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici*, fost paroh de morală la Institutul teologic din Cernăuți, 3) *Nouăsprezece omilii ale celui dintre sfinți părintele nostru Ioan Gură de aur la epistola Sf. apostol Pavel către romani*, traduse împreună cu Dr. Ștefan Saghin, actualul predicator în limba româna la catedrala din Cernăuți. Aceste scrieri s-au vândut și se vând tot în folosul fondului pomenit. În anul 1890 am ținut în localul Societății pentru literatura și cultura română din Bucovina în Cernăuți, ca membru al comitetului acelei societăți, conferințe apărute în nr.7 și 8 al gazetei aici alăturate „Revista politică", anume *Pedagogia română în Bucovina (1774 - 1887)* și *Școala de meserii din Cernăuți.* În același an și în anii 1893-1894 am publicat scrierile aici alăturate *Părți din istoria românilor bucovineni* și *Poesii germane* ce se vând tot în folosul fondului pomenit. De altfel toată activitatea mea literară e arătată cu deamănuntul în *Părți din istoria românilor bucovineni*, pag. 267-270 și 289.

Răposând în 1891 parohul meu Ioan Olinschi, care așișderea a fost necontenit bolnav, cu decretul aici alăturat supt 7 eu am fost numit administrator parohial al bisericii Sf. Paraschiva. Pe baza concursului publicat pentru ocuparea definitivă a acestui post de paroh am petiționat și, după cât știu, am fost recomandat cum mai bine atât de magistratul orașului Cernăuți cu privire la purtarea mea politică, cât și de Protopresviteria Cernăuțiului cu privire la activitatea mea parohială, și prin urmare am fost primit și de Preavenerabilul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Consistoriu întâiul în terna respectivă. De atunci au trecut trei ani, și resoluția simplă ce am primit-o de la Preavenerabilul Consistoriu, anume că se va publica un concurs nou, fără să ni se fi comunicat motivul, precum și publicarea aevea a noului concurs pe temeiul emisului înaltului Ministeriu al cultelor și instrucției din 15 Iunie 1894 Nr.1125, m-au lovit foarte dureros.

Năzuind eu, precum resultă din cele precedente, prin aproape 17 ani de activitate preoțească a muncii cu jertfitoare abnegare de sine și cu desconsiderarea intereselor mele familiale ca rar alt preot din Bucovina pentru binele bisericii și al patriei pe temeiul cuvintelor Mântuitorului: căutați mai întâiu împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui, și toate celelalte se vor adauga vouă; fiind sfera acestei activități controlabilă și, după părerea mea, neputându-i-se afla de factorii competenți nici cel mai mic cusur, cum dovedește aceasta pe deplin certificatul alăturat aici sub 46, eu trebuie, să presupun că neconsiderarea mea ca petent pentru postul amintit după publicarea concursului prim este poate de redus la ținuta contrarilor mei și la amintitul proces al Arboroasei, pertractat înainte de 17 ani.

Stând lucrul așa, eu trebuie să observ că toți colegii mei implicați în acel proces au acum de mulți ani posturi stabile, fără să li se fi pus la stabilirea lor cea mai mică piedică din pricina acelui proces. Așa fostul vicepreședinte al Arboroasei, Zaharie Voronca, după opt ani ca cooperator a fost numit în 1888 catehet stabil la școala poporală, gr. or. din Cernăuți, iar celălalt membru al comitetului Arboroasei, Eugen Siretean, după zece ani de serviciu ca cooperator, a fost numit în 1890 paroh în comuna rurală Șerbăuți din districtul Siretului. Ciprian Golenbiovschi-Porumbescu – fostul președinte al Arboroasei, a răposat la 24 Mai 1883.

Mai departe eu trebuie să afirm și să-l chiem pe Dumnezeu de martor, că în afacerea Arboroasei am fost implicat cu conștiință cu totul nevinovată, și în decursul procesului respectiv nu odată am cugetat cu amărăciune și cu adâncă durere, de ce planul de învățământ al școlilor publice este așa întocmit, încât cu nici o ioată nu ți se spune să respectezi legile existente, pentru a te putea feri de eventualele cazuri de nenorociri. Eu încă și astăzi simțesc curatul adevăr exprimat de advocatul meu Dr. Rott înainte de 17 ani cu cuvintele: Mie mi se pare a fi un joc copilăresc, nu însă acțiunea unor bărbați chibzuiți cari posed convingeri. Testimoniile de maturitate pentru primirea în Universitate domnii (acuzați) pot să le aibă, dar maturitatea pentru viață (întorcându-se către noi): d-voastre veți scuza, nu veți avea-o încă multă vreme. Și amintita epistolă a Dr. Constantin Tomașciuc spune că „prin verdictul unanim al jurilor celor foarte nepreocupați, au trebuit să se clarifice și spiritele preocupate, pe ce fundament șubred și-a clădit procuratura acuza" (în contra membrilor numiți din comitetul Arboroasei). Întreagă afacerea aceasta a fost redusă la adevărata ei măsură de senatul academic al Universității din Cernăuți care, conform cu alegatul 44, ni-a dat o dojană și o povață părintească, și de atunci din nici o parte competentă nu mi se poate spune ceva de rău, ci numai de laudă. Și din cauza aceasta să rămân eu neconsiderat pentru postul de paroh la Sf. Paraschiva din Cernăuți; după ce servesc în această parohie pe al zecelea an spre mulțămirea obștească astfel, încât epitropia

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

bisericii numite, cu prilejul pertractărilor de ocupare a acestui post de paroh, s-a simțit îndemnată a se ruga în scris atât la guvernul i.r. al țării cât și la înaltul Ministeriu al cultelor și al instrucției, ca să fiu stabilit. Pentru o nechibzuire, comisă de mine, cu conștiința cu totul nevinovată pe când eram încă pe laița școlii să sufăr și acum după 17 ani pierduți pentru mine, deoarece ei nu se numără la legiuitele decenii? Aceasta ar însemna a da existența unei familii întregi, alegatul 49, pe totdeauna pradă disperării.

Atotbuna și părintească purtare de grijă a celui mai bun Protector și Scutitor pentru toți fiii nevoiași ai imperiului mă mângâie cu speranța, că și speranța aceasta, care pentru mine și pentru familia mea e chestie de viață, va avea parte de o resoluție binevoitoare în lumina prea înaltei grații. Cernăuți 24 Iulie 1895 Constantin Morariu-Andrievici, administrator parohial.

Resultatul acestei petiții a fost: Signătura mică cu observarea: Se cedează guvernului țării spre folosire la ocupare.

Cum am spus însă, am fost respins și a doua oară. Ba mai mult. După respingerea a doua mă întâlnește oficiantul Hnatowski și îmi spune să merg la el, ca să sfârșească odată afacerea cu demolarea casei mele. Casa aceea din strada Sf. Ioan Nr. 9 sau Strada Dominicului Nr. 4, o cumpărasem abia la 22 Ianuarie 1895 de la preoteasa văduvă Zoița Hacman în urma jalaniei ei, prin plâns că e îndatorită etc. și mi-o întocmisem pentru familia mea, contractând destule datorii. Când am mers la Hnatowski în ziua de 22 Mai v. 1896 și l-am întrebat, ce cauză are maghistratul să-mi demoleze casa, el a scos o scrisoare din saltarul mesei, a izbit-o pe masă și mi-a zis: „Nu maghistratul, domnule, ci Consistoriul vrea să-ți demoleze casa!" Și în adevăr am văzut în acea scrisoare din 23 Decembrie (10 Ianuarie) 1895/6 Nr. 5596, iscălită de Arcadie Ciupercovici și de Dionisie cavaler de Bejan, cererea Consistoriului: „Díe Dominikgasse zu regeln und das Constantin Morariu – sche Haus abzutragen" (de a regula strada Dominicului și a demola casa lui Constantin Morariu). Nici unul din ceilalți consilieri n-a știut să-mi deie deslușiri despre ședința Consistoriului, în care s-a hotărât demolarea casei mele, ci mi s-a spus că multe lucruri de felul acesta se pun la cale prin conventicole. Ce interes avea Ciupercovici să combată foaia „Deșteptarea"? Ce interes avea el împreună cu Bejan[1] să-mi vadă casa demolată? Avea însă mare interes guvernorul țării

[1] În 1896 Societatea pentru literatură și cultură română din Cernăuți al cărei vicepreședinte era consilierul consistorial Bejan, căuta foarte stăruitor să afle o casă, în care să-i interneze pe elevii români ca să-i apere de primejdia rutenizării din partea gimnaziului rusesc din Cernăuți. La 22 Mai v. din acel an Bejan mă visitează acasă, cere să-i arăt odăile casei mele, pentru a cărei demolare el iscălise acum cererea amintită către maghistrat, zice că în casa aceasta ar încăpea 12 elevi și, trebuind eu să merg la Pătrăuți pe Suceava, ea ar ajunge deocamdată a sluji ca internat pentru primul an. Spunându-i eu că, casa e de demolat, el cu *mirare fariseică* m-a trimis la maghistrat să văd ce-i adevărul. M-am dus și, ca fost aderent credincios al lui Silvestru, m-a înavuțit cu o nouă experiență relativ la fondul moral creștinesc al unui om atât de sus pus în nenorocita noastră biserică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Göess de acestea două lucruri, și de aceea executa el prin numitele unelte păpușe stârpirea mea radicală din Cernăuți drept pildă că nu așa ca mine trebuie să fie preoții români, dacă vreau ei să aspire la un post stabil în capitala țării. Mai aveau aceste două lucruri și scopul de a intimida (einschüchtern) și a descuraja prin umilire (mürbe machen).

Dar de stafiile acestea eu nu prea duceam frică. De aceea am iscălit sub anumite condiții protocolul de cedare al casei numite în scopul demolării, deși casa, chiar în starea ei din 1896, a ajuns și sub stăpânirea din anii războiului mondial, iar de la 1920 înainte, fiind radical reparată servește ca locuință pentru mine și pentru ai mei. Și pronia dumnezeiască a mai voit să întocmească lucrurile așa, încât aceasta, cu o grădină de trei parcele pentru clădiri, situată într-un loc foarte favorabil din imediata apropiere de reședința mitropolitană și cumpărată numai cu 6000 de coroane, a ajuns după 15 ani la valoarea de 60000 de coroane. O parcelă am vândut-o profesorului Voiutschi numai ca între frați cu 10000 de coroane.

Nu aveam nici eu inimă de piatră, dar nu mă mai miram, nici nu mă mai supăram de nimic. Îmi era doar cunoscută situația. „Opus igni, autor partibulo dignus!"[1] Și publicasem si eu puțină istorie națională, prin care văzusem cum se trage ca un fir roșu din cale afară bătător la ochi tendința din partea vitrigei cârmuiri de a extermina neamul nostru cu toate mijloacele posibile de pe clasicul petec de pământ românesc al Bucovinei. Mă încredințasem deplin și de interesul, cu care acea cârmuire tirană urmăria publicațiunile mele istorice atât de usturătoare, când era vorba de scos adevărul la iveală. Iată dovada: În sala bibliotecii Societății pentru literatură și cultură se conchiemase o adunare de boieri, profesori universitari etc. în scopul punerii la cale cum să se transfereze foaia „Revista politică" de la Suceava la Cernăuți, ca să slujească ca organ al partidului nostru național. La adunarea aceea, condusă de bătrânul Nicolae Hurmuzachi, am fost invitat și cu toți am grăit românește numai mareșalul țării excelența sa baronul Alexandru Vasilco de Seretchi, s-a scuzat că nu se poate folosi de limba sa maternă, și-a propus nemțește să se aleagă un comitet care să mijlocească redacției foii informațiuni și date politice exacte, motivându-și propunerea așa: „Dénn man hat mir, zum Beispiel, an massgebendster Stelle gesagt, wie so kann man die Romanisierung der Realschule verbangen, achdem dies ein Ding der Unmtglichkeit ist" (căci mi s-a spus, de pildă, la locul cel mai competent, cum de se poate cere romanisarea școlii reale, când aceasta este un lucru cu neputință). Cum ași fi putut eu visa că, *Istoricul școlii reale* – întâia mea conferință ținută la Societatea pentru literatură și cultură și publicată în „Revista politică" – va fi odată obiect de discuție la locul cel mai competent și încă cu reprosul minciună – vădită că ași fi cerut romanisarea acelei școli, pe când eu de fapt am constatat numai strictul adevăr istoric! Excelența sa baronul Vasilco, neștiind și necitind românește, se înțelege

[1] Opera este demnă de foc, iar autorul de spânzurătoare (Rezoluție înscrisă de cenzură pe *Hronica românilor* a lui Gheorghe Șincai)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

că habar de grijă n'avea de cuprinsul conferinței mele și așa a trebuit să înghită reprosul.

Acest reproș ar fi fost de ajuns pentru un român bucovinean „precaut și prudent" să-l îndemne la gândul: Fii cuminte, lasă la o parte istoria națională, că vezi că nu-i bine! Și Doamne, aveam în Cernăuți atâtea pilde de prudență și precauțiune, atâția naționaliști români strașnici de gură, dar cu totul convinși că nu poți sparge zidul cu capul „Deci ce m-a ținut să nu deviez de pe calea cea atât de plină de spini a dreptății și a adevărului? M-a ținut iubirea acestor virtuți întărită în sufletul meu de duhul Dumnezeiesc, și m-a ținut și votul meu din 1884. Da! Pentru că de altfel nu s-ar putea înțelege, de ce chiar după publicarea concursului pentru postul amintit de paroh la Sf. Paraschiva în 1892, când trebuia să fiu mai prudent și mai precaut, știind că numai guvernul local avea puterea să deie acel post unui favorit al său, eu am înființat în 1893 gazeta „Deșteptarea" și am redactat-o 3 1/2 ani; nu s-ar putea înțelege, de ce și după avertismentul pomenit al mareșalului țării nu m-am lăsat intimidat și descurajat, că mi-am dus până la sfârșit publicarea schițelor istorice atât în limba nemțească cât și în cea românească; nu s-ar putea înțelege, de ce am fost cel dintâiu din Cernăuți care am început a-mi lua salarul cu chitanțe scrise românește și am început și amintita luptă cu poșta din Cernăuți din cauză că nu-mi da reviste poștale tipărite în limba românească, nu s-ar putea înțelege, de ce am dus în persoană anunțuri scrise românește despre ținerea adunărilor generale ale filialei Societății Doamnelor Române și ale Societății de cetire din Clocucica direct în biroul șefului țării Goëss, care luase dispoziția de intimidare ca toate scrisorile românești adresate guvernului să nu fie primite ca alte scrisori la biroul din palatul guvernial, numit *Expedit*, ci să fie adresate sau duse direct la biroul său; nu s-ar putea înțelege de ce prin vehementele articole din „Deșteptarea" despre îndreptățirea limbii noastre, publicate în cel mai critic timp pentru căpătuirea mea ca paroh, s-a simțit și dl. conte Goëss împins până la atâta, încât cu prilejul sfințirii noului edificiu gimnazial din Suceava, în ziua 7/19 Noiembrie 1895, el a grăit românește: Voi școlarilor de nație română trebuie să grijiți de limba voastră românească, dar trebuie să vă folosiți de prilejul ca să învățați bine și limba nemțească, care în viitor va fi pentru voi numaidecât de trebuință în fiecare stare ce aveți să v-o alegeți. Nu credeți niciodată sfaturile rătăcite ale acelora, cari pun preț numai și numai pe grijirea și folosirea unei limbi, ci gândiți la vorba care zice că „Câte limbi vorbești, de atâtea ori om ești". Eroarea d-lui conte am rectificat-o în Nr. 22 al „Deșteptării" din 1895: Nu credem să se afle în țara noastră român cu mintea întreagă, care să fi dat școlarilor noștri sfatul să nu învețe limba nemțească". Contele știa positiv că izvorul sfaturilor rătăcite sunt eu și, prin urmare, pândia să mă lovească fără a fi îndreptățit. Pentru mine însă era hotărâtoare nu știința contelui, ci știința celui ce a zis: „Căutați mai întâiu împărăția lui Dumnezeu și dreptatea lui" ..(Mat 6.33) fiindcă „dreptatea este primită de Dumnezeu mai mult decât aducerea de jertfă" (Pildele lui Solomon 16.7).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Vineri - 7/19 Iunie 1896

Cu experiență am trebuit să fac în ziua aceasta, în care, pe temeiul unei telegrame a protoiereului Sucevei, Nicolae Bacinschi, m-am pornit la Pătrăuți pe Suceava, ca să fiu introdus acolo în noul meu post de administrator parohial. De acasă m-am dus singur la gara din Cernăuți. Așteptând în sală plecarea trenului, iată că ușa din fața mea se deschide și vin drept spre mine Gheorghe cavaler de Reus-Mârza cu soția și fiica lor, care îi însoțise pe părinții lor până acolo. Eu mă scol să-i salut, ei însă, cum dau cu ochii de mine, îmi întorc spatele. I-am lăsat anume să se urce înaintea mea în tren, și nu i-am văzut în care vagon au intrat. Voiam să nu-i mai supăr cu întâlnirea mea. Din întâmplare însă am intrat și eu în cupeul, unde erau numai cei doi soți. Îi salut, îi întreb încotro călătoresc, și, pe când soțul îmi răspunde că se duc la Solca la aer curat, soția lui se scoală repede și se duce la fereastra opusă cupeului. Atunci părintele protopopă catedral și consilier consistorial începe a-mi spune o istorie despre răzbunarea unui popă, la sfârșitul căreia se scoală în picioare, dă cu pumnul ridicat o lovitură în aer zicând: „și ia așa, când popa se răzbună, apoi se răzbună!" – După aceea îmi întoarce spatele și se uită la fereastră[1]. Eu m-am retras la o parte, am scos o foaie din buzunar și am început a ceti, iar doamna preoteasă s-a întors înapoi la soțul ei.

Sărmană biserică ortodoxă orientală, servită de astfel de urmași ai lui Hristos! Și martor mi-i Atotștiutorul că, afară de incidentul că n-am fost suferit să intru cu icoana în casa acelor oameni, eu n-am avut cu ei nimic, cum se zice – nici în clin nici în mânecă. Dar, se-nțelege, am fost aderentul credincios al lui Silvestru.

Fostul meu paroh Kalinowschi, fostul Mitropolit Ciupercovici, fostul arhimandrit Calinescu și consilierii consistoriali Bejan și Reus, nu dovedesc aceștia destul și prea destul după cele arătate mai înainte din viața lor, de ce creștere *teologică spoială* au avut ei parte la fostul Institut teologic din Cernăuți?!

Despre aceeași creștere spoială de la atât de slăvita facultate teologică Cernăuțeană aduc și dovezile următoare:

Eram preot pe al doisprezecelea an, când m-am dus de i-am prezintat unchiului Mitropolit Silvestru un exemplar din cele *19 Omilii ale Sf. Ioan Gură de aur la epistola Sf. apostol Pavel către romani*, vorbind atunci către capul bisericii cam așa: „Doamne, ce ironie! Noi învățăm patru ani la facultatea teologică și ieșim de acolo cu capul plin de teorii și cu inima seacă și rece.

[1] Oare a auzit omul acesta învățătura creștinească: „Nu vă răzbunați înșivă, că scris este: răzbunarea este a Mea; Eu voi răsplăti", zice Domnul (Rom. 12, 19)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pe lângă toate scrierile clasice ale sfinților părinți, traducerea acestor 19 Omilii e o nimica întreagă, un strop în Mare. Eu însă simțesc adânc și din stropul acesta că aicea-i adevărată teologie, căci scrierile acestea, vrei ori nu vrei, ți-l bagă pe dumnezeu numai decât până'n adâncul inimii și al sufletului. Și stau și gândesc: Oare de ce n-am avea noi la facultatea teologică o anume catedră pentru clasicii bisericești: Din ei și așa nu avem mai nimic în limba noastră. Și ce folos imens ni-ar aduce așa o catedră! Profesorul respectiv i-ar obliga pe auzitorii săi să traducă cutari părți, traducerile s-ar revizui și publica și astfel, an după an, ni s-ar dezgropa tesaure neprețuite. — „Da, măi, da, bine zici" – mi-a răspuns unchiul – „trebuie să fac eu ceva"[1].

Pe vremea prohodului unui preot în biserica catedrală, un confuncționar de înalt grad ierarhic s-a întors către mine și mi-a zis zâmbind ironic: „Doamne, la ce mai atâta litanie, pare că mortul s-a scula!". Și un profesor universitar român și Dr. în sfânta teologie mi-a spus, că el crede de doctrina noastră teologică ceea ce a afirmat pare-mi-se papa Leo al IX lea, când a intrat în catedrala din Lyon, aflând tot poporul îngenunchiat, s-a întors către cardinalul său și a zis: Si vulgus decipi vult, ergo decipiatur![2] – Astfel de vorbe de cari fratele Nicolae Iorga zice așa de nimerit că „miroasă a hoit", erau pentru mine otravă[3] și mereu gândiam ce e de făcut, căci rețeta următoare din *Candela* 1911, pag. 339, conține un adevăr vecinic nu numai pentru învățători și învățătoare, ci și în deobște pentru toți creștinii.

„Dr. med. Gustav Marx, medicul de încredere al diregătoriei superioare din Hamburg a publicat în „Schulhygienisches Taschenbuch" un articol important despre bolile învățătorilor și învățătoarelor. El ajunge la rezultatul că boala comună a acestor stări este nervositatea și la pag. 324 se exprimă astfel: Mă alătur cu totul părerii unui medic de școală bătrân care declară că religiunea fără ipocrizie, este izvorul cel mai profilactic pentru păstrarea sănătății învățătorilor. Ea este izvorul nesecabil, din care sufletul neliniștit sau nervos scoate putere nouă, liniște, statornicie și eliberează de anxietate și apăsare. Acest medicament nu se poate procura din farmacie. Și care învățător a devenit, prin studiul științelor filozofice și naturale, un disprețuitor al religiunii, acela pierde scutul cel mai bun și, în lupta cu ambiția proprie, din cauza aprecierii exagerate a persoanei proprii, a considerării nesuficiente din partea prepositilor și a supărărilor continue cu tineretul școlar, își pierde cumpătul și devine un neurastenic incurabil.

---

[1] Vezi: *Citiți, citiți ce poate credința în Dumnezeu*, scriere poporală de Constantin Morariu. București 1907 pag. 98-99.

[2] „Dacă poporul vrea să fie înșelat, atunci să fie înșelat".

[3] Vezi *Citiți, citiți* pag. 93-94.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Observări la unele scrieri ale mele

„Românische Revue" din 1889, pag. 655, scrie despre broșura mea *Poesii germane* următoarele: „Deutsche Classiker în românischer Uebersetzung. Herr Constantin Morariu, der unsern Lesern wohlbekannte rührige Mitarbeiter der „Românischen Revue" hat unter dem Titel *Poesii germane* eine recht reichhaltige Sammlung von Uebersetzungen aus deutschen Dichtern, vornehmlich von Goethe, Schiller, Seidl, Heinrich und anderen, veröffentlicht, welche in ihrer Ausführung recht gelungen sind und deshalb in der românischen Presse eine freudige Aufnahme gefunden haben. Das Bändchen,118 Seiten stark, ist hübsch ausgestatlet und mit den Portraits von Schiller, Goethe und Carmen Sylva geziert"[1].

Despre aceeași broșură scrie și „Luminătorul" din Timișoara în Nr.67 din 1890: În tipografia „Aurora" din Gherla, editura „cancelariei Negruțiu", a apărut în zilele trecute un manual de poesii, intitulat *Poesii germane*, traduse liber de Constantin Morariu, cooperator la biserica Sf. Paraschiva în Cernăuți. Manualul acesta, decorat și cu chipurile Carmen Sylvei, Schiler și Goethe, încât pentru traducerea poesiilor germane, este succes peste toată așteptarea îl putem numi un giuvaer în literatura noastră. O limbă de tot blândă și dulce, ritmul corect, rimele foarte bune, iar în expresiuni și idei posede o bogăție străordinară. Traducerea este într?adevăr liberă, lucrarea întreagă îl recomandă pe autor și-l pune în sprijinul poeților de frunte. Îl felicităm".

Despre aceeași broșură „Tribuna" din Sibiu, anul 1891, Nr. 8, aduce în foileton următoarea *Corespondență din București. Traduceri proaste*:

„Patriotismul era odată o pavăză, sub care se ascundeau autorii de răutatea criticei. Dacă versurile erau închinate patriei, tineretului ei plin de nădejde, venerabilelor matroane ori castelor virgine din munți și din câmpii, criticul se expunea a fi ponegrit de nepatriot și poate, numai poate recunoscut drept om cu judecată dreaptă. Și era rău".

„Altă pavăză, care acopere nimicnicia autorilor, este filantropia. Dacă vinzi o carte rea pentru un scop cât nu se poate mai bun, spre pildă pentru instrucția deaproapelui, ce o să-ți facă cronicarul literar? O să tacă! Da, până odată, până a trecut timpul, în care o carte s-a putut vinde, dar mai mult nu va tăcea. Și așa facem dar și noi cu o carte întitulată *Poesii germane* traduse liber

---

[1] Clasici germani în traducere românească. Domnul Constantin Morariu, colaboratorul activ al „Revistei românești", binecunoscut scriitorilor noștri, a publicat sub titlul *Poezii germane* o colecție bogată de traduceri din poeții germani, în special din Goethe, Schiller, Seidl, Heinrich și alții, care sunt destul de reușite și, prin urmare, au fost primite cu entuziasm de presa românească. Volumașul, care numără 118 pagini, e împodobit cu portretele lui Schiller,Goethe și Carmen Sylva, și se bucură de o estetică adecvată.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

de Constantin Morariu, tipărite în Gherla 1890, o carte ce poartă pe a doua pagină albă vorbele: „Opul acesta se vinde în folosul școalei de fetițe din Bucovina cu 1 fl. exemplarul". „Cartea e rea, e o batjocură, nu un prinos de admirație pentru autorii ce traducătorul i-a putut iubi, dar n-a reușit a-i înțelege și a le traduce cugetarea nefalsificându-o. Ca să dovedesc ce zic, nu fac teorii, ci compar originalul unei singure poesii cu traducerea d-lui Morariu. Și chiar din această singură poesie nu vom cita tot ce e rău. Vom tipări spaționat ce-i tradus rău și cursiv ce nu-i tradus de loc.

Zu Dionys, dem Tyrannen, schlich
Möros, den Dólch im Gewande-

Spre Dionis tiranul pășește
Damon având un pumnal.

Cetind versurile lui Schiler, fantasia îmi arată un om ce se furișează (scleichen), temător să nu-l vadă cineva, târându-se, cum ași zice, pe lângă pereți, prin umbre și ascunzând sub haină pumnalul. La Morariu? Secretul, taina, teama au dispărut. Neînțelegere!

Das sollst du am Kreuze bereuen-

Bine, onoare pe cruce -oiu să-ți fac.

O vorbă serioasă, spusă în glasul pedepselor extreme și răsunătoare se întoarce la traducător într-o ironie. Nuanța-i pierdută!

Ich bin, spricht jener, zu sterben bereit
Und bite nich um mein Leben-

Damon deci zice: Eu sunt pregătit,
Viața mea nu o jălesc.

Versul era mântuit, dacă traducătorul ar fi zis: Viața mea nu ți-o cerșesc. Comoditate în căutarea vorbelor!

Ihn magst du, entrinn ich erwürgen-
De nu vin cu dânsul tu fă ce-i voi.

Amândouă vorbele germane sunt redate palid, îmblânzite, eufemistic; erwürgen – fă ce-i voi. Aici e de bătut în palme!

Da lächelt der König mit arger List -

Regele râde cu inima rece. List - inimă; arg - rece!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Und spricht nach kurzem Bedenken -

Apoi îi răspunde așa.

Netraducând trei cuvinte, domnul Morariu a lăsat o parte importantă din caracteristica acelei scene, probă că fantasia d-lui nu e prea capabilă să reproducă ce a produs fantasia originalului său.

Doch, wisse, wenn sie verstrichen, die Frist,
Eh'du zurück mir gegeben bist,
So muss er, statt deiner, erblassen-

Dară să știi că vădeaua de-a trece,
Amicu-ți la tartor pe loc o să plece,
Așa fiind crima spălată,
Pedeapsa-ți va fi iertată

Frumosul erblassen, care alcătue o metonimie, în verb a rămas neîncercat de impotența limbistică a traducătorului; și un vers netradus a fost înlocuit cu unul propriu, nespălat pe care dl. Morariu îl atribuie așa dar lui Schiller.

Von den Bergen stürzen die Quellen
Und die Bäche, die Ströme schwellen -

Apele curg de pe munți,
Cresc și rup păduri și punți.

Și rup păduri și punți! Tabloul original al umflării pâraielor e înlocuit cu altul, care urmează și la Schiller cu două versuri – mai la vale și care la Morariu se duplică așa dară, și asta în hatârul rimei!

Und reisset die Brücke der Strudel hinab,
Und donnernd sprengen die Wogen
Des Gewölbes krachenden Bogen -

Podul când iată că se prăbușește,
Pocnind și trăsnind în a râului valuri,
De nu-i mai rămâne nici urmă pe maluri.

Unde sunt personificările originalului?
Unde e arcul podului? În original, domnule!

Und trostlos irrt er an Ufers Rand -

Și Dămon începe pe mal să suspine. Irren - a suspina

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Wie weit er auch späht und blicket
Und die Stimme, die rufende schicket -

Căci ori și cât ochii - și ține
Și ascultă și strigă, răcnește.

Ori cât de departe zărește pândind și trimite vocea chiemătoare: ca și cum ai trimite la nevoie pe cineva după ajutor, el trimite vocea: figura asta frumoasă a devenit „răcnet" la poetul nostru.

Da stösset kein Nachen vom sichern Strand,
Der ihn setze an das gewünschte Land,
Kein Schiffer lenket die Fähre -

Nimic pe-ale râului unde nu vine
Ah! grija, al inimii foc să-i aline.
Nimic nu-i aduce sperare.

Nici o vorbă nu-i tradusă.

So muss der Freund mir erbleichen -

Amicu-mi, vai! va muri.

Und theilt mit gewaltigen Armen
Den Strom, und ein Gott hat Erbarmen

Înoată, prin valuri tuneluri străpunge.
Se-ncoardă, s'aruncă, la țintă ajunge.

Nimic nu-i exact. Și nemărginit de caraghios este tabloul cu tunelurile prin apă. Ce-i tunelul și ce-i a rumpe puvoiul cu puterea brațelor, a lupta cu apele! Și acum băgați de seamă și în pilda următoare cum se nimicesc tablourile lui Schiller de ce-i caracteristic ca ramurile de frunze. Așa e, pe când Schiller ne dă copacul întreg, traducătorul îl bate bine cu palița de-i rupe podoabele și apoi zice pe copertă că era liber a face așa.

Und gewinnt das Ufer und eilet fort
Und danket dem rettenden Gotte;
Da stürzet die raubende Rotte
Hervor aus des Waldes nächtlichem Ort,
Den Pfad ihm sperrend und schnaubet Mord
Und hemmet des Wanderers Eile
Mit drohend geschwungener Keule -

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Astfel scăpând de-ale grijei tonturi;
Dă laudă lui Dumnezeu
Și aleargă, aleargă mereu.
Dar fără de veste tâlhari din păduri
Îi ies înainte cu ghioge, securi
Și calea se pun să-i închidă
Și iată-i că stau să-l ucidă.

La Morariu nu-l vezi pe Damon ajungând la mal, nu vezi banda de tâlhari, nu vezi adăposturile noptatice ale codrului, nu vezi ghiogele ridicându-se amenințătoare; cu alte vorbe nu vezi dramatica scenă originală. Același păcat îl găsim și în scena următoare:

Und horch! da sprudelt es silberhell
Ganz nahe wie rieselndes Rauschen,
Und stille hält er zu lauschen.
Und sieh, aus dem Felsen geschwätzig schnell
Springt murmelnd herror ein lebendiger Quell,
Und freudig bückt er sich nieder
Und erfrischet die brennenden Glieder -

Se roagă dar un sunet murmurător
Aproape c'aude îi pare
Și Damon repede sare.
Căci vede din stâncă cum lin un izvor
Se leagănă-n vale pe-al ierbii covor;
El se pleacă și bea, mulțămește,
Căci Domnul din cer îl scutește.

Unde-i tăcuta surprindere a lui Damon? Unde-i ascultatul lui? Unde-i saltul sprinten al fiecarului izvor? Lipsesc din original și covoarele și mulțămirile și scutul Domnului! Însă dă, e liberă traducerea!

Des rühme der blut'ge Tyrann sich nicht
Dass der Freund dem Freunde gebrochen die Pflicht-

Să crepe tiranu'n veninu-i din fiere
Dar credința, iubirea și-n moarte nu piere.

Să crepe! veninu din fiere! E de bătut în palme!

Mă opresc aici și cred că această năzdrăvană traducere va trece drept pildă cum nu trebuie tradus. A traduce liber nu înseamnă a-ți permite să batjocurești cu vorbe ca „să crepe" și cu „tuneluri" poesiile a căror popularitate e atât de mare, încât fiecare copil din liceu și-ar putea face critica cea mai întemeiată;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a traduce liber înseamnă poate a schimba forma viersului, poate ordinea ideilor într-o frază, poate a traduce cu câteva vorbe mai mult ce-i imposibil de tradus cu atâtea vorbe câte are originalul; dar a nu traduce toate ideile originale, a înlocui ideile aceste cu altele proprii înseamnă „falsificare". O traducere, din care nu mai poți recunoaște originalul e traducerea rea și bună de aruncat pe foc. A d-lui Morariu asemenea. G. B. Duică.

*
* *

O întâmpinare a mea la această critică „Tribuna" n-a voit s-o publice. mi-a publicat însă în nr. 34 din 1891 scurta rectificare: De astă dată voiu să mă marginesc la o discuție strict literară, și mai presus de toate să constatez adevărul.

1. Dacă citează dl. Duică: Spre Dionis tiranul păşeşte Damon, în loc de: Spre Dionis, spre tiranul păşeşte Damon: Nu-i adevăr că dl. Duică citează fals?

2. Dacă susține dl. Duică că în citatul: Bine, onoare pe cruce-oiu să-ți fac- eu am schimbat vorba serioasă în ironie și am pierdut nuanța, iar în alt loc ar fi voit să traduc „bitten = cerșește", Nu-i adevăr că dl. critic s-a fript în lumina aprinsă de însuși d-sa?

3. Dacă sufăr eu de impotență limbistică, iar dl. Duică tace „până odată"; Nu-i adevărată constatarea mea că acest „până odată" este lipsit de putere în veci și-n pururi în graiul român?

4. Dacă dl. Duică a tăcut „până a trecut timpul, în care o carte s-a putut vinde": N-am eu dreptul să spun adevărul că *Poesiile germane* au părăsit localul tipografiei din Gherla în 1 Octombre 1890? Și dacă acestea patru adevăruri, culese numai de pe două din cele șase coloane ale criticei d-lui Duică, sunt și rămân adevărate adevăruri, nu e întemeiată pe adevăr rugămintea mea să fiu ascultat și în foița Tribunei? Apelez dar la adevărul pentru care luptă cea mai însemnată foaie politică a românilor din Austro-Ungaria, și rog ca această corespondență să se publice în cel mai de aproape nr. al ei. Primiți etc....

Notez că Eugen Nețciuc a combătut critica lui Duică în „Revista politică" din Suceava nr. 4 an 1891. Mai notez că un profesor de la facultatea teologică, împreună cu alt profesor de la școala normală (pedagogicul) din Cernăuți nu mă lăsau în pace nici chiar pe stradă, ci și acolo îmi demonstrau în ce chip păşia Damon spre Dionis și mă provocau să li spun, cam ce aşi dori să scrie ei lui Duică despre mine. Astfel silit am fost să trimit „Tribunei" spre publicare următorul:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Răspuns la critica d-lui G.B. Duică

Din tabloul, pictat de dl. Duică în „Tribuna" nr. 8 din 1891, voiu să scot la iveală două trăsături principale, două virtuți reclamate de dl. critic pe seama caracterului d-sale:

1) D-sa voiește să fie recunoscut drept om cu judecată dreaptă,

2) să treacă și de filantrop, căci a tăcut „până odată", până a trecut timpul în care o carte s-a putut vinde pentru instrucția deaproapelui. Eu nu sunt pictor academic ca dl. Duică, dar tot am puțin talent de zugrăvire.

Voi cerca deci să zugrăvesc.

1. Portretul judecății drepte a criticului meu

Teoriile sunt de regulă avânturi în sferele cele mai înalte ale cugetării, la cari numai puțini muritori pot ajunge, fiindcă intelectul are de operat pe acolo cu greutățile noțiunilor abstracte. Dl. Duică însă nu vrea să dovedească numai unor corifei că, cartea mea e o batjocură, ci vrea să câștige pentru judecata sa dreaptă toată suflarea românească, de aceea rămâne în regiunea vulgară a noțiunilor concrete. Procedura aceasta, simplă și mai presus de toate practică, duce la scop fără mult înconjur, ba mai are și un fel de colorit național, căci corespunde dictonului strămoșilor: „longum est iter per praecerta, breve et efficax per exempla"[1]. „Cartea e rea, e o batjocură. Ca să dovedesc ce zic, nu fac teorii, ci compar originalul unei singure poesii cu traducerea d-lui Morariu".

Cu această măsură dreaptă voiu să măsur și eu o poesie, lăsând însă la o parte încurcătoarele tipăriri spaționate și cursive.

Biată Burgschaft! Dl. Duică ți-a văzut proasta față românească numai în *Poesii germane*. Tu însă ești zugrăvită și în cea mai fruntașă revistă - „Convorbiri literare" anul 1879, pag. 205-208.

Hai „Zălogule" la măsură! De ce să nu se bucure meșterul Duică că l-a învățat pe ucenicul său C. Morariu o meserie atât de rentabilă pentru câștigarea de glorii literare întemeiate mai presus de toate pe adevăr!

Zu Dionys, dem Tyrannen, schlich
Damon, den Dolch im Gewande

Pe Dionisie Tiranul
Damon pândind cu pumnalul.

Ei? unde-i **schleichen**, furișarea, târârea, cum aș zice, pe lângă pereți etc...Neînțelegere!

[1] „Este lung drumul (către învățătură n. n.) prin sfaturi (dar) este scurt și eficace prin exemple".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ich bin spricht jener zu sterben bereit
Und bitte nicht un mein Leben

Eu de moarte sunt gătit.
El răspunde liniștit

Und bitte nicht un mein Leben

El răspunde liniștit.

Nici o vorbă nu-i tradusă, falsificare, vers nespălat atribuit lui Schiller. Comoditate în căutarea rimelor. Și bagă de seamă, meștere Duică, Möros al d-tale răspunde „liniștit" și în Zălogul, nu se obrăznicește înaintea tiranului cu ironicul *cerșesc*, cu care indicai că versul (meu) ar fi fost mântuit.

Ihn magst du, entrinn ich, erwürgen-

Până atunci îți las zălog
Pe amicul meu în loc.

Nici o vorbă nu-i tradusă! **erwürgen**?
Așa-i că e de bătut în palme?

Und er kommt zum Freunde: Der Kţuig gebeut,
Dass ich am Kreuz mit dem Leben
Bezahle das frevelnde Streben-

El pe-amicul său găsește
Și îi zice: hotărăște,
Regele a poruncit.
Moartea mea s-o răsplătească.

Bre.... da razna ai mai apucat-o,
Zălogule! Kommt = găsește, Streben = faptă! Și îi zice: hotărește = vers nespălat!

Und schweigend umarmt ihn der treue Freund

Și amicul în tăcere
Îl sărută cu durere

Umarmt = sărută, **treue** = cu durere!

Und trostlos irrt er an Ufers Rand;
Wie weit er auch spähet und blicket
Und die Stimme, die rufende, schicket

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Rătăcind în desperare
Pe mal strigă-n gura mare
Ajutor de undeva,
Însă nimeni nu venea.

Unde-s personificările originalului? În original, Zălogule! Frumoasa figură a vocii trimise după ajutor a devenit la Zălogul nostru: Strigă-n gura mare! Ian pune, meștere, astă figură tradusă, pe pânză să vezi ce răcnet o să-ți tragă!

So muss der Freund mir erbleichen

În locul meu vor muri
Amicul ce mă iubi.

Falsificare la culme! Drăguțul **erbleichen** a rămas neatins de importanța lingvistică a traducătorului. Și acum băgați de seamă și mai departe la nimicirea podoabelor din copacul lui Schiller, la ciomăgirea lui cu palița, fără ca Zălogul măcar să spuie că era liber a face această batjocură!

Und gewiant das Ufer und eilet fort ,
Und danket dem rettenden Gotte;
Da stürzet die raubende Rotte
Hervor aus des Waldes nächtlichem Ort
Den Pfad ihm sperrend, und schnaubet Mord
Und hemmet des Wanderers Eile
Mit drohend geschwungener Keule-

Dar pe mal abia sosește
Și lui Joe mulțumește,
Când iată că din pădure
Cu măciucă și secure
Vine-acum ceata de hoți
Și în drum s-aruncă toți.

În Zălogul nu vezi nimic din dramatica scenă originală. Același păcat îl regăsim și în pilda:

Und freudig bückt er sich nieder,
Und erfrischet die brennenden Glieder

El spre curs se pleacă jos
Și cu apa ce lucește
Pieptul său își răcorește.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nimic nu-i exact! Lipsesc în original și cursul și apa ce lucește și pieptul = **glieder** și totuși traducerea nu-i nici măcar liberă!

Und soll hier verschmachtend verderben -

O, prefă și astă soarte!

Destul, Zălogule, destul! Du-te, sărmane în foc, iar pe mine lasă-mă să-i mai citesc tăciunarului nostru molitfele sfântului Vasile.

Poesia din cartea mea batjocură *Clopoțelul fericirii*, de I.G. Seidl se află și în „Convorbiri literare" din 1887, pag. 642.

Îi întind aici lui Duică numai o strofă din ea pe calupul dreaptă măsură a judecății lui întemeiate pe *adevăr*:

Du denkst dir wohl die Erde noch als
ein Haus der Lust
Mein Sohn, das ist nicht also, sei dessen
früh bewusst!
Noch Eimern zählt das Unglück, noch
Tröpfen zählt das Glück,
Ich geb'in tausend Eimern zwei Tropfen kaum zurück.

Tu poate crezi că lumea-i o casă de plăcere,
Dar, dragul meu, nu crede că-i casă de durere.
Nefericiri sunt multe, iar fericiri puține,
Mai mult în griji, necazuri trăiești de azi pe mâne.

Așa-i că-i năzdrăvană traducerea și bună de aruncat în foc! Aruncă în foc și celelalte năzdrăvănii ce se află și în „Convorbiri" și în cartea mea batjocură! Să pășim acum la o singură socoteală întemeiată pe dreptate să fie traducerea lui „*bitten*" cu cerșesc? Să vedem:

Ich bin spricht jener, zu sterben bereit,
Und bitte nicht un mein Leben,
Doch willst du Gnade mir geben,
Ich flehe dich um drei Tage Zeit.

Gradația *a minore ad myus*: *Bitte, Gnade, flehe*-arată cum nu se poate mai clar starea sufletească atât de umilită a lui Damon (sau să zicem a lui Mțros) din pricină că el avea tot interesul să-l înduplece pe tiranul ca să-i cruțe viața pe trei zile în scopul măritării surorii sale. A traduce aici *bitte* cu „cerșesc" e o absolută imposibilitate și logică și psihologică!

După această icoană a judecății drepte voiu să zugrăvesc și icoana filantropiei lui Duică, care în mod atât de frivol și-a bătut joc de filantropia mea. Vrând să execut și acest lucru, cu părere de rău mă văd silit a nu mai calcula cu ne'ndurații ochi de ghiață.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2. „O să tacă. Da, până odată, până a trecut timpul, în care o carte s-a putut vinde pentru instrucția deaproapelui"

Literatura ca bun comun al unei nații, este un sanctuar ce trebuie păzit și apărat de orice primejdii. Când o carte rea, e batjocură, bună de aruncat numai în foc, cearcă să se furișeze în acest sanctuar, critica trebuie să o respingă fără nici o altă considerare, decât pur și simplu din singura pricină că răutatea ei primejduiește bunul comun al națiunii. E dar cu totul de prisos să spui în critica despre așa o carte că ea se vinde pentru cutare scop filantropic; e și cu totul de prisos să taci până ce cartea-primejdie s-a putut vinde, căci chiar prin tăcerea aceasta ții deschisă ușa sanctuarului și lași primejdia să se încuibe în el fără nici o piedică. Mă întreb deci, ce scop a avut pamfletarul Duică să considere pe lângă răutatea-batjocură a cărții mele, încă și momentele absolut inadmisibile a vânzării acestei cărți pentru instrucția deaproapelui și a tăcerii, până ce ea s-a putut vinde? Cu considerarea acestor două momente el a avut scopul pe de o parte de a-și atribui insinuatoarea virtute de filantrop naționalist, iar de altă parte de a potența cu batjocura de istov în fața lumii.

Ca să mă apăr, eu am trebuit să constatez că *Poesiile germane* au părăsit localul tipografiei din Gherla la 1 Octombre 1890, de la care zi până la 11 Ianuarie 1891, când a apărut în foița "Tribunei" pamfletul *Traduceri proaste*, avem un soroc fix de 3 luni și 11 zile. Cum își servește spre apărare fixarea acestui soroc rezultă din cele ce urmează.

Noi românii bucovineni suntem cam bicisnici, n-avem nici o singură școală românească de copile, și ne poate crede oricine cât de mult ne doare, când vedem că jumătate din pomul nostru național e bătut cu toate palițele convictelor și școlilor de fete străine și așa e despoiat de podoabele sale. Privit-am și eu „până odată" la acest spectacol dureros și „de la odată" m-a împins dorul să făuresc o pavăză filantropică drept scut în contra polițelor străine. Pavăza *Herman și Dorotea*, făurită în anul 1884, am vândut-o în scopul creării unui fond, din care „cu odată" să se facă o școală românească de copile și în biata noastră țară. Reușind pavăza din 1884 mai dihai cât pușlile din fabrica ungurească de arme, fiindcă a fost examinată „cu plăcere" chiar de nemuritorul de la Mircești, meșterul Morariu – făuritor de pavăze filantropice – a prins la curaj și a făurit încă șepte.

1. *O rugăciune* de Carmen Sylva, Cernăuți 1887.

2. *Omiliile Sf. Ioan Gură de aur la epistolele Sf. Apostol Pavel către Tit și Filemon*, Gherla 1888; 60 cr. ori un franc.

3. *Istoricul școalei reale din Cernăuți*, – prețul 30 cr. ori un franc.

4. *Biografia lui Constantin Morariu-Andrievici*, Gherla 1889 – vândută toată.

5. *(Omiliile) 19 Omilii ale Sf. Ioan Gură de aur la epistola Sf. Apostol Pavel către Romani*, Cernăuți 1889 1 fl. ori 2 franci.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

6. *Poesii germane*

7. *Răspuns la critica d-lui. G.B.Duică* „Corespondență din București. Traduceri proaste", pavăză care ceva mai târziu se va ști ce preț are.

Pavăzele s-au vândut, se vând și se vor vinde în folosul fondului pomenit, care dăunăzi avea o zestre de 700 florini, strânsă numai în sudoarea filantropică a feței mele. Și nu mă pot plânge că n-aș fi avut mușterii buni și de ajuns, dar prăvălia tot îmi e plină: 150 bucăți din pavăza *Herman și Doroteia*, 800 de bucăți din *Omiliile la epistola către Romani*, 670 de bucăți din *Omiliile la epistolele către Tit și Filemon*, și peste 600 de bucăți din *Poesii germane*. Adecă pe rând cu am marfă de vândut încă din 1884, d-ta, seriosule filantrop naționalist Duică, îmi dai pentru vânzarea pavăzei din 1890 un soroc de 3 luni și 11 zile? Nu vezi că pe când d-ta te răsfeți în plăcerile judecății drepte, ale filantropiei, patriotismului și seriozității ce te caracterizează, eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul.

3. Credința înduplecă voința
(Der glaube ist's der den Willen beschliesst)[1]

Duică nu crede în scutul Domnului, că iată ce scrie el în foița „Tribunei" nr. 34 din 1891: „Zadarnic înalți ochii spre bolta vânătă întinzând mânile a milă și pomană, pentru că pe acolo nu-i milă, ci numai stelele își fac regulatul mers ori norii trec neștiutori. Îndată ce nu mai crezi în nădejde, te întorci spre realitatea, în care te-a aruncat soarta, destinul și cauți a o da uitării cât se poate mai bine, mai fericitoare".

Eu sunt preot. A, și câte amărăciuni a trebuit să înghită bietul George Bogdan Duică din pricina preoților! Iată ce ne spune el însuși în articolul *Venerabilului consistor*, scris în Brașov și publicat în „Tribuna" nr. 230 din 1889: „Eforia școalelor românești din Brașov mă alesese profesor suplent de limba și literatura românească; .... M'am presentat direcțiunii gimnaziului și am început cursurile"... Consistoriul nu a voit să mă aprobe sub pretext că nu aș fi calificat... Eforia a protestat. „Dar, vorba ceea, omul își propune și Dumnezeu dispune prin slugile sale din cetatea Sibiului". Consistoriul nu se va fi așteptat la așa ceva și, nevoind să cedeze, a fost silit să-și caute alte argumente. Acestea sunt de natură bisericească.„Din izvoare credibile„ onorabilii Sibieni știu, că „eu răspândesc idei în contra disciplinei bisericei (!) noastre!"

„Să admit că... ați voit să sdrobiți un dușman al dogmelor, înainte de a fi lucrat ceva în contra lor".

„Dogmele! Mărturisesc, că materialul înțeles în acest cuvânt nu m-a atras atât de mult, încât să-mi iau oboseala (sic!) a-l cunoaște mai de aproape, a mă adânci în studiul lui"... Dar să admit că mi-a surâs și mie să-mi însușesc

[1] Hartman: Philosofie des Unbewressten 8 auf Berlin 1879 pag. 157.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ceva din capitalul de idei al veacului nostru; să mărturisesc că am mirosat(!) şi eu ceva din studiile exacte; să spun spre pildă ce e drept, despre Kant Laplace mi s-a vorbit chiar la gimnaziul, unde era să fiu şi eu mai mult timp profesor, la studiul geologiei; să zic, că după aceasta n-am mai putut crede, că soarele s-a făcut a patra zi, căci tot în şcoalele noastre ortodoxe învăţasem, că de altfel s-a făcut lumea; să zic, că nu m-am sfiit nici de consecvenţele precise ce trebue să le scot din aceste studii exacte şi că mi s-au clătinat rău credinţele despre care Eminescu spunea că îi puseseră poveştile feerice şi în sufletul lui, doar cu de-a vieţii valuri abia i-au rămas nişte urme; să spun, că poesia *La icoană* a D-lui Vlahuţă dă impresiunea cea mai violenta ce eu am despre rugăciune şi icoane[1]. E păcat, e vină, că adevărul m-a atras şi pe mine pe calea lui? Este cinstit a persecuta reflexiile cugetării moderne pentru că se văd şi la mine? Pentru că n-aşi crede, n-aş pute fi profesor? Căci religia, fiind dogmă, este obiectul catehelului. Cl eu pot spune, că azi nici catehetii nu pun fondul principal pe credinţe, ci numai pe acele părti etice ce le găsesc în mitologia creştinilor".

„Aici este punctul, în care ne întâlnim toţi profesorii cu catehetul: la etică.

Acesta este singurul punct, în care eu aşi fi putut pierde sufletele băieţilor"...

„Preţuiesc specia reprezentantă prin mine, şi o preţuiesc în fiecare individ; iar celui ce altfel cugetă îi sunt duşman (???). Caut în firea mea legile eticei mele, n-am lipsă de scenarii teatrale pentru manifestarea lor, nu simt necesitatea a căuta trup sensibil pentru nişte idei ce încap bine şi nu se pierd nici ca abstracte din capul meu. Dar cui are lipsă de ele, i le las bucuros!"

„E prea mare comparaţia, ci totuşi o fac. Brutus ar fi voit bucuros să ucidă spiritul lui Cezar, fără să-l atingă pe el, dar n-a putut. Puteţi lovi, de ucis nu mă puteţi ucide".

Acesta e, după câte ştiu eu, cel de pe urmă articol publicat de G.B. Duică în „Tribuna", pe când era încă profesor în Ardeal, aşadar înainte de a merge la Bucureşti, pentru a ferici pe elevii săi de acolo cu reflexele cugetării moderne.

În cartea mea sunt multe poesii religioase. Întreb deci pe temeiul propriilor mărturisiri ale lui Duică, cum aşi putea eu pretinde să cetească el cartea unuia din tagma amărâtorilor săi şi să creadă, de pildă, în prostia lui Anton Ohorn:

Palidul trimis al morţii	Nu vedeai tu, cum cu lacrimi
Aştepta sfârşitul tău,	Mama sărutări îţi da.
Pentru dulcea tă viaţă	Cum speranţa şi durerea
Noi rugăm pe Dumnezeu	Lângă tine priveghia etc...

sau în prostia lui Goethe, care pune piedici să-ţi întocmeşti „realitatea cât se poate mai bine şi mai fericitoare":

[1] Poetul încheie:... „Şi pomi. Era nebună". Nu e de compătimit bietul Duică?

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Când pe un om natura mai sus l-a ridicat,
Nu e nici o mirare că-n multe reușește;
Puterea creatoare e-n el de lăudat
Ce lutul slab cu-atâta onoare-l însoțește.
Dar din a vieții proțe când un bărbat străbate
Prin cea mai dureroasă: învingerea de sine,
Atunci oricine poate la el cu drag să cate
Și poate zice: Iată-l, de-acum curat rămâne
Căci tot ce e putere în noi tot mai departe
Să lucre, să trăiască-n lume năzuiește,
Șivoiul lumii însă din ori și care parte
Îi îngustează calea, pân ce-i o nimicește.
Atunci al nostru spirit, de lupte'ngenunchiat,
Se mângâie cu vorba ce greu e de purtat:
De forța, care toată ființa-n lanț o ține,
Se liberează omul ce s-a învins pe sine".

sau în altă prostie a lui Goethe, care ar vrea să introducă „scenarii teatrale":

„Mărețul semn aici e splendid așezat
Ce-aduce-ntregii lumi[1] sperare, mângâiere,
Căruia milioane de spirite-au jurat
Și mii de mii de inimi i-au spus a lor durere,
Ce chiar puterea morții amare a-nfruntat,
Ce-n semn de biruință pe steaguri e-nălțat:
Acum un râu de viață ființa-i răcorește,
El vede crucea și ochii în jos își pironește".

sau în prostia lui Seidl, care ar putea să facă pe specia representată să-și înalțe „ochii spre bolta vânătă":

„La cer privește-afară spre bolta lucitoare
Și trage clopoțelul, apoi zâmbind el moare."

sau în aceeași prostie a lui Iosif Henrich:

„Când te-apasă zile-amare
Ori a boalelor dureri,
Când ajungi la desperare:
O, privește-atunci la cer!"

ori în prostia și din convorbiri a lui Schiller, care propovăduiește de-a dreptul credința în nădejdi:

[1] Numai bietului profesor Duică: nu!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Oamenii adese vorbesc și visează
Că timpuri mai bune-ar veni
Ei după un țel mai ferice vânează
Lacomi și zi după zi.
O lume se duce și alta-n loc vine,
Iar omul sperează mereu în mai bine.

Speranța-l aduce pe el în viață
Cu dulce de mic îi apare
Pe tânăr îl farmecă blânda ei față
La cel mai bătrân nu dispare:
Căci chiar și la groapă când omul sosește,

Speranța și-acolo cu drag îi zâmbește.
Și nu-i ea nălucă, de-o minte isteață
Ori creeri nebuni iscoditâ:
Lăuntrul ni spune c-a noastră viață
Pentru o țintă mai mare-i menită.
Și ceea ce glasul lăuntric ni spune
Nu poate să fie o înșelăciune".

ori și mai marea prostie a lui Emil Rittershaus:

„Lumină dar și iar lumină
Din pol în pol mereu răsune
Dar nu lumină ce-n venină, (reflexii)
Ci de morală, religiune (dogmă)
Și-atunci, popoarelor, serba-veți
Rusaliile înfrățirii
– Triumful cel mai mare-n lume
Pentru progresul omenirii".

Zadarnic i-ași spune firoscosului Duică că oropsiții frați ardeleni își mai păstrează liniștea și bunul cumpăt, fiind călăuziți numai de lumina religiei și moralei creștinești, pe când reflexele cugetării moderne de mult i-ar fi înveninat, zadarnic i-aşi cita din clasica scriere *Fapta omenească*, de Slavici pasagii ca de pildă: „Curcubeu e tot ceea ce e gând și cugetare, curcubee sunt ideile și convingerile, curcubee sunt teoriile și principiile, și numai simțurile sunt raze calde și ursitoare de viață adevărată. Noi oamenii mai mici, mai umiliți și mai stăpâniți de sentimente nu putem să ne lipsim de mângâierea credinței, căci în lumea aceasta nu e numai viață și moarte, ci este și nenorocire, e și nefericire și bucurie neașteptată... Citește, iubite amice, cărțile sfinte,... fă așa, cum te povățuiesc ele, totdeauna ceea ce faci, și viața ta va fi plină de veselie, lumea ta plină de lumină. Ce grozav de nenorociți trebuie să fie aceia, cari îl pierd pe Dumnezeu! Lor nu le rămâne nici măcar mângâierea de a ști, cât de fericiți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

sunt cei ce rămân totdeauna în acord cu voința lui, care e scrisă, zice apostolul Pavel, în toate inimile, până chiar și ale păgânilor ce nu cred în el."[1] „Zadarnic i-așî spune firoscosului încă multe de acestea, căci el mi-ar răspunde că a mirosat ceva din studiile exacte" că, după „reflexiile cugetării moderne, în care nu-i milă și pomană", că, „îndată ce nu mai crezi în nădeji, te întorci spre realitatea în care te-a aruncat soartea, destinul, și cauți a o întocmi cât se poate mai bine, mai fericitoare", caută să înhați măciuca și, pe temeiul judecății drepte, să ciomăgești cu atâta mai mult cu cât mai mare e gloria literară care crezi în nădejdea că vei ajunge-o, și cu cât mai arzător e zelul de a ucide un eretic, care ar putea primejdui religia - dogmă a zadarnicei înălțări a ochilor spre bolta vânătă, ar putea surpa necredința în nădejdi.

Încă ceva pe scurt despre „instrucția deaproapelui".

Cele mai multe copile române din Bucovina nu umblă la școală, puține cercetează școalele de băieți, iar prin orașe cercetează în număr neînsemnat școalele de copile germane. (Revista politică 1889, Nr. 2 pag. 4)

Asta o știam de demult. De aceea am publicat în almanahul Calendarului bucovinean din 1882: „Însemnătatea culturii naționale pentru femei în genere și lipsa acesteia la femeile române bucovinene", apoi am gândit cele șase pavăze numite în scopul arătat = instrucția deaproapelui.

Pentru aceeași instrucție am ținut la societatea pentru literatură și cultură română din Bucovina în Cernăuți conferințe.

1. *Istoricul școalei reale din Cernăuți*, 2. *Pedagogia română în Bucovina* și 3.*Școala de meserii din Cernăuți* am scos din vrafuri de acte oficiale istoricul întregii instrucții a românilor bucovineni, de când ei se află sub sceptrul Austriei, anume: Istoricul școalelor poporale, al gimnaziilor din Cernăuți, Suceava și Rădăuți, al școalei reale, celei de meserii, celei agronomice și al pedagogiei române, apoi istoricul tuturor societăților și al literaturii române bucovinene. Toate acestea le-am scris în limba germană, am mai adaos la ele ca traduceri, din românește: 1) Câteva date statistice și istorice din Bucovina de T. V. Ștefanelli, 2) Date istorice despre fondul religionar... bucovinean de Samuil Morariu Andrievici, 3) Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina de Isidor cavaler de Onciul și 4) Colinda de Simeon Mangiuca, le-am publicat în „Romänische Revue" și de acolo sub titlul *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänien der Bucovina* și în 300 de exemplare separate, ce se vând, ca a șaptea pavăză filantropică tot pentru fondul amintit = instrucția de-aproapelui. Și tot pentru aceeași instrucție am ținut la Societatea pentru literatură și cultură română din Bucovina în Cernăuți conferințe publice arătate mai sus: 1) Istoricul școalei reale din Cernăuți; 2) Pedagogia română în Bucovina și 3) Școala de meserii din Cernăuți.

Te întreb acum pamfletarule: Am păcătuit, sunt vinovat pentru că am crezut și cred în instrucția de-aproapelui meu din Bucovina este unica-i mântuire din lupta desperată cu ghearele morții? Este cinstit să-ți bați joc cu inimă de

[1] Foița Tribunei din 1888-1889.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

canibal de această credință susținută cu atâtea dovezi și fapte? Este bine, drept și onest să mă terfelești înaintea publicului pentru credința aceasta? De ce nu ți-ai scris pamfletul, fără să-mi jignești filantropia? Ți-a fost cu neputință? Ei nenorocitule, apoi și mie îmi e cu neputință să nu-mi concentrez toate adevărurile scoase în relief și să nu-ți macin lecția ce pe deplin o meriți.

Ce ai făcut? Ai călcat în picioare în mod bestial, fără nici o pricină sentimentul filantropic care mă stăpânește de la începutul carierei mele preoțești și mereu mă împinge la muncă pentru instrucția de-aproapelui; ai cântărit nu numai ideile unei poesii originale cu cele din traducerea ei liberă ci chiar și nuanța în cuvinte, te-ai împopoțat cu podoabe ca, de pildă, arg = rece; ai măsurat o traducere în adevăr liberă cu o măsură care numai decât aruncă în foc întreaga literatură, nu numai poetică, ci și prozaică, câtă s-a tradus până acum din limba germană în cea românească; te-ai impus cu seriozitatea ce te caracterizează, o tăcere de trei luni și 11 zile, pentru ca în acest interval să se vândă 800 de exemplare de *Poesii germane*; mi-ai falsificat citatele, suprimând din ele vorbe și schimonosind semnele interpunctiunii; ai mințit chiar, căci eu susțin cu toată tăria că în traducerea mea nu se duplică nici un vers și Möros totuși a ajuns la mal, mi-ai adresat vorbe infecte în scopul captivării cu orice preț a publicului pentru meseria-ți de acrobat literar, bătând, ca vârf la toate, și în palme; te-ai lovit cum nu se poate mai rău de logica și psihologia cea mai elementară într-o singură corectură încercată, a-i crezut a ciomăgi într-un individ care n-are nimic comun cu ideile filisofice ale speciei representate; ai scos prin urmare din creeri bolnavi un hoit plin de viermii cei mai grețoși, ai lovit în ființa-ți proprie *idealul omenesc – caracterul moral* – în special atributele acestuia: adevărul, dreptatea, onestitatea, sinceritatea, bunătatea, echitatea în privința libertății conștiinței. În chestii serioase literare aceasta nu mai înseamnă a critica, nici a lovi cu pietre ori cu măciuca în cel criticat, ci a te ciomăgi pe tine însuți, a te ucide cu propria perfidie. Iată unde ai ajuns cu etica-ți mizerabilă și cu mizerabilile reflexii ale cugetării moderne.

Und dieses grässliche bemitleidens und beweinenswerte Schauspiel ist von Ihnen, unglückichen Pamphletist, vor dem Publikum der sonst so ernsten und für Wahrheit und Recht so heldenmütig kämpfenden Hermannstädter Tribuna, angeblich mit der im Dienste des Gedeihens des Fortschrittes der romänischen Dichtkunst, jedoch tatsächlich in dem Ihres nur von Hochmut strotzenden und blinden Eifers angewandten hochlöblichen Absicht aufgeführt worden, um dem in Ihr verflucht vermeintliches Werk pfuschenden und Ihnen so teueren Bruder aus der Bucovina, C. Morariu, um jeden Preis das Genick zu brechen, damit es ihn ja nicht mehr nach den paradiesischen Fluren der Aesthetik gelüste, deren Herrschaft ausschliesslich nur Ihnen vorbehalten ist, und wo Sie mit der drehend geschwungenen Keule der höchstgradigen Perfidie, Fälschung, erheuchelten Philanthropie, des scheusslichsten Vorurteils und selbst der gemeinen Lüge Ihrem Amte würdig abliegen.

(Și acest spectacol oribil și lamentabil a fost jucat de dv., nefericite pamfletar, în fața publicului Tribunei Sibiene, care e de altminteri o luptătoare

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

atât de serioasă și curajoasă pentru dreptate și adevăr, jucat, chipurile, dintr-o dorință pusă în slujba înfloririi și progresului artei poetice românești, în realitate însă cu intenția trufașă de a da frâu liber zelului dv. orbit de o aroganță debordantă, și de a frânge cu orice preț gâtul iubitului dv. frate din Bucovina, C. Morariu – care v-a pângărit, presupusa dv. operă – pentru ca să-i piară pofta de a mai zburda pe câmpiile paradiziace ale esteticii, al căror drept de stăpânire vă e rezervat în exclusivitate, și unde, învârtind amenințător măciuca celei mai desăvârșite perfidii, falsități, filantropii simulate, a celei mai înfiorătoare prejudecăți și chiar a minciunii ordinare, vă consacrați demn profesiunii dv.).

Jos, măciuca, smintitule, și la Mărcuța... ori la Sfânta Golie!

4. Încheiere

N-am dorit să scriu răspunsul acesta, și nu gloria literară m-a împins să-l dau publicității. Căci gloria omenească e curcubeu ca toate curcubeele amintite de Slavici, ba ea devine chiar primejdie pentru adevărata menire a omului, dacă se leagă de sufletul lui ca edera de o plantă, dacă iea loc în șirul patimilor.

„Nu-i" – zice despre dânsa Sf. Ioan Gură de aur – „nu-i nici o patimă așa de tirană, care ar domni peste tot locul, ice mai mult, colo mai puțin, însă totuși pretutindeni. Și oare cum vom învinge-o noi? Dacă privim la cer, dacă ni luăm gândul de la cele pământești. Când ți-i sete de glorie, închipuie-ți că ai câștigat-o, privește sfârșitul și nimic nu vei afla. Caută la fiecare ce fel de om este el, și vei vedea că gloria e foarte de râs, este mai mult rușine decât glorie. înalță-ți deci, cugetul la locurile cele cerești! Deși te laudă acum oamenii, ei la urmă te-or grăi de rău, te-or invidia, te-or micșora, și, dacă și n-ar face-o aceasta, ei totuși nimic nu-i vor folosi celui lăudat... Ai tu parte de onoare? Varsă lacrimi pentru dânsa, deoarece știi că ea te face debitor. Nu-ți dă nimeni onoare? De asta trebuie chiar să te bucuri... Că cel ce nu e onorat în viața aceasta, ci e chiar batjocorit, prigonit, și scuipat, acela deși nu va câștiga nimic, totuși va câștiga cel puțin atâta, că nu va avea să răspundă pentru onoarea ce i-au dato cei împreună slujitori cu dânsul. Ba el va câștiga în modul acesta chiar multe alte lucruri: va fi modest, umilit și, dacă se va privi mai de aproape, chiar de-ar vrea, nu va fi trufaș. Iar cel ce e părtaș de mare onoare.... e împins la aroganță, la glorie deșartă, și devine sclavul oamenilor. Și după ce tirania aceasta a tot crescut, cel cuprins de dânsa e silit să facă multe, chiar în contra voiei sale. Nimic nu e mai mizerabil decât gloria omenească. Căci spune-mi tu mie, dacă vezi o ceată de copii mici, înțeleg sugători, oare vei pofti glorie de la dânșii? Așa o socotință să ai și de gloria tuturor oamenilor, din care cauză ea se și numește glorie deșartă. Nu vezi măștile ce și le pun cei de pe scenă, cum sunt de frumoase, cum sunt de strălucite, cum sunt croite după legile cele mai curate ale frumuseții? Poți să-mi arăți aevea o față așa de frumoasă?... Și oare te va cuprinde cândva dorul de dânsele? Nu! Și de ce? Pentru că sunt deșarte și imitează numai frumusetea. Tot așa de deșartă e și gloria omenească, ea imitează numai gloria, nu-i însă glorie adevărată. Numai aceea rămâne glorie adevărată

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

care-i firească și se află înlăuntru nostru, iar aceea ce-o îmbrăcăm pe din afară ascunde adese ori urâciunea noastră, o ascunde de oameni și numai până ce înserează (adică până ce închidem ochii de veci).

Dar când ne-am împrăștiat de la teatru și măștile sunt depuse, atunci se arată fiecare precum este aevea... Eu vreau să năzuiți după gloria cea adevărată care este de la Dumnezeu. Dacă vom privi-o aceasta niciodată nu vom vâna aplausele oamenilor, ci le vom disprețui, vom râde, vom scuipi de ele și ne vom simți ca și cum, în loc de aur, am primi lut. Să fugim deci, să fugim de această sclavie!

Repet: Nu gloria literară m-a făcut să scriu răspunsul acesta, ci numai setea de triumful limbii și al adevărului. Puteam să stau indiferent față de nevoile și durerile aproapelui meu, puteam să nu-mi consum puterile intelectuale și fizice în o muncă îndeplinită în condiții destul de neprielnice, puteam să reserv cel puțin partea materială din această muncă pentru familia mea. Am făcut însă ceea ce am făcut, fiindcă mă împingea inima să fac așa, am stăruit pentru înmulțirea unui capitol care să contribuie măcar la înviorarea puterii de viață a bolnavului nostru corp național bucovinean.

Pentru înmulțirea aceluiași capitol îmi permit a apela cu toată căldura la bunăvoința tuturor p. t. domni redactori români, și a-i ruga să tipărească lista cărților înșirate în acest răspuns cât se poate de des în prețuitele foi ce le redactează. Cărțile se vând în folosul fondului școalei de fetițe române din Bucovina, administrat de Societatea „Școala română" din Suceava, și numele cumpărătorilor precum și prețurile solvite se vor publica în gazeta bucovineană „Revista politică" iar banii se vor trimite imediat la „Școala Română", după cum s-a făcut și până acum. Mulțămind înainte onoratelor foi române pentru serviciul acesta, mai adăog că *Herman și Dorotea* (50 cr. exemplarul) și *Poesii germane* se află de vânzare la societatea academică „Junimea" în Cernăuți, reședința Mitropolitană, iar celelalte cărți se pot cumpăra de la autorul acestei broșuri, Constantin Morariu, preot în Cernăuți, str. Sf. Ioan Nr. 9.

*

* *

După ce am trimis la redacția „Tribunei" răspunsul acesta cu rugarea să-l publice în foiță și în o sută de exemplare separate, am primit de la redactorul Pompiliu Pipoș cu datul Sibiu 25 III 1891 scrisoarea aceasta: „Prea stimate domnule, De la G. B. Duică avem deja de mult un al doilea articol în contra traducerilor D-tale și, în ciuda persistenței, cu care cerea publicarea lui, noi nu l-am publicat. Te rog și pe d-ta nu mai stărui pentru publicarea răspunsului. Pentru noi întreg lucrul e foarte neplăcut și te încredințez, nici publicul nu află plăcere în el. Duică e un băiat tânăr și cam necioplit, dar are talent trebuie să-i mai ierte omul câte ceva. Rugându-te să dispui de manuscriptul"...etc.

Am cedat retrăgându-mi manuscriptul. Pipoș a venit scurt după aceea la Cernăuți ca director la „Gazeta Bucovinei", iar urmașii lui de la „Tribuna" i-au deschis lui Duică din nou coloanele foiței pentru următoarea.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„Corespondență din București"
XXI
„Traduceri proaste"

Medicina poporului japonez este exercitată mai cu seamă de femei, care sunt chiemate la capul bolnavului, și-i bat cu tamburul la ureche, pentru ca duhul boalei să fugă din trupul bolnav. Și poporul japonez este cel mai înaintat dintre neamurile Asiei, este foarte primitor de cultură europeană, ba o revistă a lor a susținut că pentru cultura germană ei sunt mai primitori decât chiar Românii. Uneori încep a o crede și eu. Spre pildă, când voiam să-i deprindem pe oamenii noștri cu priceperea de sine, cu măsurarea puterilor ce au ori nu au și cu zelul de a șterge din lume tot, ce împiedică lămurirea căilor intelectuale, ce avem să călcăm. Căci dintre oamenii aceștia te silesc să împlinești rolul babelor japoneze și în loc să se cureze cu un scurt descântec după legea noastră, doresc să le bați toba trrrm, trrrm, trrrm la urechi".

„Un bolnav japonez este și domnul Constantin Morariu, cooperator la biserica Sf. Paraschiva din Cernăuți, traducătorul supărat că i-am lăsat afară un „spre" dintr-un vers, că „cerșesc" ales de mine, ca să păstrez rima lui chiar, nu e mai aproape de sensul lui „bitten", decât „jelesc", mai ales în situația poesiei lui Schiller".

La ce ași mai reproduce și corespondența aceasta întreagă, începută cu atâta judecată dreaptă de Duică și susținută de prietenii săi de la „Tribuna"? Spun numai că Duică a cam abandonat aparatul critic din prima sa corespondență, fiindcă de altfel s-ar fi încurcat de tot rău în citatele din traducerile lui Scheletli ale poesiilor lui Schiller, cu care mă asemănară, combătându-mă mereu. Mai spun că recunosc sincer greșeala ce Duică mi-o arată în versurile din poesia *La amici*:

„Dar a noastre râuri cu nămol / Cresc numai când vine-o ploaie mare, / Iar apoi pe stratul lor cel gol / Soarele lucește cu-ntristare" – și adaog sfârșitul corespondenței: „Aici mă opresc. Și acum judece ori și cine, și dl. Morariu, dacă Morariu poetul avea drept să tot accentueze în rectificarea sa cuvântul adevăr? Credea că adevărul e cu d-sa de bună seamă e dureros să dovedești credințele care fericesc pe oameni. Dar rectificarea-i probă, că răspunsul era necesar. În ea ni se zicea că falsific citatele ca să pot critica, și redacției „Tribunei" i se da a înțelege că mă protege pe mine, nedând loc unei apărări ce se pare că a scris dl. Morariu. Am dat azi probele că nu-i așa".

Am mai cercat odată, a patra oară, să pun la probă simțul de adevăr și dreptate a redactorilor „Tribunei", trimițându-li un răspuns înblânzit, iertător, după vorba lui Pipoș, eufemistic după a lui Duică și, dacă ei nu mi l-ar fi publicat, aveam de gând să-l somez pe Pipoș să-mi publice în „Gazeta Bucovinei" răspunsul care, după îndemnul lui l-am retras de la „Tribuna". Dar de această dată tribuniștii mi-au îndeplinit dorința, și așa am încheiat polemica precum urmează:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Un răspuns

Apelez încă o dată la adevărul, pentru care luptă „Tribuna", și rog să se tipărească acest articol în cel mai de aproape număr al ei.

Poesia lui Schiller „Die Bürgschaft" se află tradusă și în „Convorbiri literare" anul 1872, pag. 205-208, sub titlul *Zălogul*. Măsurând această traducere cu măsura d-lui Duică, ea trebuie să meargă în foc numaidecât.

Zu Dionys, dem Tyrannen, schlich / Möros den Dolch im Gewande-/ Pe Dionisie tiranul / Damon pândind cu pumnalul / schlich = pândind; im Gewande = nu-i tradus. Ich bin, spricht jener, zu sterben bereit / Und bitte nicht um mein Leben-/ Eu de moarte sunt gătit / El răspunde liniștit./ Und bitte nicht um mein Leben = el răspunde liniștit. Ihn magst du, entrinn'ich, erwürgen - Până atunci îți las zălog / Pe amicul meu în loc./ Nici o vorbă nu-i tradusă; erwürgen? Und er kommt zum Freunde: Der König gebeut / Das ich am Kreuz mit dem Leben / Bezahle das frevelnde Streben –/ El pe-amicul său găsește / Și îi zice: hotărăște, / Regele a poruncit / Fapta ce am uneltit / Moartea mea s-o uneltească / kommt = găsește; Streben = fapta.

Și îi zic: hotărăște = vers în hatârul rimei.

Und schweigend ihn der treue Freund – Si amicul în tăcere / Îl sărută cu durere /

Umarmt = sărută; treu = cu durere. Und trostlos irrt er an Ufers Rand: / Wie weiter auch spähet und blicket / Und die Stimme, die rufende schicket / Rătăcind în disperare / Pe mal chiamă-n gura mare / Ajutor de undeva / Însă nimeni nu venia. Versul al doilea din original nu-i tradus. Und die Stimme, die rufende, schicket = cheamă-n gura mare. Ajutor de undeva, însă nimeni nu venea = nu se află la Schiller. So muss der Freund mir erbleichen – în locul meu vor muri / Amicul ce mă va iubi.

Apoi și Zălogul bate copacul lui Schiller cu palița:

Und gewinnt das Ufer und eilet fort / Und danket dem rettenden Gotte; / Da stürzet die raubende Rotte / Hervor aus des Waldes nächtlichem Ort, / Den Pfad ihm sperrend und schnaubet Mord / Und hemmet des Wanderers Eile / Mit drohend geschwungener Keule – / Dar pe mal abia soseste / Și lui Joe mulțămește / Că iată că din pădure / Cu măciuci și cu secure / Vine acum ciata de hoți / Și în drum s-aruncă toți./ În Zălogul nu-l vezi pe Moros alergând de pe mal, nu vezi ceata de hoți retrasă de pradă și omor, nu vezi adăposturile noptatice ale codrului, nu vezi ghioagele ridicându-se amenințătoare, cu alte vorbe nu vezi dramatica scenă originală. Același păcat îl vedem și în pilda: Und freudig bückt er sich nieder, / Und erfrischet die brennenden Glieder-/ El spre curs se pleacă jos / Și cu apa ce lucește / Pieptul său îl răcorește./ Nimic nu-i exact.! Lipsesc din original și „cursul" și „apa ce lucește", și „pieptul" , și totuși traducerea nu-i nici măcar „liberă".

Und soll hier verschmachtend verderben – / O, prefă și astă soarte /.Mai însemn că verbul „cerșesc" nu-l poate susține dl. Duică în nici un caz, căci:

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ich bitte nicht um mein Leben: Doch willst du Gnade mir geben. / Ich flehe dich um drei Tage Zeit –/ aceste cuvinte arată că pe Damon îl doare inima pentru soarta surorii sale, deci el n-a putut zice înaintea tiranului „cerşesc". Constantin Morariu, cooperator la biserica Sf. Paraschiva în Cernăuţi:*

Une-ori şi alte-ori de G. B. Duică

„Să-l răstigniţi, să-l răstignim"-
Striga poporu-n stradă,
Striga colo-n Ierusalim"

Şi om era martirul Crist;
Purtându-şi crucea-n spate,
El stă zdrobit şi trist.

Şi roată-şi face blânzii ochi,
Iar cine-l înţelege
E-o fată dragă, s-o diochi

Cu pieptul plin, cu brâul strâns
S-alintă Veronica
Şi-n braţe capul i-a cuprins.

Ea-i şterge faţa de sudori
Şi picături de sânge -
Îmi moare inima că mori"...

O sărutare Crist i-a dat
Şi a lăsat-o-n urmă
Să plângă fata-nviforat...

O chip duios şi strălucit
Cum mi-aduseşi aminte
De când am fost şi eu iubit!

Dar fetele, şi de-ai vărsat
Un lac de lacrimi calde
Fac pod şi-l trec ca pe uscat

Şi să fi fost tu chiar un Crist,
Ele-ar iubi şi-un Iuda,
Râzând de suveniru-ţi trist!

Aici nu-ţi mai vine să baţi din palme, ci să plângi cu hohote de asa „hoit" al reflexelor moderne aruncate în biata noastră lume românească de un organ serios, cum pretinde a fi „Tribuna". Vai, cât de bolnavi sunt atâţia intelectuali ai noştri şi câtă nepăsare vădeşte biserica noastră îndeobşte relativ la

* Dl. Morariu s-a simţit atins prin critica ce s-a publicat în foiţa Tribunei asupra poesiilor germane traduse de d.sa, şi de credinţă, că tendinţa acelor critice ar fi de a da în mâinile contrarilor săi poetici o armă în contra sa. Noi ne folosim de această ocasiune a constata, că redacţiunea Tribunei nici pe departe n-a voit să atingă persoana d-lui Morariu, cu atât mai puţin activitatea sa ca român zelos dezvoltată cu multă inimă şi abnegaţie în mijlocul mişcărilor naţionale din Bucovina, iar din chiar scrisorile critice publicate rezultă că şi autorul lor, dl. G. B. Duică, n-a fost condus de alte motive, decât de considerări *ştiinţifice-literare*! Redacţiunea „Tribunei"

1) Da, da! Şi poate considerări mai ştiinţifice-literare, când ele aruncă în foc absolut toate traducerile noastre din nemţeşte? Dar, ca complice al considerărilor, se-nţelege, n-ai ce face trebuie să te speli cumva deşi, orice spălare e zadarnică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

această boală, cea mai cumplită care îngreună viața unui neam întreg! Nu știu în care foaie japonează va fi cetit pamfletarul Duică năzdrăvănia sărutării cu Veronica, eu însă am scris la adresa acestui pamflet sacrileg:

Unui critic poet

Minune mare, se-nțelege,
Că, dacă-i vorba de poesie,
Cu tine cine poate drege
Parnasul nostru-n teorie!

Dar teoria-ți se tocește
Și tu pe Pegas mi te-avânți
Cu dorul, ce te-nsufletește.
S'arăți aevea, cum știi să cânți.

Atunci minunea e și mai mare:
Pe urechiatu-ți cum șezi fălos,
Te pui de-a dreapta-n asemănare
Cu chipul cel blând al lui Hristos!

*
* *

În 1893 Duică a venit la Cernăuți, începând a fi director la „Gazeta Bucovinei" de la nr-ul 30 înainte. La întâia mea întâlnire cu dânsul în localul redacției, unde l-am aflat ținând în mână cartea cu schițele mele nemțești – singurul izvor românesc care pe atunci putea da puține lămuriri despre tristul nostru trecut, el mi-a aruncat ca din senin fraza fără nici o legătură cu cursul vorbirii noastre: „Când cineva mă supără, dann geht's los!" Auzisem acum că în plenul comitetului societății politice „Concordia" i s-ar fi dat de cunoscut ateismul lui: se temea deci bietul director să nu-l mai supăr și eu, de aceea un ușor memento de amenințare la adresa mea. Sărmanul! Nu știa el că oamenii muncii pentru binele nostru obștesc, chiar de mi-ar fi fost ei protivnici vădiți, sunt pentru mine intangibili și departe de a-i jigni cât de puțin, eu sunt gata a-i ajuta din răsputeri la lupta în contra opresorilor neamului nostru îngenunchiat. Pe Bejan, de pildă, iscălitorul scrisorii pentru demolarea casei mele, pentru că a lucrat mult în direcția națională eu l-am înălțat într-un articol din „Neamul românesc politic ca pe nimeni altul dintre preoții bucovineni în viață, zicând că trebuie să te închini înaintea lui".

De altfel eu tot mă ocupam de criticile lui Duică din „Gazeta Bucovinei". Bunăoară în foița din nr-ul 59 ex. 1893, făcând o dare de seamă despre discursul de recepțiune ținut la Academia Română de Iosif Vulcan. Duică își încheie observările: „Lucrarea d-lui Vulcan, care ne-a dat subiectul acestui foileton, este o lucrare folositoare, cum n-au fost versurile și fraza beletristică a numitului autor. Pe când versurile bune și romanele bune nu pot răsări, nu-i vorbă, decât din cuprinsul unui talent bogat, un dram de minte și ceva muncă este suficient pentru a produce ceva bun ca istorie literară. Dl. Vulcan

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ar trebui să continue a lucra în acest chip, pentru ca să-i putem uita la bătrâneţe cât a păcătuit, şi mult a păcătuit în tinereţele sale".

Eu: Dl. Duică vede stercul din ochiul altuia, iar bârna din ochiul său nu o vede. Îl întreb câte dramuri de minte i-au trebuit, ca să poată scrie în „Gazeta Bucovinei" din 1893, nr 34, pag. 3: „De prin lume adunate... Două versuri. Două versuri ajung de multe ori să dovedească că autorul nu este poet. Nu-l ştim, nu-l spunem; scrie asupra morţii lui Gr. Tr. Brătianu, pe care l-am cunoscut şi l-am cinstit; şi zice poetul acesta: „Întreaga Românime / În doliu s-a-mbrăcat /".

Închipuiţi-vă acuma, mă rog, toţi românii şi toate româncele într-o zi îmbrăcaţi în doliu, câte milioane sunt. Dintr-un balon ai vedea românimea ca pe o mare neagră de cerneală! Frasele astea nu mai sunt poesie. Durerea adevărată, simţită, nu-i niciodată bombastică".

Meşter Duică – „Durerea adevărată, simţită" este „une-ori şi alte-ori" cu bună seamă aşa de „bombastică", încât nenorocitul care sufere, după „ce a vărsat un lac de lacrimi calde", este ispitit a se asemăna până şi cu „Crist" în dragostea de fete! Dar să cercăm adevărul durerii bombastice şi prin analogii. În „Convorbiri literare" din 1890, pag.678, un poet, pe care nu-l ştiu, nu-l spunem, scrie despre moartea lui Vasile Alecsandri, pe cari l-am cunoscut şi l-am cinstit; şi zice: poetul acesta:

„Plâng poeţii şi poporul, genii, Muse şi Regine,
Plâng viteji, a cui pruncie el cu doine-a legănat".

Din balonul d-tali, meştere, ai vedea aici mai multă lume decât românimea plângând, ori poate scăldându-se, nu în un „lac" ci în o *mare* de lacrimi.

„De la Nistru pân'la Tisa
Tot românul plânsu-mi-sa" = durere bombastică? Ergo:

Critică
criticului George Bogdan Duică

„Întreaga Românime
În doliu s-a-mbrăcat„
Cu-aceste două versuri
De-a dreptu-n cap ţi-ai dat.
Vânând măriri de critic
Ce proastă procopseală:
Întreaga = milioane?
Doliu = mare de cerneală?

Ce ştie Bran de doliu?
Şi Branii prisosesc!
Ce-i marea de cerneală
La doliu sufletesc?
Ce ai vedea acuma
Să te uiţi din balon
La marea de cerneală
Sărmane fă-un poclon

Şi, critică, rămas bun!
Că nu ţi se mai trece
Să înegreşti tu lumea
S-o-mbeţi cu apă rece!

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Duică a tipărit în „Romänische Revue" din 1894 tratatul *Zur Geschichte der drei moldauischen Fürsten Cantemir.* În 1893 el mă rugase să-i corectez acea lucrare dar nu i-am putut îndeplini dorința, fiind foarte ocupat. Când lucrarea a început a se tipări, i-am spus de ce nu iea seama că-i plină de greșeli gramaticale etc. El punea vina pe culegătorii de litere. Va să zică se apuca de lucruri, pentru care vădit era impotent, dar tot se apuca. Credea că poate și singur cu dovezile sale își zdrobia credințele.

Mult mă măgulia Duică cu „drăguța de Deșteptarea", cum îi zicea el. Eram doar amândoi directori de gazete. Și căuta el să fie cu mine și intim. Așa la 7/19 Septembrie 1893, fiind eu în locuința lui Duică, el mi-a pus mâna pe umăr și mi-a zis în prezența Dr.-lui Florea Lupu: „Îmi pare rău d-le Morariu, că ți-am făcut șotie, că văd că d-ta ești om de treabă![1] Nu i-am răspuns nimic. Afară de tratatul amintit, i-am stat în toate la dispoziție, m-am împrietenit chiar cu el, dar inima nu i-am putut-o da. Odată l-am întrebat: de ce nu ești d-ta ca Slavici, religios, evlavios? Și el mi-a răspuns: „Ași, cu Slavici sunt bun prieten până-n punctul credințelor!"

După ce s-a dus de la Cernăuți la „Tribuna", Duică și-a publicat broșura despre Bucovina[2], în care m-a copleșit cu laude.

În contra mea s-au unit apoi, cum am spus toți factorii stăpânirii de m-au alungat din Cernăuți. Pe Duică, mâncându-se frații între olaltă (vezi *Tribuna și tribuniștii* de Ioan Slavici, Orăștie 1896), l-au izbit de la „Tribuna", adresându-i prin foi cele mai pătimașe insulte și necruțându-i nici nenorocirile vieții private, de pildă că în cutare oraș din Germania ar fi fost internat într-un asil de alienați, lucruri ce eu le ceteam cu adânc regret, și astfel ne-am împrăștiat în valurile lumii.

În 1887, pe când eram la băile de la Iacobeni, am tradus și pregătit pentru tipar novela Carmen Sylvei *Es klopft* – (Bate la ușă). Însă chiar când voiam s-o public, o doamnă sau domnișoară mi-a prevenit, publicând-o ea în foița Tribunei. Traducerea mea am lăsat-o cu totul la o parte.

Broșurica de 32 de pagini intitulată *O afacere școlară* în „Patria" din Cernăuți, am publicat-o ca reproducere din nr. 101,105,106 și 107 ale „Neamului Românesc" politic din 1910. Eram atunci membru și în consiliul școlar al districtului Suceava. La sfârșitul ședinței acelui consiliu din 10 Octombrie 1910, președintele, preotul doctor Ernest Tarangul, a constatat că inspectorul școlar districtual, Nicu Tarasievici, era așa de desgustat și amărât de atacurile gazetei „Patria", îndreptate în contra sa, încât îi spusese șefului său că e ferm decis să-și părăsească postul.

Tarangul mi-a mulțămit apoi foarte călduros înaintea tuturor membrilor prezenți pentru că l-am apărat pe inspectorul în scrierea amintită, care a numit-o

[1] „Că văd d-ta ești om de treabă!" Deci înainte de vedere cum am trebuit să fiu?

[2] George Bogdan Duică, *Bucovina - notițe politice asupra situației*, Sibiu, 1895 (n. M. I.)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„o lucrare în spirit curat antic." Asemenea mi-a mulțămit și inspectorul, accentuând că nu-și mai părăsește postul, ci va persevera din răsputeri în munca sa cu atâta mai mult, cu cât și Societatea pentru literatură și cultură română din Cernăuți l-a încurajat la aceasta prin doi delegați trimiși la el, anume prin Dr. Gheorghiu și oficiantul de la direcția bunurilor fondului religionar, Jemnă. Mare bine și sfântă datorie e apărarea fraților atacați cu nedreptul. La apărarea mea a răspuns în „Patria" numai studentul universitar Moldovan cu niște „teie de curmeie", cum se zice, redacția însă a observat absolută tăcere.

De când am părăsit Cernăuțul, postul de paroh la Sf. Paraschiva a fost de două ori vacant, și clocucicanii m-au rugat să mă întorc la ei, scriindu-mi întâia oară la 9 II 1899: „Noi avem să mergem la S. S. Mitropolitul și la președintele țării, și încă vrem să facem scrisoare și la Maiestatea Sa Împăratul, ca să poftim să ni deie pe Sf. voastră la biserica Sf. Paraschiva". Le-am răspuns, mângâindu-i și dovedindu-li că împlinirea dorinților e cu neputință. A doua oară ei m-au rugat prin preotul lor de ajutor, docentul universitar Dr. Lazăr Gherman, și atunci am petiționat numai ca să se încredințeze ei singuri că zadarnică li e nădejdea.

10. Douăzeci și trei de ani în Pătrăuți pe Suceava

Din început am plâns, când am văzut atât de ticăloasa stare morală a păstoriților mei din Pătrăuți pe Suceava, unde dușmanii m-au aruncat în 1896[1]. Așa de mare-mi era durerea de acea stare, încât nu odată mă treziam noaptea din somn, și îngenunchind înaintea sfintelor icoane de lângă patul în cari dormiam, ceream ajutorul Domnului ca să-mi pot mântui oile de pierzare.

Sforțările mele de vindecare a acelei stări în decurs de 23 de ani au rămas paliative. Dar un resultat de un adevărat folos real am obținut în acel răstimp prin munca pentru redresarea unei probleme, care unica e în stare să regenereze din fundament viața religioasă și morală a întregului nostru neam românesc. Problema aceasta, înființarea unui Institut biblic, după cum am arătat-o în „Foaia societății Institutului biblic românesc", nr. 1 ex. 1912 nr.2 ex.1913 și nr. 3 ex. 1914, a fost deplin aprobată de Mitropolitul Bucovinei, Vladimir Repta, de Arhiepiscopul Gurie al Basarabiei și de Mitropolitul primat Miron Cristea. Acesta din urmă a primit-o în „Statutul organic a bisericii autocefale ortodoxe din România" ca a șeptia atribuțiune a Sfântului Sinod.

Problema aceasta a fost publicată întâiu în „Luminătorul" din Chișnău 1918, apoi în „Foaie diecezană din Caransebeș" 1920, și are următorul cuprins:

[1] Vezi *Binele nostru obștesc*, monografie culturală a comunei Pătrăuți pe Suceava, Cernăuți 1908, pag. 9-12.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cel mai de căpetenie scop al economiei naționale trebuie să fie grija ca fiecare și toți indivizii ce formează un popor să crească și să se dezvolte așa, încât să-și dea toate roadele de adevărată viață, câți sunt meniți să le deie, și mai ales să fie uniți, prin aceeași conștiință, într-un singur corp, corpul cel mare al neamului. Scopul acesta se ajunge îndeobște prin creștere și în deosebi prin importantul cheag al ideii naționale. Dar numai creșterea umanistică, fie ea și cea mai perfectă și însuflețită de cel mai curat ideal național, nu e niciodată în stare să închiege totalitatea indivizilor unui neam într-un corp deplin sănătos. Să mai fie de lipsă dovezi pentru această aserțiune? Dar cine poate ascunde adevărul că și unii din cei mai excelenți intelectuali naționaliști și patrioți, crescuți numai în științele lumești, cărora li se ridică busturi și chiar statuie, sigur drept pilde de urmat pentru generațiile viitoare, comit nu odată faptele cele mai detestabile, atât în detrimentul lor, cât și în al obștei! Cauza? Primejdia tuturor primejdiilor sau boala tuturor bolilor omenești, *păcatele*, pentru delăturarea cărora nu s-a inventat și nu se va inventa în veci mijlocul potrivit de nici o înțelepciune sau cultură curat omenească[1] și de nici un medic lumesc.

Noi oamenii nu avem nimic mai scump în lumea aceasta decât sufletul nostru. Iată ce ne zice Iisus Hristos: „Ce ar folosi omului, de ar dobândi toată lumea, dar își va pierde sufletul său? Sau ce schimb va da omul pentru sufletul său?" (Matei 16,26) Un suflet omenesc – zice Sf. Ioan Gură de aur – are înaintea lui Dumnezeu mai mare preț decât soarele, luna și toate stelele la un loc. De ce? Pentru că sufletul nostru este suflarea Dumnezeiască, și mai ales el este în noi *„chipul lui Dumnezeu"*, deși nu în starea lui de la început, și ar fi rămas și *„asemenea lui Dumnezeu"*, dacă Adam și Eva n-ar fi păcătuit. Sufletul nostru este izvorul tuturor simțurilor, cugetărilor, voințelor și faptelor noastre, pentru că numai el simțește, cugetă, voiește și făptuiește. Sufletul este cârmaciul întregii noastre vieți. Dar, prin păcatul omenesc strămoșesc, simțirea, cugetarea și voia omului s-au întunecat și au slăbit. Va să zică sufletul nostru, în starea lui firească, nu e sănătos, ci bolnav, și chiar de aceea lucrul cel mai de căpetenie a fiecăruia din noi este, să purtăm neadormită grija mai ales de îndreptarea și însănătoșirea sufletului, pentru că avere mai scumpă decât pe dânsul nu avem alta.

Cu adevărat e sfântă vorba lui Schiller: *„Sfântă rânduiala, bogată în binecuvântare"*! (Heilige Ordnung, segensreiche). Căci numai buna rânduială e chezășia vieții, ba e chiar însăși viața, pe când nerânduiala știm că duce în mod fatal numai decât la pustiire și la moarte. Înțelegem dar prea bine că mai ales sufletul nostru trebuie să se afle în bună rânduială, mai ales el trebuie curățit, cu deosebită grijă de toată tina și rugina, dacă e vorba să rămâie izvor cu totul limpede și curat, din care să curgă numai fapte de viață, nu însă și de moarte.

---

[1] În pribegia mea pe timpul războiului mondial am auzit în Basarabia, părerea exprimată de români foarte culți, că a fi poet înseamnă a ajunge la culmea desăvârșirii, a fi cel mai aproape de dumnezeire. Cât de rătăcită este această părere, amintesc, după dovadă, numai tragicul caz al poeților Șt. O. Iosif și Anghel.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cel mai bun mijloc, care slujește pentru curățirea, îndreptarea și însănătoșirea sufletului, a fost, este, și va fi totdeauna *cuvântul*, menit să înțelepțească pe om și mai ales să-l împodobască cu cununa evlaviei sau sfințeniei, singura vrednicie adevărată și nepieritoare a vieții sale. Dar numai cuvântul curat omenesc nu-l poate înțelepți deplin pe nimeni și mai ales nu-i poate da nimănui podoaba evlaviei sau sfințeniei, pentru că zice Sfânta Scriptură: „De va și fi cineva deplin între fii oamenilor (se-nțelege în înțelepciunea umanistică), dar îi va lipsi înțelepciunea cea de la tine (Doamne), întru nimic se va socoti". (Înțeleptul Solomon 9.6). Cuvintelor „întru nimic se va socoti" li dă adevăratul înțeles Hristos zicând: „Eu sunt viața, voi sunteți mlădițele; cel ce rămâne în Mine și Eu în el, acela aduce roadă multă, că fără de Mine nu puteți face nimic. De nu va rămânea cineva în Mine (adică de nu va asculta de cuvântul meu), se va scoate afară ca mlădița și se va usca și o vor aduna și o vor băga în foc și va arde". (Ioan 15,5.7) Unde-i dar înțelepciunea care dă viață sufletului? Omul „va trăi cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu" (5 Moisi 8,3). De aceea *„ascultă cuvântul Domnului și viu va fi sufletul tău"* (Ierem. 3s:20), *„pentru că viu este cuvântul lui Dumnezeu și lucrător și mai ascuțit decât toată sabia ascuțită de amândouă părțile, și străbate până la despărțirea sufletului și a duhului și a mădulărilor și a măduvei, și este judecător cugetelor și gândurilor inimii"*. (Evrei 4,12).

Oare de care primejdie „voiește Dumnezeu Mântuitorul nostru ca toți oamenii să se mântuiască și să vie la cunoștința adevărului?" (1Tem.2.4). De primejdia păcatelor! Că pătați suntem, toți cu păcatul strămoșesc din clipa zămislirii noastre și cu același păcat ne naștem: „Iată în fărădelegi m-am zămislit și în păcate m-a născut maica mea." (Psalm. 50,60), și „cine va fi curat de înțelepciune? Nimeni (fără de botez), măcar și numai o zi de va fi viața lui pe pământ" (Iov, 14,4.5). Iar, după naștere trăind în lume, „mult greșim toți" (Iacob 3,2), și „nu este om care să nu greșească" (3Imp.8,46). „De vom zice că păcat nu avem, ne înșelăm pe noi înșine și adevărul nu este în noi"(1Ioan 1,10). Păcatele însă sunt pentru oameni cea mai mare nenorocire fiindcă „cel ce face păcatul este din deavolul, că deavolul din început păcătuiește" (1Ioan 3,8), și „păcatul săvârșindu-se, naște moarte" (Iacob 1,15) bine înțeles nu numai moartea trupească înainte de vreme, ci și cea vecinică și mai ales aceasta.

Pe vremea Sf. Ioan Gură de aur trăia în Constantinopole o văduvă, anume Olimpia, care petrecea în toată curățenia și sfințenia. Fiind ea foarte avută se îngrijea necontenit de milostenii și alte fapte evlavioase, dar niște oameni puternici și lacomi de avere străină o încurcară în felurite procese. În marea ei strâmtorare văduva trimise Sf. Ioan o scrisoare în care se tânguia de nenorocirile care o îmbulzesc. Sf. părinte însă îi răspunde tot în scris că ea cu nedreptul numește nenorociri cele ce i se întâmplă, „căci" – zice el – „ce fel de nenorociri te pot aștepta? Judecătoria îți poate lua averea – atunci tu nu vei mai avea grijă de banii tăi. Ori poate te-or exila din oraș și te-or sili să rătăcești prin felurite țări – atunci tu vei face spre lauda lui Dumnezeu aceea, ce alții fac numai din dorul de a vedea. Ori poate te-or ucide, adică te-or pune să plătești

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mai înainte datoria ce toți trebuie să o plătim numaidecât – atunci moartea te va duce în viața de veci. Adu-ți aminte de vorba ce de atâtea ori ți-am spus-o și mereu ți-o repet: Numai de un lucru să te temi, anume de păcat!!!"

Sfânta Scriptură ni arată foarte lămurit că a petrece în păcat înseamnă a se lăsa înghițit, de viu, de întunericul morții. Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este în el. De vom zice că împărtășire avem cu dânsul și în întuneric umblăm, mințim (13 Ioan, 1, 5, 6). „Că ce împărtășire are dreptatea cu fărădelegea? Sau ce împreunare are lumina cu întunericul? Sau ce unire are Hristos cu Veliar?" (2 Cor.6,14.16). „Fiii mei, acestea scriu vouă, ca să nu păcătuiți.... Cel ce urăște pe fratele său în întuneric este și în întuneric umblă, și nu știe încotro merge că întunericul a orbit ochii lui".(1 Ioan 2,1,11). „Cel ce nu iubește... petrece în moarte". (Ioan 1,13,14).

Cusurul, că cuvântul curat umanistic sau înțelepciunea sau cultura curat umanistică nu poate stârpi păcatele, ni-l arată Sf. Scriptură foarte lămurit în cuvintele: „Nici iarbă, nici un soare, ci cuvântul tău Doamne le vindecă toate." (Înțel. Solomon16,12). Dar cuvântul numai curat umanistic sau înțelepciunea sau cultura numai curat umanistică mai au și alt cusur mare, anume că ea nu-i poate da nimănui nici pacea sufletească. Și doară se știe că, aibă un om toate bunătățile lumii, dacă îi lipsește lui singura pace a sufletului, el se simțește cel mai nefericit. Iată de ce spiritele cele mai luminate, cerând să afle taina păcii sufletului, mereu și-au muncit mintea cu întrebările? De unde venim, La ce trăim? Ce rost au suferințele noastre în lumea aceasta și, după ce trecem dintr'însa, unde ne ducem? La întrebările acestea atât de vajnice, cei mai înțelepți, pe temeiul cuvântului curat omenesc, n-au putut răspunde altfel decât „ignorabimus", adică să nu ne mai batem capul în zadar, că răspunsul la aceste întrebări nu-l vom afla niciodată. Față cu această neputință a înțelepciunii curat omenești, singur numai cuvântul credinței creștine, singură numai înțelepciunea dumnezeiască ni dă răspunsul cel mai lămurit la întrebările amintite și deplin mulțămitor.

Anume la întrebarea: *Ce suntem noi?* Isus Hristos ni răspunde: „Suntem fiii Tatălui celui din ceruri". (Mat. 5.45). Dacă ni petrecem viața de aici în sfințenie, că, „de nu vă veți pocăi, toți veți pieri" (Luca 13,5). „Doamne tatăl nostru ești Tu, iar noi tină, lucrul mâinilor tale toți."(Isaia 64,8).

La întrebarea: *De unde venim?* Ni răspunde: De la „izvorul vieții" (Ieremia17,11). Cei ce te părăsesc pe Tine (Doamne) să se rușineze, cei ce se depărtează de la Tine pe pământ să se scrie, că au părăsit izvorul vieții, pe „Domnul" (Ieremia 17,13). La întrebarea: *La ce trăim?* Ni se răspunde: Ca să plinim „voia lui Dumnezeu: sfințirea noastră" (1 Tes. 4, 3) „în toată viața" (1 Petru 1,15), și să fugim „de păcat ca de fața șarpelui", că „dinți de leu sunt dinții lui, care omoară sufletele oamenilor". (Is. Sirul 21,2 și 3). *Pacea să urmăm cu toții și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul* (Evrei 12,14).

La întrebarea: *Cari este rostul suferințelor noastre în lumea aceasta?* Ni se răspunde: Pătimind noi aice orice neajunsuri în râvna noastră după sfințenie, ni se făgăduiește: „Năcazul nostru de acum, curând trecător și ușor, lucrează în noi vecinică și peste măsură mare mărire". (2 Corint. 4.17), că „cele ce ochiul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

n-au văzut și urechea n-au auzit și la inima omului n-au intrat, acelea le-a grăit Domnul celor ce-l iubesc pre El". (1Corint. 2,9). La întrebarea: *Unde ne ducem după ce părăsim lumea aceasta?* Iisus Hristos ni răspunde cu toată hotărârea că ni ducem ori la „*viața* (cea fericită) *de veci*", ori la „munca de veci" (Mat. 25.46), fiecare după faptele sale. (Rom.2,6).

Cele spuse până aici ne conving deplin că toate Academiile, toate Universitățile, toate școlile de orice grad și specialitate, mai pe scurt toate institutele de creștere curat umanistică din lumea întreagă nu sunt în stare să li deie oamenilor adevărata pace sufletească, și mai ales nu sunt în stare să-i reție de pe povârnișul atât de lunecos și primejdios care dă în prăpastia păcatelor și a morții.

Rămâne dar fără pic de îndoială și pe vecie constatat că un neam, un popor sau o nație poate ajunge la dezvoltarea ideală a vieții sale numai pe temeiul conștiinței cele mai curate despre adevărurile cele sfinte și veșnice ale legii și moralei creștinești, fiindcă numai Duhul Dumnezeiesc este duhul deplinei înțelepciuni și temeiul deplinului adevăr, deci numai conștiința pătrunsă cu totul de El poate ținea în frâu și poate *regla* toate cugetele și faptele fiecărui individ clipă de clipă în tot decursul traiului său astfel, încât să garanteze cu siguritate deplină viața cea mai sănătoasă, cea mai resistentă în contra tuturor durerilor, furtunilor și vijeliilor, prin urmare viața cea mai trainică, cea mai plină de roade și cea mai strâns legată de corpul național prin indisolubilul chiag al dragostei creștinești, în fața căruia dragostea, care răsare numai din idealul național, nici umbră nu se poate numi.

De rețeta lui Gustav Marx, busola ce am pomenit-o la începutul acestei scrieri, eu m-am folosit o viață întreagă și spun cu toată îndrăzneala și cu un chiot de bucurie, ca să mă audă toți cei ce au urechi de auzit că, fără de dânsa, ași fi fost de mult pierdut, căci am trecut prin dureri trupești și sufletești, în scopul curmării cărora știm că atâți nenorociți recurg la mijloacele cele mai drastice – eu însă, găsindu-mi adăpostul libertății numai în Duhul Domnului (2 Cort.3, 17), nu numai n-am recurs la nici un mijloc de disperare, ci mereu mi-am și înoit puterile astfel, încât cu adâncă mulțămită am putut exclama: Dumnezeule, ce nespus de mândră e lumea Ta, când Tu ești inima și sufletul omului, și cât de ușor e de purtat atunci jugul vieții![1]

Acestea sunt ideile cari mai ales în Pătrăuți pe Suceava m-au dus la hotărârea să mă ocup cât se poate de intensiv cu lucrurile cele sfinte. Căci știam eu de multă vreme că creșterea preoțimei noastre la facultatea teologică e numai spoială; știam de multă vreme cum zice W. C. Blackestone – că atacurile criticei mai înalte asupra inspirației Sfintei Scripturi au aflat în șirurile preoțimei și ale profesorilor de teologie așa de numeroși aderenți care își trâmbițâ îndoielile în toată lumea, încât credința maselor e îngropată și marile adevăruri ale Biblici nu mai au asupra lor influența, cari odată îi mâna pe ucenici să fie credincioși în slujba Domnului și pe păcătoși îi aducea la pocăință"[2] știam de mult

[1] Cf. *Chestia noastră bisericească*, Caransebeș – 1909 pag. 31-32.

[2] *Der Her Kommt*, Chemnitz. pag. 198.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

că numai religiositatea și moralitatea nefățărită, conștiută și neaplicată cu toată sinceritatea în orice împrejurări, este forța cea mai uriașă, care nu numai îi poate mântui pe oameni din toate nevoile, ci îi poate și învioara cu astfel de puteri, încât ei „își înalță aripile ca vulturii, aleargă și nu se obosesc, umblă și nu se ostenesc" (Isaia, 40,31); știam de mult că în lipsa unei temeinice credințe creștinești *vii* este de căutat izvorul, din care curg toate mizeriile ce bântuie bietul nostru neam românesc. Dar nicăiri nu m-am pătruns de acestea adevăruri mai mult decât în Pătrăuți pe Suceava, unde în privința religiozității și moralității am aflat așa o *tabula rasa*, încât mi se părea că nici nu mai sunt în Europa, ci în cutare cuib de sălbatici din alt continent.

Cam în ce fel era cuibul acesta și ce am făcut, ca să alung din el întunericul morții, însă fără să izbutesc, aceasta am arătat-o în *Binele nostru obștesc*, monografie culturală a comunei Pătrăuți pe Suceava, Cernăuți 1908 și în *Condica cronicală* a parohiei.

În noul meu post grija cea mai mare mi-a fost să gândesc și să muncesc pentru binele obștesc al păstoriților mei. Toate bucuriile din sufletul meu rămâneau în umbră în fața bucuriei ce o simțeam pe urma vre unui bine asigurat pentru frații și fiii mei sufletești. Ceea ce urmează pare a fi o poveste.

Cantorul meu bisericesc Leon Snijec, îndemnat de mine, a cumpărat în 1904, nu departe de casa parohială din Pătrăuți, de la o văduvă străină o realitate cu o falce de grădină, cu o casă de piatră așa de mare ca și casa pomenită, cu un grajd de piatră și cu fântână în ogradă numai cu 2400 de coroane, deoarece văduva avea datorii întabulate, de care nu se putea cotorosi. La 9 Ianuarie 1905 cantorul moare subit, lăsându-și soția cu patru copii minori fără nici o avere și casa îndatorită cu suma de 2700 de coroane. Pe casa asta voia acum să pună mâna numaidecât un șvab Pătrăuțean, ceea ce dacă s-ar fi întâmplat, văduva Snijec împreună cu copiii ar fi rămas pe drumuri. Atunci am publicat în gazetă un apel, am mai cerșit prin scrisori milostenii de la bogătani cunoscuți, și așa în timp de curat numai o lună, adică până la 9 Februarie 1905 am colectat numai eu singur 700 de coroane, iar fratele Dr. Florea Lupu mi-a trimis drept milostenie o bancnotă de 1000 de coroane. Cu suma de 1700 de coroane am plătit datoria la văduva străină și pe la alți particulari. Mai rămânea de plătit datoria întabulată. În scopul acesta i-am exoperat văduvei Snijec de la tribunalul din Suceava împrumutul de 1000 de coroane din fondul săracilor restituibil cu interese minimale prin 52 de ani în rate foarte mici, și i-am mai exoperat prin o petiție maiestatică și o pensie de milă din fondul religionar. Acum am bucuria că fiul cel mai mare al numitei văduve a absolvat facultatea teologică, o fiică a ei a sfârșit școala în Cernăuți și se pregătește să intre în exercițiul poștal, altă fiică a fost un an la școala asilului de copii sărmani din Cernăuți, și fiul ei cel mai mic e culegător de litere la tipografia condusă de D. Bucevschi din Cernăuți, iar în casa doamnei Snijec și-a avut cvartira și primul preot auxiliar din Pătrăuți.

Patimile politice m-au împroșcat în 1920 cu insulte în câteva numere ale pamfletului averescan „Dreptatea" din Cernăuți, atribuindu-mi în Nr. 19 din 4 Iulie 1920 *păcatul*, că în Pătrăuți aș fi fost „materialist prea mare". Fiind

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

creștinul numai decât dator să-și apere numele cel bun, am trebuit să mă apăr și eu în contra numitei calomnii, publicând broșura de 23 pagini, intitulată *Pe drumul idealului*, retipărire din „Glasul Bucovinei", Cernăuți 1920.

Dar abia în anul 1921 am aflat între hârtiile mele dovezile despre materialismul ce l-am practicat special în Pătrăuți. Dovezile acelea se află în următoarele însemnări, făcute de mine în 1896 și 1897, adică îndată după introducerea mea ca pastor sufletesc în Pătrăuți. Iată acum însemnările:

În vara anului 1896 m-a întrebat secretarul comunal din Pătrăuți, răposatul Kloss, de ce dau eu parohienilor mei scrisori oficiale gratuit. I-am răspuns că aceasta nu-i adevărat, fiindcă pentru oficioasele timbrate eu pretind taxa legală de la fiecare parohian și o iert doară numai celor cu totul sărmani, iară pentru simple țidule, ce servesc numai pentru simple informațiuni, n-am pretins în toată praxa mea preoțească de 19 ani și nu pretind nici acuma nici o para. Tot în vara anului 1896 parohul Bilașevschi din Șcheia l-a întrebat pe cantorul meu bisericesc Velehorschi în localul perceptoriei din Suceava despre aceleași scrisori oficiale ce le-așI fi dând parohienilor mei gratuit, și s-a exprimat că *stric parohia*. În primăvara anului 1897 paraclesierul din Pătrăuți, Roman Uriciuc, trimis de mine cu jurnalul de poștă la Hatna (Dărmănești), mi-a spus că Popovici, parohul de acolo a zis că n-ar dori să rămân eu paroh la Pătrăuți, deoarece prin Pătrăuțeni i s-ar strica și parohienii săi. Va să zică chiar conlucrători cu mine în voia Domnului taxează procedura mea legală drept stricare a parohiei. Întrebându-l pe cantorul Velehorschi cum de a putut să se lățească faima aceasta că eu stric parohia, el mi-a răspuns că răposatul paroh Danielevici din Pătrăuți nu da nici o țidulă fără bani, iar pentru o oficioasă timbrată lua și câte 5,6 ori 10 florini, pe când legal trebuia să ieie numai 1 fl. În Mai 1897 soția mea s-a dus la băieții noștri la Suceava și, întâlnindu-se în dughiana Românului Mihail Ilnițchi cu parohul Constantin Berariu din Liteni, acesta i-a spus că protopopul districtului, Bacinschi din Ilișești, susține că eu cu greu voi căpăta parohia Pătrăuți, *deoarece nu iau nimic de la parohieni, va să zică stric parohia.*

Pe lângă aceste dovezi, aflate între hârtiile mele negru pe alb, mai induc aici faptele că nu odată mi s-au părut prea mari remunerațiile ce mi se plăteau numai de voie bună pentru înmormântări și atunci părți din ele le reîntorceam, sau văzând cu ochii mizeria din locuințele celor cu înmormântările le înapoiam întreaga remunerație, adică le isprăviam funcțiunile gratuit. Apoi, deși în Pătrăuți aveam aproape 30 de fălci de sesie, totuși cu prilejul înființării postului de cooperator, ce s-a activat acolo la cererea mea, mi-am reținut numai 24 de fălci, iar restul l-am cedat de bună voie cooperatorului. Și așI mai putea înșira pe tema aceasta încă multe, multe... dar îl las pe calomniatorul meu în sama Atotștiutorului, înaintea căruia va avea să răspundă[1].

[1] Dovezile aflate în hârtiile mele le-am publicat sub titlul *În contra calomn[illegible]*, în „Glasul Bucovinei" Nr. 866, data 8/XII 1921 și separat în 100 exemplare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Am dovedit, după R. B. Torrey, în numărul 3 din „Foaia societății Institutului biblic românesc" în modul cel mai convingător și pentru cea mai slabă minte omenească, că, credința noastră în Dumnezeu nu este numai credință, ci și știință în toată puterea cuvântului. Am dovedit acolo în modul cel mai convingător că unicul Dumnezeu adevărat este numai Acela pe care ni-l arată întreagă Sfânta Scriptură sau Sfânta Biblie; am dovedit în modul cel mai convingător că Iisus Hristos este adevăratul Sol sau Trimis al Domnului, este slobod de ori ce rătăcire și a propovăduit curat numai învățături Dumnezeiești; am dovedit în modul cel mai convingător că Iisus Hristos este adevăratul Fiu al lui Dumnezeu, că învierea Lui ni arată ca și cu degetul că ne așteaptă cu toată siguritatea și judecata cea înfricoșată de apoi, că cel ce crede în El și-i urmează Lui este îndreptat, că toți, câți se țin de El cu credință vie, vor trăi și după moartea lor, în viața cea fericită de veci, în sfârșit că învierea Lui ni chezășuiește putința de a birui păcatele – primejdia tuturor primejdiilor – clipă de clipă în tot decursul vieții.

Dacă atacurile criticei mai înalte – uneltirile diavolului – asupra inspirației divine a Sfintei Scripturi fac ravagii chiar și în șirurile preoțimii și ale profesorilor de teologie, îngropând credința singură mântuitoare și în masele poporului. Biserica noastră românească tocmai din pricina asta are cea mai imperioasă datorie de a ține pururea icoana tuturor, dar absolut a tuturor adevărurilor celor vecinice înaintea ochilor sufletești ai tuturor fiilor ei astfel, încât iarăși absolut nici unul din acei fii să nu se poată desvinui că i-a rămas necunoscut cutare adevăr vecinic, pentru că Iisus ni poruncește să nu ținem lumina acunsă sub obroc ci să spunem la lumină ceea ce El ne zice la întuneric și să propovăduim de-asupra caselor ceea ce auzim de la El la ureche (Mat. 10,27). Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și să vie la cunoștința adevărului" (1Timot. 2,4).

Pentru realisarea acestui scop au și toate autoritățile noastre lumești neapărata datorie de a sprijini Biserica din răsputeri, că numai așa sufletul neamului nostru va sta pe temelia, pe cari nici porțile iadului nu o vor putea zdruncina.

Tatăl, Fiul, Duhul Sfânt, unul Dumnezeu în Sfânta Treime, este însăși dragostea, identică cu viața cea veșnică și unicul izvor de viață pentru întreaga lume. „Domnul Dumnezeul nostru numai El singur este Dumnezeu" (11 Lege 6,4), și „aceasta este viața veșnică ca să Te cunoască pe Tine singur adevărat, Dumnezeu și pe care l-ai trimis, pe Iisus Hristos" (Ioan 17,3).

Duhul Sfânt Unul Dumnezeu în Sfânta Treime este însăși dragostea și viața vecinică și izvor pentru întreaga lume.

1. Fiul Iisus Hristos Soarele vieții Iisus zice: „A mea învățătură nu-i a Mea ci a Celui ce M-a trimis (Ioan 7, 16). Eu de la Mine nu am grăit, ci Tatăl cel ce M-a trimis pe Mine. Acela mi-a dat porunca ce să zic și ce să grăesc, că porunca Lui este viața vecinică. Deci cele ce eu grăiesc, le grăiesc așa, precum Mi-a zis Mie Tatăl (Ioan 12,49,50). Cuvântul, pe care-l auziți, nu este al Meu ci al Tatălui care M-a trimis, pe Mine" (Ioan 14,24).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

2. Tatăl Iisus zice: „Eu și Tatăl una suntem (Ioan 10,30), și cine nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl care L-a trimis (Ioan 5,23), și credeți-mi că Eu (sunt) în Tatăl și Tatăl este în Mine" (Ioan 11,14), și cel ce M-a văzut pe Mine, a văzut pe Tatăl. (Ioan 14,9). Arhiereul; Tu ești Hristosul, Fiul celui Binecuvântat (adică Fiul lui Dumnezeu) Iisus: „Eu sunt!" (Marcu 14, 61,62).

3. Iisus zice: „Așa va fi la sfârșitul lumii: vor ieși îngerii și vor despărți pe cei răi din mijlocul drepților și-i vor arunca în Cuptorul cu foc; acolo va fi plâns și scrâșnirea dinților. (Mat. 13, 49,50), iar drepții vor merge la viață veșnică" (Mat. 25,45). Iisus zice: Cel ce crede în Mine, de va și muri, va trăi, și tot cel ce trăiește și crede în Mine nu va muri în veci" (Ioan 11,25). Completând această icoiană a izvorului vieții cu toate adevărurile cele vecinice în toate amănuntele lor, și grijind Biserica noastră mână în mână cu toate autoritățile noastre laice de toate istanțele, ca ea să devie, prin creșterea cea mai scrupuloasă, în sufletul fiecărui fiu al neamului statuia de diamant, de care să se zdrobească „toate săgețile arzătoare ale vicleanului" (Ef. 6.16) – ucigașul de oameni din început" (Ioan 8,14): izvorul păcatelor sau al morții în corpul nostru național i se va pune unica stavilă singură mântuitoare, în urma căreia râuri de viață cu adevărat bogată de roduri vremelnice și vecinice vor învioara toate arterele lui.

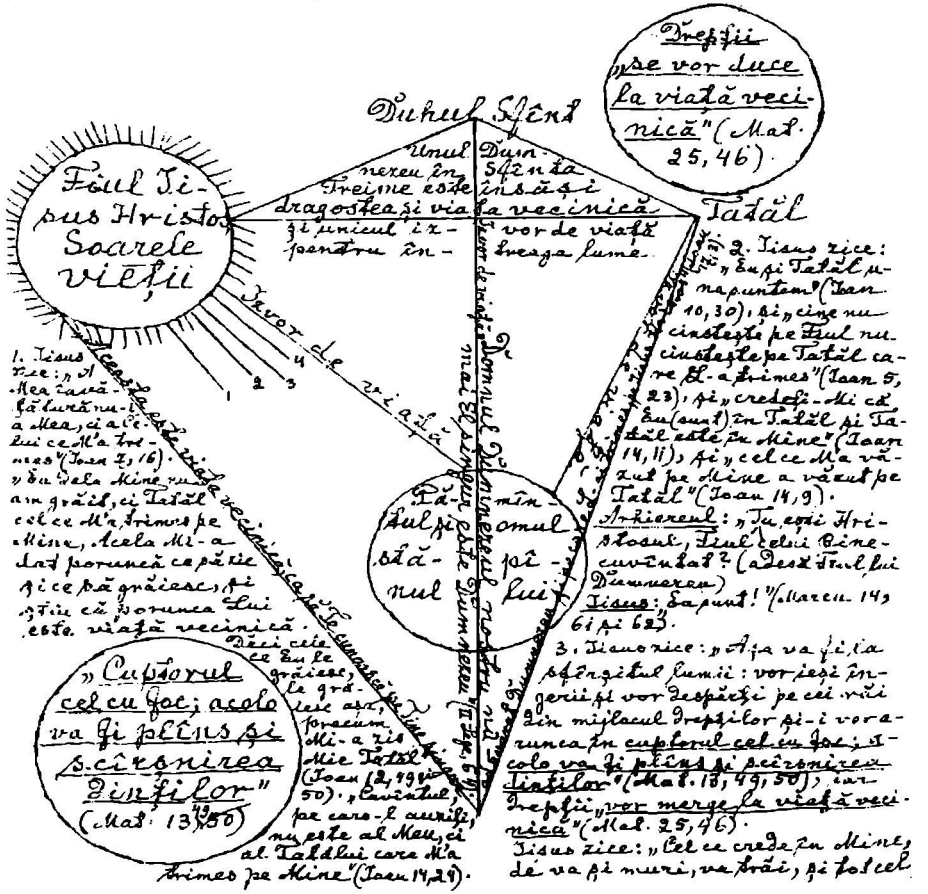

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

După nestrămutata mea convingere unicul instrument hirurghical, menit să curățiască absolut toate infecțiile îndoielilor relativ la sfințenia adevărurilor celor vecinice din toate sufletele neamului nostru, este numai în Institutul biblic românesc care să fie întocmit în modul cel mai sistematic practic și mereu să fie perfecționat.

„Altă temelie nimeni nu poate pune, afară de cea ce este pusă care este Iisus Hristos" (1Cor 3,11). „Eu sunt lumina lumii, cel ce-mi urmează nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8,12). Tot El zice: „Dacă rămâneți în cuvântul Meu sunteți ucenicii Mei în adevăr și veți cunoaște adevărul și adevărul vă va mântui" (Ioan 8,31-33). Căci „Eu sunt adevărul calea și viața" (Ioan 14-6) Și tot El zice: „Eu sunt pânea vieții, cel ce vine la Mine nu va flămânzi, și cel ce crede în Mine nu va înseta în veci. Eu sunt pânea cea vie care s-a pogorât din cer; de va mânca cineva din pânea aceasta, va fi viu în veci. Și pânea, care Eu voi da-o, este trupul Meu, pe care Eu îl voi da pentru viața lumii. Cel ce mănâncă trupul meu și bea sângele Meu are viața vecinică" (Ioan 6,35,51,54).

Fără soarele Iisus Hristos omenirea umblă numai în întuneric, în răutăți, în păcate și în moarte. Dovezi: „Cel ce-Mi urmează nu va umbla în întuneric" (Ioan 8,12). Prin urmare cel ce nu-l urmează lui Iisus se-nțelege că umblă în întuneric. „Toată lumea zace în răutate" (1 Ioan 5, 19). „De nu veți crede că Eu Iisus sunt, veți muri în păcatele voastre.(I8.24), căci plata păcatului este moartea" (R 6,23).

Fiindcă pentru fericirea traiului mai ales sufletul are lipsă de hrană necurmată, căci omul nu trăiește numai cu pâne, ci și cu tot cuvântul lui Dumnezeu, de aceea Institutul biblic românesc ar avea să tipărească cât mai des și an după an, în limba cea mai ușoară populară și în milioane de exemplare, cărți de ale Sfintei Scripturi și alte scrieri religioase-morale, aprobate toate de autoritatea noastră bisericească, și să le deie la toată suflarea ce știe scrie și ceti, mai ales însă sărmanilor cu totul gratuit sau cu prețuri minimale. Astfel s-ar deștepta pricinile morții chiar și din mințile preoților și ale profesorilor de teologie rătăciți, precum și din ale laicilor noștri care ocupă în viața socială poziții cu mare răspundere, și prin indiferentismul lor religios, ori prin necredința sau înclinarea lor spre necredință, dau multă sminteală și primejduiesc obștea condusă de ei.

Neplăcut mi-e să spun ceea ce urmează, dar trebuie s-o spun.

În ziua de Sânt Ilie din 1909 am luat parte, ca invitat, la sfințirea steagului a șapte cooperative federaliste în ograda Bisericii din Burdujeni. Ce impresie trebuie să fi făcut asupra mulțimii adunate acolo faptul că, pe timpul cetirii rugăciunilor pentru sfințirea steagului, când toți preoții și poporenii îngenunchiaseră, singur Ministrul Cultelor, Haret, Dumnezeu să-l ierte, a aflat de bine a sta în picioare, în loc să fie îngenunchiat cel dintâi el, dând astfel mulțimii pildă de evlavie.

„De va și fi cineva deplin între fiii oamenilor (în științele umanistice), dar îi va lipsi înțelepciunea cea de la Tine (Doamne), întru nimic se va socoti"

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

(Înțel. Sol. 9,6) De ce? Pentru că „tot duhul legii creștine purcede de la iubirea de Dumnezeu și duce la tot duhul lumii însă purcede de la egoism și duce la egoism[1]. Adecă numa esența din duhul legii creștine sau însuși dragostea este chiagul unirii sufletelor omenești, chiagul cel atât de dorit de Iisus Hristos în rugăciunea Sa „ca toți să fie una, precum Tu Părinte, (ești) în Mine și Eu (sunt) în Tine, ca și ei să fie una în Noi.(Ioan 17,21) iar duhul lumii este de regulă explosivul care nimicește acel chiag. În Duhul Legii creștine „noi cei mulți suntem un singur trup în Hristos iar câte unul suntem unii pentru alții mădulare" (Rom. 12,5), și „capul acestui trup este Hristos." (Efes. 4,15). „Nu știți că trupurile voastre sunt mădularile lui Iisus Hristos" (1Ev. 6.15). Adevărul acesta ni-l arată Iisus Hristos în mod plastic cu cuvintele: „Eu sunt viața, voi (sunteți) mlădițele; cel ce rămâne în Mine și eu în El acela aduce roadă multă, că fără de Mine nu puteți face nimic. De nu va rămâne cineva în Mine (de-i va lipsi înțelepciunea de la Tine, Doamne), se va scoate afară ca mlădița, și o vor aduna și o vor băga în foc și va arde. De veți rămânea în Mine și cuvintele Mele de vor rămâne în voi, veți cere ori ce vreți vrea și veți avea (I.15,5-8) Duhul legii creștine ne trâmbiță: „Nimeni nu are o iubire mai mare decât aceasta ca cineva să-și puie sufletul pentru prietenii săi. Voi prietenii Mei sunteți, de veți face cele ce vă poruncesc vouă. Aceasta este porunca Mea, ca să vă iubiți unul pe altul precum Eu v-am iubit pe voi" (I.15,13,14,12). „Pânea pe care eu voi da-o pentru viața lumii, este trupul Meu." (I.6,51). El Soarele – „lumină-viață a oamenilor" (I. 1,4), și-a dat trupul și sufletul ca, „Oile sale să aibă viață și să aibă în prisos" (Ioan 10,40). Și noi „în aceasta am cunoscut iubirea, că Acela (Iisus) și-a pus sufletul pentru noi", prin urmare „și noi datori suntem să ni punem sufletul pentru frați" (1Ioan 3,16) și așa să ne ferim de smintele, încât „dacă fratele tău se mâhnește din pricina mâncării, nu mai umbli potrivit iubirii. Nu pierde din pricina mâncării pe acela, pentru care a murit Hristos" (R. 14,15), Numai așa o iubire perpetuă și identică cu însăși sfințenia și vecinicia Dumnezeirii a putut inchega, pe timpul sfinților apostoli „mulțimea celor ce credeau" într-o singură „inimă" și într-un singur „*suflet*" (F. ap. 4.22); numai așa o iubire poate închiega astfel și milioane de inimi și de suflete ale neamului nostru. Prin urmare „vai omului aceluia prin care vine sminteala!" (Mat.18,7). Vai neamului aceluia care are mai ales represintanți ai intereselor sale vitale sus și foarte sus puși pe treptele piramidei sociale, fără ca ei să fie cu totul pătrunși și străbătuți de sfințenia singurului chiag ce-i poate face o *inimă* și un suflet pe cei conduși de dânșii.

Scopul final al existenței noastre este să trăim așa, încât odată să ne împreunăm cu Dumnezeu. *binele cel mai mare din lume.* Dumnezeu însă și iubirea sunt concepții cu totul identice, prin urmare împreunarea cu summum bonum e cu putință numai pe calea petrecerii traiului de aici în iubirea cât se poate de asemenea, dovedită de Iisus Hristos față cu Părintele Său ceresc și față cu oamenii. Înainte de patimile sale, Iisus accentuază în cuvântarea către apostoli de trei ori porunca: ei să se iubească întreolaltă precum el i-a iubit.

---

[1] *Geschechte der Religion Iesu Christi von Triedvich Leopold Grofen zu Stollberg. z-ter.* Wien, 1817, pag. 182.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ce abiz înfiorător de moarte ni arată nenorocitul Nietzsche cu munții săi de cadavre omenești, pe care să se urce supraomul. și ce culme luminoasă de viață fericită ni arată geniul Goethe, când zice:

Din ce suntem noi născuți? ./ Din iubire. / În ce chip am fi pierduți? / Fără iubire. / Prin ce putem izbuti? / Prin iubire. / Iubirea o putem și găsi? / Prin iubire. / Ce poate plânsul mai iute să-l oprească? / Iubirea. / Ce trebui vecinic să ne unească? / Iubirea./

Tot Goethe zice absolutiștilor: Voi absolutul vreți, anume / Ca cel mai mare bun din lume. / Nu voi să intru în dispută, / Dar una v-o spun verde-n față:/ Da, absolută pentru viață /Ar fi iubirea absolută. / Și tot Goethe zice: Viață, iubire ni trebui; viața iubirea dispar / Parță, de-o dat? de-ai tăia firele amânduror!

Adecă, decât viață fără iubire, mai bine moarte.

Numai cine găsește înțelepciunea iubirii creștinești găsește viața cea mai bogată vremelnică și vecinică (Marcu,10,29,30), iar cei ce urăsc această înțelepciune iubesc moartea. (P.Sol.8,36) „Iubirea nu încetează niciodată". (1.C.13,8), ea este însă și viața vecinică și însuși Dumnezeu, cu care numai singură ne poate împreuna deoarece scris este: „Dumnezeu este iubirea, și cine rămâne în această iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne în el" (1Ioan 4,16), iar „cine nu iubește rămâne în moarte" (1 Ioan 3.14).

Negreșit că numai ca un exces de zel războinic cu totul trecător am cetit într-o gazetă românească din 1917 proslăvirea urii drept mijloc de ajungere la țintă. Dar în răgazul păcii bine cuvântate se cuvine ca fiecare din noi să urmărească ca cel mai scump și sfânt ideal ideia marelui apostol: „Eu nu caut ale voastre, ci (vă caut) pe voi; că nu sunt datori copiii să strângă pentru părinții lor, ci părinții pentru copiii lor. Iar eu prea bucuros voi cheltui și mă voi cheltui și pe mine pentru sufletele voastre" (2C.12,14-16).

În înțelesul acesta am început a munci după putință, ca să alung moartea, ce am găsit-o în Pătrăuți și să-i aduc pe păstoriții mei la „izvorul vieții" (Ierim.17,13), la Dumnezeu, care voiește să ni petrecem cu toții traiul numai în sfințenie (1Tes.4,3) în tot decursul pribegiei noastre pe pământ.(1Petru 1,15) A, dar peste câte piedici am dat, vrând să realisez visul care, cu toate opintirile mele, vis a rămas.

Biserica parohială din Pătrăuți, schitul de călugărițe de pe timpul lui Ștefan cel Mare, cuprinde, după calculul unui inginer guvernial, precis numai 150 din cele 3000 de suflete de legea ortodoxă ce le are comuna, deci numai a 20-a parte.

Mărginindu-se regulatele mele cuvântări din Duminici și sărbători la un număr așa de mic de creștini, mi-ași fi socotit ca un păcat de neiertat, dacă ași fi lipsit măcar o singură oră de la predarea religiei în școală, prin care voiam să pun cel puțin în sufletul tineretului școlar o temelie durabilă a fricei de Dumnezeu. De zece ori am încercat să-i înduplec pe Pătrăuțeni la alegerea representanților comunali în scopul clădirii unei biserici nouă în condițiile cele mai avantajoase, și ei mereu mi-au pus bețe în roate în modul cel mai neomenos, iar

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

a 11-a oară, când i-a ajuns cum zice în „Binele nostru obștesc" – mucul la degete, adică când biserica cea nouă avea să se înceapă a clădi fără privire la voia lor, primarul Ion Corniciuc care, după cum vom vedea, a dus de râpă întregul bine obștesc al acestei nenorocite comune, a ticluit alegerea în câteva zile pe ulițele satului.

Și oare de ce atâta îndărătnicire față de bunăvoința mea cu totul sinceră de a făptui numai binele și față cu absoluta mea desinteresare relativ de plățile pentru funcțiuni, pentru cari din capul locului i-am îndemnat pe păstoriții mei când veneau la mine în scopul acesta, să nu-mi mai zică – după cum obicinuiau – că au venit să se puie la cale, ci, precum am amintit mai înainte, să-mi plătească cât pot, iar dacă nu pot, eu le fac funcțiunile și fără plată!? Oare de ce chiar după începutul clădirii Casei naționale din Pătrăuți, care atât de mult am dorit s-o am ca cuib cald de moralisare pentru oile mele rătăcite și pentru care 12 ani numai Cel de sus știe cât am trudit și câte jertfe am adus, păstoriții mei grăiau după cum precis mi s-a raportat că, „nu se poate să fie casa aceasta făcută pentru noi ci popa trebuie numai decât pe furiș să se fi întabulat pe ea!?" „Moșneagul din Toporăuți mi-a zis... dar eu tot nu-ți cred!" De ce atâta neîncredere și acolo și aici? Pricina e cam aceeași. Pentru Pătrăuți o dau numai după spusele a doi martori:

Profesorul Dr. Emilian Voiutschi mi-a spus că, făcându-și el studiile gimnaziale la Suceava, și-a petrecut tot timpul vacanțelor și al sărbătorilor la unchiul său, parohul Teodor Danielevici din Pătrăuți, care nu purta grijă de nimic alta, decât numai de gospodăria sa. Iar profesorul de religie de la Gimnaziul din Suceava, S. Fl. Marian, mi-a istorisit că odată a fost invitat la o mormântare cu mai mulți preoți la Pătrăuți și, trebuind să aștepte timp mai îndelungat lângă casa mortului, li-a comunicat preoților ce erau de față credințele poporale despre *Vămile văzduhului*, ce chiar atunci le pregătia pentru tipar. „Închipuiește-ți" – a sfârșit Marian – „cât de mult m-am mirat, când, ajungând cu mortul la groapă, l-am auzit pe Danielevici predicând norodului adunat despre „Vămile văzduhului!"

De resultatul intenționat cu învățământul din religie în școală nu m-am putut bucura, de oare ce elevii mei, intrând, după absolvirea școlii, în mediul corupt, din care au ieșit, nu peste mult timp deveniau, cu foarte puține excepții, din nou corupți; fugeau de catehisările prescrise cu adulții și primarul Corniciuc, deși era obligat să nu deie tineretului petreceri cu joc, dacă acesta nu-și împlinia datoriile religioase, totuși nu băga în samă obligamentul acesta.

Relativ la prefecții Duzinkiewicz și Rottenburg aș trebui să umplu aici multe pagini, dacă aș reproduce din foile noastre politice de pe atunci plângerile mele în contra lor.

Din partea lipitorilor, a la Laufer din Clocucica, am primit în Pătrăuți scrisori anonime, amenințătoare cu atâtea urgii, până și cu glonț prin fereastră, încât am fost silit să le public în „Deșteptarea" nr. 17 din 1904, și nu știu de ce încă, numai o dată am fost molestat de atunci cu astfel de atacuri din tufiș, cari mă îndârjiau și mai mult la lupta pentru binele păstoriților mei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Doamne, arată-ni calea mântuirii

La sfârșitul rugăciunilor, spuse în genunchi, m-am rugat totdeauna, bătând mătănii: Doamne, iartă-mi păcatele, arată-mi calea mântuirii, înmulțește-mi credința, apără-ne de dușmani, scapă neamul nostru românesc din toate nevoile, dăruiește viață, pace, sănătate și bună virtute mie mult păcătosului, iubitei mele soții, iubiților mei copii (altora), păstoriților mei și la toată lumea; iartă păcatele răposaților noștri și ale tuturor drept credincioșilor adormiți și-i așază unde toți drepții odihnesc, Doamne miluiește-ne și ne mântuiește, scapă-ne de osânda de veci și fă-ni parte de milă să fim cei de pe urmă în împărăția Ta.

În timpuri anormale mi-am luat refugiul la „Paraclisul Macii Domnului" și, după cele amintite am adaos la sfârșitul rugăciunilor: „Miluiește-ne pe noi, Doamne, miluiește-ne că nepricepându-ne ce să zicem"... „Mărire Tatălui"... „Doamne, miluiește-ne pre noi că întru tine am nădăjduit"... „și acum și pururea"... ușa milostivirii deschide-o nouă binecuvântată Născătoare de Dumnezeu"... „Veți cere ori ce vreți vrea și veți avea" (Ioan 15,7). „Toate, pentru câte vă rugați și le cereți credeți că le-ați luat, și le veți avea" (Marcu 11,24).

Rugăciunea este suflarea sufletului, și cine nu se roagă, acela nici nu mai trăiește. Mă închin cu cea mai adâncă smerenie înaintea realității atât de evidente a Proniei Dumnezeiești, căci: Numai dispoziținne Dumnezeiască este tipărirea cărticelei mele *August Herman Francke, omul lui Dumnezeu*, Suceava 1899, la care, după cum arăt într-un articol din „Neamul Românesc literar", 1911 m-a îndemnat mult regretatul director al gimnaziului din Suceava, Ștefan Repta, fratele Mitropolitului Vladimir. În acea cărticică e vorba și de cel dintâi Institut biblic din lume, înființat la institutele lui Francke, care prin minunatele lui fapte, săvârșite în mahalaua Slauha din orașul Halle pe Sale numai pe temeiul credinței neclintite în Dumnezeu, îți stoarce toată admirația. Numai dispoziținnea Dumnezeiască este încredințarea mea în 1901, cu prilejul înmormântării pătrăuțeanului Vasile a lui Gheorghe Pânzariu, despre efectul ce-l produce cetirea Bibliei asupra coloniștilor germani din Ițcanii-Noi, după cum arăt aceasta în *Introducere* la *Virtutea creștină* tom II București 1907. Numai dispoziținnea Dumnezeiască este că în 1902 am aflat monumentala operă comoară – *Christliche Tugendeschule* de Dr. Xaver Massl, care am început a o prelucra în limba ușoară populară tipărită până acuma trei tomuri și al patrulea fiind aproape pe jumătate gata pentru tipar.

Numai dispoziținnea Dumnezeiască este crâncena răscoală țărănească din vechiul Regat român în 1907, de care fiecăruia din noi trebuia să-i ardă inima ca pe jăratec, și care m-a îndemnat să public în *Introducerea* amintită apelul pentru înființarea unui institut biblic românesc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Numai dispoziţiunea Dumnezeiască este scrierea mea *Citiţi. citiţi ce poate credinţa în Dumnezeu*, Bucureşti 1907, după cum arăt acolo în *Cuvânt înainte*. Numai dispoziţiune Dumnezeiască, în urma expulsării cunoscute a fratelui Nicolae Iorga şi a vorbirii mele din acea zi în localul cooperativei din Burdujeni înaintea lui şi a soţilor săi, este broşurica mea *Chestia noastră bisericească*, Caransebeş 1909.

Numai dispoziţiune Dumnezeiască este Dogmatica poporală *Dumnezeu, lumea şi omul*, care am tipărit-o în „Neamul românesc pentru popor", începând de la nr. 10 din 1910!)[1]. Numai dispoziţiune Dumnezeiască, este cum voi arăta îndată, că în 1913 am tipărit „Rugăciunea este suflarea sufletului, şi cine nu se roagă, acela nici nu mai trăieşte".

Numai dispoziţiune Dumnezeiască este că în 1914 am prelucrat cartea atât de interesantă şi folositoare a lui I. C. Ryle *Sfaturi pentru tineret*, care în 1920 am tipărit-o în „Foaia diacezană" din Caransebeş, şi dragul meu prieten şi redactor al acelei foi, Dr. Vasile Loichiţă, a extras-o şi separat în vre-o 30 de exemplare pe spesele sale.

În sfârşit numai dispoziţiune Dumnezeiască este că tot în 1914 am publicat tot în aceaşi „Foaie diacezană", din Caransebeş, începând de la numărul 27-36 „scrierea reprodusă şi în exemplare separate şi împărţită apoi ostaşilor de luptă: *Epistolă către fraţi*: Cetiţi; cetiţi; cetiţi! şi vă jur pe Domnul, ca epistola să fie cetită la toţi fraţii" (1Tes. 5,27).

Apelul din *Introducerea* la *Virtutea creştină*, tom. II fiind reprodus de „Neamul românesc politic" din 1907, a pricinuit evoluţia, care ideia înfiinţării unui Institut românesc a făcut-o ulterior. El l-a îndemnat pe răposatul inginer Constantin Almăneşteanu să puie la dispoziţia iniţiatorilor acelui Institut suma de 5000 de lei, şi pe ilustra doamnă principesă Ralu Callimaki din Botoşani a îndemnat-o să-mi scrie însufleţitoarea epistolă ce am publicat-o în „Junimea literară" din Cernăuţi, anul 1911, nr.7-9.

În 1908 încercarea înfiinţării Institutului biblic prin ajutorul amicilor mei Dr. Florea Lupu şi Dimitrie Bucevschi a fost împiedicată de Societatea „Steaua" din Bucureşti: („Junimea literară" citată).

În 1909 scrisoarea adresată Mitropolitului Primat Alexandrescu („Junimea literară" Mit. cit. p 130) şi făgăduinţa Ministrului Haret că până la primăvara anului 1910 vom avea tipărit Noul Testament cu preţul de 18-20 de bani exemplarul pentru popor („Junimea literară" cit. p. 131).

În 1910 punerea la cale cu Ministrul de domenii Alexandru Constantinescu („Junimea literară" cit. p. 131).

În 1911 acelaşi Ministru s-a angajat să intervie în afacerea Institutului biblic la Ministrul cultelor Arion. Tot în 1911 am adresat, după îndemnul statisticianului Pantazi, şi prin el, Ministrului de război Filipescu, de care Pantazi

[1] Cu adâncă părere de rău am constatat abia în 1922, că deşi acel manuscript l-am trimis complect lui N. Iorga, totuşi numai foarte puţin de la început a fost publicat, iar restul s-a pierdut cu totul la Vălenii de Munte.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

îmi spunea că e foarte religios, un memoriu, prin care puneam la dispoziția inițiatorilor Institutului biblic 14 broșuri spre tipărire cu totul gratuit. (Vezi în „Neamul românesc politic", articolul *Partea preoților români bucovineni* Nr. 109 etc.) Tot în anul 1911 m-am încredințat în modul cel mai dureros despre lipsa aproape totală de cărți religioase și morale în limba cea mai ușoară pentru cărturarii români. (Vezi „România creștină" Nr. 28-30 col. 3 și 4). Aceeași lipsă s-a constatat prin însiși membrii Sf. Sinod și prin însuși Ministrul cultelor Arion, după cum dovedește aceasta ziarul „Dâmbovița", An II Nr. 22-23 în articolul de pe coloana a patra intitulat *În legătură cu ce citesc țăranii noștri.* Iată ce cumplite constatări găsim acolo: Revista „Biserica ortodoxă română", Nr. 12 din Martie anul curent publică sumarul ședinței Sfântului nostru Sinod din ziua de 4 Noiembrie 1911. Biserica ortodoxă ni face o plăcută revelațiune asupra preocupărilor Sf. nostru Sinod cu privire la hrana sufletească a creștinilor din țara noastră: „Mai toți Monarhii noștri s-au întrecut cu acea ocazie, în a recunoaște că creștinului nostru îi lipsește cartea care să-l introducă în cunoașterea credinței sale religioase, și icoanele bisericești, cărora să se închine".

„Toți sfinții noștri Ierarhi au mărturisit și au recunoscut că mai ales țăranul nostru nu cetește decât cărți de ale propagandelor străine, periculoase nouă și ca nație și ca credință, speculate sau împrăștiate în adins de jidani și de iconari ruși". „Însuși domnul Ministru de culte, C. C. Arion, a recunoscut dreptatea afirmațiunilor Sf. Sinod".

Dar ...„în urma făgăduințelor domnului Ministru de culte, că va aproba o mie de lei pentru tipărirea de cărți de propagandă morală religioasă, și după ce s-a aprobat tipărirea broșurii *Pânea spre ființă*, a unui Paraclis și a Prohodului – Sfântului Sinod a trecut la ordinea zilei". (Vai de tine, biserică românească și de tine nenorocit neam românesc cu un astfel de Sfânt Sinod și cu un astfel de Ministru de culte!!!).

La articolul *Partea preoților români bucovineni*, din „Neamul românesc" amintit s-a răspuns numai I.P.S. Mitropolitul Ioan Mețianu din Sibiu, întrebându-mă prin secretarul său în ce condiții aș lăsa să tipărească cele 14 broșuri. Am răspuns că în condițiile arătate în „Neamul românesc", anume mai ales înființarea Institutului biblic. La acest răspuns I.P.S. mi-a trimis frumoasa scrisoare din 14 Decembrie 1911, în care între altele zice: „Dacă frații noștri din România cu mulțime de inteligența clericală și laică nu s-au încumetat a se angaja la înființarea unui Institut biblic, atunci cu atâta mai puțin m-aș putea încumeta eu... în etatea mea de peste 83 de ani" etc... Am mai adresat în această afacere un memoriu de trei coale Mitropolitului Primat Canon Aramescu, dar n-am primit nici un răspuns. Pierdusem orice nădejde și, cu mare durere, mă hotărâsem să încetez cu desăvârșire a mai stărui să se deie nenorocitului nostru neam singurul medicament atât de ușor de dat și atât de trebuitor pentru absoluta vindecare a tuturor bolilor sale. Credeam că resolvirea acestei probleme, care numai unica poate duce la culmea fericirii vieții, e rezervată pentru obștea noastră timpurilor viitoare. Dar în iarna anului 1911/12 au început a-mi veni de la Geneva pachete după pachete de cărți nemțești; fără indicarea expeditorului și fără nici o altă deslușire însă cu scrisoarea de pe

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

adresă mie bine cunoscută, anume a doamnei Ralu Callimaki. Când am cetit broşura *Das Beste in der Welt*, de Henry Drummond, m-am simţit ca extasiat, am mulţămit scumpei doamne, am cerut din Leipzig dreptul, de prelucrare şi am şi prelucrat acea scriere sub titlul *Binele cel mai mare din lume*. Primind de la Leipzig răspunsul nefavorabil, mi-am trimis manuscrisul doamnei Callimaki cu rugarea să binevoiască a-mi exopera dreptul de prelucrare de la izvorul englez. Scumpa doamnă nu numai mi-a împlinit dorinţa, ci mi-a trimis şi 1000 de lei pentru tipărirea lucrării din care a dorit să-i dau o mie de exemplare.

Atunci din nou m-a însufleţit gândul înfiinţării Institutului biblic, care timp de cinci ani zadarnic m-a muncit să-l văd înfiinţat în vreun centru din vechiul regat român sau din Ardeal. I-am scris deci răposatului profesor universitar Dr. Teodor Tarnovschi să cerce poate ar fi cu putinţă înfiinţarea acestui institut sub firma Societăţii pentru cultura şi literatura română din Bucovina în Cernăuţi. Cu epistola din 9 / IV-1912 Tarnovschi mi-a răspuns negativ. Sfârşind cu cercările pe la toate centrele de căpetenie, care au autoritatea şi influenţa lor ar fi dat aşa unei întreprinderi aureola necesară, noi vreo câţiva inşi ne-am hotărât să nu lăsăm să moară cea mai sfântă ideie, ci, după sfatul ginerelui meu, profesorul gimnazial Vasile Grecu, să înfiinţăm doritul institut prin o societate cu statute aprobate de guvernul ţării. Grecu a formulat statutele şi am decis ca Institutul să fie representat prin o foaie a sa. Iată statutele aprobate de guvernul ţării din Cernăuţi:

1. Societatea se numeşte Institutul biblic românesc şi se află în Suceava, Bucovina;

2. Scopul ei este tipărirea de scrieri religioase şi morale şi de părţi ale Sfintei Scripturi în limba cea mai uşoară poporală, înţeleasă de neamul românesc de pretutindeni, precum şi răspândirea lor cu preţuri minimale;

3. Mijloacele pentru realisarea acestui scop sunt: taxele membrilor societăţii, colecte şi daruri binevole, veniturile din vânzarea scrierilor tipărite de societate;

4. Membrii societăţii pot fi: a) ordinari plătind pe an taxa de 10 cor; b)fondatori plătind, numai odată 1000 corone; c) onorari numiţi de adunarea generală, la propunerea comitetului, pentru merite deosebite întru propovăduirea vieţii religioase şi morale la români îndeobşte; d) sprijinitori, plătind pe an 50 de bani. Cei cu taxe anuale, neplătind într-un an se privesc ca ieşiţi din societate. Membrii se primesc de comitet. Ei pot fi refusaţi fără motivare. În cazul acesta li stă deschisă calea de apel în scris la adunarea generală.

5. Societatea e administrată: a) de adunarea generală, b) de comitet. Adunarea generală ordinară se întruneşte odată în an anunţându-se cu 8 zile înainte în „Foaia Societăţii Institutului biblic românesc", şi fiind condusă de preşedintele sau substitutul lui, fără privire la numărul membrilor prezenţi. Ea descarcă comitetul cel vechi, îl alege pe cel nou, care poate fi sporit până la 11 inşi şi mai alege doi controlori cari să revizuiască ori şi când averea societăţii şi să raporteze amănunţit adunării generale. Hotărârile acestei adunări se iau cu majoritatea voturilor celor prezenţi şi, pentru fixarea lor în procesele verbale, preşedintele designează un grefier ad hoc. În comitet sunt 5 membri,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

3 preoți și 2 mireni. Ei se constituiesc singuri ca președinte, vicepreședinte și casier, și se vor constitui și ca alți însărcinați cu afaceri ale societății, când numărul acestora s-ar spori, fiind membrii preoți totdeauna în majoritate. Președintele sau locțiitorul lui conchiamă comitetul ori și când la sfat, dar numai întâiul reprezintă societatea în extern. Controlorii și comitetul pot cere președintelui, la caz de trebuință, să concheme adunări generale extraordinare.

6. Certele membrilor iscate din pricina afacerilor societății, se aplanează definitiv de un membru delegat al comitetului și de către un membru ales de părțile litigante.;

7. Societatea poate fi disolvată numai printr-o hotărâre a adunării generale ordinare, luată cu 4/5 din voturile de față. În acest caz averea ei trece la Societatea „Școala Română" din Suceava.

În Iulie 1912 ne-am adunat într-o clasă a liceului de copile din Suceava preoții Mihail Sârbu și Dimitrie Cărbune, directorul Dr. Eusebie Popovici, eu și profesorul gimnazial, fiul meu Victor, și am dat statutele spre aprobare la guvern și „Virtutea creștină" tom. I, la Consistoriu ca să fie aprobată din punct de vedere al ortodoxiei ca o carte a Institutului biblic. La 7 august v. 1912 ne-am adunat iarăși în locuința părintelui Sârbu unde s-a dresat primul proces verbal și s-a constituit comitetul: Sârbu președinte, Dr. Popovici locțuitor, Cărbune redactor al foii, eu casier și fiul meu Victor secretar. Aproape tot materialul tipărit în cele trei numere ale Foii Institutului biblic e prelucrarea mea după cărțile ce mi le-a trimis doamna Callimaki. Răsplată sigură are la cel de sus.

Întâiul număr al foii s-a hotărât să se tipărească în 5000 de exemplare, broșura pentru doamna în 1200 exemplare de lux și, după dorința ulterioară a doamnei, încă în 4000 de exemplare mai simple, pentru care doamna a plătit separat 400 de lei și cari a dorit să se vândă cu câte 20 de bani exemplarul în folosul Institutului. Toate tipăriturile acestea au costat 940 de coroane așa că din mia de lei a doamnei schimbată cu 950 de coroane, 10 coroane au rămas în casa societății.

La 20 Octombrie v. 1912 comitetul societății s-a presintat I.P.S. Mitropolit Repta, de la care a primit binecuvântarea arhierească și întâia rată de 100 din 1000 de coroane, cu care I.P.S. s-a înscris ca membru fondator al societății, solvând ulterior toate ratele.

La 19 II 1913 doamna Callimaki mi-a trimis opt mii de lei schimbați prin banca generală română din București cu 7385 de coroane, în scopul stereotipiei Noului Testament ca prima carte a Institutului biblic. Am adaos și suma aceasta la celelalte sume depuse la Banca Raiffeisiană din Pătrăuți pe Suceava, unde până la 1 Iulie 1916 Institutul biblic a avut 10729 de coroane și 06 bani. Mai abonând doamna cu 100 de lei o sută de exemplare din „Foaia Institutului", domnia sa a jertfit pentru acest Institut suma totală de 9500 de lei*.

* În 1919 am ridicat de la Banca din Pătrăuți întreaga avere a Institutului biblic în sumă de 12.472 cor. 69 b., am împrumutat din ea, 10.000 de coroane doamnei Callimaki după cum a dorit în scris, iar restul de 2742 cor. 69b. după substragerea 127 cor..10b.-taxa de stampilare l-am schimbat cu 1.188 de lei și l-am depus la „Banca românească" din Cernăuți pe carnetul de economii Nr. 68.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Conform cu dorința doamnei principese comitetul societății a cerut de la I. P. S. Mitropolit Repta aprobarea tipăririi Noului Testament și a și primit-o cu scrisoarea din 29 Aprilie (12 Mai) 1913 Nr. 77. Vrând însă să executăm tipărirea cărții sfinte, ne-am împiedicat de împrejurarea că nici una din edițiile existente nu se potrivea cu scopul nostru. Atunci m-am apucat eu, în înțelegere cu doamna principesă să fixez un manuscris potrivit al Noului Testament, după 7 ediții ce le aveam la îndemână, am tot trimis părți din el doamnei ca să le revadă după Biblii franceze, engleze și altele, și ne-am hotărât să dăm toată lucrarea astfel pregătită Consistoriului din Cernăuți spre aprobare. Până la sfârșitul anului 1913 am fost gata cu manuscrisul și l-am trimis doamnei întreg. De atunci am stagnat tot timpul din pricina războiului mondial - turbarea fără pereche a mult slăvitei culturi și civilisații umanistice. Eu însă n-am pierdut din vedere unicul medicament mântuitor pentru întreg neamul nostru nici pe timpul acelui război, ci, în pribegia mea de la 1917-1919, am publicat „Luminătorul" din Chișinău, cu aprobarea Î.P. Sfințitului Gurie, un istoric al Institutului biblic românesc sub titlul *O problemă bisericească de cea mai mare importanță*, care apoi am publicat-o și în „Foaia diecezană" din Caransebeș, și după care Mitropolitul Primat Dr. Miron Cristea a primit în „Statutul organic al Bisericii autocefale ortodoxe române din România", la Secția I, Mitropolia centrală, Sfântul Sinod, ca a 7-a atribuțiune a Sfântului Sinod: „Înființază, conduce și susține, cu ajutorul tuturor organelor bisericii, un Institut biblic pentru traducerea și răspândirea „Sfintei Scripturi", atât pentru uzul clerului cât și al credincioșilor și pentru redactare și răspândirea a tot soiul de cărți pentru întărirea religiosității și moralității poporului".

Pe când în 1911 puneam la dispoziția Institutului biblic 14 broșuri spre tipărire, acum pot adaoge la ele încă șapte: 1) Rugăciunea este suflarea sufletului.... 2) Epistolă către frați: Cetiți, cetiți, cetiți..., 3) Sfaturi pentru tineret, tipărită în 1920 în Caransebeș, 4) Virtutea blândeței creștine, 5) Virtutea milei creștine, 6) Virtutea păcii creștine, 7) Virtutea adevărului creștin[1]. Lăsând la o parte modestia care nu mai e la locul său, când e vorba de supremul bine obștesc, eu afirm cu toată tăria că acestea 21 sau 22 de broșuri sunt de ajuns pentru orice cărturar român cu mintea sănătoasă, ca să-l puie pe gândurile cele mai serioase și să-l înduplece la secarea izvorului păcatelor sale și ale altora.

Putem să ni închipuim la ce înălțime ideală s-ar avânta atât de deșteptul nostru neam, dacă suprema autoritate bisericească română s-ar pune cu toată tragerea de inimă în fruntea Institutului biblic (cu ajutorul Domnului e acum pusă), dacă toți preoții noștri, vrednici de a purta cu cinste condeiul, ar colabora la acel Institut și dacă an după an s-ar răspândi scrieri temeinice în milioane de exemplare și cu prețurile cele mai minimale nu numai în masele poporului de jos, ci și în absolut toate păturile intelectualilor noștri. Atunci abia, fiind tot

[1] Ca broșură a Institutului biblic s-ar putea tipări și *Binele cel mai mare din lume* dacă s-ar prelucra în limba cu totul poporală. Doamna Callinaki a și dorit aceasta dar încă n-am apucat a o face.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

românul desăvârşit în Hristos Iisus (Calas.1,28) astfel. încât să poată zice cu deplină conştiinţă şi convingere: „Hristos îmi este viaţa mea!" (Filip 1,21), vom fi toţi şi toate mădulările Fiului lui Dumnezeu şi El va fi capul capului nostru naţional deplin sănătos, sau El va fi viaţa şi noi vom fi mlădiţele aducătoare de cea mai bogată roadă, căci să nu uităm niciodată că, fără de Dumnezeu nu putem face nimic, fără de Dânsul umblăm numai în întuneric, în răutăţi, în păcate şi în moarte.

Înainte de câţiva ani foi românesti au constatat următorul fapt: Un ostaş din armata creştină engleză trimis de generalul său să studieze starea religioasă morală din România, a răspuns pe o stradă din Bucureşti unui român care l-a întrebat cum a aflat starea aceasta: „Drept să-ţi spun, domnule, că dacă n-aţi fi ştiut că România este ţară creştină, după cele ce le-am văzut mi se pare că ea nici nu este atinsă de duhul legii creştine!"

Şi cum că Biserica noastră este mai mult moartă decât vie, despre aceasta pe lângă pilda citată din ziarul „Dâmboviţa", mai adaog şi cele ce urmează: În Elisabetgrad, unde am petrecut iarna din 1917/18, o doamnă română m-a rugat să fac o panahidă pentru fiul ei mort în luptele de la Oituz. I-am îndeplinit dorinţa. Durerea sfâşiitoare, de care ea suferea, m-a făcut să-i grăiesc cu toată insistenţa ca să-şi ia refugiul la ajutorul suprem. M-a ascultat şi am cetit de trei ori în genunchi împreună cu familia ei Paraclisul Maicii Domnului şi am făcut şi o sfinţire de apă. Biata mamă a mai dorit să-i dau să mai cetească Testamentul Nou şi alte scrieri religioase-morale. Neluând eu cu mine astfel de cărţi, am scris prea bunei mele prietene, doamnei Alexandrina, soţia fostului Ministru de interne, Alexandru Constantinescu să binevoiască a-mi împrumuta acele cărţi şi domnia sa îmi răspunde prin scrisoarea din Iaşi data 3 Noiembrie 1917: „Spre marea mea părere de rău nu pot găsi nicăieri cărţile dorite. Până în momentul din urmă s-au căutat la toate librăriile". Se poate ceva mai trist decât această lipsă în toate librăriile din a doua capitală a României!?

Ideia invierii Bisericii noastre prin un Institut biblic a fost recunoscută şi de membrii „Asociaţiunii biblice", din vechiul Regat român, după cum arată prefaţa din „Mica Biblie", Bucureşti 1913. Dacă nu ne vom folosi de instrumentul singur mântuitor să spunem clar „la lumină" tuturor fiilor neamului ceea ce ni se zice „la întuneric" şi să propovăduim de-asupra caselor „ceea ce auzim la ureche" (Mat. 10,27), atunci ierte-mi-se vorba, Biserica noastră va rămâne mai departe un formalism sec, o ironie ca aceea cu preoţii, arhimandriţii, consilierii consistoriali, Doctorii în Sfânta teologie şi Mitropoliţii, pe cari i-am ilustrat mai înainte iar neamul românesc va rămâne caricatura răscoalelor ţărăneşti din 1907.

În biserica noastră multe lucruri merg anapoda: Şi nu e nimic mai întristător decât să auzi de scandaluri preoţeşti şi să vezi atâtea feţe clericale vânând fel de fel de deşertăciuni, numai nu scopul pentru care sunt chemate.

Neuitatul meu prieten, răposatul Grigore Filemon, se afla în Viena înaintea ultimului examen de profesor gimnazial, dar durerea de pieirea neamului său din Bucovina l-a împins să-şi părăsească cariera sigură ce-l aştepta, să

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

învețe contabilitatea și să alerge apoi, până la tragicul său sfârșit, prin atâtea comune din țara sa, spre a înființa în ele bănci după sistemul Raiffeisen. Pentru jertfa aceasta el fu denunțat în calitatea sa de ofițer, ca agitator la comanda militară din Lemberg, citat să se presinte acolo într-o zi anumită și judecat de un tribunal ostășesc. „Cum m-a surprins faptul" – îmi spunea mult regretatul – „când președintele l-a provocat pe grefierul să-mi citiască condiția din timpul serviciului meu de ofițer activ, și când am trebuit să aud însemnările respective, de cari nici n-aș fi putut visa că sunt așa de favorabile. Judecătorii mei s-au retras apoi în altă odaie și, după ce s-au re'ntors, președintele mi-a zis: Domnule, ce oameni aveți acolo în Bucovina de te prigonesc pentru lucruri atât de folositoare? Mergi înapoi în țara dumitale și muncește cum ai muncit!"

Nu-i lucru anapoda, când purtarea corectă a ofițerilor din armata lumească e controlată tainic aproape zi după zi, iar candidații de ofițeri ai armatei lui Hristos sunt primiți în institutele noastre teologice mai fără nici un control asupra purtării din viața lor anterioară? Și n-ar fi precauțiunea cea mai folositoare, ca directorii și profesorii școlilor secundare, din care se recrutează candidații de preoție, să fie însărcinați a controla aspru, prin tot decursul studiilor secundare, purtarea acelor elevi ai lor cari se dedică stării preoțești, ca apoi autoritatea bisericească, în temeiul acelui control, să-i poată cerne prin sita cea deasă la primirea lor în institutele teologice! Numai așa s-ar putea să avem, în starea cea mai sublimă dintre toate stările preoții cei mai capabili, cei mai vrednici și mai însuflețiți pentru munca păstoriei sufletești. Numai așa s-ar putea să realisăm ceea ce ziceam în *Chestia noastră bisericească* pe temeiul făgăduinței Ministrului Haret că, până la primăvara anului 1910, Institutul biblic va fi înființat și vom avea Noul Testament cu 18-20 de bani exemplarul pentru popor: „Înainte deci, frați teologi români de pretutindeni, mereu înainte! Înainte din răsputeri la dezgroparea izvorului de apă vie care să alimenteze mașina tipografică a Institutului biblic românesc cu așa putere, încât să n-o întrecă nici una din toate mașinile similare, câte le avem! Înainte cu cel mai mare curaj și cu cea mai mare energie la revărsarea acestui unic izvor și dătător de deplină viață vremelnică și vecinică peste întinsele câmpii arse de secetă ale pământului românesc, ca ele să se prefacă în țarina cultivată numai cu grâul curat, menit să intre în hambarele Dumnezeului nostru Hristos! Înainte cu cea mai sfântă însuflețire și îndrăzneală la scoaterea luminii de sub obroc și punerea ei în sfeșnic, ca să lumineze tuturor fiilor din casa neamului nostru adevărul în toată splendoarea sa și să-i mântuiască de cătuși! Înainte în zbor vulturesc ca să ajungem cât mai curând la acel timp fericit, când însuși Hristos va fi aevea Păstorul întregului nostru neam! „Mergeți de învățați toate neamurile și botezați-i pe ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățați-i să păzească toate, câte am poruncit vouă!" (Mat. 18,20). Mergi și tu Biserică românească, de-ți învață neamul să păziască toate cele poruncite de Dumnezeiescul tău Întemeitor! Mergi de revarsă desăvârșit carele luminii ale adevărului și vieții asupra sufletelor neamului nostru ca ele să alunge de istrov

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

întunericul, răutățile, păcatele și moartea din toate sufletele fiilor tăi! Mergi de-i învață pe toți acel „un lucru" – „partea cea bună" (Luca 10,41-42) – temelia tuturor temeliilor, pe care singură clădind, putem fi toți „a lui Dumnezeu zidire"(1.Cor. 3.9).

Dară, biserica românească, când bine vezi tu că atâtea pretinse cetăți de pe vârfurile munților tăi atâtea pretinse lumini ale lumii tale (Mat. 5,14) sunt adevărate întunecimi, oare s-ar putea să nu vezi, cât de cumplit e întunericul din adâncimile de pe lângă acele cetăți și lumini ale lumii? Și tu totuși numaidecât ești datoare să ții pururea lumina în sfeșnic pentru toți ai tăi, căci „de n'așI fi venit și nu le-așI fi grăit n-ar avea păcat" (Ioan 15,22). Și nu vezi tu, Biserică faptul că pe drumul, pe care ai mers până acum, fiilor tăi nu li s-a grăit, ca ei toți să păzească *toate*?! Mergi dară de revarsă *toate* razele Soarelui Hristos prin scrieri ale unui Institut biblic asupra tuturor sufletelor încredințate ție astfel, încât nici unul din ele să nu se poată desvinui că a rămas orb. Când vei fi făcut acest „ultim lucru", care mai presus decât toate cele vremelnice, atunci vei putea zice cu conștiința deplin împăcată: „Iar acum (toți fiii mei) n-au răspuns pentru păcatele lor"! (Ioan 15,22) Și atunci vei fi asigurat turmei tale:

Summum bonum

Când știi că numai în lumină înconjuri ori și ce ispită,
De ce să-ți pui tu singur curse și să lași să te-nghită
De viu al morții întuneric: Prăpastia de nimicire
Cu clocotu-i cumplit de ură, de răzbunare, prigonire,
Porniri ascunse de minciună, zavistie, fățărnicii
Și uneltiri ce lasă'n urma vieții numai căi pustii
Și greu blăstăm! Tu doar trecut-ai ca aurul din topitoare,
Prin purgatoriul luminii, și ai văzut că nu-i alt Soare
Să-ți poată da nevestejita cunună de flori vecinic vii,
Decât acel de pe Golgota. Tu doară trebuie să știi
Că-n lupta grea cu răutatea și cu orbia omenească
Izbânda-ți e chezășuită numai de arma cea cerească
A dragostei.
De șeptezeci de ori câte șapte vei ierta
Greșiților tăi, când ei iarăși căiți, umili te-or căuta,
Și celor ce partea dreaptă a obrazului îți vor lovi
Li vei întoarce și pe stânga. Vei învăța ce-i a trăi,
Murind, vei ști ce e dreptatea de milă și de mângâiere,
Când plin va merge de la tine tot cel ce ajutor îți cere.
Iubi-vei și pe-ai tăi dușmani, cum te iubești însuți pe tine,
Și vei plăti fiecăruia, ce-ți face rău, numai cu bine.
Iar împietriților fățarnici, cari îți duc frații la pierzare,
Li vei cânta eternul cântec de dragoste și de mustrare:
Vai vouă, pui de năpârcă, / Vai vouă morminte spoite...

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Iartă-i, Părinte, că nu știu ce fac!
Și vei simți, se înțelege, și cea mai cruntă mușcătură,
Căci ei vor descărca asupra-ți întregul lor potop de ură,
Dar tu să îndrăznești și dinții lor, însetați de al tău sânge,
De pavăza iubirii tale ca de o stâncă se vor frânge.
Mergi pe această cale-ngustă a bărbăției de martir,
Căci ea lumină e și viață. Și când sorbi-vei din potir
Fatalul strop de'ntunecare, acea lumină strălucită,
Ce aice pururi ai sfințit-o, nu va lăsa să te înghită
– Nici mort-al morții întunerec.
Iubirii traiul îți închină!
Fiind ea vecinică lumină,
Izbânda ta va fi deplină.

Dăruirea muncii mele

Învinovățitorul meu, că ași fi fost „materialist prea mare", nu numai nu poate aduce pentru această învinuire a sa absolut nici o dovadă din întreg scrisul meu ca păstor sufletesc de la 1878 până inclusiv 1918, ci el nu va putea să-și deie seama despre acest păcat al calomniei nici înaintea înfricoșatului județ de apoi. Nu, nu, în folosul meu eu n-am cerșit nimic de la foștii mei fii sufletești, nici nu i-am îngreoiat în orice alt chip în privința materială, căci rău m-ar fi copleșit rușinea să fac așa ceva ca preot mai ales. Din contra, conștiința cu totul curată, relativ la acest adevăr mă face să mărturisesc înaintea Atotștiutorului și a oamenilor că, conform cuvintelor apostolului Pavel, eu mai vârtos cu bucurie am cheltuit și m-am cheltuit și pe mine pentru binele fraților. Tot venitul de pe munca mea intelectuală l-am dăruit în folosul binelui obștesc.

Mărturisirea aceasta e sprijinită și de faptul că, pentru iertarea păcatelor mele și a familianților mei vii și morți am dăruit în 1896 fondul pentru înființarea unei școale de copile anume suma de 1451 coroane 56b. în folosul asilului de școlari români din Cernăuți, și, pentru același scop. am dăruit în 1908 toate scrierile mele câte le aveam pe atunci, 1035 exemplare, în folosul internatului „Școala Română" din Suceava. Asemenea am dăruit tot ce am tipărit mai pe urmă Cercului Studențesc din Iași spre împărțire gratuită pe unde va crede că e mai de lipsă. I. P. Sfințitul Episcop Miron Cristea din Caransebeș în folosul clădirii Seminarului de acolo și pe la particulari.

La scrierile mele, amintite mai înaine sunt încă de adaos broșurele 3. 4 și 5 din *Biblioteca Deșteptării, Moșia și limba noastră, Ciprian Porumbescu* și *O afacere școlară* în „Patria" din Cernăuți, care încă au fost dăruite.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pătrăuțiul și vampirii
(strigoii sugători de sânge) ai omenirii (2,11)

Cârma comunală de tot jidovită, care am aflat-o în Pătrăuți în anul 1896 și care a înglodat comuna în datorii de zeci de mii de coroane, a mai dus-o cu chiu cu vai până la 1900, când fu ales primar clopotarul și gospodarul fruntaș Vasile Fogoraș care a mântuit comuna de datorii. Fogoraș, fiind omul binelui obștesc și bucurându-se de încrederea sătenilor era să fie ales și a doua oară primar. De oarece el îi ținea pe jidanii din comună în frâul legii, de aceea a trebuit să facă loc unui primar ales pe placul vampirilor, balaurilor sau lipitorilor omenimei. Trebuie să ilustrez aici apucăturile acestor sugători de sânge omenesc prin anonimele ce ei mi le-au trimis, de regulă, înainte de evenimentele însemnate pentru obștea comunală.

1. „Herr Hochwürdiger, Ich vernahm dass Sie gegen die Jüden etwas nicht besonders sind, und ihnen unannähmlichkeiten zu, fiegen. Ich, als Ihrer Ihnthümer Freund bewegt mich Ihnen zu schreiben, dass Sie sich ja nicht mengen sollen, denn Sie werden so schlecht daran sein wie des Gottseelige Petrug (înaintașul meu administrator din Pătrăuți Teodor Petruc care și în 1921 e paroh în Vilaucea), er stellte auf sich auch viel und wurde Gegner die Jüden welche Folgen hat er gelliten? Die Gottseelige Frau wurde Ihrsinig (doamna Petruc e și azi voinică în 1921) und er? Habe mich mit Ihnen in Caffe Wien unengs gesehen (halucinație jidovească) und weil ich Ihnen gut bin schreibe ich neheres folgt mündlich. Rathe Sie und rathe Sie nochmals, sonst werden Sie lebhaft bedauern" (Primită în Martie 1899). „Prea Sfinția Voastră, am auzit că nu prea îi aveți în inimă pe evrei, procurându-le neplăceri. Eu, ca prieten intim ce sunt dv., mă îndeamnă să vă scriu că nu trebuie să vă amestecați, pentru că o s-o pățiți ca răpusatul Petrug (...), și el s-o sumețit și s-o împotrivit la evrei ce urmări o suferit? Răpusata soția lui a nebunit (...) și el? M-am văzut cu dv. în cafineaua Wien de puțin timp (...) și pentru că eu vreau bine la dv. vă scriu mai multe voi spune. Eu sfătuiesc la dv. și iar sfătuiesc, altfel tare va părea rău."*

2. „Sfinte părinte! Iacă azi îmi iau libertatea a vă ruga să aveți bunătatea de a mai conteni cu fleacurile cu care ați început a vă ocupa, că noi credem și știm că un paroh în sat este primit numai pentru serviciul bisericesc, și ca să deie la oameni pilde bune dară nu să-i numească golani (expresie obicinuită chiar de vampiri la adresa goilor), fiindcă un preot trăiește de la sat, dară nu satul de la preot. Noi credem că unui preot îi este de ajuns leafa bună, 24

---

* N. tr.: Deoarece evreul i se adresează lui Morariu într-o germană binișor stâlcită, traducătoarea și-a permis, pentru a nu știrbi farmecul originalului, să mutileze nițel și ea limba română.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fălci de loc, casă sătească de la gospodari dară nu de la golani. Vă rugăm noi cu tot satul Pătrăuț să vă lăsați de cabinete (casa Societății de cetire „Viitorul"), să dați pace la oamini, sat și să nu vă amestecați în lucruri comunale, că dacă nu vă veți lăsa de fleacuri de acestea, care un preot nu are nevoie să se amestece, și dacă tot nu vă veți lăsa atunci va fi cam rău de Sf. Ta.- Sfinte părinte fiți bun și dați un sfat la prietenul cel mai bun a Sf. Tale adică lui Vasile Fogoroș să mai înceteze cu fleacuri și buclucuri cu toloaca sătească, că dacă nu se va lăsa respectiv nu vă veți lăsa, atunci va fi foarte rău de d.voastră[1]. Gândiți-vă că omul astădi este, trăiește vesel și tot rele face gândiți-vă pentru fapte rele nu veți căpăta nici mulțămită, nici plată, numai urgie și se poate trage chiar și o nenorocire. Dacă nu vă veți lăsa de acestea ce ați început să știți și trebuie să gândiți că vă așteaptă moarte și atunci vor vedea și a d-voastră soție, cum e de bine vădană. Că d-voastre amândoi mâncați și sufletul di vadane. Blăstămul de vădană vă va bate și atunci rău vă va durea. Noi știm că un preot nu învață ca să belească vădăni ci mai degrabă să le ajute cu ceva, că doară are de unde și ar fi mult mai frumos. Aduceți-vă aminte ce faceți că atunci noi vom căuta alte mijloace. Că un copil dacă nu ascultă cu cuvântu și binișorul, atunci ești silit să mai dai și cu ciomagul, că cum vedem în ziua de astăzi fără ciomag nu-i înțelegere. Sărutări de mână, vădanele sărmane 1 /IV 902" (Primită 3/4 1902).

3. (La început 4 șire cu negreală, apoi cu roșeală:) „Cernăuți în Iunie 1903. Iubite Părinte Constantin Morariu cată ce faci cu comuna matali ce faci nu faci bine că sunt peste 400 de gospodari că mi se jelesc mie că te amesteci în toate cele că nui petrece cinste pădeștete după cum îți spunem noi parohia matali că mata voiești să mănânci 2 bucăți de pâne dară mai bine ține-te de una că mata gândești să agonisești brău roși dară cu băgare de seamă să nu pierdi și pânea pe care o ai acuma. Domnule Constantin Morari cată să nu mănânci pânea cea din tinerețe adăți aminte ce ai pățit și unde ai ședut. Că din pricina

[1] Prin o hotărâre a comitetului comunal, aprobată de comitetul țării, s-a pus la cale în 1902 să fie arate 80 de fălci din toloaca sătească, deoarece în alt chip era cu neputință de plătit mulțimea de datorii comunale. Vampirii au fost cei dintăi cari supt felurite pretexte, i-au ațâțat pe așa numiții Ruteni din Pătrăuți să se apuce din răsputeri în contra arăturii imașului de lângă școală. Ne având însă toate opintirile în acest scop nici un efect, vampirii i-au sfătuit pe pretinșii Ruteni să-i terorizeze pe confesionalii lor români, că dacă se va ara imașul pomenit, ei vor trece la confesiunea greco-catolică. Eu singur am auzit, cum Johann Lichtenberger, primarul de la gara Ițcani, i-a spus lui Fogoroș să mai cedeze ceva la arătura acelui imaș, deoarece preotul catolic din Suceava i-a zis: Dle Lichtenberger, du-te și fă rânduială în Pătrăuți că, deși, oamenii m-au rugat să intervin ca să treacă la greco-catolici, eu nu vreau să mă amestec acolo. Rămânând fără nici un resultat și apucătura aceasta, cu câteva zile înainte de a băga plugurile in imașul cu pricina se zvonise că cine va cuteza să tragă întâia brazdă, acela va rămâne mort pe loc. Fogoroș însă a cerut și a primit de la Prefectură pentru ziua critică un jandarm, supt ochii căruia, arătura a decurs în toată liniștea. Toamna i-am auzit chiar pe pretinșii ruteni mulțămindu-i lui Fogoroș pentru binefacere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

matale nici oameni nu mărg la sfânta biserică că tari îi batjocoreşti în tătă duminica că cum în anul trecători de sfânta învriere a Domnului nu leai dat pace că iai batjocorit ai zis că plânge dealul cu pietre ca să se facă biserică şi şcoală dară la ce să facă, că şi dintru aceasta îi batjocoreşti în loc să li zici să trăiţi gospodari cinstiţi cam ajuns Sfânta învriere cu sănătate dară li-ai spus nişte cuvinte ca când li ai dat palme peste obradi de face şi biserica dară cu rându nu să sărăceşti de odată comuna că ştii prea bine că fondusu nu dă nimică. Cată că cu banii matale (adusu la banca sătească) ai să păţăşti foarte rău cu mintaşi matale că te potriveşti lor că Dumnezeu are putere că te sue şi larăşi te coboară numai dascălul îi aşa de ţigănos ca mata te dai după dânsul ci se cade să opreşti să nu mulgă pe fiecare nu te îndesa să fii auşus (membru în comitetu comunal) că tari îi fi ruşinat parte cum au rămas ruşinaţi forsmaister Stranski când cu alegerea de diputaţii ţării aşiş că au rămas ruşinaţi la şcoală adăţi aminte că nu gândi că va fi Vasile Fogoroş voinic că cu gramada nu se poate pune nu gândi căi aşa de mintos că îi om bătrân ar fi bine să se lese că şi Niculai Turturean au fost mai cuminte şi tot lau dovedit gramada nul purta mata de nas că tia pune cadeturi pe toţi vă pun în cadeturi că şi mata faci ca Vasile Fogoroşi pe gospodari îi faci fliuşcari în sfânta biserică faci cu drept nu cândi că poţi să fii pedepsit că şi cu botedul nu faci bine că şi asta am căpătat în ştire că ai pus terment numai sâmbăta şi cuconeţa matale nici femeile nu le primeşte în odae earna când îi ger şi le lasă pe ganc slabe de pe copii! Şi mata doreşti că şi mai mari poţi să capeţi mai mari în alt loc mai înalte. Şi mata Domnule Fogoroşi nu faci bine că îi dai pe omini din cantelărie afară nui cănţelăria a matali ci îi sătească. Rămân al matali prieten cel mai bun domnule Constantin Morari" (Primită 29/5 v. 1903 după anunţarea alegerilor comunale. sistate din cauza epidemiei de scarletină).

· În anul 1903, pe când mă întorceam odată de la Cernăuţi. un jandarm a început a-mi vorbi în vagon despre starea comunelor din districtul Sucevii, zicând cam aşa: Te doare inima când vezi cât de ruinate sunt unele comune ca de pildă Mitocul-Dragomirnei, din pricina primarilor, care sunt numai păpuşi în mâinile jidanilor. În Pătrăuţi treburile merg bine deocamdată, dar luaţi seama că şi acolo vin acum alegerile comunale şi evreii nu dorm. Nu de mult m-am dus într-o zi la crâşma lui Fischler (propinatorul din Pătrăuţi) şi el m-a întâmpinat cu o prevenire neîndătinată şi m-a poftit la un pahar de vin. Nu-s eu iubitor de băutură, dar atunci anume m-am pus înaintea paharului, curios să ştiu ce voieşte Fischler de la mine. După oarece introducere în vorbă, el m-a întrebat cu deosebit interes. Cum l-aşi putea eu câştiga pe Corniciuc pentru mine?

Pătrăuteanul Corniciuc Ion, trecut prin două clase gimnaziale, era pe atunci un simplu gospodăraş (şi, după cum vom vedea îndată) cu două fălci de loc şi casier la banca Raiffesiană chiar de la înfiinţarea ei în 1901. Pe dânsul îşi puseră vampirii ochii, ca să-l aibă păpuşă în locul nesuferitului Fogoroş, şi după cum voim vedea îndată, presimţirea jandarmului s-a împlinit aevea.

Pe la începutul lunii Noiembrie 1903 Artemie Berariu, protoiereul districtului Cernăuţi, mi-a scris că doreşte să liturghisească şi să cuvinteze în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Pătrăuți despre trebuința zidirii unei biserici nouă pe lângă schitul de călugărițe din loc. I-am spus să-și amâie viseta, deoarece chiar în ziua de Sf. Arhangheli 8/21 Noembrie – când dorea să-i trimit trăsura la Iţcani, am anunțat visete ce datoream preoților din Dărmănești (Hatna) și prin urmare nu-i pot împlini dorința. Dar abia am sosit acasă cu soția de la Dărmănești când iată că protoiereul Berariu și diaconul catedral Cărbune vin la noi cu o birjă de la Iţcani. A doua zi, Duminică, am liturgisit tustrei în sobor și Berariu și-a ținut cuvântarea.

Drept ecou am primit în ajunul amintitelor alegeri, acum din nou fixate pe ziua de 10 a XII-a 1903 următoarea anonimă:

4. „Domnule părinte, noi mai mulți gospodari mult niam sfătuit cum să punim capăt la bagiocurile cele din biserică dumita totdeauna ești cu bagiocura în gură și încă ai mai adus pe un prost de la mama huciului nu distul dimita ni batgocurești la paști la crăciun da încă la cio mai vinit și minunea acela di om cari ni se pari că a vinit să facă batjocură di biserică și di sat. bine o dis Onciu că nu sânteți de nimică. Te sfătuim să nu faci batjocură că are să te bată și dumnedeu și oamenii. Și mai ales bucurăte că te hrănim cu odaci și lasăte de alegeri. buni prieteni de ai tăi"

După sistarea pomenită a alegerilor, Corniciuc vine într-o Duminecă la mine și-mi spune: Chiar acum vin de la dl. primar Fogoroș și iată cum ne-am pus la cale să alegem membrii din cele trei corpuri... 14, adică majoritatea sunt pentru dl. Fogoroș ca să fie ales primar a doua oară.

N-au trecut însă multe zile și la un sfat definitiv, ținut în cancelaria parohială, în zadar l-am așteptat pe Corniciuc să vie, după cum făgăduise. El a spus învățătorului Barbier că din sfatul nostru nu s-a alege nimic. Va să zică păpușa încăpuse acum de-a binelea în mâinile lui Fischler.

La 20 Ianuarie v. 1904 Corniciuc fu ales primar și Fischler membru în comitetul comunal.

În 1905 Corniciuc și cu secretarul său Kreczmer i-au dat lui Fichler o concesiune frauduloasă, în urma căreia, la 18 septembrie 1905, au fost judecați tustrei de curtea cu juraţi din Suceava și Kreczmer a fost achitat unanim, Corniciuc a fost aflat vinovat cu trei voturi și Fischler cu patru. Comitetul comunal din Pătrăuți s-a adresat președintelui țării cu rugarea să anuleze concesiunea frauduloasă și pe cei doi vinovați să-i elimineze din represintanța comunală.

Cea de pe urmă anonimă am primit-o la 20 Octombrie 1905.

5. „Petrautz 19/10 1905. Domnul părinti! Te rog nu fă nebunie care leai făcut pân amu, tare bine trăești în poporul Domnieitale? Pentru ce strigi mata vestiri că ei sânt neamuri și vrei să-ți fie barba rasă ori preot cinstit să fii. De ce nu cauți Dumneta că's neamuri Ion Sauciuc și Petre Vasiliuc îs neamuri după rudă. Domnule părinte! Ce nu-ți păzești poporul Dumitale Părinte tot poporul te roagă să păzești salariu Dumitale, că dacă nu-i păzi salariu dumitali, apoi să știi domnule părinte că din fereștile Dumitale are să meargă numai pulbere. Pentru ce domnule părinte Morar nu stai cu poporul împreună, îl nacajești că poporul îi destul de năcăjit, și dumneta îl năcajești încă mai tare. Părinte dragă foarte te iubim ce le faci la noi în Pătrautz, și dacă faci mai

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

departe până amu, apoi acolo, undi hodinești ori la masă plumbul în tine: pentru facerea de bine care faci Dumita, dară nu gândi că-i șagă Domnu Părinte că tare ți drag a face rău la oameni."

La 6/11 1905 prefectul Sucevii, Dr. Erast Tarangul, a venit la Pătrăuți și, în prezența tuturor membrilor comitetului comunal i-a restituit pe Corniciuc și pe Fischler în funcțiunile ce le-au avut mai înainte, anulând numai concesiunea frauduloasă.

Mi s-a jăluit apoi Corniciuc că multe nopți n-a putut închide ochii și a tot plâns în decursul procesului amintit din pricina gândului că așa de tânăr va trebui să șadă în temniță. Iar eu îl mângâiam să se bucure de varga, cu care Dumnezeu a voit să-l curățească de păcate, că numai așa poate fi primar pe viață spre binele său cât și al comunei. Și în adevăr el și-a împlinit bine rostul, a fost ales primar încă de două ori după olaltă, și în 1911 încrederea obștească l-a adus și la cârma societăților „Viitorul" și „Arcașul", sfârșitul însă a fost tragic.

Corniciuc devia din zi în zi tot mai mult de pe calea ordinei legale și toate silințele mele de a-l opri de pe acest povârniș, au rămas cu totul zădarnice. Cu cele mai sfruntate minciuni și cu necontenite intrigi omul acesta m-a amărât ca nimeni altul. Cu o nesupusă vehemență am fost înlăturat din președinția consiliului de control al averii comunale, fiindcă egoismul și lăcomia fără margini după avere străină, care e caracteristică mai tuturor Pătrăuțenilor, îl împingea și pe nenorocitul primar să tulbure, în scopul înavuțirii proprii, apa cea atât de limpede a averii comunale, care mai înainte trecea prin controlul numitului consiliu. De altfel, cum să-ți explici faptul că în ani așa de grei, ca cei din ultimul deceniu, Corniciuc, cari în 1904 avea numai două fălci de loc, în 1913 avea acum 12 fălci! Ca să se îmbogățească, el nu s-a sfiit a-și băga mâinile și în averea băncii sătești, dar i s-a dat de urmă și mai întâiu a fost destituit din casieria ei, apoi întemnițat în Suceava la 15 Noiembrie 1913.

Într-o zi judele de instrucție îmi spune că întemnițatul e greu bolnav în celula sa, iar eu l-am rugat să-mi permită a-l vizita în scopul mângâierii și mi s-a permis. Am mers la nenorocitul împreună cu soția mea, i-am dus zahăr, ciocolată, „Virtutea Creștină" tom III (tomul I și II i le dăruisem înainte) și, văzându-l așa de istovit, l-am rugat pe judele de instrucție să-și facă milă de bietul bolnav și să-l adăpostească în spitalul temniței, ceea ce s-a și întâmplat.

La 28 Decembrie 1913 Corniciuc a fost pus în libertate pe temeiul unei condițiuni. Ceva mai târziu mi-au spus oameni din Pătrăuți, cum l-au auzit fălindu-se în gura mare pe piața vitelor din Suceava: „Și-oiu arăta eu popchilor (mie și cooperatorului Fărtăiș) cine-s eu, am să-i pun pe amândoi în jug!" De ce? Pentru că noi preoții ca conducători ai băncii, am cercat cu binele să-și recunoască defraudantul păcatelor, iar el, bătându-și joc de noi, a trebuit să fie destituit, și mai pe urmă învățătorul Barbier, fără știrea noastră l-a denunțat la procuratură.

Medicul Ion Calinciuc din Viena avea depusă la banca din Pătrăuți o mare sumă de bani, din care pe anul 1913 revocase 3000 de coroane împreună cu interesele. Noi am început a-i trimite de cu bună vreme părți din suma

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

aceasta. Pe la sfârșitul anului i-am mai trimis o parte și l-am rugat să prelungească termenul de restituire din pricina marei crize economice. El a consimțit și, din întâmplare, ne-a indicat pe o carte poștală sumele ce le primse de la noi până atunci. Din acelea sume am văzut cu mare uimire că lipsesc 1000 de coroane, de cari toți membrii din direcțiunia băncii și-au adus aminte, cum eu nu demult am scris mandatul poștal adresat lui Calinciuc și cum casierul Corniciuc a luat acel mandat și mia de coroane, ca să le expedieze prin poșta din loc. Aflându-se acum Corniciuc acasă, i-am scris oficial că, dacă până-n 24 de ore nu dă banii acea o mie de coroane sau recipisa poștală drept dovadă c-a executat expediția, se duce din nou pe calea legii. De astă dată el s-a ținut strict de termenul fixat, a venit a doua zi dimineață la mine în cancelaria parohială și arogant și minciunos ca totdeauna mi-a dat mia de coroane zicând că nu e defel vinovat, căci suma aceea a dat-o secretarului Kreczmer s-o expedieze și secretarul poate va găsi și va aduce și recipisa, vorbe, de care Kreczmer m-a încredințat că sânt curate minciuni.

După întemnițarea lui Corniciuc și secvestrarea tuturor cărților băncii, noi amândoi preoții și învățătorul Barbier ne-am silit să scăpăm de peire societățile „Viitorul" și „Arcașul", „Însoțirea de cumpărare și vânzare", și „Concesiunea pentru băuturi". Mai ales concesiunea aceasta voiam s-o scoatem numaidecât din casa națională deoarece arândașul ei, Nicolai Gorgan, a pricinuit cu dânsa chiar moartea a doi creștini, și pentru băuturi date pe așteptate avea nouă mii de coroane pe la datornicii din sat, dintre cari pe unii i-a scos la licitație. Dar silințele noastre au fost combătute cu atâta necruțare încât la o adunare generală, șurubăriile lui Gorgan celui cu deviza: „eu să trăiesc, după mine potopul"! – ne-a măturat pe noi cei trei cu totul de la cârma institutelor amintite, și în locul nostru fu ales președinte Neculai al lui Dumitru Puiul, un buchier, vicepreședinte Gorgan... etc.

Pagubele, ce Corniciuc le-a făcut băncii, au fost întabulate pe averea lui, la pertractarea finală din Noiembrie 1915 înaintea senatului de la tribunalul din Suceava el a fost spre cea mai mare rușine a justiției – achitat și pe temeiul acesta, i s-a încredințat din nou pecetea și conducerea comunei Pătrăuți.

Eu am luat cărțile băncii de la tribunal și am muncit două luni, ca să le pun în rânduială și să-i mântuiesc pe cei angajați la bancă.

Astfel, pe când în urma stăruinței mele neobosite de atâția ani așteptăm să văd în Pătrăuți înflorind binele obștesc, la sfârșit am văzut împrejurul meu numai pustiire: pustiire în averea comunală, pustiire în instituțiile amintite, pustiire mai ales în viața morală a păstoriților mei.

Când gândești că mai toți Pătrăuțenii trec câte opt ani prin lumina școlii sătești și știu bine ceti și scrie, te întrebi nedumerit: de ce sufletul lor e totuși învăluit de atâta negură deasă a morții? Răspunsul îl aflăm în condicile parohiale din Pătrăuți și în întunecimile veacurilor trecute. Condicile ni arată din capul locului că în Pătrăuți au slujit simultat preoții Gavril Turturean, Vasile Turturean și Gheorghe Medvighi până la sfârșitul anului 1858.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Presupunând că acești trei vor fi fost sfinți încă pe vremea stăpânirii Moldovei ori au ieșit din școala lui Vlahovici, despre preoții căreia Budai Deleanu ni vorbește în mod atât de puțin măgulitor, la dânșii nu poate fi vorba de o cultură clericală conștiincioasă. Mai adăugând și nenorocirea schitului-biserică parohială din Pătrăuți și pe vremea fie iertatului paroh Teodor Danilevici urmașul celor trei de la 1858 până la Martie 1896, și pe vremea mea până la 1914, când avea să se zidească biserica cea nouă, războiul mondial însă a zădărnicit-o; eu susțin că negura morții, de care sunt cuprinse sufletele Pătrăuțenilor, e o boală cronică de sute de ani trecută cu moștenirea jalnicei stări de lucruri din biserica Moldovei, după cum este ea ilustrată de Enachi Kogălniceanu în Cronicile României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei la a doua și a treia domnie a lui Constantin Mavrocordat, contemporanul episcopului bucovinean Dositeiu Herescul. Și să nu ne înșelăm! Căci, vai, boala aceasta topește, în măsură mai mare ori mai mică, vlaga de viață a sufletelor românești de pretutindeni astfel încât de ele se poate zice cu toată dreptatea că vegetează numai în modul cel mai trist.

Din faptul acesta rezultă imperativul cel mai categoric, că toți fruntașii noștri bisericești și laici să nu întârzie nici o clipă de a se folosi de mijlocul de stârpire radicală a celei mai pustiitoare cangrene din corpul nostru național, anume de a munci din răsputeri ca acel „un lucru", de cari Hristos îi amintește Martei (Luca 10,42), sau „cuvintele pe cari eu le-am zis" și care singure „Duh sânt și viață sânt" să devie proprietatea cea mai sigură a tuturor sufletelor românești. Neîmplinind acest „un lucru" și întâmplându-se să mai voiască un Ministru Român de culte să facă propagandă religioasă și morală cu stupid de ironica și ridicula sumă de 1000 de lei, atunci toți pretinșii noștri corifei bisericești și laici vor merita pe deplin epitetul de „complici" la asasinarea milioanelor de suflete ale neamului nostru, căci: „Fiul omului proorocește către păstorii lui Israil: Acestea zice Domnul: O, Păstorii lui Israil, au se pasc păstorii pe sine? Au nu pe oi le pasc păstorii? Iată, laptele îl mâncați și cu lâna vă îmbrăcați și ce e gras junghiați și oile Mele nu le pașteți. Pe cea slabă n-ați întărit-o și pe cea bolnavă n-ați vindecat-o și pe cea zdruncinată n-ați legat-o și pe cea rătăcită n-ați întumat-o și pe cea pierită n-ați căutat-o și pe cea tare ați asuprit-o cu osteneală. Și s-au risipit oile Mele, nefiind păstori, și s-au făcut mâncare fiarelor țarinei. Și s-au risipit oile Mele în tot muntele și în tot dealul înalt și peste fața a tot pământul s-au risipit și nu era cine să le caute și cine să le întoarcă. Pentru aceea, păstori (și bisericești și laici) auziți cuvântul Domnului: Viu sânt eu, zice domnul, pentru că oile mele s-au făcut pradă și au fost oile Mele mâncare tuturor fiarelor câmpului, nefiind păstori, și n-au căutat păstori, oile Mele, ci s-au păscut păstorii pe sine, iară oile mele nu le-au păscut, pentru aceea, păstori, auziți cuvântul Domnului: Acestea zice Domnul: Iată, Eu asupra păstorilor și voiu cere oile Mele din mâinile lor" (Iezechil 34, 1-11).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

11. Scurte însemnări din timpul războiului mondial

Din partea familiei mele nici un chin nu mi-a muncit sufletul mai mult, decât chinul de soarta celui mai mic dintre cei trei fii ai mei, anume a lui Alexandru sau *Leca* cum îi ziceam noi familianții și cunoscuții noștri, după ce el, ca soldat austriac a plecat la războiul mondial.

Dragul și scumpul meu Leca sfârșise primul an de slujbă ca profesor la gimnaziul din Gura-Humorului, și venise (acasă) să petreacă vacanțele anului 1914 la noi la Pătrăuți pe Suceava. La noi era și candidatul de profesor Ilie Torouțiu, logodnicul fiicei mele Elvira. El își lucra teza germană pentru examenul de capacitate, Leca pregătia pentru tipar poveștile sale intitulate *De la noi*, pentru care comandase din Viena și câteva clișee, eu îmi căutam de trebile mele, și tustrei mergeam aproape în toată după amiaza de ne scăldam în părâul Pătrăuceanca în locul atât de pitoresc de unde el iese din pădure.

O presimțire. Într-o zi prânziam toți la masa din cancelaria casei parohiale. Cum Leca ședea de-a dreapta mea eu mă uit la trupu-i robust și atunci mă fulgeră gândul: biet trup ce găurituri de gloanțe te așteaptă în curând! M-am cutremurat de gândul acesta și, se-nțelege, n-am putut să-l vădesc de loc cu atâta mai mult, cu cât chiar atunci era vorba de călătoria lui Leca la cursurile de vară de la Vălenii de Munte și toți mesenii se aflau în dispoziția cea mai bună.

De atunci n-a trecut multă vreme până la 31 Iulie n. 1914, când pe la miezul nopții au fost puse în mișcare toate uneltele de alarmă, și eu am fost trezit din somn să dau cheile de la biserică ca și clopotele să vestească începutul războiului.

A doua zi, sâmbătă 1 August n, a urmat cea mai dureroasă despărțire a lui Leca și Ilie de noi cei rămași acasă.

Ca să ni alinăm durerea, ni-am luat refugiul la ajutorul suprem. Mama a dat multe liturghii la Sf. Ioan cel Nou din Suceava, iar eu am trimis lui Leca și Ilie câte un desemn al Prea Sfintei Treimi ca cel de la pagina 178 a acestei scrieri[1]. Desemnul a stat vreo două săptămâni pe sfânta masă a bisericii din Pătrăuți și Leca și Ilie aveau să-l poarte în buzunarul din partea stângă a pieptului. Mai târziu i-am trimis numai lui Leca și Paraclisul Maicii Domnului, căci Ilie, căpătând cu alți ostași un concediu și ascultând de sublocotenentul lor, profesorul gimnazial Batariuc din Suceava, care le-a zis: „Mă, dacă vă întoarceți înapoi pe front, vă rup ciolanele, ori vă trimit în prima linie de foc", – s-a refugiat în toamna anului 1914 împreună cu fiul meu Aurel și cu ginerele meu Vasile Grecu la România.

Noi cei de acasă împreună cu fiicele Victoria și Elvira nu încetam cu cele mai fierbinți rugi cătră Domnul.

[1] Este vorba despre pag. 178 din manuscris.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eu mă rugam de foarte multe ori pe zi în genunchi ori acasă, ori înaintea sfântului pristol din biserică, ori mergând undeva pe drum: „Iisuse Hristoase" (de 12 ori) „Domnul, Dumnezeul și Mântuitorul nostru și judecătorul nostru viitor de pe tronul măririi Tale, unde ședzi de-a dreapta Tatălui, pune atotputernica Ta mână asupra bietului nostru neam românesc, asupra scumpului meu copil Alexandru și asupra noastră a tuturor păcătoșilor, ca să ne mântuim, să trăim și să-l lăudăm pe unul Dumnezeul nostru în Sfânta Treime, și să ne închinăm Lui, să-i mulțumim și să-i slujim în toate zilele vieții noastre. „Amin". (de 12 ori) „Prea Sfântă Născătoare de Dumnezeu și pururea fecioară Maria, Sfinte Ioane prorocul înainte mergătorul și botezătorul Domnului, sfinților proroci, sfinților apostoli, sfinților mucenici și mucenițe, sfinte mare mucenic Ioan cel Nou de la Suceava, sfinților ierarhi, sfintelor puteri îngerești și toți sfinții și drepții și cuvioșii lui Dumnezeu, rugați-vă Domnului să-și puie atotputernica Sa mână asupra bietului nostru neam românesc" etc. ca mai înainte). Astfel chemam necontenit ajutorul suprem și de la o vreme părându-mi-se că nu mă rog destul, am început a liturghisi în toată vremea pentru mântuirea atât de fierbinte a iubitului meu Leca și a tuturor alor mei.

Când scumpul nostru ne-a înștiințat înainte de Sf. Paști din 1915 că pleacă pe frontul din Carpați; după ce odată fusese acum rănit în Polonia rusească în ziua de 23 X 1914, noi cei patru de acasă ne prosternam seara târziu după ce adormiam copilașii Victoriei, cu lumânarea aprinsă înaintea icoanei Maicii Domnului din odaia mea și ceteam paraclisul în genunchi. Leca însuși „după ce a doua oară a fost rănit în Carpați la 9 April 1915, a dat 100 de coroane la Capela Sf. Ioan cel Nou din Viena pentru mântuirea lui. Duminecă la 9/22 August 1915, ne-am pornit noi părinții să-l visităm pe scumpul nostru copil în Nagykagja, și abia Vineri seara, la 14/27 August, l-am întâlnit la gara din Hajdeu-Bösermenje împreună cu colegul său Ștefan Văcărean, cu care locuia la o gazdă. A doua zi dimineață – Adormirea Maicii Domnului și a treia zi Duminică dimineață am citit tuspatru în genunchi Paraclisul Maicii Domnului. În decursul acestor două zile Leca ne-a fotografiat, ne-a cântat din violoncel, am cântat împreună cu vocea diferite cântări bisericești și lumești și am petrecut în cea mai bună dispoziție. Tot atunci Leca arătându-ni cartea războiului, ne-a spus că deoarece România are forma unei cupe nedepline, el împreună cu colegii săi intimi își doresc în corespondența dintre olaltă: Trăiască cupa plină, adică România întregită cu Ardealul și cu Bucovina. A treia zi, luni dimineață am cetit Paraclisul fără Văcărean, căci el se dusese în oraș, de unde s-a întors cu știrea că e transferat înapoi la Nagykagja, iar Leca la Hajdeu-Nívrs, încotro ne-am pornit după amiazi și unde am petrecut încă Marți, iar Miercuri ne-am întors acasă.

Neuitate vor rămâne cele patru zile petrecute cu dragul și scumpul nostru copil de două ori rănit, spre noroc însă complet vindecat și foarte voinic și vesel.

Ce surprindere neașteptată am avut în ziua de Sfântul Dimitrie din 1915, când dimineața ne-am pornit la sfânta biserică prin sala casei parohiale, unde l-am aflat pe scumpul meu Leca lungit pe o canapea și zâmbind. El fusese trimis

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

să ducă la Ungaria un convoi de ostași de la Rădăuți, de unde noaptea s-a repezit și până la Pătrăuți. După Sf. Liturghie ne-am dus cu sublocotenentul nostru, decorat după întâia sa rănire cu medalia de argint, la plimbare în „Poienița codrului" – locul petrecerilor poporale aranjate prin atâția ani de societatea de cetire „Viitorul". Re'ntorși acasă am prânzit împreună cu fiul meu Victor și cu soția sa cari au auzit de sosirea scumpului oaspe și au venit să-l întâmpine. Seara am cetit Paraclisul în genunchi, a doua zi ne-am dus la Victor, și după prânz l-am petrecut pe dragul nostru până la gara Iţcani. Trecând pe podul de peste apa Sucevei, Victor i-a spus lui Leca că ar fi acum vremea să apuce calea spre Burdujeni, Leca însă i-a răspuns: Și pe mâna cui să-i las pe românașii mei de pe front? Fapt este că grija de conaționalii săi subalterni și de noi cei de acasă l-a reținut pe Leca să nu se ducă pe urmele fratelui său, Aurel și ale cumnaților săi, Grecu și Torouțiu. După ce ne-am despărțit atunci de la Iţcani, nu ne-am mai văzut aproape trei ani și jumătate. Eu însă am avut neclintita credință și nădejde că-l voi vedea pe Leca numaidecât deplin sănătos, căci, după fulgerătoarea intrare în Bucovina a generalului Brusilov pe la sfârșitul lui Mai 1916, am visat într-o noapte din jumătatea a doua a lui Iunie așa de aevea, că ceva misterios l-a prins pe robustul meu copil și l-a împins în brațele mele, rostind foarte lămurit și tare cuvintele: *„na-ți-l, na-ți-l, na-ți-l"* încât m-am trezit și mi-am făcut cruce, zicând: îți mulțumesc Dumnezeule că mi l-ai dat măcar în vis, dă-mi-l așa în brațe și în realitate!

În răstimpul celor 3 1/2 ani, cât nu ne-am văzut de loc , ne-am mângâiat numai prin corespondențe sau prin vești. Așa înainte de Sf. Paști din 1917 am primit de la Leca prin Stokholm-Petrograd eu trei și fiul meu Victor tot trei scrisori prin cari el ni relata că se află în Viena, e sănătos, îi place să trăiască în draga-i singurătate. etc.

Sănătatea era după a treia rănire în ziua de 2 XI 1916 pe frontul italian prin un glonte cari i-a trecut prin partea dreaptă a plămânilor și i s-a oprit în spate, unde a rămas fără să-l zăhăiască de loc. I-am scris atunci scumpului meu din locuința lui Victor despre visul cu „na-ți-l", i-am scris și alusiile la cupa plină: „Liebster, im Bewusstsein deines Zustandes feiern wir das glücklichste und heiterste Osterfest. Wiewohl wir keine Zecher, kommt doch der volle Becher, und – Friede, Leca, Becher voll-zahl ich dem Charon vollen Zoll. Drum suche nur die Heiterkeit in deiner lieben Einsamkeit". („Scumpul meu, aflând de starea ta sărbătorim cel mai fericit și mai plin de voioșie Paști. Deși suntem bieți băutori de duzină, nu ne sfiim să golim cupa, chiar plină, și – cu pacea și Leca în suflet, și vinu-n gât – plătesc cumplită vamă Charon-ului urât. Să cauți dar prilej de veselie în neprețuita-ți sihăstrie")? Dar Leca n-a primit scrisoarea aceasta.

De atunci abia din epistola „Suceava 1917/1 Ianuarie 1918", care am primit-o de la fiul meu Victor la 13 Ianuarie v. 1918 în Elisabetgrad, unde ne aflam refugiați eu, soția mea și cele două fice ale noastre și doi nepoți între doi și cinci ani, am aflat că „Leca-locotenentul" se află în București. De bucuria acestei vești ne-am dus a doua zi dimineață 14 Ianuarie v. 1918, la biserica

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Sobornaia și am jertfit cinci lumânări înaintea icoanei Maicii Domnului și cinci înaintea icoanei Mântuitorului de lângă ușile raiului pentru mântuirea și fericita revedere a tuturor membrilor familiei mele. Mai pe urmă am primit la Chișnău scrisoarea aceasta: „16 April 1918. Mult stimate părinte Morariu, o veste bună: Fiul sfinției voastre Leca se află în București bine, sănătos în casa unui pictor. Aducându-ți știrea, te rog a mă crede foarte devotatul dv. N. Iorga".

În sfârșit în joia Sf. Patimi, 4/17 April 1919, la orele 6 seara, mi-a adus un ostaș Pătrăuțean următoarea scrisoare de la profesorul universitar Sextil Pușcariu din Cernăuți: „Mâne, vineri, sosește în Cernăuți; împreună cu domnul Ministru Iancu Nistor, eliberatul din prinsoarea de la Lescovat (anume Leca). Aurel (fiul meu) îl așteaptă în Cernăuți, ca să plece amândoi la Pătrăuți. Sărbători fericite Pușcariu". Îndată după această scrisoare ni s-a adus și următoarea telegramă, care fiul meu Victor a primit-o de la București: „Am debarcat aici. La revedere Leca". Victor adaoge: „Se poate mai frumoasă gratulare de sărbători?" A doua zi, Vineri, Leca a părăsit trenul la gara Iţcani și împreună cu Victor a venit la Pătrăuți.

Iată resultatul ferbinților și înteților noastre rugi către Domnul! Iată aevea realisate cuvintele „Na-ți-l, na-ți-l, na-ți-l!" Iată cât de adevărată e cugetarea dragului meu Leca din scrisoarea dată. Miskolz 5/v 1915: „Blazații cari numai în literatura profană văd mijlocul de ridicare la lumina cea de viață vecinică a unui neam, comit un păcat, pentru cari nimeni pe lume nu e în stare a-i pedepsi destul de aspru".

După Paștele din 1919, cum ne plimbam prin mândra pădure dintre Pătrăuți și Mănăstirea Dragomirna, Leca, având în mână o creangă lungă zice către mice: „mult mi-au ajutat în război și exercițiile mele gimnastice!" Iar eu îi răspund: „mult ți-au ajutat sigur și rugile noastre!" Și el arătând înaintea lui cu vârful crenguței trei puncte, îmi replică: „Da, căci așa de departe de mine au căzut de trei ori trei bombe în pământ, și numai una să fi explodat, ași fi fost nimicit".

Comunicându-mi a treia oară rănitul meu copil din un spital din Viena că dorește să-i tipărim la „Școala Română" din Suceava poveștile *De la noi*, cu scopul de a se vinde în folosul înființării unui muzeu Ciprian Porumbescu, eu am simțit atâta însuflețire și mângâiere, încât i-am scris că în același scop am să tipăresc și eu ediția a doua a traducerii mele *Herman și Dorotea*, Leca își lăsase acasă, poveștile aranjate gata. Le-am dat deci la tipar și am revizuit și eu *Herman și Dorotea* pentru ediția a doua. Dar de la „Școala Română" mi s-a spus că lucrarea mea nu se poate tipări din cauza lipsei de hârtie și Leca mereu mă întreba: Ce-i cu *Herman și Dorotea*?

Ca să-i arăt că fac ceva, am început a traduce versuri de Schiller și Goethe, trecându-le prin cenzura fiului meu Victor, specialist în limba germană, și lăsându-i-le să le publice în foița gazetei „Viața Noastră" din Suceava, care apoi avea s-o capete și Leca. În iarna anului 1915/1916 m-au îndemnat la acestea traduceri două frumoase ilustrate ediții ale operelor lui Schiller și Goethe, care se aflau în biblioteca lui Leca din sala casei mele parohiale.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Însuflețit de gândul la mângâierea și bucuria ce o să-i fac scumpului meu copil cu traducerile ce le va ceti în „Viața Nouă", nici n-am simțit cum mi-au trecut zilele posomorâte din acea iarnă, traducând mereu de dimineață până seara.

Dar Dr. Eusebie Popovici mi-a refuzat tipărirea traducerilor în „Viața Nouă", de oarece el doria cu tot dreptul ca în foaie să apară cântece din război și proză poporală pentru ostașii de pe câmpurile de luptă, la cari foaia se trimitea în mulțime de exemplare. Având eu însă de la o vreme multe traduceri și căpătând „Școala Română" și hârtie de ajuns m-am hotărât să-mi public traducerile de-a dreptul într-un volum, dedicat „dragului și scumpului meu copil Leca". Victor așa s-a bucurat de ideia dedicării, încât a făgăduit că va publica și el o traducere în volum.

Astfel că înainte de Sf. Paști din 1916 l-am surprins pe scumpul meu Leca, ce se afla în Leov, cu întâia coală tipărită, apoi i-am trimis și a doua și a treia coală. Ofensiva lui Brusilov a împiedicat tipărirea mai departe a volumului, și așa a rămas ca el să fie sfârșit mai târziu.

În pribegie

În ziua de 2 Mai n. 1915 fiul meu Victor mi-a comunicat știrea auzită de la consilierul de tribunal Iorgu Toma din Suceava, că pentru cazul unor anumite complicații războinice, eu sunt însemnat, în districtul Sucevei, ca cel dintâi pe lista celor dintâi ce au să fie deportați din țară. Relativ la eventualitatea aceasta Mitropolitul Repta mi-a răspuns din Vatra Dornei, la cererea mea să mă iea în scut, că-a grăit cu guvernorul țării, contele Meran, și el i-a spus că nu știe nimic, prin urmare pot fi *cu totul liniștit*. Eu însă știam prea bine că cartea neagră a stăpânirii e plină de numele meu, deși pe nedreptul, de oarece îmi eram deplin conștient că sunt absolut curat înaintea legilor Statului, de cari m-am ținut toată viața, cum se zice, ca orbul de gard. Dar tocmai din pricina aceasta nu puteam calcula eu nici un factor care ar fi putut să-mi garanteze existența mea și a familiei mele. Și de aceea, după ce rușii s-au retras în 1917 așa de rapid de la Tarnopol, am trebuit să cuget foarte serios la pribegie. Căci atunci casa parohială din Pătrăuți fu prefăcută într-o adevărată casarmă, mi s-au recvirat caii, toate vitele cornute, trăsurile, oile, porcii, fără nici o desdăunare în bani, și soldații ruși, ne mai vrând să știe de nici o disciplină, umblau pe la case îngrozind, și au cercat să mă îngrozească și pe mine, când a doua zi, după recvirarea cailor, m-au silit să merg înainte cu lumânarea aprinsă în pivniță, unde au căutat cai ascunși în toate cotloanele. Bucătăria, tinda, coridorul casei mi s-au ocupat de soldații bucătari astfel încât bucatele pentru noi trebuiau să fie făcute afară. În sală ospătau 25 de ofițeri. În ograda casei au stat câteva săptămâni o întreagă cireadă de vaci recvirate în noroi până la genunchi,

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

și noi eram bucuroși, dacă priveghitorul vacilor ni da seara și dimineața puțin lapte. În pomăt s-au instalat două lazarete, și mulțimea cailor a ros coaja pomilor și a nimicit toate straturile cu legume. Soldații mi-au mâncat cartofii și păpușoii. Ei umblau și la prădat. Unei femei i-au furat noaptea o sumă de bani, ea s-a apărat, dar a fost crâncen bătută și pe urmă s-a bolnăvit și a murit. Așa ca biata femeia aceea puteam s-o pățesc și eu, căci eram pus administrator silvic și aveam mii de ruble de pe vânzarea lemnelor.

Într-o noapte soția mă trezește zicând că ofițerii afirmă cum că întreg Pătrăuțul poate fi dat pradă focului. Era aproape de revărsatul zorilor de ziuă. M-am sculat și am asigurat întrucâtva banii pădurii. Se cutremurau geamurile ferestilor de bubuitul tunurilor de pe frontul atât de apropiat de la Milișăuți, și nu demult fu luată și de la mine lopata de fier pentru săpatul tranșeelor pe dealul Pietrosul dinspre Dărmănești, semn că ghiulelele în curând puteau să vâjâie și asupra Pătrăuțului.

Posibilitatea aceasta și faptul despoierii de tot avutul nostru și a aruncării noastre ca și pe drumuri ne-a silit să ne pregătim foarte serios ca să părăsim Pătrăuțul.

Astfel la 28 August v. 1917 eu, soția și fiica noastră Elvira, însoțiți de fiul nostru Aurel care, cum am spus, încă în toamna anului 1914 trecuse în vechiul regat, unde era în slujbă la siguranță și acuma anume venise să ne ducă și pe noi într-un loc sigur, ne-am pornit și la 29 August am ajuns în Iași. Profesorul Iorga, Ministrul Alexandru Constantinescu și Mitropolitul Pimen neau sfătuit să ne refugiem la Huși, iar profesorul Iancu Nistor ne povățuia să mergem la Chișinău.

Câtva timp înainte de război, Leca al nostru l-a instruit la Abazzia pe unicul fiu al Ministrului Constantinescu, cu care după un an a venit la Pătrăuți împreună cu părinții lui și, de bucuria cea mare că elevul Constantin a făcut la liceul din Suceava examenul pentru clasa întâia și a doua, oaspeții noștri au petrecut la noi trei săptămâni în dispoziția cea mai bună. Prea nobila familie mi-a răsplătit apoi primirea de atunci în modul cel mai munificent în nevoile pribegiei noastre.

La 31 August v. 1917, l-am rugat pe bunul meu prieten, Ministrul Alexandru Constantinescu, în biroul său, să-mi ajute în privința financiară, având eu numai 1500 de ruble. Ca să nu cheltuiesc nimic din suma aceasta Ministrul mi-a dat pe timpul petrecerii în Iași 300 de lei și următoarea scrisoare de recomandare: (Pe plic:) „Ministrul de Interne, Cabinetul Ministrului personal. Domnului C. Crăsnaru, Prefect de Fălciu, Huși". (În scrisoare) „Iubite Crăsnaru, Părintele C. Morariu din Bucovina, cu soția și o fiică s-au refugiat în țară. Ei pleacă pentru a se instala la Huși, unde au un fiu la siguranță și unde traiul e mai ieftin."

„Ți-l recomand foarte de aproape, fiind cunoscut personal cu mine și foarte bun român, și te rog ca la orice nevoie s-ar adresa d-tale să-l asculți cu deosebită luare aminte și să-l ajuți în limita posibilului. Dacă din nenorocire am ajunge a părăsi țara, te rog a-i înlesni prin orice mijloace trecerea în Rusia, dându-i biletele de tren conform formularului și chibzuind calea cea mai bună

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

pentru a trece direct de acolo. Cu mulțumiri și cordialitate Al. Constantinescu, Iași, 1 Septembrie 1917".

Din partea arhiereului Antim Petrescu Botoșaneanu, vicarul Mitropoliei din Iași am primit următorul bilet, adresat P. C. Sale Arhimandrit Chesarie Păunescu, Arhm. de Scaun al Sf. Episcopii Huși: „Iași 1 Septembrie 1917. Iubite părinte Chesarie, Părintele Constantin Morariu, un distins preot din Bucovina, dorește să se stabilească pentru câtva timp în Huși. Cum P. S. episcop Nicodim lipsește, Te rog pe P. C. Ta a-i înlesni locuință fie în curtea Episcopiei, fie în oraș cu plată. Dacă e vreo parohie vacantă în apropiere de Huși, ar fi dispus s-o suplinească. În sfârșit te rog a-i face toate înlesnirile posibile ca să se poată stabili acolo. Această rugăminte o fac și din partea I. P. S. Mitropolit, care cunoaște bine pe părintele Morariu. Cu deosebită dragoste și arhierești binecuvântări. Antim"

D-na Alexandrina, soția numitului Ministru ne-a visitat de mai multe ori la cvartira noastră din Str. Ghica Vodă, Nr. 41, aducându-ni zahăr, cozonac, carne, 6 cămăși bărbătești, struguri, cartofi, fasole etc. deoarece sosise de la Elisabetgrad și ginerele meu Vasile Grecu cu soția și doi copii și bucatele pentru noi 7 inși trebuiau să fie fierte acasă, căci din oraș abia puteai cumpăra pâne și struguri.

Mai amintesc că la 31 August v. fiind invitați la masă la ministrul, am luat parte la prânz, și d-na Alexandrina ne-a primblat de două ori cu auto la Copou și pe lângă Cetățuie.

Cu toată recomandația pentru Huși și Chișinău, afară de Grecu, care fusese mobilizat pe frontul român, noi ceilalți 6 inși, anume eu cu soția, cele două fiice ale noastre și cei doi băieți mici ai fiicei celei mai mari măritată după Grecu – ne-am hotărât definitiv să mergem la Elisabetgrad, deoarece acolo era abundență de alimente și eu aveam numai ruble.

Sâmbătă 16 Septembrie v. doamna Alexandrina ni-a trimis două căruțe pentru transportarea bagajului nostru și un auto care să ne ducă pe noi la gară, scriindu-ni între altele: „Încă odată vă doresc din inimă drum bun și bunul Dumnezeu să vă țină pe toți sănătoși. Vă urăm câteși trei călătorie bună. Cu toată stima Alexandrina Constantinescu".

La gară însuși Ministrul ni-a regulat actele de călătorie și Luni, 18 Septembrie la orele 3 după amiezi am ajuns.

În Elisabetgrad

Acolo am găzduit la otelul Pasaj până Miercuri 20 IX, când din pricina sosirii noastre târzii și a marii aglomerații de străini în acel oraș am fost siliți să intrăm în o locuință a evreului Kliota din Str. Verhne-Donscaia Nr. 47. Locuința aceasta făcea parte din un compex de cinci case deosebit clădite dar

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

toate situate pe lângă aceeași curte (ogradă), în care din uliță intrai cu trăsurile prin o bramă, iar pe jos pe o portiță. Complexul fu cumpărat de Kliota de la butnarul creștin P. E. Raculenco. Afară de aceasta și noi ceilalți locuitori chiriigii ai celor cinci case erau jidovi. Patru case se aflau în partea ogrăzii dinspre apus și aveau în față, spre răsărit, o pivniță comună și fiecare câte un șopron pentru păstrarea lemnelor de foc. Numai casa în care locuiam noi, se afla pe partea ogrăzii dinspre răsărit și vis-a-vis de casa, în care locuia acum cu chirie fostul proprietar Raculenco. Amândouă casele acestea erau situate imediat lângă strada luminată toată noaptea de lampa electrică. Dar în casa de sub același acoperemânt noi nu eram singuri, ci în odaia cea mai spațioasă și luminoasă de lângă uliță locuiau zece ostași, despărțiți de noi numai prin un părete cu două uși și cu o sobă în el, iar spre miază noapte locuia în două odăi și o bucătărie despărțite de noi tot de un părete numai cu o ușă în el o numeroasă familie jidovească care avea și un copil de leagăn. Expuși necontenit zgomotului și larmei acestor vecini, noi eram închiși între ei în o odaie cam de 3 m lățime, 6 lungime și 3 înălțime cu o singură fereastră spre apus sau mai bine zis spre părețele lui Raculenco în care era înfiptă țeava apeductului, apoi în altă cocioabă, de tot strâmtă și fără nici o fereastră, mai departe de bucătăria așa de mare ca prima odaie cu o singură fereastră spre miază-noapte, în sfârșit în anticamera sau tinda foarte scundă cu unica ușă de intrare și ieșire dinspre nord în și din temnița pe care am zugrăvit-o, fiindcă ușa din prima odaie care ducea în tinda celor zece ostași n-am cutezat s-o deslipim de lutul cu care era unsă și așa să ni deschidem altă intrare și ieșire pentru că se apropia iarna.

Fiica noastră Victoria fiind foarte bolnavă mai ales de nervi și neputând dormi, și-a ales ca dormitoriu bucătăria care era mai puțin expusă larmei vecinilor și, într-o Duminică după amiazi, pe când ploua, s-a culcat; dar în curând a intrat în odăile noastre și ne-a arătat mantaua, cu care se acoperise, plină de noroiu ce se strecurase în urma pătrunderii ploii prin tavan. În tindă ploaia curgea și mai dihai. Kliota a reparat și încâtva locurile defectuase. Altă surprindere foarte primejdioasă am avut-o într-o noapte de după gerul din 22 Noiembrie 1917, când vecinii noștri ostași, amețiți de băuturi, au făcut întâiași dată foc în soba din părețele ce ne despărțea de ei și, turnând să ardă zece puduri de lemne, părețele acela așa s-a înfierbântat, încât s-a deslipit și s-a coșcovit toată tencuiala de pe cărămizi, odăile noastre s-au umplut de fum și de o cumplită fierbințeală, și am fi putut fi toți asfixiați, dacă soția mea nu s-ar fi trezit și n-ar fi deschis fereastra.

Cumplite sunt torturile sufletești ce le-am simțit în temnița pomenită. Când fiica mea Victoria se culca destul de târziu în bucătărie și noi ceilalți cinci trebuia să ne închidem în odăile noastre și să păstrăm absolută liniște, fiindcă bolnava se trezea la cel mai mic zgomot și atunci nu putea dormi nopți după olaltă și se jeluia că mai bine i-ar fi de o sută de ori să moară, decât să ducă așa o viață; când până la timpul somnului cei doi băieți între 2 și 5 ani ai Victoriei trebuiau ținuți în liniște, și liniște în favorul bolnavei cerșiam și soldaților și evreilor vecini; când în sfârșit ne culcam toți, dar în loc de somn o

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

auzeam pe soția mea greu suspinând și pe fiica Elvira plângând înfundat: Oh, atunci responsabilitatea pentru cele cinci suflete, așa de scumpe mie, mi se părea că mă înăbușă, și pentru întâia oară în viață am avut senzația de greutatea chinurilor iadului. Mi-am propus însă să lupt cu toată tăria bărbăției creștinești pentru mântuirea celor cinci ai mei. Am căutat multă vreme altă locuință mai bună dar n-am putut afla. Am părăsit subit fumatul în scopul păstrării aerului curat din spațiul destul de restrâns al odăilor noastre. N-am cruțat nici un fel de spese cu medicul pentru vindecarea bolii de gălbenări și a celorlalte defecte ale fiicei Victoria și ale băieților ei, în care scop am primit de la nobilul meu binefăcător Ministrul Alexandru Constantinescu, o mie de ruble. Am alergat prin oraș cu coșarca dăruită de doamna Ministru Constantinescu, după toate cumpărăturile trebuincioase. Am tăiat toată iarna 337 de puduri de lemne și, ca să obosesc cât se poate de tare și să nu simțesc nespusa amărăciune sufletească , umblam așa de mult prin toate părțile orașului încât în privința aceasta ajunsesem a fi de poveste la toți refugiații români.

Mereu cu gândul la icoana lui Iisus Hristos cu apostolii în furtuna de pe Mare, mă rugam de sute de ori pe zi: Iisuse mântuiește-ne, Iisuse mântuiește-ne...

Ca să nu pierd lumina întâmplărilor din lumea noastră românească, am abonat la „România Mare" din Chiev, dar am primit numai două numere. Tot în scopul acesta mă duceam la deputatul Leonte Moldovan, președintele comitetului refugiaților și după ce el toamna plecă în țară, la substitutul lui, Cornel Panu A, cu ce duioșie am primit prin acești doi ajutorul Statului român în suma de 648 de ruble pe patru luni, începând de la Octombrie 1917 până inclusiv Ianuarie 1918. Sărmanul stat, în ce hal se afla atunci, și el încă purta grijă de refugiații săi! Tot ca să nu pierd lumina amintită, mergeam și la comitetul sârbilor refugiați, care vorbiau foarte bine românește, dar nu puteam suferi să stau mult nici la ei și nici în altă casă aiurea, căci îmi era groază de locuința noastră mai ales când vedeam că se apropie întunericul lungilor nopți de iarnă.

Numai prea scumpa mea soție, care totdeauna s-a jertfit și se jertfește pentru binele fiecărui membru al familiei, numai ea a stat mereu în acea locuință – temniță grijind de băieții Victoriei și de ușurarea tuturor nevoilor noastre așa, încât eu o admir ca pe o adevărată martiră și îi atribui în deplin toate laudele ce Biblia le recunoaște unei femei cu virtute.

Împreună cu Panu am intervenit la preoții de la Sobornaia pentru oferirea unui loc unde să ne putem ruga Domnului pe timpul sărbătorilor de iarnă, și ei ni-au pus la dispoziție capela dată Sârbilor. Acolo preotul Pușcariu a liturghisit românește a doua zi de Crăciun și eu am cuvântat, apoi am făcut și o colectă de 15 ruble pentru sărmanul lucrător italian Luis Tallo.

La 19 I 1918 bolșevicii au intrat în oraș. La 18 II sârbii refugiați, conform unei telegrame a consiliului lor din Odesa, au părăsit Elisabetgradul și s-au dus, de frica nemților, la Vladivostoc. La 19 II bolșevicii au prădat mai mult de două milioane de ruble de la băncile din oraș și au fugit cu ele. Plângea soția lui Raculenco ca un copil că tâlharii au sărăcit-o cu totul, luându-i banii ce-i avea la o bancă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

La 23 II oțăriții orășeni au început de dimineață o cumplită luptă cu tot felul de arme în contra bandiților și pe la amiazi mergeau pe strade cu steaguri albe, strigând ura! La 24 II lupta fu continuată, iar a doua zi a ajuns culmea. Fierbea văzduhul de vâjâitul feluritelor ghiulele de tun și gloanțe, de alte arme, și au fost o mulțime de răniți și 150 de morți, între cari și vreo 12 ofițeri. Am văzut cu ochii mei sicriile cu ofițerii morți în biserica Sobornaia, am văzut și groapa cea mare de pe locul de execuții de înaintea casarmei „Cavaleriscoe ucilișce", în care s-au înmormântat cadavrele ostașilor de rând. Glonții au făcut multe stricăciuni în oraș, au ucis în locuința lor doi copii ai unui preot rus refugiat, au rănit, nu departe de locuința noastră, pe un medic de 60 de ani chiar în exercițiul funcțiunii sale etc..., așa că o minune e scăparea noastră și din acea primejdie.

La 10 III au intrat nemții în oraș și la 15 III ne-a sosit știrea să ne pregătim de ducă la Basarabia. De fapt ne-am pornit la 26 III, și vineri în 30 III - 1918, am ajuns.

La Chișinău

Aici am primit din început ajutor de la Ministrul Constantinescu, odată 100 de ruble și a doua oară 300 de ruble, apoi de la Onisifor Ghibu 200 de lei din un fond de ajutorare al refugiaților și 100 de lei de la arhimandritul Gurie. Pentru lunile Mai până inclusiv Septembrie am primit colaborări de la organul oficial „Sfatul țării" câte 600 de lei pe lună. Fapta mea cea mai însemnată din Chișinău rămâne tratatul *O problemă bisericească de cea mai mare importanță*, care arhimandritul Gurie a recomandat-o spre publicare în organul bisericesc basarabean „Luminătorul" și a tipărit-o pe spesele sale și în o sută de broșuri. Drept mulțămită eu am scris o schiță biografică a părintelui arhimandrit care am publicat-o în Cernăuți 1919 sub titlul *Arhimandritul Gurie Botoșăneanu, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei* întâi în ziarul „Glasul Bucovinei" și apoi și în broșuri. În Chișinău am fost pentru foarte scurt timp și duhovnic la Seminar. Din slujba de duhovnic am părăsit Chișinăul la 4 II v. și 9 II v. am ajuns la Pătrăuți.

12. În slujba de consilier consistorial

Ceva mai pe urmă decât noi a venit la Chișinău și fiul meu Aurel, cu care am locuit la un loc. Fiind și el mobilizat să meargă de odată cu oastea generalului Zadic la Bucovina și pornindu-se înaintea noastră, eu i-am dat o scrisoare adresată Mitropolitului Repta, în care rugam să capăt salarul pe timpul

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

absenței mele din Pătrăuți. Aurel mi-a răspuns că Mitropolitul dorește să viu de la Chișinău cât mai curând acasă.

M-am silit să împlinesc dorința și, după ce m-am dus prima dată la Cernăuți, Aurel îmi spune: D-ta ești consilier consistorial numai să dai petiția, fiindcă cei mai de seamă oameni ai noștri zic că ar fi o rușine să nu fii avansat la acest post, după ce ai fost unicul preot bucovinean care ai susținut legături cu bărbați însemnați din vechiul Regat.

M-am dus apoi la Mitropolitul și l-am aflat ținând în mâni istoria bisericii bucovinene de I. Nistor chiar la pagina, unde e portretul meu și eu sânt numit fala preoțimei române din Bucovina. I. P. S. Sa, arătându-mi locul acela mi-a adresat câteva cuvinte măgulitoare și mi-a spus aproape în mod provocator să petiționez repede pentru un post de consilier consistorial chiar fără alegate, deoarece termenul pentru petiționare era aproape să expire, mai pe urmă însă s-a răsgândit și mi-a zis să alăturez și alegatele. Eu am observat că ași vrea să fiu în Cernăuți numai pentru că ași avea prilejul să muncesc mai cu spor în interesul Institutului biblic, și am mai amintit de votul meu solemn din 1884, în urma căruia am fost dispensat de distincția cu brâul roș și de dignitatea de exarh. I. P. S. Sa mi-a răspuns că mă desleagă de acel vot și, dacă doresc, îmi dă deslegare chiar în scris. Astfel am devenit consilier consistorial.

Înainte de a trece mai departe la expunerea activității mele în postul de consilier, mă simțesc obligat a face următoarele:

Constatări pe baza experiențelor

1. Sunt visuri providențiale și afară de cele biblice? La întrebarea aceasta constatez cu toată hotărârea: Știu cu atâta siguritate că sunt, cu câtă siguritate știu că am să mor! Dar, ca să știu, trebuie mai întâi să cunoști; trebuie să crezi, căci, fără credință, nu e cu putință să ai cunoștință în nici un ram de știință.

Astfel numai prin credința cea atât de glorificată de apostolul Pavel am cunoscut și eu pe baza visului ce l-am avut în 1885 în Toporăuți și l-am ilustrat – cu zece ani înainte, ce soarte l-a ajuns pe unchiul meu, Marele Mitropolit Silvestru și, cu aproape 34 de ani înainte ce soarte avea să mă ajungă și pe mine.

Mânat de curentul iubirii de neam, căci așa îmi explic eu apa așa de limpede, în care m-am visat scăldându-mă, se-ntelege că, în contrast cu cursul firesc din abizul de mocirlă al străinismului omnipotent, împotriva căruia unchiul Silvestru angajat și dator era să lupte și a și luptat din răsputeri, eu am fost osândit de furia aceluiaș străinism să plutesc prin 42 de ani, de la 1877-1919, în mod nefiresc, de la vale la deal, pe lângă hotarul morții, cimitirul din Toporăuți pentru ca la bătrânețe să primesc răsplata cea mai dulce, să mă văd plutind în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mod firesc de la deal la vale, și soarele vieții să-mi lucească în față pe cerul cu totul senin cam așa de sus, cum e pe timpul verii între orele 4 și 5 dupamiazi.

Da, la bătrânețe am primit cea mai dulce răsplată pentru toate chinurile ce le-am suferit mai nainte. Căci întreb din nou: Poate fi o durere și o suferință mai cumplită, decât să știi că ești născut într-o țară care odată a fost culmea gloriei neamului tău, iar tu s-o afli temnița în care neamul e încătușat de străinismul cel mai hain ca și în celelalte țări surori? Și să-ți vezi apoi o parte a neamului sfărmându-și cătușele, ba să ajungi a trăi chiar în completa libertate a neamului tău corp. național, nu-i aceasta cea mai dulce răsplată, nu-i aceasta o mila dumnezeiască, pentru care n-ai fi în stare să mulțămești măcar mii de vieți de-ai avea?!

2. Iisus zice: „Cereți și se va da vouă!" (Mat. 7.7) Când l-am cerut eu pe scumpul meu Leca, după cum am arătat mai înainte, cu atâta stăruință prin rugile mele și la urmă cererea mi-a fost ascultată, oare mai are trebuință de constatare adevărul, că rugăciunea ni s-a dat ca cea mai uriașă putere care e în stare, după cum arată Sfânta Scriptură, să învie și morții?!

3. Și iarăși întreb: Mai are trebuință de constatare adevărul că providențial a fost visul ce l-am (visat) avut prin Iunie 1916, în care mi s-a strigat de trei ori: „Na-ți-l" și acel „Na-ți-l" s-a realisat apoi în iadul de pe frontul italian la 2 Noiembrie 1916 chiar prin faptul că gloanțele i s-au oprit scumpului meu Leca în spate?!

Nesfârșita milă dumnezeiască mi-a făcut parte și de bucuria că, după război, i-am văzut împrejurul meu pe toți membrii familiei mele, împrăștiați de vijelia războiului. Și acum cu voia Tatălui ceresc aș avea încă o singură dorință: El, Atotputernicul, să se milostivească a prelungi apusul soarelui vieții mele, văzut în vis, până după 20 August v. 1928, în care timp să pot încă munci pentru gloria Lui și pentru binele obștesc al neamului nostru, la data pomenită să pot serba împreună cu prea scumpa mea soție jubileul de 50 de ani de căsătorie în cercul tuturor odraslelor noastre și apoi să zic cu cea mai adâncă mulțămită: Acum slobozește pe robul tău Stăpâne, că au văzut ochii mei mântuirea Ta! (La 13/26 Mai 1923 moartea tragică a soției mele).

De activitatea de consilier

— N-am fost defel încântat. Ea era o necurmată administrație de lucruri curat materiale și de împăcări de diferite diferențe și pâri între laici și preoți sau numai între preoți, diferențe și pâri uneori atât de scârboase, încât te minunai că ele se pot întâmpla între oameni cu studii de cea mai vestită facultate a bisericii ortodoxe, după cum cu nedreptul i-a mers faima în lume. Pe lângă celelalte dovezi ce le-am adus mai înainte este și aceasta destulă dovadă că numai spoială se poate numi cultura ce o dă facultatea teologică din Cernăuți.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Activitatea atinsă m-a nemulțumit cu atâta mai mult, cu cât înainte simțeam mulțămirea cea mai mare să mă ocup mereu de lucruri spirituale și tot cu gândul la a folosi încâtva obștei neamului nostru în privința religioasă și morală.

Mi-a părut deci bine că episcopul Vorobchievici a inițiat ținerea de cuvântări sau conferințe religioase în toată după amiaza prin bisericile din Cernăuți și suburbii în Duminicile și sărbătorile postului celui mare. Astfel cu deosebită plăcere am ținut până la finea anului 1921 conferințele însemnate în sumarul *Publicațiunile mele* subt numerele 52, 54, 56, 79, 80 și 81.

13. 13/26 Mai 1923

Cea mai nenorocită zi din întreaga mea viață, moartea năprasnică a scumpei mele soții Elena și a scumpei mele fiice Victoria. A 17-ea zi după aceea, Luni în 29 Mai / 11 Iunie, la orele 7 dimineață, scumpa mea soție mi s-a arătat în vis, îmbrăcată în o delicată rochie lila, oferindu-mi un talger cu căpșuni nedeplin coapte. Pe loc m-am trezit. A, cu ce grijă mă trata ea în boala mea de diabet, dându-mi și în vis fructe acre, deoarece știa că tot ce-i dulce nu ni-i iertat să mănânc.

14. Răspunsul dat Mărioarei Rațiu

Răspunsul dat Mărioarei Rațiu în 7/20 August 1923, la unele întrebări puse de ea.

Înțelepciunea tuturor înțelepciunilor este cea cuprinsă în Sfânta Scriptură. Și iată ce ni spune ea: „Veselia inimii este viața omului, și bucuria omului este îndelungarea zilelor lui. Iubește-ți sufletul și mângâie inima ta, și departe de la tine gonește întristarea. Că pe mulți i-a omorât întristarea, și nu este folos în ea". (Înțel. Sir 30,25,23). Prin urmare orice amărăciune sufletească ni scurtează firul vieții și cine se lasă amărât de acest protivnic, comite un fel de sinucidere, un păcat de moarte.

Astfel nu avem voie să ne amărâm chiar de am pierde și cea mai scumpă ființă, fiindcă l-am supăra pe Dumnezeu care toate le pune la cale sau le admite numai spre binele nostru, și am tulbura și ființa celor dispăruți cari știu starea celor rămași în urma lor și sigur se mâhnesc de mâhnirea lor. Așa când gânduri de durere ne duc la scumpii noștri răposați, ca să nu păcătuim, ni rămâne unica mângâiere în rugăciunea: Odihnește scumpă-n pace, nu gândesc să-ți tulbur somnul, / Ci gândesc să-mi plec genunchii și-a mea inimă spre Domnul.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dacă bogatul și săracul Lazăr s-au întâlnit dincolo, sigur ne vom întâlni și noi, numai să grijim să nu ne întâlnim ca ei. Ca să ne ferim de această primejdie, trebuie să ne ținem din răsputeri de sfânta lege a lui Hristos.

15. În ajunul Nașterii Mântuitorului, 6/24 Ianuarie 1924

Sunt bolnav. Trebuie să zac mai mult în pat. Dar, în schimb, nu numai sunt scutit de ori ce fel de nevoi, ci sunt înconjurat și de rare bucurii. Văd pe lângă mine pe scumpii mei copii, Aurel, Leca, Elvira și pe buna mea sorioară Dăhina care anume mă grijește la bătrânețele mele. Victor de la Suceava și Iliucă de la București n-au putut veni la noi din pricina iernii grele.

Văd apoi pe scumpii mei copii spirituali, mai ales pe aceia care m-au îndemnat, ca pe Muciu Scevola, să-mi bag mâinile în flăcările, cele mai arzătoare politice și să inițiez fapte în scopul mântuirii neamului meu, fără să fiu susținut și secundat pe aceasrtă spinoasă cale de alt cineva de cât de Marele Dumnezeu și Mântuitorul meu. Astfel de fapte sunt: Inițierea primului azil de fetițe române din Cernăuți și a primei școli superioare ortodoxe de fete pe spesele fondului religionar, apriga luptă pentru drepturile limbii românești prin organele: „Revista politică, și „Deșteptarea", istoricul culturii întreg trecutului nostru biblic și mai ales broșura de folos vecinic.

„Grija cea mai mare trebuie s-o avem de viața cea veșnică" Acești copii îmi dau la bătrânețe cea mai dulce mângâiere, mă fac să presupun că mi-am împlinit scopul vieții în înțelesul îndatoririi Sfintei Scripturi care zice: Să slujești Domnului Dumnezeului tău și norodului Său! și mă îndeamnă să-mi aștept în liniște sfârșitul.

16. Sub titlul „Carte nouă de învățătură creștinească"

Revista Sfântului Sinod „Biserica ortodoxă română" scrie în Nr. 2 din 1924, la pag. 126, precum urmează: „Harnicul și inimosul preot din Bucovina, Păr. Constantin Morariu, care a scris multe lucruri folositoare, care este un părinte al Institutului Biblic, fiindcă a întemeiat un așezământ cu acest nume în Bucovina, înainte de război, mai înainte încă de a se înființa la noi această adevărată podoabă a clerului românesc, zicem, a tipărit o nouă carte: *Grija cea*

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

mai mare trebuie s-o avem de viața cea veșnică, care trebuie să intre în mâna preoților pentru a se sluji de ea ca bună unealtă de citire și propagandă creștinească în mijlocul credincioșilor. Cartea se poate comanda la Cernăuți, Tipografia „Glasul Bucovinei", str. Domnească 33, Prețul 15 lei".

„Avem și noi o veche datorie neîmplinită către Păr. Morariu: o veche lucrare a sa care așteaptă de mult să fie tipărită aici, dar căreia i-a venit acum rândul să nu mai fie întârziată."

„Păr. Morariu e un vechi și osârdnic scriitor, care a mai scris în această revistă și n-am vrea ca întârzierea noastră nevoită să ni lipsească pe viitor de însuflețirea și puterea scrisului său."

17. Experiențele mele despre puterea rugăciunii

Întâia experiență, cum rugăciunea l-a mântuit pe Leca de moarte, am arătat-o în scrierea aceasta. A doua experiență am făcut-o în cazul aducerii unor gândaci cu sămânța, de efectele pentru fabrica de zahăr din Jucica. Sămănând și Pătrăuțenii sămânță de aceea în țarina lor, ei ni s-au plâns că niște gângănii li pustiesc holdele, și m-au rugat să ieșim cu procesiunea și să sfințesc sămănăturile. Dregătoriile din Cernăuți sfătuiră pe toți cei păgubiți să așeze noaptea pe ogoare vase unse cu ceva cleios și cu lumânări aprinse în ele, că insectele trăgând la lumină, se vor prinde în cleiu și vor pieri – sau să ungă pânzeturi cu ceva cleios, să le tragă cu partea unsă peste sămănături , și așa insectele se vor lipi și se vor nimici.

De sfatul acesta n-a ascultat nici un om, ci am făcut aghiazmă și am stropit cu ea țarina. La un ogor al său semănat cu lutemă mare crescută, dar așa de uscată, pare că ar fi fost arsă de brumă, fruntașul gospodar Nicuță Dohotar ni-a rugat să i-l stropesc bine cu aghiazmă și să citesc rugăciunile. I-am împlinit dorința. În același an Dohotar m-a chemat toamna să-i sfințesc o căsuță ce și-o clădise în pomăt anume pentru păstrarea poamelor. Atunci mi-am adus aminte și l-am întrebat ce-i cu ogorul lui cel cu lutemă, și el mi-a răspuns: „Să dea Dumnezeu, părinte, să am cât oiu fi și oiu trăi pășune ca de pe ogorul acela!"

Altă experiență despre puterea rugăciunii am avut-o în 1908. Atunci eu am fost trimes în fruntea unei deputății la Viena în scopul unirii românilor bucovineni cu partidul social creștin condus de vestitul primar Dr. Karl Lueger. Acesta a primit deputația noastră la 26 Iunie 1908. În drumul meu de re'ntoarcere spre Pătrăuți cu o birjă din Ițcani mi s-a umplut sufletul de o adâncă întristare, când am văzut sămănăturile păstoriților mei atât de pipernicite și cu totul arse de dogoritoarele raze ale soarelui. Un țipăt de desnădejde obștească pătrundea atunci întreaga Bucovină astfel, încât din Viena se trimisese la noi

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

un expert ca să vadă ce-i. Se-nțelege că Pătrăuțenii mei cum m-au văzut că am sosit acasă, pe loc m-au rugat de am mers cu procesiunea ca să cerem ajutor Domnului. După ce mi-am împlinit datoria, am mai îngenunchiat împreună cu tot norodul pe un ogor aproape de poarta țarinei, și cu așa însuflețire am citit frumoasele rugăciuni, încât mi s-au întunecat ochii de lacrimi și nu mai vedeam literele din carte. Închipuiți-vă acum de tot neașteptata surprindere când de odată aud din completa seninătate a cerului un groaznic trăsnet deasupra capului meu. Îmi ridic ochii și văd o ceață mică de un fum alburiu, din care stropi mascați de ploaie ne-au însoțit până la jitărie. După prânz pornindumă cu cantorul Leon Snijec la o înmormântare spre satul țiganilor am zărit cum se ridică peste pădurea despre miazănoapte o limbă neagră de nour și am zis către cantorul: Deie Domnul să ne întoarcem acasă plouați. Așa a și fost. Apoi a tot plouat, și ne-a spus măiestru silvic Stranski din Pătrăuți că expertul cel trimis din Viena i-a comunicat, cum că din toată Bucovina holdele mai frumoase le-au aflat pe țarina Pătrăuțiului.

Iată, cum am adeverit eu singur marile, sfintele și vecinicile adevăruri despre *Puterea și folosul rugăciunii*, despre care am scris în „Foaia Institutului Biblic românesc", Suceava 14 april 1913, pag. 14-16, No.2. Vai de creștinul și vai mai ales de preotul care nesocotește uriașa armă a rugăciunii, dată de mila Dumnezeiască pentru mântuirea noastră absolut de toate primejdiile ce ni amenință viața!!

Luni, în 17 August 1925 – am ținut în fața ministrului Nistor cuvântarea:

Ilustre D-le Ministru,

Serbând Dv. astăzi a 49-a aniversare a nașterii, la dorința fraților ce sunt aici, am primit cu toată bucuria să vă exprim felicitările noastre cu acest prilej. Zic cu toată bucuria, pentru că dragostea, cu care Dv. munciți pentru binele obștesc al patriei noastre și al neamului nostru, vădește pe deplin că vă împliniți cu toată acurateța datoria creștinească: Să slujești Domnului și Dumnezeului tău și norodului său.

Stai nedumerit și nu poți răspunde la întrebarea: Ce s-ar fi întâmplat cu noi bucovinenii, dacă Dv., Domnule Ministru n-ați fi avut bunul simț și fericita ideie, ca să ne asociem cu partidul liberal. Căci numai prin partidul acesta neamul nostru a luat așa un avânt, încât el este menit să ajungă nu numai în fruntea culturii spirituale a omenirii, ci și în fruntea întregii culturi omenești. Da, neamul nostru este menit să ajungă acolo cu atâta mai mult cu cât din mijlocul lui au început a dispăria și rătăcirile cele mai primejdioase în privința sufletului său. Trebuie să admitem dară cu toții că e cea mai cumplită rătăcire când chiar profesorul universitar I. Simionescu din Iași a fost, la discuția asupra învățământului primar, în contra religiei în acest învățământ. Și trebuie să admitem

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

numaidecât că e cumplită rătăcire, când între intelectualii noștri se ivesc încă atâtea fantasmagorii raționaliste, pare că nu ne-ar fi de ajuns sectele felurite care se năpustesc să otrăvească viața poporului nostru. Dar zadarnică e orice opinteală. Raționalismul duce numai la pieire. Ibermeușul l-a dus pe împăratul Wilhelm la Untermaus. Axiomă vecinică rămâne că numai crucea lui Hristos este viață. Numai ea a fost mântuirea neamului nostru în trecut, numai ea trebuie să-i fie și în viitor.

Ce duioșie te pătrunde când citești cum se zbuciumă Dl. Vintilă Brătianu să-și scape scumpa Patrie din cea mai grea dintre toate situațiile ei financiare de până acum, dar nu uită nici pe frații țărani, că dând ordin să nu fie neliniștiți, de sechestri cu încasările birurilor până după strânsul recoltei. Iată dragoste și milă creștinească față cu cei mici, nu filosofie ca a lui Nietsche - suirea pe cadavrele celor slabi ale semenilor tăi, ca să ajungi a fi Ibermeus! Cu ce duioșie siliți suntem să apreciem și sbuciumul Dv. D-le Ministru, pentru binele nostru obștesc în general! Că totuși sunteți împroșcat și înegriți sunt toți bărbații cari stau astăzi în fruntea afacerilor publice și muncesc cu suflet curat și cu inimă curată? De asta n-avem să ne mirăm de loc. Zice doară poetul:

Lumii îi place să înegrească tot ce strălucește
Și ce e sublim să tragă în noroiu.

Dar va înceta el odată clocotul tuturor patimilor, și atunci gloriosul Dv. nume D-le Ministru, va pluti prin veacuri ca cea mai strălucitoare pildă, cum trebuie Românul să-și iubească patria sa și neamul său, ca să corespundă supremei datorii creștinești. Să slujești toată viața Domnului Dumnezeului tău și norodului Său.

Să ni trăiți D-le Ministru, încă mulți... și fericiți ani împreună cu ilustra Doamnă soție și cu Domnișoara Oltea!

Duminică 14 Februarie 1926, D-ul Vladimir Filipovici, cu prilejul vizitei ce mi-a făcut acasă, mi-a repetat ceea ce mi-a spus cu mult timp înainte în prezența lui Leca, anume: nime nu m-ar crede, dacă i-aș istorisi prin ce cumplită boală ai trecut d-ta, și cât de bine te-ai restaurat acum.

(Aici se încheie însemnările și urmează lista bibliografică a scrierilor sale, întocmită de el însuși)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Scrierile mele tipărite separat în ordine cronologică

1. *Herman și Dorotea*, ediția I, 1884 în Gherla;
2. *O rugăciune*, novelă de Carmen Sylva, 1887 în Cernăuți;
3. *Omiliile Sf. Ioan Gură de aur la epistolele sf. apostol Pavel către Tit și Filimon*, Gherla 1888;
4. *Istoricul școalei reale din Cernăuți*, Cernăuți 1889;
5. *19 omilii ale Sf. Ioan Gură de aur la epistola Sf. apostol Pavel către Romani*, Cernăuți 1889;
6. *Biografia lui Constantin Morariu Andrievici*, Gherla 1889;
7. *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänen der Bucovina*, Resicza-Wien 1888-1891;
8. *Poesii germane*, Gherla 1890;
9. *Părți din istoria românilor bucovineni*, Cernăuți 1893;
10. Gazeta „Deșteptarea" am redactat-o în Cernăuți de la 1893 până în Iunie 1896;
11. *Istoria lumii*, Cernăuți 1897, 1899, 1901;
12. *August Hermann Francke*, Suceava 1899;
13. Broșurile 3, 4 și 5 din „Biblioteca Deșteptării";
14. *Moșia și limba noastră* în Calendarul poporului bucovinean pe 1902;
15. *Virtutea creștină*, tom. I Cernăuți 1902 tom. II București 1907, tom III Cernăuți 1909;
16. *Citiți, citiți, ce poate credința în Dumnezeu*, București 1907;
17. *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui*, Suceava 1908;
18. *Binele nostru obștesc*, Cernăuți 1908;
19. *Chestia noastră bisericească*, Caransebeș 1909;
20. *O afacere școlară* în „Patria" din Cernăuți, Vălenii de Munte 1910;
21. *Binele cel mai mare din lume*, Suceava 1912;
22. *O problemă bisericească de cea mai mare importanță*, Chișnău 1918 și Caransebeș 1920;
23. *Arhiereul Gurie Botoșăneanul*, Cernăuți 1919;
24. *Sfaturi pentru tineret*, Caransebeș 1920 și 1921;
25. *Patru conferințe ținute la societatea „Academia ortodoxă"*, Cernăuți 1921
26. *Neamul nostru românesc e amenințat de cea mai mare primejdie*, Cernăuți, 1921 (se află în actele consistoriului și în cartea mea „Grija cea mai mare");

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

27. *Țărănimea* din gazeta „Deșteptarea" Cernăuți 1922;
28. *Pe drumul idealului*, Cernăuți 1920;
29. *Cu ce-i suntem noi datori lui Iisus Hristos*, Caransebeș 1922;
30. Compoziția *Plâng și mă tânguiesc*, Cernăuți 1922;
31. *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți 1923;
32. *Virtutea milei creștinești*, Cernăuți 1923;
33. *Semne cari vădesc începutul însănătoșirii și mântuirii noastre*, Cernăuți 1923;
34. *Grija cea mai mare trebuie s-o avem de viața cea veșnică*, Cernăuți 1924;
35. *Herman și Dorotea*, ediția II, Cernăuți 1924;
36. *Versuri originale și traduse*, Cernăuți 1924;
37. *Summum bonum sau Mântuirea*, Cernăuți 1924;
38. *Un otrăvitor de suflete*, Cernăuți 1924;
39. *Virtutea blândeții creștinești*, Cernăuți 1924;
40. *Fără cruce sau umilință nu e mântuire*, Cernăuți 1925;
41. *Virtutea adevărului creștinesc*, Cernăuți 1925;
42. *Comemorarea societății „Arboroasa"* în „Glasul Bucovinei" de Miercuri 24 Februarie 1926 și în 300 exemplare separate, spre a fi însoțite cu încuviințarea Ministrului, unui apel ce se va trimite la 300 de adrese în scopul colectării sumelor trebuincioase pentru tipărirea muzicaliilor lui Ciprian.
43. *Între viață și moarte*, (Partea a II a din „Junimea literară") anul 1925;
44. *Flagelul raționalismului*, Cernăuți 1926.

Dorința

exprimată, despre serbarea jubileului de 50 de ani de la căsătorie, mi s-a curmat subit prin tragica moarte a soției mele și a ficei mele Victoria. După ce li-am petrecut pe amândouă până la mormintele lor, au început a mi se umfla picioarele și, începând de la 15 Decembrie 1923, am zăcut mai mult de jumătate de an în pat neputând mânca aproape nimic și neputând dormi. Dacă mult iscusitul medic Dr. Vladimir Filipovici nu m-ar fi grijit cu toată dragostea de boala cumplită de diabet, de care în cinci rânduri mi s-au umflat picioarele ca niște cofe, și umflătura năzuia să ajungă la inimă, el însă o isola – sigur că astăzi când scriu acestea la 3 Iulie n. 1924 aș fi pus de mult lângă soția și fiica mea din țintirimul Horecea. Of, ce chinuri nespuse am petrecut! Într-o zi, cum l-am văzut pe medicul intrând în odaia mea, i-am spus: „Domnule Dr., lasă-mă, nu mai vreau nici o medicină, că până sâmbătă eu sunt gata (adică mort). El mi-a răspuns: „nu face așa, nu face așa!" L-am ascultat, și umflătura

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

cea de a cincea oră mi-a scos total apa din picioare. De la 1 Iulie 1924 am început a-mi împlini serviciul, în care în tot timpul absenței mele m-a suplinit bunul meu coleg Dimitrie Dan. Dar mi-a fost încă foarte greu de a face drumul până la biroul din Consistoriu, de aceea mi-am dat demisia în scris din funcția de consilier activ și mi-am cerut pensionarea.

Publicațiile mele

începând cu amintita anecdotă poporală *Moara de la Nisip* și apărută în cărți și în broșuri, ori numai ca articole sau versuri în felurite foi beletristice, reviste literare, ziare, almanahuri etc... sunt următoarele, deși sigur nu le înșir aici toate, lipsindu-mi multe din izvoarele unde am publicat câte ceva.

1. În „Familia" din Budapesta, anul 1870, versurile *Doi ochi* pag. 220 și *Doina de amor* pag. 592.
2. În aceeași foaie beletristică, anul 1877, articolele *Din Bucovina* pag. 143 și pag. 166 și *Un concert din Bucovina* pag. 201.
3. În „Amicul familiei" din Gherla, anul 1879, versurile: *Mirele și mireasa* pag. 42, *Pe un bilet* pag. 25, *Floarea mea*, pag. 55, *Lumețul* pag. 47, *Lui Mihail Dracinschi* pag 59, *O mândră stea* pag. 82, *Nu știu* pag. 98, *Susana și vrăjitoarea* pag. 102.
4. În același „Amicul" din 1880, versurile: *Iubirea* pag. 52, *Lumea și templul virtuții* pag 87, *Iubitei mele maice* E. pag. 111, *Mitropolitul Silvestru, mirele Bucovinei* pag. 119, *Fantasie* pag. 342, *Din Bucovina (proză)* pag. 99, 107, 129, 162, 178, 195.
5. În același „Amicul"... din 1881, versurile: *Lui George Sion* par. 4, *Prietenia norocului* pag 152.
6. În același „Amicul"... din 1882, versurile: *Împărăteasa lumii* pag. 183, *Lui Mihail Dracinschi* pag. 215, *Un vis* pag 243.
7. În aceeași „Amicul" din 1883, versurile, *Ma.... și a ...!* pag. 30, *Umbrei mult regretatei Iuliana Berariu* pag. 36, *Lui Petru Dulfu* pag. 43, *Plagiatorii* pag. 59, *Cărăbușii* pag. 109, *Copila părăsită* pag. 123, *La Bucovina* pag. 131, *Neuitatului și mult respectatului Ciprian Porumbescu*, pag 140, *Întru o lucă* pag. 176. *Surâsul din urmă*, pag. 198, *Din Bucovina*, pag. 179.
8. În același „Amicul" din 1884 versurile: *De-ajuns* pag. *O rugăciune* pag.123, *Către damele române* par. 144, *Valsul Fantome*, pag. 180, *Fericirea?* pag. 190, *Când*, pag. 233, *Mama și copilul*, pag. 270, *Feciorul de împărat* (proză) pag. 182.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

9. În același „Amicul" din 1885, versurile: *Către Lina*, pag. 11, *Fericire și vis*, pag. 58 , *Epigrame... Motiv*, pag. 103, *Misteriile*, pag. 111, *Iubirea adevărată, Iubirea, viață nouă*, pag. 149, *Chezășia*, pag. 116.
10. În același „Amicul"... din 1886, versurile: *Demnitatea femeilor și Mănușa*, pag. 8, *Propunere bună*, pag. 28, *Rusaliile popoarelor*, pag. 33, *Epistolele*, pag. 97, *Mama*, pag. 149, *Dorința*, pag. 167, *Alexis și Dora*, pag. 235.
11. În același „Amicul"... din 1887 versurile: *Epigrame*, poesii pag. 47, *Clopoțelul fericirii*, pag. 166, *Amintirile scumpului meu copil Ciprian*, pag. 282, *Dr. Silvestru Morariu Andrievici*, (biografie) pag. 161.
12. În același „Amicul"... din 1888, versurile: *Cursul luminii*, pag 31, *Traiu vânătoresc*, pag. 103, *Mai bine tac*, pag. 115, *Fortuna*, pag. 210.
13. În același „Amicul"... din 1889 *Poesii de Heinrich Heine*, pag. 29, 45, 72, 221. *Constantin Morariu Andrievici* (biografie) în nr. 15, 16, 17.18, *Epigrame*, pag. 245.
14. În același „Amicul" din 1890, versurile: *Epigrame*, pag. 171, *Speranța*, pag. 267.
15. În același „Amicul"... din 1883, *Matrachi și feciorii săi*, (poesii) în nr. 10 și 11 și separat în broșuri.
16. În almanahul Calendarului bucovinean pe 1882: *Însemnătatea culturii naționale pentru femei în genere și lipsa acesteia la femeile române bucovinene.*
17. În „Aurora română" din 1882, alegoria *Piramida cu pigmei.*
18. *Herman și Dorotea*, traducerea după W. de Goethe, Gherla 1884.
19. *O rugăciune*, novelă de Carmen Sylva, Cernăuți 1887.
20. *Desfășurarea în mod științial a momentelor de la cari depind în general efectele salutare ale predicamentului bisericesc peste tot și în special în Bucovina ce se predică în popor, efecte salutare pentru viață și eternitate* – în „Preotul român" din Gherla, anii 1886 și 1887.
21. *Istoria lumii*, tălmăcită după Dr. Th. B. Welter și publicată în foaia poporală „Deșteptarea" și separat: tom I până la *istoria grecilor*, Cernăuți 1897; tom II *Istoria grecilor și macedonenilor*, Cernăuți 1899, tom III *Istoria romanilor*, Cernăuți 1901.
22. *Omiliile Sf. Ioan Gură de aur la epistola Sf. apostol Pavel către Tit și Filimon*, Gherla 1888.
23. *Istoricul școalei reale gr. or. din Cernăuți* ; Cernăuți 1889.
24. *Omiliile Sf. Ioan Gură de aur la epistola Sf. apostol Pavel către Romani*, Cernăuți 1889.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

25. *Către sătenii români bucovineni* în „Revista politică" din Suceava, anul 1889 și separat ca foaie volantă în 1200 exemplare împrăștiate gratuit în țară.
26. *Poesii germane* traduse liber, Gherla 1896.
27. *Culturhistorische und ethnographische Skizzen über die Romänien der Bucovina*, I Theil, mit einem Anhang enthaltend: Die Colinda, ihr Ursprung, ihre astronomische und auf den Kalender bezughabende Bedeutung, übersetzt nach Simeon Mangiuca, Separatabdruck aus der, „Romänische Revue", Resicza-Wien 1888-1891.
28. *Părți din istoria Românilor bucovineni*, Cernăuți 1893.
29. *Limba românească în Bucovina* – în „Revista politică" nr. 6 și 7 ex. 1889.
30. *Hărți vechi, trei zapisuri* – în „Gazeta Bucovinei" nr. 43 ex. 1892; tot acolo în nr. 58, *Sfaturi practice culese din istorie*, și tot acolo în nr. 83, 85 și 86 *Hărții vechi.*
31. *Victima a două bilete de presintare*, în aceeași gazetă ex. 1893 nr. 7 și în același an *O convenire socială*, în nr. 3.
32. În aceeași gazetă nr. 85 ex. 1895, primarticolul *Apel Fraților români bucovineni.*
33. Am inițiat și redactat prin 3 1/2 ani, după cum am amintit, gazeta poporală „Deșteptarea".
34. *Moșia și limba noastră* – în „Calendarul poporului" pe 1902 și în broșuri.
35. Broșura *Primejdia gimnaziului rusesc din Cernăuți*, 1896.
36. Broșura *Potopul Sodomei*, Cernăuți 1896.
37. *Binele nostru obștesc*, monografie culturală a comunei Pătrăuți pe Suceava, Cernăuți 1908.
38. *Ciprian Porumbescu după 25 de ani de la moartea lui*, Suceava 1908.
39. *August Herman Francke, omul lui Dumnezeu*, București 1899.
40. *Virtutea creștină*, tom I, Cernăuți 1902; tom II, București 1907; tom III, Cernăuți 1909.
41. Broșura: *Cetiți, Cetiți ce poate credința în Dumnezeu*, București 1907.
42. Broșura *Chestia noastră bisericească*, Caransebeș 1909.
43. Dogmatica poporală *Dumnezeu, lumea și omul* – în „Neamul românesc pentru popor", începând de la nr. 10 din 1910 până inclusiv nr. 40 din 1912.
44. *Rugăciunea este suflarea sufletului și cine nu se roagă, acela nici nu mai trăiește* – în nr 2 din „Foaia Institutului biblic românesc", Suceava 1913.
45. Broșura *O afacere școlară* în „Patria" din Cernăuți", Vălenii de munte 1910.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

46. *Sfaturi pentru tineret*, în „Foaia diecezană-" din Caransebeș, începând de la nr. 37-51 din 1920 și de la nr. 1-7 din 1921, și separat în broșuri pe spesele redactorului Dr. Vasile Loichiță.
47. *Epistolă către frați*: Cetiți, cetiți!! Și vă jur pe Domnul, ca epistola să fie cetită la toți frații – în citata Foaie diacezană din 1914 și separat.
48. Broșura *Binele cel mai mare din lume*, Suceava 1912.
49. Foaia institutului Biblic românesc, nr. 1, Suceava 1912, nr. 2, Suceava, 1913, nr. 3, Suceava 1914.
50. *O problemă bisericească de cea mai mare importanță* – în „Luminătorul" din Cernăuți, nr-ul pe Iunie 1912 și în broșuri, apoi în citata „Foaie diacezană" și în broșuri pe spesele Dr. lui Vasile Loichiță, Caransebeș 1920.
51. *Arhiereul Gurie Botoșăneanu, Vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevii*, schiță biografică – în „Glasul Bucovinei și în broșuri, Cernăuți 1919.
52. *Neamul nostru românesc e amenințat de cea mai mare primejdie*, conferință ținută în 4 a XII 1920 la societatea academică ortodoxă din Cernăuți și publicată în „Glasul Bucovinei" și în broșuri.
53. *Pe drumul idealului* – în „Glasul Bucovinei" și în broșuri, Cernăuți 1920.
54. *Fără lumina lui Hristos nu este mântuire*, conferință ținută la „Academia ortodoxă" și publicată în „Foaia diacezană", nr. 27, 28 și 29 din 1921.
55. *Ceva despre minuni îndeobște și mai ales despre minunile întâmplate pe pământul românesc*, conferință ținută în biserica catedrală din Cernăuți și publicată în „Foaia diacezană", nr. 31, 32 și 33 din 1921.
56. *Cinstea, numele cel bun și gloria omenească*, conferință ținută la Academia ortodoxă și publicată în „Foaia diacezană" nr. 39, 40 și 41 din 1921.
57. Primarticol *Au românii o chestie mai arzătoare de dezlegat decât chestia bisericească?* – în „România creștină" din București, anul I nr. 28, 30 / 1911
58. *O scurtă schiță istorică a bisericii noastre ortodoxe din Basarabia de la 1812 până la 1918 din punct de vedere național* – în „România nouă" din Chișnău, nr. 159 ex. 1918.
59. Tot în Chișnău, pe timpul pribegiei din cauza războiului, din 1918 am publicat în organul oficial „Sfatul țării" – *Limba noastră românească* în numerele de la 19-38, Primarticolul *Hristos a înviat*, în nr. 21, versurile *Rugăciune* și *Împrejurările* în nr. 32, versurile *Dacă aș putea înnoi al vieții drum* în nr. 35, *Ce-am pierdut n-am mai afla* în nr. 38, *Libertate* în nr. 39, *Ai milă de a mea durere* în

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

nr. 43, *Summum bonum* în nr. 54, *Organisarea bisericii ortodoxe din Bucovina de la 1775 până în prezent* în nr. 48, Primarticolul *Bucovina, pământ sfânt românesc* în nr. 159; *O, Doamne, Dumnezeule*, cuvântare ţinută în sala eparhială din Chişinău, când s-a sărbătorit unirea Bucovinei cu patria mumă, în nr. 179; *Onorată adunare...*, cuvântare ţinută în aceeaşi sală cu prilejul unirii Transilvaniei cu patria mumă în nr. 185.

60. Versurile *Cosaşul* în almanahul Calendarul bucovinean pe 1880.
61. Versurile *Cătră românii săteni de pretutindeni* în acelaşi almanah pe 1883.
62. Versurile *Fericire?, Către damele române* şi *Valsul „Fantasme"* în acelaşi almanah pe 1885.
63. *Predică*, ţinută în locul meu natal, publicată în „Candela" din 1883, pag. 381.
64. *Cuvântare funebră, rostită la mormântul lui Ciprian Porumbescu* în „Candela" din 1884, pag. 577.
65. *Omule...* versuri în „Preotul român" din Gherla, 1881, pag. 111.
66. *Azi Ceahoru-n doliu se-mbracă*, vers – în „Preotul român", din 1883, pag. 124.
67. În „Revista politică" din Suceava, 1886, versurile *Graiul părintesc*, în nr. 14 şi *Ah, unde-i ea?* în nr. 15.
68. În aceeaşi revistă 1887 – *Slavizarea numelor la popor* în nr. 1, pag. 3 şi 4 şi *Dare de seamă publică* sub pseudonimul F.C. (Flor Carp) în nr. 6 şi 15.
69. În aceeaşi revistă pe 1888 *Dare de seamă publică* şi *Apel* în nr. 13 şi în 14: *Scrisoare deschisă adresată inteligenţei române bucovinene* şi *Imn comemorativ* (cântat la sfinţirea mormântului lui Aron Pumnul).
70. În aceeaşi Revistă pe 1889: *Istoricul şcoalei reale din Cernăuţi, Dare de samă publică* în nr. din 17; foarte interesantul primarticol *Sfaturi practice culese din istorie* şi *Limba românilor bucovineni pusă la cazna în şcoală*, în nr. 19; *Şcoalele noastre poporale* în nr. 21; *Cătră sătenii români bucovineni* în nr. 20 şi 21.
71. În aceeaşi Revistă pe anul 1890 *Şcoalele noastre şi polonii* în nr. 2; *Dare de seamă publică* în nr. 4; *Pedagogia Română în Bucovina* (1774-1885) în nr. 7 şi 8; *Şcoala de meserii din Cernăuţi* în nr. 10.
72. În „Aurora română" din Cernăuţi pe anul 1882; fabula *Vulpoiul şi cânele* în nr.3; *Doamna Iulia Berariu* (necrolog) în nr. 12; fabula *Musca şi viespea* în nr. 1, pag. 10 şi 11; în nr. 10 pag. 100; *Un vis*, tipărit aşa de schimonosit de redactorul Ion I. Bumbac, încât am trebuit să-i restabilesc originalul şi să-l public a doua oară în „Amicul familiei".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

73. În „Viața Românească" din Iași, *Părți din istoria românilor bucovineni*, anul 1906 vol. III pag. 246 și *Limba românească în Bucovina*, anul 1906 vol. 2 pag. 453.
74. În aceeași revistă, anul 1907, vol. 4, pag. 310; *Nicolae Fekete Negruțiu*, Foaia poporală „Deșteptarea" în vol. 6, pag. 222 și versurile *Vrednicia*.
75. În Junimea literară", anul 1904, pag. 104; *Sonet*; anul 1905, pag. 57 *N-am șovăit* (versuri) și pag. 116 *Lățime și adâncime* (versuri); anul 1911 pag. 120 *Eu îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul*; Institutul biblic românesc și fratele N. Iorga, pag. 129; *Întâia mea cunoștință cu fratele Iorga*, tot acolo, pag. 136.
76. În „Neamul românesc literar" anul 1911, nr. 19 pag. 294; *Amintiri despre un om de bine*.
77. În „Neamul românesc politic" numerele 101, 105, 106 și 107 din 1910; *O afacere școlară* în „Patria" din Cernăuți (extrasă și în broșuri). În aceeași foaie din 1911, nr. 109; *Partea preoților bucovineni la educația națională a poporului*.
78. În „Neamul românesc pentru popor", nr. 11 din 1912, versurile *De viu să te-n-ghită pământul*.
79. *Trufia și umilința*, conferință la Academia ortodoxă în 13 Mart 1921, și publicată în „Biserica ortodoxă română", No. 4 din 1924, pag. 206-210.
80. *Filosofia raționalistă nu poate ferici omenirea*, conferință ținută la aceeași Academie.
81. *Cu ce suntem noi datori lui Iisus Hristos?* conferință ținută în Catedrala din Cernăuți (separat în 600 exemplare).
82. În Calendarul Glasul Bucovinei pe 1920 versurile *N-am șovăit* și pe 1921 versurile *O rugăciune* și necrologul *Zaharie Voronca* 17 Iulie 1920.
83. În „Glasul Bucovinei", 1921 nr. 729, *Iubirea și munca Marelui nostru sărbătorit* (N. Iorga) și Marți; 1 Iunie 1909.,
84. În „Deșteptarea" din Cernăuți; nr. 9 din 1921 *Împărăteasa lumii* și separat în 100 foi volante.
85. În „Calendarul Glasul Bucovinei" pe 1922 versurile *Glasul din Putna* și piesa muzicală *Plâng și mă tânguiesc*.
86. În editura „Ramuri", volumul de omagiu, închinat domnului profesor N. Iorga cu prilejul împlinirii a 50 de ani, 1921 *Numai adevărul mântuiește*.
87. În Convorbiri literare (citez după memoriu) versurile: *Mănușa* (trad d. Șchiller), *Clopoțelul fericirii* (trad. de I.G. Seidl), *Cursul lumii* (trad. după Goethe), și versurile originale: *De ce te uiți tu mult la mine, O, de câte ori cu lacrimi...*, *Mângâiere*, trad după Iosef Heinrich.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

88. *În contra calomniei* în „Glasul Bucovinei" Nr. 866 – 8/ XII 1925 și separat în 100 exemplare.
89. *Un incident regretabil*, articol, în „Revista politică", Nr. 5 din 1890, pag. 7.
90. *Poesii de Schiller* în Gazeta Bucovinei ex. 1891, nr. 9 și 22.
91. *Rețetă în contra foamei* de Ernest Renert, traducere autorisată în „Gazeta Bucovinei" ex. 1892 nr. 69.
92. *Patru Omilii ale Sf. Ioan Gură de aur la epistola către Timoteiu*, în „Candela" din 1892.
94. *Închisorile mele* în „Foița Glasului Bucovinei", nr. 881 27 XII 1921.
95. *Cuvântare la întâmpinarea d-lui Ministru Ion Nistor* – publicată în Glasul Bucovinei nr. 903 ex. 1922.
96. Articolul *Țărănimea*, publicat în „Deșteptarea" din Cernăuți ex. 1922, nr. 2
100. *Ce este pacea creștinească* în revista „Credința" din Cernăuți, începând cu nr. 1.
101. *Epistole către frații români* în foaia „Făclia" din Caransebeș, nr.1 ex. 1922.
102. *Ce-i viața-n ticnă...* versuri tot în „Făclia" nr. 1.
103. 1000 în nr. de 12 pag. al „Glasului Bucovinei" de Sâmbătă 3 Iunie 1922, pag. 7
104. *Virtutea păcii creștinești* în revista „Credința" din Cernăuți, 1922, Nr. 1, 2, 3, 4, 5.
105. Poezia *Geniul* (Schiller) în „România viitoare", anul II, Nr. 4, 20 sept. 1922.
106. *Cuvântare la mormântul prof. Eusebie Popovici* în „Glasul Bucovinei", an V, Nr. 1094.
107. *Artemie Berariu* în „Glasul Bucovinei", an V Nr. 1092.
108. *Un rar specimen de propagandă culturală românească* în „Glasul Bucovinei" an V pag. 1114, pag. 2.
109. În Calendarul „Glasul Bucovinei" pe 1923 – poesia *Carissimo amico* la pag.6, traducerea *Lupta cu balaurul* la pag. 43 și *Artemie Berariu* la pag. 105
110. Broșura *Versuri de Schiller și Goethe*, Cernăuți 1923.
111. *O carte de rară valoare* în Foița „Glasul Bucovinei", Nr. 1208 din 1923.
112. *O amintire din viața lui Ciprian Porumbescu* în „Junimea literară" Nr. 1. din 1923 și în 50 exemplare separate.
113. *Cuvântul* din „Glasul Bucovinei", Nr. 1240, pag. 2.
114. *Spicuiri de semne care vădesc începutul însănătoșirii și mântuirii noastre* în foița „Glasului" nr. 1260 și 1261, și separat în 300 exemplare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

115. *Lui Ciprian Porumbescu*, în „Junimea literară", fascic. II ex. 1923.
116. *Virtutea milei creștinești* broșură de 80 pag. Cernăuți 1923.
117. În „Junimea literară", nr.10-11 din 1923 *Unui lăudăros* (versuri).
118. În Calendarul Glasul Bucovinei pe 1924 versurile *Mărirea lui Dumnezeu* din Regensburger Lieder Kranz.
119. În „Glasul Bucovinei", nr. 1450 din 13 I. 1924 *Ce s-ar fi ales de noi românii bucovineni dacă am mai fi rămas la Austria*
120. În „Candela", nr. 9 din 1923 și în 500 exemplare separate *Grija cea mai mare trebuie s-o avem de viața cea creștină.*
121. *Herman și Dorotea*, ediția a II-a în 2000 exemplare, 1924.
122. *Datoria creștinului de a se ruga lui Dumnezeu și puterea rugăciunii*, în „Frăția românească", din Iași, nr. 12 din 1908 pag. 172-173 și nr. 15, pag. 222-223 (De văzut în aceeași Frăție românească nr. 22 din 1909, pag. 236-237 *Scrisoare deschisă părintelui Morariu*).
123. Articolul meu de fond intitulat *Frăția românească* și publicat în aceeași „Frăția românească", nr. 11 din 1908, pag. 153-158.
124. *Au românii o chestie mai arzătoare decât chestia bisericească?* în „România creștină", nr. 1-3 din 1911, pag. 11-12, ca urmare din numărul precedent.
125. *Virtutea păcii creștine* în „Credința" din Cernăuți, anul 1922, nr. 1, 2, 3, 4-5, 6-7, 8-11, 12-13.
126. *Versuri originale și traduse*, Cernăuți 1924, 128 pag.
127. *Summum bonum sau Mântuirea*, Cernăuți (din „Glasul..." nr. 1657, 1958, 1660, 1661-1924).
128. *Un otrăvitor de suflete* (Din „Glasul Bucovinei" nr. 1682 ex. 1924).
129. *Virtutea blândeței creștinești* (Din „Candela" ex. 1924).
130. *Steaua magilor* în „Glasul Bucovinei" nr. 1722 din 1924.
131. În Calendarul „Glasul Bucovinei" pe anul 1925; poeziile *România* în 1917; *O lume, lume, lume!, La-ntuneric, Summum bonum* și proza: *Preotul Nicolae Fekete Negruțiu.*
132. *Creștinismul a fost și trebuie să fie puterea cea mai covârșitoare de viață a neamului românesc* în „Candela" din Ianuarie - Februarie 1925, nr. 1-2, p. 133. *Fără cruce sau umilință nu e mântuire*, reproducere din „Glasul Bucovinei" nr. 1910 ex. 1925.
134. În „Candela" nr. 6-7 din 1925 *Virtutea adevărului creștinesc.*
135. *Între viață și moarte* (partea I din „Junimea literară").
136. *Biserica noastră și viața* în „Glasul Bucovinei" nr. 2099 din 6 Mai 1926, pag. 2
137. *Cum să ni zidim casele, ca în ele să ni asigurăm și mântuirea vieții pământești și a celei veșnice*, în Foița „Glasul Bucovinei" din 12 vi 1926 nr. 2126.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

138. În aceeași „Foiță" din sâmbetele următoare *Binele sau virtutea și răul sau păcatul – Să ne ferim a sta în slujba deavolului* în nr. 2137, – *Celelalte păcate* în nr. 2142 – *Să slujim toată viața noastră Domnului Dumnezeului nostru și norodului Său* în nr. 2146 – pag. a doua a „Glasului" nr. 2149 – *O amintire despre Ion Grămadă.* Într-un nr. anterior, *Iisus Mântuitorul.*

139. *În deosebita atenție a guvernului central și a Sf. Sinod* în „Glasul" nr. 2162 din 1926.

Cugetare

Scrisă în Govora 1 August n. 1923

Improprieze-și un om cultura tuturor școlilor umanistice din lume, dacă nu va avea el la temelie legea lui Hristos care mereu să-i îndrepte pașii întregii vieți, stăruința lui după izbânda finală îi va fi totdeauna zadarnică. Iată, de ce toți intelectualii noștri laici sunt absolut datori să cetească toate publicațiunile Institutului biblic în interesul propriului lor folos, și fiecare să le recomande cu toată căldura și tuturor membrilor familiei sale.

Documentul

(Scris de chiar mâna lui Silvestru)

„In der Nacht, von Montag auf Dienstag den 13/26 Februar 1890 zwischen 3 und 4 Uhr, sprach zu mir jemand, der ich nicht sah, dessen Worte ich aber gut vernahm, folgendes:"

„Es ist recht geschehen, was du Samstag gesprochen hast. Diejenigen, welche sich schuldig fühlten, waren entsetzt, aber die anderen waren dadurch befriedigt, dass es so geschah. Der Autor dessen, was in der Zeitung erschienen war, ist Calinescu. Derselbe hat zwar nicht selbst geschrieben, sondern sein Sohn, welcher ein Lump ist, weil er in der Stadt mit Huren sich abgibt. Und sie haben die Sache dem Reus bekannt gemacht, der sich damit einverstanden hat. Aber sie brauchten hierzu einen Vierten, der die Sache in's Werk setzensollte. Und dieser Vierte ist Bejan, der dabei Handlangerdienste that, denn Bejan war so blöde, in die Druckerei zu gehen und die Schrift selbst zu übergeben. Und ihre Absicht war, dass der Artikel gleich am 1. Iänner erscheine, aber sie haben gehört dass eine Apologie gedruckt werden soll, und da

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

haben sie gewartet um zu erfahren, was in der Apologie enthalten ist. Bejan hat auch wirklich aus der Druckerei Manches von dem Inhalte der Apologie erfahren. Und darüber waren sie besonders erbost, weil ihre Berichte auch gedruckt wurden und weil Bejan sagte, dass diese Berichte verstümmelt seien."

„Nach diesen Worten, die ich, weil ich im halbwachen Zustande im Bette lag, gut vernahm, sagte die Stimme: Fahre fort die Werke Gottes zu fördern. Handle recht und fürchte Niemanden!"

„Die Uhr schlug auf dem Thurme 4. Ich stand auf, machte Licht, und habe das Gehörte getreun niedergeschrieben."

„În noaptea de luni spre marți, 13/26 februarie 1890, între orele 3 și 4, am auzit pe cineva vorbindu-mi – pe care nu l-am văzut, însă ale cărui cuvinte le-am înțeles clar. Mi-a spus următoarele:

Ai făcut foarte bine că ai vorbit sâmbătă. Pe cei care s-au simțit vinovați i-a cuprins groaza, însă ceilalți au fost pe deplin satisfăcuți de cele întâmplate. Autorul celor apărute în ziar e Călinescu. Nu le-a scris el, de fapt, ci fiul său, un neisprăvit care preferă compania femeilor de moravuri ușoare. Și i-au făcut cunoscut lui Reus acest lucru, și el a fost de acord. Dar aveau nevoie de un al patrulea, care să pună lucrurile în mișcare. Și acest al patrulea e Bejan, care se ocupă cu astfel de servicii, iar Bejan a fost atât de prost încât a mers la tipografie și a predat personal articolul. Intenția lor era ca acesta să apară imediat, pe 1 ianuarie, dar au auzit că urma să se tipărească o apologie și atunci au așteptat să afle ce cuprinde aceasta din urmă. De fapt Bejan a aflat chiar de la tipografie câte ceva despre conținutul acesteia. Și s-au supărat grozav că au apărut și relatările lor, și pentru că Bejan a spus că ele sunt trunchiate. După aceste cuvinte – pe care le-am auzit bine, aflându-mă în pat pe jumătate treaz, vocea a spus: „Mergi mai departe și împlinește poruncile Domnului. Fii drept și nu te teme de nimeni!". Ceasul din turn a bătut ora 4. M-am sculat, am aprins lampa și am așternut pe hârtie întocmai cele auzite".

Shakespeare

„Nimeni dintre noi nu trebuie să-și caute mântuirea în cursul justiției; să ne rugăm pentru milă, și aceeași rugăciune să ne învețe pe toți să punem milă în faptele noastre. Sântem făcuți din materia, din care sânt făcute visurile, și sărmana noastră viață e împrejmuită de un somn vecinic".

Fericitul Augustin zice: „Nici pe episcopi după rânduială aleși să nu-i ascultați, unde ei greșesc sau învață și ordinează în contra sfintei și Dumnezeieștii Scripturi".

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mein Lebenslauf

Einen wertvollen Beitrag zur Heraussuchung und Veröffentlichung von Urkunden und Beweisen, die ein bezeichnendes Licht auf die den Habsburgern unterworfene Bukowina (1774-1918) werfen sollte, stellen Constantin Morariu Memoiren, *Mein Lebenslauf*, dar, das heutzutage dank der anhaltenden Bemühungen von Prof. Dr. Mihai Iacobescu erschienen ist. Die Memoiren sind von Octavia Morariu, der Schwiegertochter des Verfassers, in ihrem Bücherschrank behalten worden; Auszüge davon hat Leca Morariu, der Sohn des Verfassers, in "Floarea Soarelui", "Făt-Frumos" und "Junimea Literară" veröffentlicht – ungefähr 37 der Gesamtanzahl von 260 Seiten.

Diese Erstausgabe der vollständigen Memoiren ragt aus dem Hintergrund der sämtlichen Schriften über C. Morariu durch die Gestaltung eines multidimensionalen Porträts des Verfassers hervor; Dichter, Übersetzer, Schriftsteller, Historiker, Journalist, kultureller Betreuer, Dorfpfarrer, Begründer und Leiter der Volkszeitung "Deșteptarea" (1893-1904). Dazu ermöglichen die in diesem Buch enthaltenen geschichtlichen Informationen eine abgestufte Wiedergebung der historischen Tatsachen von Bedeutung für Bukowina der Jahre 1875-1914. Familie Morariu rühmt sich einer Prachtauslage von Gelehrten -- der Professor Constantin Morariu, Leca, Aurel und Victor Morariu, die Söhne des Verfassers, und sein Onkel Silvestru Andreievici Morariu, der Metropolit von Bukowina und Dalmatien – und kämpft dabei um absoluten Vorrang mit keiner anderen als die Familie Hurmuzache. Was ihre Herkunft betrifft, gibt der Verfasser an, daß sein Vorfahr ein polnischer Graf, Andrei Kwiatkowski, sei, der während des russisch-türkischen Kriegs (1768-1774) im Norden der Moldau Zuflucht gefunden habe. Der Name Morariu sei, so der Verfasser, auf eine berühmte Mühle zurückzuführen, die sein obenerwähnter Urahn in Mitoca Dragomirna derzeit besäße, wo er sich niedergelassen hätte. Für uns zählt aber vielmehr die Tatsache daß Morariu alle begeisterte Patrioten waren, welche immerfort um die Ideale der in Bukowina lebenden Rumänen kämpften. Der Verfasser schildert ausführlich die derzeitige Dorfgemeinschaft, indem er wortreich von seinen Eltern berichtet, den Schuljahren, den sich derzeit in Umlauf befindenden Büchern, den Sitten und Festen, die seine spätere Entwicklung so sehr beeinflußt gehabt sollen. Wir kommen auch den Erziehungsfaktoren auf die Spure, die auf die Ausbildung des Autors einen entscheidenden Einfluß ausübten, indem sowohl prominente Gymnasium – und Lyzeumlehrer als auch Professoren der Czernowitzer Theologischen Hochschule sich in den Vordergrund drängen. Dazu enthalten die Memoiren weitschweifige Berichte von dem akademischen Verband Arboroasa und von dem gegen ihn angestrengten Prozeß, in welchen neben C. Porumbescu, Z. Voronca, O. Popescu und E. Sireteanu selbst der Autor als Sekretär verwickelt war. Mit allen Einzelheiten erklärt der Verfasser die Ruthenisierung der

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Bukowina und die sprachliche Assimilation einiger zwischen dem Prut und dem Nistru liegenden Dörfe. Beiden Tendenzen leistete C. Morariu derzeit verbissenen Widerstand. Seiner Bemühungen um das Hegen und Pflegen der rumänischen Sprache führt das folgende unwiderleglichen Nachweis: die Veröffentlichung der *Nützlichen, der Geschichte entnommenen Ratschläge*, das Aufstellen von Leseeinrichtungen, das Ausdenken von Aufrufschriften im eigenen Namen oder im Namen der politischen Organisation "Concordia" und die Verbreitung derselben in die Dorfwelt, seine standhafte Leitung der Volkszeitung "Deșteptarea" (1893-1904) Man erfährt auch wie *Auszüge aus der Geschichte der Bukowiner Rumänen*, Band I und II (1893, 1894) und *Kulturhistorische und etnographische Skizzen über die Romänen der Bukowina* (Wien 1888, 1891) entstanden, und von einigen lobenswerten Bauvorhaben, die Morariu ins Werk setzte: das Czernowitzer Heim für rumänische Mädchen, die Höhere Mädchenschule, das 1912 in Suceava begründete Biblische Institut, u.s.w.

Vor allem aber bewegt einen Morarius vorbildliches Leben im Dienste des urväterlichen Glaubens, seine unnachgiebigen Bemühungen als Schriftsteller und Übersetzer um die Ausbildung armer Leute, bzw. um das Vertrautmachen der Leser mit der deutschen Literatur, u.s.f.

Die Aufenthaltsorte des Verfassers folgen im Buch zeitlich geordnet aufeinander: Mitocu Dragomirnei, Suceava, Czernowitz, Toporăuți, Pătrăuți, dann die Zufluchtsorte während des ersten Weltkriegs, Elisabethgrad und Chișinău. Von besonderem Interesse für den Historiker sind Morarius ausführliche Berichte von den hinterlistigen Machenschaften, welche die Untergrabung der gesellschaftlichen Tätigkeit bedeutender Menschen wie z.B. Silvestru Andreievici Morariu herbeiführten, von der Einstellung der kaiserlichen Verwaltungsbehörden aus Czernowitz und anderen Orten zu der rumänischen Gemeinschaft, von der Beförderungs – und Ernennungsverfahren für Pfarrer in einigen Kirchengemeinden, oder von den Verfolgungen deren, welche dessen verdächtig waren, die habsburgische Herrschaft irgendwie gefährdet zu haben – als treffendstes Beispiel davon dient der Verfasser selbst, welcher wegen seiner Verwicklung ins Fall Arboroasa und der kulturell-nationalen Tätigkeit als Leiter der Zeitung "Deșteptarea" sein ganzes Leben lang Verfolgungen ausgesetzt war.

Zudem wird der Leser stets von dem Leitmotiv des Kampfes begleitet: gegen die Schicksalsschläge, Entbehrungen, Kabalen, die kirchlichen und laischen Behörden. Die Persönlichkeit des Verfassers hebt sich scharf vom Hintergrund in all ihrer Vielfalt ab: seine sittliche Gesinnung, seine Auffassung von der sozialen Rolle des Pfarrers und des Intellektuellen im allgemeinen, das vernünftige Ausnutzen der Mußestunden, Familienleben, das Bewußtsein der Verantwortung für sein Volk und für das Festhalten an seinem urväterlichen Glauben, seine unerschütterliche Zuversicht, daß die Zukunft auf der Seite des Fortschrittes stünde, und nicht zum wenigsten, allen Schicksalsschlägen seines Lebens zum Trotz, seine Bemühungen um das Hinterlassen eines wertvollen geistigen Erbes.

Die Memoiren sind in einem gepflegten, klaren, ab und zu mit Archaismen bespritzten Stil abgefaßt, welcher unter anderen auch dazu dient, die derzeitige Entwicklungsstufe der rumänischen Sprache in Bukowina zu veranschaulichen.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

GLOSAR

actroat = acceptat, recomandat, propus;
alegate = anexe, acte ce întăresc o petiție;
alumn = student;
arândă = arendă;
auzitor = auditor, ascultător, cel ce audiază niște cursuri;
avorbire = alocuțiune, scurtă cuvântare;
baștină = loc de origine;
boici = populații de neam slav, ca și mazurii din Polonia;
cazanie = are înțeles și de cuvântare în text (p. 57), explicare;
coromâslă = cobiliță, bucată de lemn cu torți, cârlige sau crestături la cele două capete; se poartă pe umeri și servește la transportul găleților cu apă;
conclus = constatare, concluzie (lat. conclusum);
convecticole = decizii singulare;
culină = bucătărie;
a denega = a anula;
a depeșa = a scrie o scrisoare;
dezgrădit = căzut în dizgrație;
draghiță = sulfină, drăgaică, sânziene;
a dupăci = a da pumni cuiva, a da dupaci;
ectenie = cântare bisericească, șir de rugăciuni în timpul serviciului religios;
a eda = a elabora, a edita, a redacta;
emolumente = drepturi cuvenite în mod firesc;
eperzel = cu zel exagerat;
a exopera = a repartiza, a da cuiva;
firoscos = un pretins filozof, fals filozof;
a ghigosi = a îngrămădi, a bate pe cineva;
a ghili = a albi pânza, clătind-o succesiv în apă rece și expunând-o la soare, pe iarba curată;
ieremiadă = plângere, memoriu, cerere;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ilotică = viață ilotică, viață de sclav;

involv = cuprins, închis în ceva, nerelevat;

istov = în întregime, complet;

a împopora = a coloniza, a popula o zonă, un loc;

a se întorloca, (a întroloca) = a fi laolaltă, a face ceva împreună, a se uni laolaltă a uni ceva risipit, a pune la un loc;

jabrac = cerșetor;

laiță sau laviță = scândură lată, sprijinită pe patru țăruși și așezată lângă un perete în casa țăranului, având rol de scaun, pe care pot sta mai multe persoane simultan;

lazaret = loc de adunare a celor bolnavi;

legionar = membru al unei legiuni studențești; aceste legiuni (după model roman) s-au constituit în timpul revoluției de la 1848-1849;

lirvă = instrument muzical întrebuințat de rutenii veniți din Galiția;

maculă = pată, murdărie (în expresii ca „fără maculă" – fără pată, imaculat);

maial = petrecere, serbare, acțiune culturală organizată în luna mai de elevi, studenți, tineri; formă de manifestare patriotică cultural-națională practicată de tinerii români din Bucovina;

mascur = vier, mascul;

matură = maturitate, examen de absolvire a liceului, bacalaureat;

mazuri = populație slavă din Polonia de azi;

molesta, a molesta = a maltrata, a șicana, a necăji, a brutaliza;

mortifere = de moarte (ex. „răni mortifere", de moarte);

mușinoi = mușuroi;

a năimi = a tocmi, a angaja;

a oblici = a ghici, a bănui, a descoperi, a presupune, a dibui;

ocină = formă de proprietate în evul mediu; proprietate deplină, care poate fi lăsată moștenire;

omilii = predici, cuvântări bisericești;

omiletica = disciplină teologică ce se ocupă cu principiile și regulile oratorice bisericești;

petent = candidat, cineva care face o petiție pentru un post;

poclon, plocon = dar, cadou oferit pentru a obține ceva, o slujbă, un favor

podesta = primărie (italienism);

podmol = mal (peste care se așternt țoale pentru șezut), mal înalt;

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

prepozit (prepozit seminarial) = cleric sau student în teologie, cu o anumită funcție în ierarhia ecleziastică;

a prosterne = a prezenta cu supușenie, în genunchi;

a rășchira = a depăna firele de tort pe rășchitor;

răzvedit = evident, clar, limpede;

a recvia = a rechiziționa, a lua cu forța;

a relega = a exclude, a elimina, a surghiuni;

reumă = reumatism;

septimoniu = al șaptelea; elev sau student în clasa a șaptea;

șvab = colonist german din regiunea Schwaben (Bavaria); noțiune prin care sunt desemnați, denumiți coloniști germani, francezi, italieni, spanioli etc. așezați în Banat sau în Transilvania;

teotii = nimicuri, cunoștințe inutile, lucruri de prisos;

temă = listă cu propuneri pentru un post;

testimoniu = certificat, act doveditor, mărturie, dovadă;

toloacă = loc viran în mijlocul satului, maidan, sau la marginea satului, pentru joaca băieților, țarină;

troahnă = răceală puternică, stare gripală;

a țârlăi = a cânta strident, neplăcut, monoton;

vadea = termen de scadență;

velniță = instalație țărănească pentru uscat prune (lozniță) sau pentru făcut rachiu;

venitenți = care refuză să meargă undeva (în expresia „venitenți față de școală");

a zăhăi = a năuci de cap, a bate pe cineva la cap cu tot felul de probleme, a răscoli, a deranja;

a zăluzi = a bate pe cineva până ce rămâne zălud (prostit de bătaie), nerod, năuc, zăpăcit, aiurit;

zemnic = pivniță, beci, încăpere în pământ, răcoroasă, pentru păstrarea bucatelor la țară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

INDICE GENERAL

A

„Albina", XXII, LXI, 79
„Alexei Şincai", XXII
„Amicul Familiei", XXXI, LXII, 14, 24, 40, 42
„Analele Bucovinei", VII
„Arboroasa", XIII, XXI-XXVII, XXIX, LI, LVII, LX, 24, 25, 27-36, 79, 88, 89, 91
„Armonia", XXXV, XLI
„Aurora Română", LXIII, 42, 54, 97
Abazzia, 157
Ablay, Mehmet, LVII
Academia Română, VII, XII, XLVI, LVII, LVIII, 41, 45, 119
Africa, 60
Albania, 63
Albovăţ, V
Alecsandri, Vasile, XIX, XXX, XXXVIII, 18, 43, 120
Alexandrescu (mitropolit), 136
Alexandrescu, Grigore, XXXIII
Alexandru cel Bun, III
Alexandru cel Mare, XXXVIII
Almăneşteanu, Constantin, 136
Andrievici-Morariu (fam.), IX-XIII
Antohi, Ioan, LIX
Aramescu, Canon, 137
Ardeal, XXXVI, XLII, 61-63, 109, 138, 153
Arhimede, 25
Arion, C.C. (ministru), 136, 137
Armenia, I
Asia, 60, 62
Atlas, XXIII, 27, 34
Augsburg, V, VI, VIII, LVIII
Augustin, 180
Austria, II, IX, XV, XXIII, XXIV, XXXIX, XLII, XLIII, XLIV, LIV, 29-33, 35, 62, 65, 67, 76, 88
Austro-Ungaria, XI, XVI, XXII, XXXVI, 28, 31, 102
Avram Modest, 16, 17
Axenti, 15

B

„Biserica Ortodoxă Română", 137
„Bucovina", XLI
„Bukowina", XXIII, 27, 89
„Bukowiner Nachrichten", 49, 51
„Bukowiner Rundschau", 84
Bacinschi, Nicolae, 95, 128
Balan, T., XLVI, LVIII, LX
Banat, V, XXII, XLII, 61, 62, 63
Bândaş, Ilie, 37
Banuş, Ion, 8, 9
Barbier, 148, 149, 150
Bariţiu, Gh., XLVI, 40, 41
Bârzoi, Pachiţa, XVIII, 14
Basarabia, V, XXVIII, XLII, XLIX, 61, 63, 122, 161
Bavaria, V
Bălcescu, II
Beck, Erich, LVII
Bejan, Dionisie, XXVI, 48-50, 92, 95
Beldean, 19
Bendela, T., 28, 36, 49
Berariu, Artemie, XXVII, 21, 48, 58, 78, 80, 82, 83, 147, 148
Berariu, C-tin, IX, 4, 78, 128
Berariu, Iulian, 23
Berlin, I, 108
Berstein, Serge, LVII
Bihary, LIII
Bilaşevschi, 128
Biserica „Sf. Paraschiva", 3, 11, 48, 51-54, 56, 58, 69, 79, 80, 81, 82, 86, 87, 89, 90, 91, 94, 97, 116, 118, 122

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Blaj, XVIII
Blajevici, Teoctist, XI, XXV, XLI, 36, 86
Blakestone, C., 126
Bobești, 67
Bocancea, Gh., XVIII, 15
Bodea, Cornelia, LVII
Bodnărescu, Eugeniu, 77
Boemia, 62
Bogdan, Ion, LVII
Bogdan-Duică, George, XXXVIII, 56, 57, 77, 102-111, 115, 116-121
Bohusiewicz, Joann, 28
Boian, XLI, LIV, 66
Bonfiniu, 63, 71
Borcea, Agripina, 53
Boroslawski, 53
Bosancea, 45, 46, 71
Bosnia, 62
Botezat, 17
Botoșani, 136
Botoșineanu, Gurie, XLVI, 122, 140, 161
Botoșineanu, Petrescu, Antim, 158
Brașov, 32, 108
Brătianu, Gr., 120
Brătianu, Vintilă, 168
Bredzan, Cornel, XXVII, 79
Brettner, 69
Brusilov, 154, 155, 156
Brutus, 109
Bucevschi, Dimitrie, 58, 78, 79, 80, 81, 83, 127, 136
Buci, sat, V
Bucovina, I-LVI, 17, 25, 28-33, 35, 36, 41, 43, 58-70, 72, 74-80, 82, 86-90, 93, 98, 112, 113, 114, 121, 138, 141, 142, 153, 154, 162, 165-167
București, XIII, XX, XXIII, XXXI, LVII-LXI, 22, 25, 28, 33, 44, 79, 85, 86, 96, 97, 108, 109, 116, 135, 139, 141, 154, 155
Budapesta, XXXI, XL, 45, 75
Bug, I
Bulai, 45
Buleandra, Ghiță, 15, 16
Bulgaria, XLIX
Buliga, Gherasim, XIII, 33
Bumbac, Ion, 42
Bumbac, Vasile, XII, XLII
Buninți, 3, 20
Burdujeni, 17, 131, 135, 154
Burla, Alecu, 79
Burla, sat, 85

C

„Calendariu pentru Bucovina", X, XI, XXVI, XXX, XL
„Calendariul Glasul Bucovinei", LXI, LXII, 11
„Candela", XI, XXXI, LIX, 72, 76, 96
„Ceas", LVIII
„Codrul Cosminului", LI, LVIII, LIX, LXIV
„Colinda", 76
„Concordia", XLI, 69, 70, 71, 119
„Convorbiri Economice", 54
„Convorbiri Literare", 72, 76, 106, 117, 120
Cabești, 67
Calancea, 50, 78, 84
Calinciuc, Ioan, 21, 24, 149, 150
Callimachi, Ralu, 136, 138-140
Câmpulung pe Ceremuș, II
Câmpulung-Moldovenesc, II, VII, 46
Cândea, Romulus, XXIX, LV, LX, LXI, LXIV
Cantemir, Alexandru, XXVI, 56
Cantemir, D., XLII, 61
Capri (baron), 7
Caransebeș, 122, 126, 136, 140, 144
Cardaș, Gh., XXIX, LXI
Carpați, II, XLII, 62, 72, 153
Cârstiuc, Floarea, 84
Călinescu Mihai, XXVI, 49-51, 54-56
Călinescu, George, XXIX, LX
Călinescu, Miron (Arhimandrit), 48, 95
Călinești, LIV, 67
Cărbune, Dimitrie, 139, 148
Ceahor, X, XX, XXII, XXV, 21-23, 26, 27, 37, 38, 78, 89
Cehoslovacia, I
Ceremuș, XLIII
„Centrul de Cercetări Bucovinene", VI
„Centrul de Studii Bucovina", VII, LVIII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Cernauca, LVIII, 38, 41, 47
Cernătescu, 40
Cernăuțean (căpitan), 54
Cernăuți, II, IV-XIII, XVI, XX-XXIII, XXVI-XIX, XXXI, XXXV, XXXVI, XXXVIII, XLII, XLV, XLVI, LI, LIII, LV, LVII-LXIII, 3, 8, 11, 17, 20, 21, 24-28, 39, 43-46, 48-51, 53-55, 57-59, 64-66, 69-77, 79, 81, 83, 85-95, 97, 102, 107, 112, 115, 116, 118, 119, 121, 122, 127, 128, 136, 138, 139, 140, 144, 147, 155, 161-166
Cetățuie, 158
Cezar, 109
Chișinău, LI, 122, 140, 155, 157, 158, 161, 162
Ciocoiu, C-tin, 69
Cișmigiu, 44
Ciudei, 52
Ciupercovici, A, XXVI, XXVII, 48-50, 82, 84, 92, 95
Clocucica, XXVI, LIII, 54-57, 69, 134
Cluj Napoca, LVII, LVIII
Colacinul, XLIII
Cobești, LIV
Coclici, Nicolae, 20
Comaraşan, Ştefan, 15, 17
Constantinescu, Alex, 136, 141, 157, 158, 160
Constantinescu, 141
Constantinopol, III, 30, 124
Copou, 158
Coreea, II
Corniciuc, Ion, 134, 147, 148, 149, 150
Cosovici (preoteasa), 84
Cosovici, Cornel, 20
Cosovici, Ioan, 15
Costineanu, Beuca-Mihai, 54, 58, 69
Costișa, 85
Cotmani, V, 82
Covalciuc, Dumitru, LVII
Cracovia, XL, 3
Crasna, 48, 58
Crăsnaru, C., 157
Creangă, I., XII
Cristea, Miron, 122, 140, 144
Cireș-Opaiț, 79
Cuciur Mic, LIV, 21, 22, 67, 81

D

„Dâmbovița", 137, 141
„Deșteptarea", XXVII, XXXVIII, XLI, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, LI, LV, LXII, LXIII, LXIV, 4, 24, 42, 71, 76-83, 92, 94, 121, 134, 144, 165
„Dragoș-Vodă", XLI, 72
„Dreptatea", 79, 127
„Dumbrava Roșie", XLI
Dacia, XLII, LVIII, 40, 61, 62
Dalmația, XI, 88
Dan, Dimitrie, XXIX, 171
Danielevici, Teodor, 9, 128, 134, 151
Darius, XXXVIII
Dărmănești, 157
Deleanu, Budai, Ion, 151
Desseanu, 69
Diaconovich, Cornel, IX, 4, 76, 77, 85
Dimitrovici, Ilie, 51, 77, 78
Dimitroviță, Porfirie, XI
Doboș, 50
Dobrogea, V
Dohotar, Nicuță, 156
Domca, 40
Don, I
Dortmund, LVII
Dracinschi, Mihail, 26, 27, 49
Dragomirna, III, XI, XIII, XLV, 6, 8, 10, 11, 155
Dragoș-Vodă, VII, XLII
Duca, I.G., V
Dugan, Ilie, LX
Dunărea, XXII, XLIX
Duzinkiewicz, 134
Dvirniciuc, C-tin, 37, 38

E

Elena Doamna, 44
„Enciclopedia Română", 78
Economu, Radu, VII
Ehrlichauf, Ignatz, 28
Elisabetgrad, XXVIII, LI, 141, 154, 158
Emanuel, Victor, 35

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Eminescu, M., III, XII, LVII, LIX, 109
Europa, I, III, VI, VII, VIII, L, LVII, 3, 60, 66, 127

F

„Familia", XXII, 23, 25
„Făt-Frumos", LXI, LXIV, 14, 15, 16, 21, 27, 57, 77
„Floarea Soarelui", LX, LXIV, 7
„Foaia Diecezană din Caransebeș", 122, 136, 140
„Foaia de Duminică", XLIX, 79
„Foaia Poporului", 79
„Foaia Societății Institutului Biblic Românesc", 129, 138, 139, 167
„Fond și Formă", XII
„Furnica", 44
Fondul Bisericesc, IV, XI, LV, 17
Faima, Erbdin, 51
Fântâna Albă, V
Fatachi, 16
Fălciu, 157
Fechete-Negruțiu, Nicolae, 41, 43, 89, 97
Feleszko, Kazimir, LVII, LVIII
Ficher, I.V., 42, 147, 149
Filemon, Grigore, 73, 90, 107, 108, 141
Filipescu (ministru), 136
Filipovici, Vladimir (Dr.), 62, 168
Filipowicz, XXII, 25, 170
Fischler, 148
Fogoraș, Vasile, 145, 146, 147, 148
Francke, Herman, August, 135
Franța, XV
Frunza, V

G

„Gazeta Bucovinei", XLVIII, 56, 69, 78, 81, 115, 116, 119, 120, 128, 166
„Gazeta bucovinenilor", LXI
„Gazeta săteanului", 79
„Gazeta Transilvaniei", XXXVIII, LXII, 58, 83
„Gazeta țăranului", 79
„Glasul Bucovinei", LVIII, LXI, 161
Galați, 61, 63
Galiția, IV, X, XIV, XV, XLII, XLIII, XLIV, XLV, LIII, LIV, 65, 66, 67, 70, 72
Gane, Nicu, XII
Gavrilești, LIV, 67
Geneva, 137
Georgia, I
Germania, I, II, VI, 121
Getzlinger (consiliu), 28
Gherghel, Ion, XXIX, LXI
Gherla, XXII, XXXI, XXXVIII, LXII, 14, 24, 40, 42, 43, 89, 97, 102, 107
Gherman, Lazăr, 122
Ghibu, Onisifor, 161
Ghica, Gr. (domn), XXIII, 30, 31, 33, 34, 35, 88, 158
Giosan, 48
Giurgiu, 44
Goelert, XLIV
Goëss, XXVII, 56, 81, 82, 93, 94
Goethe, XXXVIII, XXXIX, LXII, 7, 42, 89, 97, 109, 110, 133, 155
Goga, Octavian, XXXVI
Goian, 28
Golembiowski, Anastase, IX
Golgota, 126
Gorezer, Iosef, 28
Gorgan, N., 150
Gorzecki, 58
Govora, 158
Graber, Vitus, 28
Gramatovici, Mihail, XXV, 38, 42
Graz, 35
Grădișteanu, P., 28
Grădișteanu, Vasile, 79
Grămadă, Ion, XII
Grămadă, Nicolae, VII, LVIII
Grecia, XLIX
Grecu, Vasile, XXIX, LXI, 138, 152, 154, 158
Gregor, Iosef, 28
Griboschi, Visarion, 52
Grigorean, Iftimie, XIX, 18
Grigorovici, Ionică, 8, 15
Grigorovici, Lazăr, XLVIII, 19, 71

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Grigorovici, Radu, VII, LVIII
Grigorovici, Ştefan, 16, 17
Griviţa, XXII, XXIII, 32
Gura-Humorului, II, XLI, 152

H

Habsburg, Otto, LVIII
Hacman (episcop), 50, 71
Hacman, Ilarion, XI
Hajdeu Bösenmenje, 153
Halip, Grigore, XLII, 58, 69, 78, 80
Hamburg, 96
Hanibal, XXXVIII
Haret, S., 131, 136, 142
Hartman, 108
Hatna (Dărmăneşti), 128, 148
Heger, 66
Heine, Heinrich, XXXIX
Herculane (băi), XXVI, 51, 89
Herder, XII
Herescu, Dositeiu, 151
Herodot, IX
Herţa, IV, V
Hildegard, 44
Himmel, Hauptmann, Henric, 72-76, 90
Hlauschke, 17
Hliboca, V, 58
Hliveşti, LIV, 67
Hluşcu, 69
Hnatowski, 92
Hoffman, VI, 66
Holca, Ion, 14
Homiuca, 82
Honius, Adolf, 28
Horecea, 51, 170
Horodnicul de Jos, XLI
Hostiuc, 50
Hotin, V
Hrabova, XX, 21
Hrisostom, Ioan (Sf.), 73
Hristos, XL, XLII, LV, 60, 95, 123, 124, 125, 129, 131, 132, 141, 142, 143, 151, 153, 160, 165
Hrişcă, Simion, 13, 14
Hrişcă, Ana, XVI, 8
Hrişcă, Maranda, XVI, 8, 87
Hrişcă, V., XVI, 8
Huc (pârâu), 10, 14, 41
Hurmuzachi (fam.), IX, XV, XLI, LVIII, 51
Hurmuzachi, Alecu, XVI, XLI, XLVIII
Hurmuzachi, C-tin, XLI, 59, 71
Hurmuzachi, Eudoxiu, XL, XLI, LXII, 30, 52, 69, 77
Hurmuzachi, Gh., XLI
Huşi, LI, 157, 158

I

Iancu, Avram, 62
„Inochenţiu Clain" (societate), XXII
Iacobeni, 54, 89, 121
Iacobescu, Mihai, LVI, LVII, LVIII, LIX, LXIV
Ianovici, Ignatie, 50
Ianovici, Vasile, XI, XLI
Iaşi, XIV, XXIII, XXV, LI, LVII, LVIII, LXIV, 28, 33, 43, 71, 144, 157, 158, 167
Iavorschi, 18, 19
Ierusalim, 21, 44, 71
Ilişeşti, 128
Iliuţ, Victor, 58
Ilniţchi, Mihail, 128
Imperiul Britanic, 61
Imperiul Habsburg, II, III, XV
Innsbruck, XL
Institutul Bukowina, V, VI
Ioan - Gură de Aur, 114, 123, 124
Ionescu, Take, XLVIII, 77
Ionesei, Liviu, VII
Iorga, N., III, XXIX, XXXVI, LV, LX, LXIV, 96, 135, 136, 155, 157
Iosif al II-lea, XLIV
Iosif, Şt., O., 123
Iroaie, Petru, XXIX, XXXII, XXXIII, LXI, LXII
Isopescu, D., XIX, 19, 20
Isopescu, Samuil, XIX, 19
Italia, XV, XXIII, 32, 35, 60, 61, 62
Iţcanii-Noi, 3, 148, 166
Iugoslavia, I
Iurco, V, 22, 85

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

J

„Junimea Literară", XXXVI, XLI, XLIX, LXIV, 37, 136
„Junimea", XXIII, 115
Jacubowschi, (jandarm), 26, 28
Jastrowie, VI
Jukowski, Arkadi, VI, VII, LVIII

K

„Kaindl-Archiv", V, LVIII
Kadakowski, XIX, 16
Kalinowski (paroh), XXV, LIII, 37-42, 89, 95
Karnet, A., 11
Kaunitz (principe), 30
Kazahstan, I
Kenigreț, 62
Kiev, V, VI, 160
Kiper, Henrich, 28
Kir, Grigorie, 17
Kirkizstan, I
Kliota, 158
Kloss, 128
Knauer, Blasius, XIX, 18
Knetner, 20
Kogălniceanu, Enache, 151
Kogălniceanu, Mihail, LVII
Köhny, 20
Kornelsohn, Ludwig, 28
Kreczmer, 148, 150
Krikowa, XIX, 19
Kriz, Iohann, 18, 19
Kwiatkowski, Andrei, IX, 3, 4

L

„Luminătorul", XXXVIII, LXII, 97, 122, 140
Langer, 17
Laplace-Kant, 109
Laufer, 15, 56, 57, 134, 166
Leipzig, 138
Lemberg, XIV, 27, 142
Limberger, XIX, XX, XL, XLV, 17, 19, 20, 81
Leo, 96
Leon, XXVI
Leov, 4
Lescovat, 155
Levescu, Gheorghe, 53
Lichtendorf, 69
Lipoveni, 10
Liteni, 128
Loghin, C-tin, XXIX, LXI-LXIII
Loichița, V., LXI, 136
Londra, 77
Lucescu, 37
Lueger, Karl, 167
Lupu, Floarea, 121, 127, 136
Lupu, Matei, 59
Lupu, Teofil, LI
Lyon, 96

M

„Mitteleuropa", I, II
Macedonia, 63
Machie, Vasile, 15, 16, 17
Mahomed al II-lea, III
Malowski, LIV, 57, 59, 64
Mangiuca, Simeon, XLI, 76, 112
Marcu, George, 45, 46
Marek, 20, 21, 26
Margulies, Sender, 28
Marian, Liviu, LVI, LXIV
Marian, Simion-Florea, XLII, LVI, 134
Marineliuc, Dimitrie, XXIX, LXI
Marx, Gustav, 126
Massl, Xaver, 135
Matraki, 14
Mămăieşti, LIV, 67
Medvighi, Elisei, 39, 58, 150
Medvighi, Gheorghe, 39
Mehadia, 44, 46, 51, 53
Meran, 156
Metternich, XIV
Meţianu (mitropolit), 79, 137
Micher, 22
Michitovici, C-tin, 81
Micle, Veronica, XII

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Mihai Viteazul, III
Milano, XL
Milişăuţi, 157
Milkievicz, Eugen, 3, 4
Milza, Pierre, LVII
Mirăuţi, 17
Mirceşti, 107
Mironiuc, 13
Miskolz, 155
Mitocul-Dragomirnei, IX, XVI, XVIII, XIX, XX, 3-8, 11, 17, 20, 21, 86, 87, 88, 147
Mitrofanovici, Dionisie, 27, 44, 53
Mitrofanivici, Todirică, 37
Mitrofanovici, Vasile, 24
Mitkiewicz, XIX, 16
Moga Vasile, 9, 13
Molan, Jerzego, LVII, LVIII
Moldova, I, II, III, XIII, XX, XXIII, XXIV, XXXV, XXXVII, XLIII, 13, 21, 29, 30, 33, 35, 63, 72, 151
Moldoveanu, Leonte, 160
Moldoviţa, II
Mołoghia, LIV, 21, 65
Molotov, II, IV
Molowski, 50, 51, 56
Montreal, VII
Morariu, Aurel, XII-XIII, 5, 6, 17, 152, 154, 155, 157, 165
Morariu, C-tin, VIII, X-LVI, 5, 6, 8, 15, 26-36, 69, 75, 83, 88, 90, 92, 96-103, 107, 113-116, 118, 121, 145, 146, 147, 155, 157, 158, 165, 166
Morariu, Costachi, XVIII, XX, XXI, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24
Morariu, Elena, LI, 11, 164
Morariu, Elvira (născută Torouţiu), 5, 6, 17, 152, 157, 160
Morariu, Gheorghe, X, XVI, 4, 5, 8, 87
Morariu, Leca, XII, LI, LVIII, LIX, 5, 17, 21, 152, 153, 154, 155, 156, 163, 165, 166, 168
Morariu, Maranda, XVI, 5, 8, 15
Morariu, Octavia, LI
Morariu, Silvestru (mitropolit), IX-XII, XVI, XX, XXI, XXIV, XXVI, XXVII, XL, XLI, LIX, LXII, 3-6, 8, 21-25, 36, 38, 47-50, 57, 58, 72, 73, 76, 79-83, 84, 85, 88, 95, 112, 162
Morariu, Vasile, XX, 3, 5, 8, 15, 16, 25, 78, 80, 81
Morariu, Victor, XII, XXVIII, 5, 6, 17, 81, 139, 154-156
Morariu, Victoria (căsătorită Grecu), XXVIII, LI, 6, 17, 152, 153, 159, 170
Moraru (fam.), IX-XIII, XVI, XXIX, LI, 3
Moscova, II, 20, 35
München, VI, XL, LVII, LVIII
Muntean, Ieronim, 17, 19
Muşat I, Petru, XLIII
Muzeul Bucovinei, XXXV, LXII

N

„Neamul Românesc Literar", 135
„Neamul Românesc pentru Popor", 136
„Neamul Românesc Politic", 136, 137
„Neamul Românesc", XXVI, 121, 137
Naghik Agja, 153
Nandriş, Gr., LXI
Napoleon, 2, 20
Nastasi, Manasi, 57, 81
Nedelco, 38, 39
Negruzzi, Iacob, XII
Neşciuc, Eugen, 102
Nicolescu, Vasile, LVIII
Nietsche, 133, 168
Nipru, I
Nistor, Iancu (Ion), XI, XIV, XXVIII, XXIX, XXXIX, XLVI, LVII, LIX, LX,155, 157, 162
Nistor, Oltea, 168
Nistru, IV, VII, XLIII, 120
Noe, XXXIII
Nosievici, Ştefan, XIX, XX, 19
Noua Suliţă, V

O

„Observatorul", XLVI, 40, 41
Odessa, 141
Ohorn, Anton, 109
Oituz, 141

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Olaru (fam.), LI
Olaru, Marian, VII
Olinschi, Ioan, 37, 51, 53, 54, 56, 58, 85, 89, 90
Olinschi, Olinescu, Dionisie, 73, 74, 75, 79, 90
Oloeriu, Niță, Măriuca, 8
Oltenia, V
Onciul, D., III, XLII
Onciul, Isidor, XLI, 24, 50, 72, 76, 112
Oprea, Nicolae, IX, LVIII
Orășeni, LIV, 67
Orăștie, 121

P

„Patria", XXII, 50, 121, 122, 144
„Petru Maior", XXII
„Preotul Român", 42
Paczynschi, 69
Pantazi, 136
Panu, Cornel, 160
Pânzariu, Gheorghe, Vasile, 135
Pânzaru, Ion, XXIX, LIX, LXI
Paris, VI, LVII, 45
Pasicevski, Isidor, 72
Paul, Jean, XII
Paulowicz, LIV, 58, 59, 64
Pătrăuți, XXVII-XIX, LI, 4, 9, 12, 14, 43, 71, 77, 83, 86, 92, 95, 122, 126, 127, 128, 133, 134, 139, 145-155, 156, 157, 162, 166, 167
Păunescu, Chesarie, 158
Pericle, XXXVIII
Pesta, XXII, 54
Petrescu, Samuil, 48, 58
Petrino, D., XLII
Petrișor, Anița (și Măriuca), 9
Petriuc, Teodor, 145
Philadelphia, VI
Pimen, 157
Pino, 51, 58, 84
Pipoș, Pompiliu, 115, 116
Piru, Alexandru, LX
Pitei, Ioan, 37
Platon, Gheorghe, VII, LVIII
Plevna, XXII
Poarta Otomană, III, XXII, XLVII, 30, 31
Pocuția, IX, XLIII
Poieni, XVII, 10
Polonia, II, VI, IX, XLIII, 3, 153
Pompe, 80, 85
Popescu, Alexandru, 17
Popescu, Elena, XXV, 89
Popescu, Emilia, XX, 22, 89
Popescu, Ion, 45
Popescu, Mărioara, 19
Popescu, Orest, XIII, XXI, XXV, 26-36, 88
„Poporul Român", 45
Popescu-Sireteanu, Ion, LVIII
Popovici, Alecu, XXIII, 27
Popovici, Eusebiu, 82, 89, 139, 156
Popovici, George, 49, 56, 83
Popovici, Nicolae, 41, 128
Porumbescu, Ciprian, IX, XII, XIII, XX, XXI, XXIV, XXVII, XXIX, XLII, XLVI, LV, LVIII, LIX, 17, 19, 23-36, 88, 89, 91, 144, 155
Porumbescu, Iraclie, XII, XLII, LVIII, LIX
Porumbescu, Ștefan, 15
Prelipcean, 19
Pridie, Anastasie, 28, 36, 55
Prisaca, V
Procopovici, Ioan, 50
Prodanciuc, N., 50
Pruna, 13
Prusia, IX, XV
Prut, IV, VII, XLIII
Puiul, N.D., 150
Pumnul, Aron, XI, XXX, XXXV, XXXVI, XLI, LXII
Purici, Ștefan, LVIII
Pușcariu, Sextil, 155
Putila, V
Putna, II, III, XIII, XLV, 48

R

„Revista Bucovinei", VI
„Revista de istorie", LXII
„Revista Orăștiei", 83
„Revista Politică", XXXI, LV, LXIII, 49, 55, 57, 58, 59, 64-67, 72, 90, 93, 112, 165

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„România Creștină", 137
„România Jună". XXII
„România Mare", 160
„Romänische Revue", XXXVIII, XLI, LXII, 24, 42, 76, 85, 97, 112, 121
„Românul", XLVI, 41
„Ruska-Pravda", 72
R.D.G., I
R.F.G., I
Rac, Vasile, XVIII, 15
Raculenco, P.E., 159, 161
Rarancea, LIII, LIV, 49, 67
Rareș, Petru, XXXV
Rașca, 44
Rațiu, Mărioara, 164
Rădăuți, II, III, VII, XLI, LVIII, 76, 84, 112, 154
Repta, Ștefan, XIX, 19, 77, 135
Repta, Vasile, 50
Repta, Vladimir, XIX, 43, 56, 82, 122, 135, 139, 140, 156, 161
Resicza – Wien, LIII
Reus-Mârza, XXVI, XXVII, 48, 50, 51, 57, 79, 95
Rezuș, Petru, XII, LIX
Ribbentrop, II, IV
Rider, le Jaques, LVII
Riso, Iacobaki, 30
Robeanu, Teodor, XII
Rohrmoser, XIX, 19
Rohus (Sf.), 45
Roma, XXIII, 32, 35, 60-62, 67
România, II, V, VIII, XII, XXIII, XXVII, XXXVI, XLII, 28-33, 61, 79, 85, 88, 122, 140, 141, 153
Romanovici, 50
Romanțov, XLIII
Rosetti, C.A., XLVI
Rosetti, C-tin, 41
Roșa, LIV, 51, 65, 66
Roșu, Nică, 16
Rott, XXIII, XXIV, 27-36, 72, 91
Rottenburg, 134
Rusia, III, IX, XXII, 157
Ryle, 120

S

„Steaua", 136
„Südosdeutsche", VI
Sabara, LIV, 57, 59, 64
Sabie, Aglae, 46
Sabie, Toader, 46
Sadagura, 37, 81
Sadova, XV
Saghin, Nică, 15
Saghin, Ștefan, 78, 90
Sârbu, Mihai, 123
Sardinia, XV
Satco, Emil, XXIX, LIX, LXI
Sauciuc, Ion, 148
Sbiera, I.G., IX, XV, XXVI, XLII, LXI, LXII, 4, 54-56, 71, 78, 80, 85
Scevola, Muciu, XXXIV, 25, 165
Schiller, XXXIX, LXII, 23, 80, 97, 98, 100, 110, 116, 117, 123, 155
Schofer, Heinrich, 27
Schwaben, VIII
Secureni, V
Seidl, 97, 106, 110
Seracin, 64
Serafinești, XLIII
Serbia, XLIX
Serota, 46
Sf. Apostol Pavel, 63, 79, 84
Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, 15, 16, 46, 153
Siberia, V
Sibiu, XXXVIII, 45, 58, 79, 97, 115, 121, 137
Sidor, 6
Sidorovici, 46
Simionescu, I., 167
Siret, II, 52
Siretean, Eugen, XIII, XXI, XXV, XXVII, 26-36, 88, 91
Slavici, I., 111, 121
Slobozia-Rarancei, 39, 58
Smaranda, 39
Smârdan, XXII
Snijic, Leon, 127, 167
Sobornhia, 155, 161
Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 72, 90, 92, 93, 122, 138

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Societatea Mazililor şi Răzeşilor, XXXIV-XXXV
Societatea arheologică, 74, 75, 90
Socolean, D., 55, 56, 58, 69
Solca, 95
Solferino, 62
Solomon, 94, 124, 125
Solon, 40
Spleny, XLIII
Stârcea, 58
Starciuc, Tanasi, 37
Stăneşti, 67
Steiner, 25
Stokholm, 154
Storojineţ, V
Stranschi, 167
Straucher, 25
Strugariu, I. Floarea, 9, 13
Stupca, XXIII, 26, 27
Suceava, II, III, VIII, X, XI, XII, XIV, XVI, XVIII-XX, XXVII, XXXV, XLI, LI, LV, 3-16, 18, 20, 36, 43, 45, 46, 57, 59, 64, 67, 71, 76, 77, 83, 86, 87, 88, 92, 95, 102, 112, 121, 122, 126, 127, 128, 134, 135, 138, 144, 146, 147, 149, 152, 154, 157, 161, 167
Sucevița, II, III, XIII, XLV
Suedia, XXXIV
Sylva, Carmen, LXII, 90, 97, 107, 121
Szaikowski, Wilhelm, 28

S

„Şcoala Română", XLI, 3, 43, 139, 144, 155, 156
Şcheia, 128
Şerban, C., LXII
Şerbăuţi, XXVII, 91
Ştefan cel Mare, II, XXVII, XXXIV, XLI, XLIII, LVII
Ştefanelli, Iuvenal, 49, 51
Ştefanelli, T.V., XLI, XLII, 72, 76, 112
Ştefănescu, Ştefan, VII

T

„Tribuna", XXXVIII, 58, 97, 102, 103, 107, 108, 109, 113, 115, 116, 117, 118, 121
Tabora, XXIII, 27
Tadjikistan, I
Talma, 45
Talo, Luis, 160
Tarangul, Ernest, 121, 149
Tarasius, Lucyk, XIX, 18
Târgu-Mureş, LVII
Tarnavschi, M., 20, 58, 138
Tarnavschi, Teodor, 20, 56, 138
Teleaga, 68
Temistocle (cavaler de Grecu), 75
Theil, XIV, XVI, XX, 8, 64, 76
Thugut, W., 30
Timişoara, XLIX, LVII, LXII, 79, 97
Tisa, 120
Tişăuţi, 8
Tit, 73, 90, 107, 108
Tofan, George, LIX, 83
Tomaşciuc, C-tin, 88, 91
Topală, 50
Toporăuţi, XXV, XXVI, XXVII, XXXVIII, XLVI, LI, LIII, LIV, 37-44, 46, 47, 51-53, 57, 58, 67, 86, 89, 134, 162
Torouţiu, I.E., XXIX, LXI, 152, 154
Torrey, R.B., 129
Traian, XLI, 44, 61, 76
Transilvania, III, V, XXII, XXVIII, XXXV, XLIX
Transnistria, II, XXV
Trebici, Vladimir, VII, LVII
Triest, 35
Trif, 9
Troia, XXXVIII
Turcia, XLIII
Turkmenistan, I
Turczynski, Emanuel, VI, LVIII
Turnu-Severin, 44
Turturean, Gavril, 150
Turturean, N., 147, 150

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ţ

„Ţara Fagilor", XXXIV, XLVIII, LVII
Ţara de Sus, II
Ţânţăreni, V
Ţările Baltice, I
Ţurcan, Ioan, 22, 48, 49, 50, 84

U

U.R.S.S., I, IV, V, VII
Ucraina, I, V, VI, VII, VIII, XXVIII
Ungaria, III, 28, 61, 63
Unter, 148
Ural, 72
Uriciuc, Roman, 128
Ursu, Nicolae, 12
Uzbechistan, I

V

„Viaţa Noastră", 155
„Viaţa Nouă", 156
„Viaţa Românească", XXV, LI, LXIV, 38, 43, 71, 77
„Viitorul", 146, 149, 150, 154
„Virtutea Creştină", 139, 149
Valahia, XIX, 20, 151
Varşovia, LVII, LVIII
Vasilco, Alexandru, 28, 36, 93
Vasile, Vasile, LVIII
Vasiliuc, Petre, 148
Vasilovici, Catinca, 3
Vaslui, 83
Vatamaniuc, Dimitrie, VII, LVIII
Vatra-Dornei, 156
Văleni de Munte, 136, 152
Velehorschi, 128
Veneţia, XV, XL
Verenceanca, 82
Verhne. Donskaia, 140
Vicovu de Jos, XXV, 36
Viena, III, IV, XI, XII, XV, XXVII, XL, XLIII, LX, LXII, 17, 24, 31, 40, 48, 73, 75, 79, 80, 81, 84, 88, 90, 132, 141, 145, 149, 152, 154, 155, 166
Vijniţa, V
Vilaucea, 145
Vindereu, Grigore, XX
Vistula, I
Vladivostoc, 160
Vlahovici, 44, 151
Vlahuţă, Alexandru, 109
Voiţcu, 57
Voiutschi, Emilian, 35, 93, 134
Volcineţ, LIII, 58
Volcinschi, 50
Volovăţ, XLI, 72
Vorobchievici, I., 19, 50, 69, 81
Voronca, Zaharia, XIII, XXI, XXV, XXVII, 26-36, 52, 88, 91
Voroneţ, II, III
Vuia, 53
Vulcan, Iosif, 25, 119

W

Warnicki, LIV, 57, 59, 64
Welter, Th. B., XXXVIII, 40, 42, 76, 83, 89
Wilde, XXV, 38
Worobkiewicz, Grigore, LIII, 19, 42, 44, 89, 164

X

Xenopol, A. D., III, XLII, LVII

Z

Zadic, *general*, 161
Zahariciuc, Vasile, 39
Zastavna, V
Zollner, Erich, III, LVII, LVIII
Zopeni, LIV, 67
Zotta, 26
Zimnicea, 44

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

CUPRINS

PAG.

INTRODUCERE
ISTORIA BUCOVINEI: NECESITATEA IDENTIFICĂRII ŞI PUBLICĂRII DE NOI IZVOARE ŞI MĂRTURII DE EPOCĂ I

1. EPOCA CONTEMPORANĂ I
Azi în căutarea unei lumi noi I

2. BUCOVINA – „O EUROPĂ IN MINIATURĂ"? II
Bucovina: templu de glorie al Moldovei III
Bucovina sub stăpânirea habsburgică III
Nordul Bucovinei sub regimul totalitar sovietic IV
România de azi şi tratatul cu Ucraina V
Interesul lumii contemporane faţă de Bucovina V
Colaborarea între centrele de la Augsburg, Rădăuţi şi Cernăuţi VIII

3. FAMILIA MORĂRENILOR IX
Conumele Andrievici-Morariu X
Cărturari din familia Morariu X

4. CONSTANTIN MORARIU (1854-1927) ŞI MEMORIILE SALE XIII
Contextul istoric: etape în evoluţia Bucovinei XIII
Mediul familial XVI
Formarea intelectuală XVIII
Botezul de foc al înrolării în viaţa cultural-politică: *Arboroasa* XX
În luptă cu vicisitudinile vieţii XXIV
Consideraţii preliminare XXIX
Activitatea literară ca poet XXX
Activitatea de traducător XXXVIII
Activitatea istoriografică XXXIX
Ziarist şi ctitor al gazetei „Deşteptarea" XLVI
Memoriile: o explicaţie şi motivaţie a unei vieţi şi activităţi pilduitoare LI

5. NOTE BIBLIOGRAFICE LVII

CONSTANTIN MORARIU: CURSUL VIEŢII MELE 1

1. Originea familiei 3

2. Arborele genealogic al familiei 5

3. Naşterea mea şi amintirile din copilărie 7

4. La şcoala din sat 14

5. La şcoala normală capitală din Suceava 15

6. Amintiri din timpul studiilor gimnaziale 16

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

7. Amintiri şi păţanii din timpul studiilor teologice 21
Procesul Arboroasei 27
Actul de acuză 28
Pledoarul doctorului Rott 29
Sfârşitul procesului, căsătoria şi sfinţirea mea ca preot 36

8. Şapte ani în Toporăuţi 37
La băile din Mehada 44
Judecata despre visuri 45

9. Zece ani în Cernăuţi 53
Lupta pentru apărarea limbii noastre 57
Către sătenii români bucovineni 59
Istoria limbii româneşti 60
Apel fraţilor români bucovineni 70
Părţi din istoria românilor bucovineni 71
Gazeta poporală „Deşteptarea" 77
Realisarea visului meu din 1885 relativ la unchiul Silvestru 84
Petiţia mea maiestatică 85
Vineri 7/19 Iunie 1896 95
Observări la unele scrieri ale mele 97
Credinţa înduplecă voinţa 108
Încheiere 114

10. Douăzeci şi trei de ani în Pătrăuţi pe Suceava 122
Doamne arată-mi calea mântuirii 135
Dăruirea muncii mele 144

11. Scurte însemnări din timpul războiului mondial 152
În pribegie 156
În Elisabetgrad 158
La Chişinău 161

12. În slujba de consilier consistorial 161
Constatări pe baza experienţelor 162

13. 13/26 Mai 1923 164

14. Răspuns dat Mărioarei Raţiu 164

15. În ajunul naşterii Mântuitorului, 6/24 Ianuarie 1924 165

16. Sub titlul „Carte nouă de învăţătură creştinească" 165

17. Experienţele mele despre puterea rugăciunii 166

Scrierile mele tipărite 169

Publicaţiile mele 171

Rezumat în limba germană 181

GLOSAR 183

INDICE GENERAL 186

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Preotul Constantin Morariu
pe la anul 1883

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Primul din stânga este autorul memoriilor de față.

Orest Popescu **Eugen Siretean**

Constantin Morariu **Ciprian Porumbescu** **Zaharie Voronca**

Arborosenii mântuiți de temnița austriacă (Faur 1878).

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Dr. Silvestru Morariu-Andrievici

„cel mai popular arhiereu din câți a avut Bucovina“ (I. Nistor)

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Constantin Morariu-Andrievici
unchiul autorului de față

Profesor de religie și limba și literatura română la Gimnaziul din Suceava, apoi de teologie morală la Institutul din Cernăuți

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

fi bine să să lese că și Nicolai Turturean au fost mai cuminte și tot lau dovedit gramada nul purta mata de nas că tia pune în cadeturi pe toți vă pun în cadeturi că și mata faci ca vasile fogorași pe gospodari îi faci fliuș cari în sfînta biserică faci cu drept nu cîndi că poți să fii pedepsit că și cu boteșul nu faci bine că și asta am căpatat în știre că ai pus ter ment numai sîmbăta și cuconița matale nici femeile nu le primește în odae earna cînd îi ger ci li lasă pe ganc slabe de pe copii! Și mata dorești căsi mai mari poți să capeți mai mari în alt loc mai înalte. Și mata Domnule fogorași nu faci bine că îi dai pe omini din cănțălărie afară nui cănțălăria a matali ei îi sătească. Rămîn al matali prietin cel mai bun Domnule Constantin Murari" (Primită 29/5 v. 1903 după anunțarea alegerilor comunale, sistate din pricina epidemiei de scarlatină).

În vara anului 1903, pe cînd mă întorceam odată dela Cernăuți, un jandarm a început a-mi vorbi în vagon despre starea comunelor din districtul Sucevii, zicînd cam așa: Te doare inima cînd vezi, cît de ruinate sînt unele comune, ca de pilda Mitocul-Dragomirnei, din pricina primarilor cari sînt numai păpuși în mînile jidanilor. În Pătrăuți trebile merg bine deocamdată, dar luați sama că și acolo vin acum alegerile comunale și evreii nu dorm. Nu de mult m'am dus într'o zi la crîșma lui Fischler (propinatorul din Pătrăuți) și el m'a întîmpinat cu o prevenire neîndătinată și m'a poftit la un păhar de vin. Nu-s eu iubitor de băutură, dar atunci anume m'am pus înaintea păharului, curios să știu ce voiește Fischler dela mine. După oarecare introducere în vorbă, el m'a întrebat cu deosebit interes: Cum l-ași putea eu cîștiga pe Corniciuc pentru mine?

Pătrăuțeanul Ion Corniciuc, trecut prin două clase gimnaziale, era pe atunci un simplu gospodaraș cu două fălci de loc și casier la banca Raiffeisiană chiar dela înființarea ei în 1901. Pe dînsul își puseseră vampirii ochii, ca să-l aibă păpușă în locul nesuferitului Fogoraș, și, după cum vom vedea îndată, presimțirea jandarmului s'a împlinit aievea.

Pe la începutul lunei Noembre 1903 Artemie Berariu, protoiereul districtului Cernăuți, mi-a scris că dorește să liturghisiască și să cuvinteze în Pătrăuți despre trebuința zidirii unei biserici nouă pe lîngă schitul de călugărițe din loc. I-am răspuns să-și amîe visita, de oarece chiar pe ziua de Sf. Arhangheli – 8/21 Noembre – cînd doria să-i trimit trăsura la Ițcani, am anunțat visite ce datoriam preoților

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

№ 1

1874

Maturitäts-Zeugnis.

Andriewicz Constantin gr. or. geboren am 20. April 1854 zu Mitoka Dragomir Bez. Bukowina hat die Gymnasialstudien am Gymnasium in Suczawa im Schuljahre 1867 begonnen und durch 8 Jahre Unterbrechung oder Wiederholung beendiget, und sich der Maturitäts-Prüfung vor der unterzeichneten Prüfungs-Kommission unterworfen.

Auf Grund derselben wird ihm nachstehendes Zeugnis ausgestellt:

Sittliches Betragen: lobenswert

Leistungen in den einzelnen Prüfungs-Gegenständen:

Religionslehre lobenswert

Lateinische Sprache genügend

Lager Nr. 214. Maturitäts-Zeugnisse der Reife.

Z. Z. 147 ex 1861.

Diploma de maturitate – 1874

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Culturhistorische und ethnographische

Skizzen über die Romänen der Bucovina

von

Constantin Morariu,

Hilfsseelsorger bei der St. Paraskeva-Kirche in Cernăuţ.

1. Theil.

Aus der „Romänischen Revue".

Mit vier Portraits und einem Anhange enthaltend: Die Colinda, ihr Ursprung, ihre astronomische und auf den Kalender bezughabende Bedeutung — übersetzt nach Simeon Mangiuca.

Resicza—Wien.

1888—1891.

Selbstverlag des Herausgebers.

J. B. Wallishausser's k. und k. Hof-Buchdruckerei, Wien.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Istoricul

școalei reale greco- (adecă „ortodox-") orientale

din Cernăuț

prelegere publică ținută în localitățile „societății pentru cultura și literatura poporului român din Bucovina"
în 5 (17) Martie 1889

de

CONSTANTIN MORARIU,
cooperator la biserica s. Parascheva din Cernăuț și membru al comitetului societății.

CERNĂUȚ.
Reproducere din „Revista politică".
1889.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Părți

din istoria Românilor bucovineni

scrise în limbă poporală

de

CONSTANTIN MORARIU
administrator parochial la biserica s. Parascheva în Cernăuț.

Retipărire din gazeta „Deșteptarea“ pe spesele fondului școalei de fetițe.

Cernăuț 1893.

Tipo- și litografia concesionată Arch. Silvestru Morariu-Andrievici.

Editura autorului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Ciprian Porumbescu

după 25 de ani dela moartea lui.

Scriere poporală

de

Preotul Constantin Morariu

Suceava 1908

Prețul 50 bani.

Editura reuniunii de cântare „Ciprian Porumbescu" în Sucaavă.

Tip. Soc. „Școala Română" Suceava.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Nr. 6 „Biblioteca Deșteptării poporului“ Nr. 6

Iubitului meu frate și amic Liviu Marian, în semn de sinceră dragoste frățească și amintire a zilei de 19 Maiu v. 1909, petrecută în localul cooperativei din Burdujeni. C. Morariu.

Chestia noastră bisericească

de

Preotul CONSTANTIN MORARIU

Caransebeș 1909

Editura autorului. — Tipografia diecezană în Caransebeș.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Arhiereul Gurie Botoşăneanu

Vicarul Mitropoliei Moldovei şi Sucevei

Schiță biografică

de

Preotul **Constantin Morariu**

Reproducere din ziarul «Glasul Bucovinei»

CERNĂUȚI, 1919

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ŞI EDITURĂ „GLASUL BUCOVINEI“

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

VERSURI

DE

SCHILLER ŞI GOETHE

TRADUSE DE PREOTUL

CONSTANTIN MORARIU

Venitul curat e menit pentru înfiinţarea unui muzeu „Ciprian Porumbescu".

EDIŢIA I-a

CERNĂUŢI 1923

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE ŞI EDITURĂ „GLASUL BUCOVINEI"
STRADA DOMNEASCĂ No. 33.

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Flagelul raţionalismului

Scriere apologetică

de

Preotul Constantin Morariu

Venitul curat e menit pentru
Muzeul Ciprian Porumbescu

Cernăuţi 1926

Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei"
Strada I. Flondor 33

7511

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

Citiţi, Citiţi,

ce poate

CREDINŢA IN DUMNEZEU!

Scriere poporală

de

PREOTUL CONSTANTIN MORARIU

EDIŢIA A DOUA

tipărită pe spesele păr. Arhimandrit Pancratie Sidorovici dela Mănstirea cu moaştele sfântului Ioan cel Nou din Suceavă.

CERNĂUŢI 1927

Institutul de Arte Grafice şi Editură „Glasul Bucovinei"

Strada I. Flondor No. 33

8899

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

ENCICLOPEDIA BUCOVINEI
ÎN
STUDII ȘI MONOGRAFII
- 5 -

În această colecție au apărut:

1. Nicolae Grămadă, *Toponimia minoră a Bucovinei*, București, 1996, vol. I și II.
2. Acad. Radu Grigorovici, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorice, economice și demografice*, București, 1998.
3. Ștefan Purici, *Mișcarea națională românească în Bucovina între anii 1775 – 1861*, Suceava, 1998.
4. Mircea Pahomi, *Biserici și schituri ortodoxe românești din ținutul Cernăuți*, Suceava, 1998.

Lucrarea a fost finanțată de:

- **Ministerul Culturii;**
- **Fundația Culturală a Bucovinei;**
- **Banca Română de Dezvoltare Suceava;**
- **S.C. LOIAL IMPEX S.R.L. Suceava.**

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro

„În cronica năzuințelor, luptelor și zbuciumărilor noastre naționale din ultima jumătate de veac, nu este pagină, pe care să nu găsim numele lui C. Morariu, fie ca revendicator de drepturi sfinte, fie ca cercetător conștiincios și pasionat al trecutului, fie ca tâlcuitor fin și priceput al slovei de Evanghelie".

Ion Nistor

„Rar se va putea întâlni pe întreg cuprinsul acestei Românii Mari un preot mai luminat și mai cucernic, un învățător mai blând și mai harnic, un gazetar popular mai iscusit și muncitor, care să se fi pus de bunăvoie în slujba grea, de deșteptare, îndrumare, organizare, îmbărbătare și apărare a neamului său năpăstuit de soartă!"

Liviu Marian

„Memoriile, pe care le publicăm integral prima oară, au o semnificație bogată. Ele ne oferă informații – în bună parte inedite – despre familia Morărenilor și în primul rând despre Constantin Morariu, preot model, pildă vie pentru întreaga preoțime de azi și de mâine, veritabil păstor și educator al semenilor, intelectual, care, trăind fie în mediul rural, fie în cel urban, s-a străduit permanent să-și fructifice la maximum clipele sale de răgaz, printr-o impresionantă activitate cultural-politică, pusă în slujba emancipării morale, sociale și naționale.

Reconstituirea vieții și activității sale pilduitoare, prin intermediul acestor memorii, ne oferă, totodată, informații prețioase despre istoria și evoluția Bucovinei din ultima jumătate de veac înaintea eliberării și Unirii din 1918".

Mihai Iacobescu

ISBN 973-97837-4-0

https://biblioteca-digitala.ro / https://institutulbucovina.ro